

Tutu yó'o ká'an xa'a chiño ña kisa ndivi naapóstol na sakuiso chiño Jesucristo

Tɔ'on yó'o ká'an

*ndí taJesús kindoo ra xí'in nivi na kándixa ña'a
ña ndixa kixaa Níma Ndios kutaku ña ini na*

¹ Ñayó'o kúu tutu ñaovi tí'ví i xa'a nda'a ún, tata Teófilo. Tutu ñanoó nítai i ndato'on i xa'a ndi'i ña ke'é taJesús, ta xí'in ndi'i ña saná'a ra, nda kivi kixaa ra ñoyívi yó'o ² tãda kivi ndaa ra kuano'o ra ñoyívi ñino. Ta saá kivi on ta'an ndaa ra ñoyívi ñino, ta xí'in ndee Níma Ndios, taJesús nika'an ra xa'nda chiño ra noo nataa na nakaxin ra kuu naapóstol ña kasa chiño na noo ra. * ³ Tá ndi'i ña nixó'vi ní taJesús ta nixi'i ra ta natakú ra, ta saá ovi siko ka kivi nixiyo ra ñoyívi yó'o, ta nitivi ra kua'a ní yichi noo naapóstol yó'o, ta xí'in mji ra saná'a káxín ra noo na ndí ña ndaa natakú ra, ta ndixa kúu ra ta táku, ta ndato'on ra xí'in na xa'a yichi noo xá'nda chiño Ndios.

⁴ Nii kivi ña nakutá'an taJesús xí'in naapóstol yó'o, ta xa'nda chiño ra noo na, nika'an ra, káchí ra saá xí'in na:

—On kee ndó ñoo Jerusalén yó'o vitin, ta kundati ndó nda ná kixaa mji ñava'a ña kindoo Ndios xí'in ndó ti'ví ra kixaa ña noo ndó. Mji ñava'a yó'o kúu ña xa ndato'on i xí'in ndó xa'a. ⁵ Xíni ndó ndí sakán lo'o kuiya niya'a, taJuan nixiyo ra sakuchu ra nivi xí'in takuí, ta tixin ña lo'o ní kivi vaxi, ta ndó'ó kuchu ndó xí'in Níma Ndios —káchí taJesús xí'in na.

* 1:2 Tɔ'on “apóstol” kóni kachí ña: Nivi na tí'ví taká'no kasa ndivi na chiño ra.

*To'on yó'o ká'an xa'a taJesús
nda ra kuano'o ra ñoyívi ñino*

⁶ Ñii kivi ñakutá'an taJesús xí'in naapóstol, ta ñinda^{ka} to'on na ra, káchí na saá xí'in ra:

—Tata, ¿án vitin xa ñitonda^a kivi kindaa ún ndee nda'a naño Roma, ta kixá'á mji ún ka'nda chiño ún ñoo naño yó naIsrael? Ta saá ñoo mji yó tuku kukomí ña ndee ña ka'nda chiño ña ñoo mji yó.

⁷ Ta ndakuiin taJesús, ñika'an ra xí'in na:

—Ndios on taxi ra ña kunda^a ini ndó ama kasa ndivi ra chiño ra. Ñii laá mji Ndios kómí ra ndayí ka'nda chiño ra ndá kivi ta ndá hora kundivi ña chitóni ra kasa ndivi ra xí'in ñivi ñoyívi yó'o. ⁸ Ta ndó'ó, kivi ña kixa^a Níma Ndios ña kutaku ña ini ndó, ta saá naki'in ndó ndee Ndios, ta kuu ndó ñivi na ndakuiin xa'a i. Si'na kixá'á ndó ndato'on ndó xa'a i xí'in ñivi na táku ñoo Jerusalén, ta saá ko'on ndó ndi'i ñoo ña yóo estado Judea, ta saá ko'on ndó ndi'i ñoo ña yóo estado Samaria, ta saá ko'on ndó ndi'i ñoo ña yóo ndi'i xiiña ñoyívi yó'o. Ta ndi'i ñoo yó'o ndato'on ndó xí'in ñivi xa'a i —káchí taJesús xí'in na.

⁹ Ta ndi'i ñika'an ra, ta saá Ndios sandaa ra taJesús kua'an no'o ra ñoyívi ñino. Ta naapóstol na ñiyita xí'in ra yó'o, xíto na kua'an ndaa ra nda ñino, tãda ñixaa ra nda ñoo kánóo viko yaa. Ta saá ñi-taxi ka viko yó'o koto na ra. ¹⁰ Tá yíta na xíto ndaa ka na ñoyívi ñino, ta xati'va ñakoto na yíta ovi taa xí'in na, ndíxin nataa yó'o tikoto yaa ní, ¹¹ ta ovi nataa yó'o ñika'an na xí'in na, káchí na saá:

—Ndó'ó, nataa naño estado Galilea, ¿ndachun yíta ndó xíto ndaa ndó ñoyívi ñino? Chi Ndios xa naki'in tuku ra taJesús, kuano'o ra ñoyívi ñino vitin. Ta ndatán ndaa ra kuano'o ra ñoyívi ñino vitin, ñii kiva saá ñii kivi vaxi tuku ndikó ra kixi ra ñoyívi yó'o —káchí ovi nataa yó'o xí'in naapóstol na yíta yó'o.

Tò'on yó'o ká'an yu kúu taa ta nakuiso chiño ñoo taJudas

¹² Ta saá naapóstol yó'o ñoo na ñoo xiki tón Olivo ta kuano'o na nda ñoo Jerusalén. Xiki tón Olivo yó'o yatin yóo ña ñoo Jerusalén: ñaxíká yóo ña kúu ñii kilómetro.†

¹³ Tá niki'vi na ñoo Jerusalén, ta saá ñaxaa na ñii ve'e, ta ndaa na ñii cuarto ña kánóo ñoo yóo piso ovi ñoo ndóo na. Ta naapóstol na ndóo yó'o kúu taPedro, taJacobo, taJuan, taAndrés, taFelipe, taTomás, taBartolomé, taMateo, taJacobo ta kúu sa'ya taAlfeo, xí'in taSimón ta kúu tatá'an napartido zelote, xí'in taJudas ta kúu sa'ya inka ta naní Jacobo. ¹⁴ Ndi'i nataa yó'o nákutá'an na xí'in nañani taJesús xí'in si'í ra ñaMaría xí'in inka násí'í ná xindikon sata taJesús. Ta ndi'i ñivi yó'o, nákutá'an na ndi'i saá kivi, ta ñii yu'ú yóo na ká'an na xí'in Ndios.

¹⁵ Ta kixaa ñii kivi ña nakutá'an ñii ciento oko ñivi na kándixa taJesús, ta yóo na ká'an na xí'in Ndios. Ta saá ñakundichi taPedro, ta ñika'an ra, káchí ra xí'in na saá:

¹⁶ —Natá'an yó, xini ñó'ó kundivi ndatán káchí tò'on Ndios ña ñitaa tarey David kuiya xina'á, chi Níma Ndios taxi ña tò'on ña ñitaa ra ña ká'an xa'a taJudas Iscariote, ta xikuu ta xini'i yichi ñivi na tjin taJesús. ¹⁷ Ta taJudas xikuu ra ñii tatá'an mii ndi, na kúu taa na ñixika xí'in taJesús, ta ñii káchí kisa chiño ra xí'in ndi. ¹⁸ Ta saá ni, ñisikó ra taJesús, ta k'i'in ra si'ún xa'a ña ke'é ra ña on vá'a yó'o, ta xí'in si'ún yó'o sata ra ñii ño'o. Ta saá ñixaa ra ñoo yóo ño'o sata ra yó'o, ta xa'ni xí'in mii ra, ta ñakava ra ñoo ño'o yó'o. Tá ñakava ra, ta sini ra kani ña ñoo ño'o, ta ñindata tixin ra nda kee xiti ra. ¹⁹ Ta ndi'i ñivi nañoo Jerusalén xini so'o na ña ndo'o taJudas ñixi'i ra. Ñakán sakunaní na ño'o ña sata ra Acéldama, ta kivi yó'o kóni kachí ña: Ño'o ñoo ñixita nii. ²⁰ Xí'in ñayó'o kundivi ña káchí tò'on Ndios

† 1:12 Ñii kilómetro kúu ñakáni ña kivi kaka ñivi kivi yji ña nákindée na, káchí ndayí najudfo.

ña n̄ita na kuiya x̄ina'á, saá chi ñii xiiña ñoo tutu ña naní Salmos, káchí ña saá:

Va'a ka ná koo vichí ve'e ra,

nda ñii ñivi ná on kutaku ka na ini ve'e ra,

káchí to'on Ndios. Ta inka xiiña ñoo to'on Ndios káchí ña saá:

Xíni ñó'ó inka taa nakuiso chiño ñoo ra,

káchí to'on Ndios —káchí taPedro ká'an ra.

²¹ Ta tuku ñika'an taPedro, káchí ra saá:

—Ta vitin xíni ñó'ó nakaxin yó ñii taa ta nakuiso chiño ñoo taJudas. Ta taa yó'o xíni ñó'ó kuu ra ñii taa ta ñii káchí ñixika xí'in yó kivi x̄indikon yó sata taJesús, ²² nda kivi taJuan sakuchu ra taJesús, tanda kivi ndaa taJesús ñoyívi ñino. Saá chi taa ta nakaxin yó xíni ñó'ó kuu ra ñii taa ta ñii káchí kuchiño ndakuijn xí'in yó ñoo ñivi, ña ndato'on ra ndí ndixa natakū taJesús —káchí taPedro, ká'an ra.

²³ Ta saá ñika'an na kivi ovi taa ta kuchiño nakuiso chiño ñoo taJudas. Ta ñii ra naní Matías, inka ra naní José. Ta taJosé yó'o yóo inka kivi ra ña kúu Barsabás; ta inka kivi sakunaní na ra kúu Justo. ²⁴ Ta saá ndi'i ñivi na nakutá'an yó'o ñika'an na xí'in Ndios, káchí na saá:

—Tata Ndios, yó'ó kúu Taa taKá'no ñoo ndi, ta xíni ún níma ndi'i ñivi, ñakán ndúkú ndi ñoo ún saná'a ún ñoo ndi, yukú ñii ta ovi yó'o nakaxin ún ²⁵ kuu ñii taapóstol ta nakuiso chiño ñoo taJudas, chi xa'a ña on vá'a ke'é taJudas sandakoo ra chiño ña sakuiso chiño ún ra, ta ñixi'i ra, ta saá kuá'an ra ñii xiiña ñoo xíni ñó'ó ko'on ra —káchí na, ká'an na xí'in Ndios.

²⁶ Ta saá chikaa na suerte ña kundaa ini na yu kuu taa ta nakuiso chiño ñoo taJudas. Ta saá taa ta keta nakuiso chiño kúu taMatías. Ta saá nduu ra ñii tatá'an naapóstol. Ta saá tuku nduu na uxu ovi naapóstol.

2

Tò'on yó'o ká'an xa'a kivi kixaa Níma Ndios ñoyívi yó'o

¹ Xa niya'a uxa semana natakū taJesús, ta kixaa kivi ña kána viko ña naní Pentecostés.* Ta ndi'i nivi na kándixa taJesús nakutá'an na ndóo na ini ñii ve'e. ² Ta xati'va xini so'lo na ña ní'i, vaxi noo ña ñoyívi nino. Ta ndatán ní'i tachi ndeé ní, saá ní'i ña. Tá kixaa ña, ta sakutú ña xí'in ña ní'i yó'o ini ve'e noo ndóo nivi yó'o. ³ Ta saá xini na ndatán yóo yáa ño'o xíxi, saá yóo ña xíto na. Ta ni'ta'vi yáa ño'o yó'o, xikundoso ña nino yatin sini ñii ñii nivi na ndóo yó'o. ⁴ Ta saá Níma Ndios, niki'vi ña ta sakutú ña ini ñii ñii nivi yó'o, ta kixá'a na ká'an na ku'a'a ní noo to'on ña ká'an nivi inká ñoo xíká, to'on ña on vása ní-sakuá'a na ká'an na, chi Níma Ndios taxi ña ká'an na to'on yó'o.

⁵ Ta mji kivi yó'o, ñoo Jerusalén nakutá'an ku'a'a ní nivi najudío na kúu na ndíkōn Ndios xí'in ña ndino'o ní ini na. Nivi yó'o kixi na ndi'i saá ñoo ña ndá'vi ndaa ñoo Roma, ta ku'a'a ní noo to'on ká'an na. ⁶ Tá nayó'o xini so'lo na ña ndeé ní ní'i ini ve'e noo nakutá'an nivi na xindikōn sata taJesús, ta saá nakutá'an ku'a'a ní nivi yó'o, ta ku'a'an na koto na yu kúu ña ndeé ní ní'i, chi on vása kúnda'a ini na ndachun ní'i ña saá. Ta náka'nda ní ini ndi'i nayó'o noo to'on ña xini so'lo na, saá chi ñii ñii nivi yó'o xini so'lo na to'on ña ká'an mji naño na. ⁷ Ndixa náka'nda ini na noo ña xini so'lo na, ta ká'an xí'in tá'an na, káchí na saá:

—¿Ndachun va'a ní ká'an nayó'o to'on mji yó? ¿An on ndixa kúu nayó'o nivi naño estado Galilea? ⁸ ¿Ndasá va'a kúchiño ka'an nayó'o ku'a'a ní noo to'on ña kúu to'on ñii ñii ñoo noo kixi yó? ⁹ Saá chi kixi yó ku'a'a ní ñoo ña ñó'o ku'a'a ní xiiña, ña naní: Partia, Media, Elam,

* 2:1 Viko yó'o sákana najudío ñii ñii kuiya xa'a ña taxi na ña táxa'vi ña'a nda'a Ndios xa'a ña nakaya na noo ña chí'i na.

Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, ¹⁰ Frigia, Panfilia, xí'in Egipto. Ta inká yó kixi ñii xiiña ña naní Libia, kee yó ñoo ña nákaa yatin ñoo Cirene. Ta inká yó kúu ñivi na kixi ñoo Roma. Sava yó kúu ñivi najudío, ta inká yó kúu ñivi na xindikon inká yichi, ta chikaa ini yó ndikon yó yichi najudío, ta ñii ki'va ndátan yóo ña kisa to'ó najudío Ndios, saá ké'é yó vitin. ¹¹ Sava yó kixi ñoo ña naní isla Creta,† ta sava yó kixi yó ñii xiiña ña xíká naní Arabia. Vará ñivi na kixi kuá'a ní ñoo xíká kúu yó, ta saá ni, vitin ñii ñii mji yó va'a xini so'o yó to'on ña ká'an naño mji yó, ta kúndaq ini yó to'on ña ká'an ñivi yó'o xa'a ñava'a ká'no ña livi xa ke'é Ndios —saá káchí ñivi na kixi ndi'i saá ñoo ña yóo ndi'i xiiña ña ndá'vi ndaa ñoo Roma.

¹² Tá naka'nda ini na ndóo na, ta ká'an na ndáka to'on xí'in tá'an na, káchí na saá:

—¿Yukia kóni kachí ñayó'o?, chi on koó ñayó'o ní-xiyo —káchí na.

¹³ Ta saá ni, sava ñivi yó'o xáku ndaa na, xító na ñivi na ká'an kuá'a ní noo to'on, ta tuku ká'an na, káchí na saá:

—Nayó'o va xí'i ní na, ñakán xíini ní na vitin —káchí na.

To'on yó'o ká'an ndí taPedro ñika'an ndoso ra to'on xa'a taJesús noo kuá'a ní ñivi

¹⁴ Ta saá taPedro nakundichi ra xí'in inká uxu ñii naapóstol, ta kixá'a ra ndeé ní ká'an ndoso ra noo ndi'i ñivi na ndóo yó'o, ta káchí ra saá:

—Natá'an yó, ndó'ó na kúu najudío, ta inká ndó'ó na kee inká xiiña ta kixaa ndó ñoo Jerusalén yó'o, vitin koni so'o ndó ña ndato'on i xí'in ndó, ¹⁵ chi sava ndó'ó xáni sijní ndó ndí naxíini kúu ndi, ta on sivi ñandaq kúu ña xáni sijní ndó saá, chi xitaan ní kúu ña, ni on ta'an tondaq kaa iin

† 2:11 To'on “isla” kóni kachí ña xa'a ño'o yichí, ta takuí mjni xíno nduu ndi'i rá ña.

xitaan kúu ña. † 16 Ta ña xító ndó yó'o kúu ña kundivi to'on Ndios ña nītaa taprofeta Joel, taa ta nīka'an ndoso to'on Ndios kuiya xīnā'á. Nītaa taJoel, kachí ra saá:

17 Saá ká'an Ndios:

Tá xa yatin vaxi kivi ñasondí'í ñoyívi yó'o,
ta saá ti'ví i Níma i ko'on ña koo ña xí'in nivi ndi'i saá xiiña ñoyívi.

Ta yi'i taxi i ña ka'an nivi to'on ña káku Níma i,
ta ka'an ndoso na to'on yó'o noo inkā nivi.

Án sa'ya ndó ña'a kúu ná, án sa'ya ndó taa kúu na,
ta yi'i Ndios taxi i ndee ña ka'an ndoso na to'on i noo inkā nivi.

Ta ndó'ó na kúu nivi nakuáchí, ta taxi i ña tivi noo ndó
koto ndó ña kóni i kundaa ini ndó.

Ta ndó'ó na kúu nivi naxikuá'a, ta taxi i ña xaní ndó ña
saná'a i ndó'ó ña kóni i kundaa ini ndó.

18 Ta kivi saá ti'ví i Níma i ko'on ña koo ña xí'in ndi'i nivi
na kúu na kisa chíño noo i,

ta saá ka'an ndoso na noo inkā nivi to'on ña káku Níma i.

19 Ta ke'é i ñaná'no ñoyívi ñino ña koto nivi,

ta on vása kundaa ini na yukía kóni kachí ña,

ta naka'nda ní ini nivi koto na ña.

Ta ke'é i inkā ñaná'no ñoyívi ño'o ña koto nivi xa'a ña
saná'a i ndee i noo na.

Saá chi koto na kuá'a ní nīi kuīta noo ño'o,

ta koto na ndee ní xixi ño'o,

ta koto na kuá'a ní ñi'ma koo.

20 Ta ño'o ká'no ña yé'e ndiví kunaa noo ña.

Ta yoo tí yé'e ñoó naa kukuá'á noo rí,

ta ndatán yoo nīi kuá'á, saá kuá'á koo noo rí.

Tá ndi'i kundivi ndi'i ñayó'o, ta saá kixaa mii kivi ká'no ña
kasa nani i xa'a kuachi ndi'i nivi, káchí Ndios.

† 2:15 Kaa iin xitaan naní ña kaa unj noo ñaño Roma, chi kaa noo noo ñaño Roma kúu kaa uxā xitaan.

²¹ Ta kivi saá ndi'i nivi na ka'an ndukú noo Ndios ña chindeé ra na, ta Ndios koni so'o ra ña ka'an na, ta sakaku ra nivi yó'o, káchí to'on Ndios ña nitaa taprofeta Joel kuiya xina'á.

²² 'Natá'an yó naño i Israel, chikaa so'o ndó to'on yó'o ña ka'an i xí'in ndó xa'a taJesús ta xitaku ñoo Nazaret. Mii Ndios ti'vi ra taJesús, ta taxi ra ndee nda'a ra ña ke'é ra kua'a ní chiño ná'no, ke'é ra ñava'a ña chindeé ra nivi, ta naka'nda ini nivi xito na ñava'a yó'o, ta ke'é ra ñava'a ña kisa ndaa noo nivi ndixa kómí ra ndayí Ndios ke'é ra saá.

²³ Ndios xa xini ra yukia kundo'o taJesús ñoyívi yó'o, ta ndatán chitóni Ndios, saá kundivi ña. Ta sava ndó'ó, na kúu naño i najudío tjin ndó ra, ta nixa'an ndó, ta nataxi ndó ra nda'a nivi na sáa ini xini ña'á. Ta ñii yu'ú nixiyo ndó xí'in nivi na on vá'a yó'o ña xa'ni na ra xí'in ña katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz. ²⁴ Ta Ndios ni-taxi ra ña kindoo taJesús kuu ra tandi' ndi'i saá kivi, ta saá Ndios sanataku ña'á ra. Ndee ña xá'ni nivi ni-kuchiño kundeé ña noo taJesús, saá chi lo'o kuiti kivi xikuu ra taa ta nixi'i, ta saá nataku ra. ²⁵ Ñayó'o yóo yu'ú ña xí'in to'on ña nika'an tarey David kuiya xina'á xa'a taJesús, chi kachí ra saá:

Ndi'i saá kivi xito i Taa taKá'no noo i,
yóo ra xí'in i, ta xa yóo ti'va ra chindeé ra yi'i.
Va'a ndaa ra yi'i ña on nakava i ke'é i ña on vá'a.

²⁶ Ta saá kusii ní ini i ta ká'an i to'on sii ní.
Vará ñii kivi kivi i ndatán ndi'i nivi kivi na,
yóo va'a ini i, ta on vása kúchuchú ini i.
Saá chi ndaa ini i yó'ó, Tata Ndios.

²⁷ Ña on vása taxi ún koo nima i ndi'i saá kivi noo ndóo nivi na nixi'i,
ni on taxi ún ña ta'yi yiki koñu i tixin ñá'á.
Chi taa ta nakaxin ún kasa chiño noo ún kúu i, ta taa tayii kúu i.

28 Yó'ó Tata Ndios, xa saná'a ún yi'i yichi va'a noo kúsii ini ún kutaku i.

Ta sakutú ún ini i xí'in ñasii mij ún, chi ndi'i saá kivi yóo ún xí'in i,

saá káchí to'on ña nītaa taDavid kuiya xina'á —káchí taPedro xí'in nivi na nakutá'an yó'o.

29 Ta saá nika'an ka taPedro xí'in na ña saná'a ra na yukia kóni káchí to'on yó'o:

—Natá'an yó, najudío, ndato'on káxín i xí'in ndó xa'a taDavid chi xii síkuá yó kúu ra. Xíni yó ñandaá kúu ña nixi'i taDavid ta ninduxun ra. Tānda kivi vitin yatin ní nákaa ño'ó noo ninduxun ra, ta ndixa xa nita'yi koñu ra tixin ñaña. Ñakán kía kundaá ini yó ndí on sivi xa'a taDavid kúu ña ká'an to'on ña káchí on ta'yi yiki koñu ra. Saá chi xí'in to'on yó'o nika'an taDavid xa'a taJesús.

30 TaDavid xikuu taprofeta, taa ta nika'an to'on ña taxi Níma Ndios nda'a ra ka'an ra. Ta taDavid xini ra ndí ndixa ñii kivi kundivi to'on ña kindoo Ndios xí'in ra, chi to'on ña chiná'a mii Ndios kasa ndivi ra kúu ña. Nika'an Ndios xí'in taDavid, káchí ra saá: “Ndixa kía ñii kivi ke'é i ña ñii sa'ya ñani síkuá ún kuu ra taRey ñoo Israel, ndatán yóo ún vitin saá koo ra”, káchí Ndios xí'in taDavid xina'á. 31 Ta Ndios saná'a ra saá noo taDavid ña kundaá ini ra ndasaá kundo'o Cristo, taa ta ti'vi Ndios sakaaku ra nivi ñii kivi vaxi. Saá nītaa taDavid to'on ña káchí saá: Ndios on vása taxi ra ña ndi'i saá kivi koo níma ra noo ndóo nivi na nixi'i, ni on taxi ra ña ta'yi yiki koñu ra tixin ñaña yó'o, káchí tarey David. 32 Ta vitin xa kundivi to'on ña nītaa taDavid xina'á, chi Ndios xa sanatakū ra taJesús, ta mii taJesús yó'o kúu taa ta nītaa taDavid xa'a. Ta ndixa xa natakū taJesús, saá chi mii ndi, na nixika xí'in ra ndákuiin ndi xa'a ña xini ndi nixi'i ra ta natakū ra, ta xini ndi ra táku ra. 33 Ta xini ndi taJesús kua'an ndaa ra ta kuano'ó ra ñoyivi nino, ta xikoo ra tón táyi ká'no, tón ñíndichi siin kua'á Ndios. Ta

saá naki'in ra Níma Ndios ña taxi Yivá yó Ndios nda'a ra, ta tajesús ti'ví ra Níma Ndios yó'o kixaa ña koo ña xí'in ndi'i, nivi na kándixa ña'a, ndatán yóo ña kindoo ra xí'in ndi. Ta vitin ña xíni ndó xí'in ña xíni so'o ndó yó'o kúu ña kisa ndivi ra to'on ña kindoo ra xí'in ndi. ³⁴ Ta xíni yó ndí on sivi taDavid xí'in yikí koñu ra kúu taa ta ndaa ñoyivi nino. Saá chi nita tarey David to'on Ndios ña ká'an xa'a taa ta ti'ví Ndios sakaku ra mii yó, ta kachí taDavid saá:

Ndios nika'an ra xí'in taKá'no noo i, kachí ra saá:

“Koo ún táyi ká'no yó'o, tón ñíndichi siin kua'á i,

³⁵ tanda tondaa kivi sakoyo i tixin xa'a ún ndi'i na káni tá'an xí'in ún”, saá kachí Ndios, nita taDavid kuyá xina'á.

³⁶ Ta saá ndi'i ndó'ó naño o i naIsrael, vará sava ndó'ó xa'ni ndó tajesús, chi katakaa ndaa ndó ra nda'a tón cruz, ta vitin xíni ñó'ó kundaa va'a ini ndó ndí Ndios xa taxi ra ndayí nda'a mii tajesús yó'o ña kúu ra Taa taKá'no noo ndi'i yó, ta kúu ra Cristo, taa ta xindati yó ti'ví Ndios ña sakaku ra mii yó —kachí taPedro, ká'an ra xí'in na.

³⁷ Tá nivi na xíni so'o ña ká'an taPedro yó'o, kixá'á na ndí'i ní ini na, tnda nita'vi sava nima na xa'a ña xíni so'o na ká'an ra xí'in na. Ta saá ninda'ka to'on na taPedro xí'in inká naapóstol tá'an ra, kachí na saá:

—Natá'an yó, ka'an ndó xí'in ndi, ¿yukía kasa ndivi ndi vitin? —kachí na.

³⁸ Ta ndakuiin taPedro:

—Xíni ñó'ó nandikó ini ndó ta sandakoo ndó kuachi ndó ta ki'vi ndó yichi noo xá'nda chiño Ndios. Ta saá ki'vi ndó kuchu ndó xí'in ndayí kivi taJesús taa ta kúu Cristo. Ta saá Ndios kasa ká'no ini ra xa'a kuachi ndó ta naki'in ndó Níma ra kutaku ña ini ndó, ³⁹ chi saá kindoo Ndios ke'é ra xí'in ndó ta xí'in sa'ya ndó ta xí'in nivi na ndóo kua'a ní ñoo xíká. Ndixa Ndios taxi ra Níma ra kutaku ña ini ndi'i

n̄ivi na kúu na kana Ndios ña kundikōn na yichī ra —káchí taPedro xí'in na.

⁴⁰ Si'a ndato'on taPedro, ta ká'an ka ra xí'in na, ndúkú ra noo na ña chikaa so'lo na to'on ña ká'an ra. Ta káchí ra saá:

—Taxi ndó ña sakaku Ndios ndó'ó koto ñii káchí xo'vi ndó xí'in n̄ivi na toon ní ini, na kúu na táku yichī on vá'a —káchí taPedro xí'in na.

⁴¹ Ta saá m̄i kivi ndato'on taPedro saá xí'in na, ta ñii un̄i mil n̄ivi kandixa na to'on ña n̄ika'an ra xí'in na. Ta saá chichi na xí'in takuií chi kandixa na taJesús, ta chikaa ini na kundikōn na yichī ra. Ta xí'in n̄ivi yó'o, nduu kua'a ní ka n̄ivi na kándixa taJesús. ⁴² Ta saá ñii ñii kivi ndikōn ka na sákuá'a na ta kisa ndivi na ña sáná'a naapóstol, ta táxi xí'in m̄i na ña vivíi kutaku xí'in tá'an na, ta kua'a ní yichī nákutá'an na xíxi na, ta tá'ví na s̄ita va'a xíxi na ña náká'an na taJesús ndasaá n̄ixi'i ra xa'a na, ta táxi xí'in m̄i na nakutá'an na ña ka'an na xí'in Ndios.

To'on yó'o ká'an

ndasaá x̄itaku ndi'i n̄ivi nanoó kandixa taJesús

⁴³ Ta ndi'i n̄ivi n̄aka'nda ini na x̄ito na ñava'a ná'no ke'é naapóstol noo na, chi xí'in ndee Ndios naapóstol ke'é na kua'a ní chiño va'a x̄ito na. ⁴⁴ Ta ndi'i n̄ivi na kándixa taJesús ñii yu'ú yóo ndi'i nayó'o. Ta ñii ñii na taxi na ña x̄ikomí na xa'a ña koni ñó'ó ndi'i natá'an na, ta on vása s̄i'nda n̄ixiyo ini na. ⁴⁵ Tá x̄ito na ndí yóo natá'an na na kándixa taJesús, ta yóo ní ña kúman̄i noo nayó'o, ta saá síkó na ña kómí na, ta náki'in na s̄i'ún, ta náta'ví na s̄i'ún nda'a n̄ivi na x̄ini ñó'ó ña. Ta táxi na nda'a n̄ivi yó'o ñii k̄i'va ndatán yóo ña kúman̄i kuiti nda'a ñii ñii na. ⁴⁶ Ta saá ndi'i saá kivi nákutá'an na ve'e ño'lo ká'no ña yóo ñoo Jerusalén noo kisa ká'no na Ndios. Ta saá tuku nákutá'an na sava ve'e natá'an na, ta tá'ví na s̄ita va'a xíxi na xa'a ña náká'an na ndasaá n̄ixi'i taJesús xa'a na. Ta xí'in ñasii

ní ini na, ta xí'in ña ndino'o ní ini na nákutá'an na ta xíxi na xí'in tá'an na. ⁴⁷ Ñii ñii kivi nákutá'an na kisa ká'no na Ndios, ta kánóo va'a ní ñato'ó na ñoo inka ñivi. Ta ñii ñii kivi Ndios sákaku ra ñivi na kúu na kana ra ña kandixa na ta Jesús ta kundikon na yichi ra. Ta saá kua'a ka nduu ñivi na kándixa ta Jesús.

3

Tò'on yó'o ká'an ndasaá nda'a ñii taa ta on kivi kanda xa'a

¹ Ñii kivi kaa uní xikuaa kúu ña,* ta taPedro xí'in taJuan kua'an na ve'e ño'o ká'no ñoo Jerusalén, chi hora yó'o kúu ña nákutá'an najudío ndi'i saá kivi xa'a ña ká'an na xí'in Ndios. ² Ta saá nixaá na ñii yé'é ña naní Yé'é Livi ñoo kí'vi ñivi yoso ndíka ña yóo ke'e ve'e ño'o ká'no. Ta xini na ñii taa ta on kivi kanda xa'a, chi saá kaku ra. Ta tayó'o kándú'u ra yé'é yó'o, saá chi ndi'i saá kivi natá'an ra ndíso na ra, kixaá na chindú'u na ra yó'o xa'a ña ndaka chi'ña ra si'un ñoo ñivi na yá'a yé'é yó'o. ³ Ta saá taa ta on kivi kanda xa'a yó'o, xini ra taPedro xí'in taJuan kua'an ki'vi na yé'é yó'o, ta saá nindaka chi'ña ra si'un ñoo na. ⁴ Ta taPedro xí'in taJuan xito káxín na nduchú ñoo taa ta on kivi kanda xa'a yó'o, ta nika'an taPedro xí'in ra, káchí ra saá:

—Tata, koto káxín ún ñoo ndi —káchí ra.

⁵ Ta saá taa yó'o xito káxín ra ñoo na, chi xáni siji ra ndí taxi na si'un nda'a ra. ⁶ Ta taPedro nika'an ra xí'in ra:

—On ko' si'un ní'i i taxi i nda'a ún, ta saá ni, yóo ña kómí i ña taxi i nda'a ún vitin. Xí'in ndayí kivi Jesucristo taño Nazaret, xá'nda chiño i ñoo ún nakundichi ún, ta kixá'á ún ko'on xá'á ún vitin —káchí taPedro xí'in ra.

⁷ Ta taPedro tjin ra nda'a kua'á taa yó'o, ta kixá'á ra ndání'i ña'á ra, tá míi saá xandikon nako'on ndee xa'a ra,

* 3:1 Kaa uní xikuaa naní ña kaa jin ñoo ñaño Roma.

ta nako'on ndee sikon xa'a ra, ta nakundichi ra, ⁸ ta kama ni kixá'á ra xíka ra. Ta naki'in ra kuá'an ra xí'in taPedro, ta xí'in taJuan, noo yoso ndíka ña yoo ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no. Ta nakutú ñasii ini ra, ta kixá'á ra kándeta ni'ni ra xí'in ña kúsii ní ini ra, ta xíka ra kísa ká'no ra Ndios. ⁹ Ta saá nivi na ndoo noo yoo yoso ndíka ke'e ve'e ño'o ká'no yó'o, xíto na tayó'o, ta va'a xíka xá'á ra, ta kísa ká'no ra Ndios. ¹⁰ Ta xí'in ña xíto nivi nduva'a ta yó'o, ta ndixa naka'nda ini na, tanda yí'ví na ndoo na, chi nakoni na tayó'o xikuu ta on vása ní-kivi kanda xa'a, ta xindú'u ra yé'é ña naní Yé'é Livi, ña xindaka chi'ña ra si'un noo nivi.

*To'on yó'o ká'an xa'a ña ndato'on taPedro
xí'in nivi na nakutá'an Corredor taSalomón*

¹¹ Ta ta nduva'a yó'o tjin ra nda'a taPedro xí'in nda'a taJuan, ta ni-xiin ra saña ña'á ra. Ta ndi'i nivi náka'nda ini na xini so'na na ña nduva'a tayó'o, ta xíno na vaxi na koto na noo yoo ra xí'in taPedro ta xí'in taJuan, ñii xiiña corredor, ña naní Corredor taSalomón. Ta corredor yó'o xino nduu ña yoso ndíka ke'e ve'e ño'o ká'no. ¹² Tá xíto taPedro nakutá'an nivi yó'o, ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Natá'an yó naIsrael, ¿ndachun náka'nda ini ndó xíto ndó ña nduva'a tayó'o? ¿Ndachun xíto ndó noo ndi? ¿Án xani siní ndó xí'in ndee mii ndi kúu ña sanda'a ndi tayó'o, chi va'a ní nivi kúu ndi? On vása saá, chi xí'in ndee taJesús nduva'a tayó'o. ¹³ Ta mii Ndios ta kisa to'ó naxii síkuá yó, na kúu taAbraham, taIsaac xí'in taJacob, mii Ndios yó'o kúu ta chinoo síkón ñato'ó Sa'ya ra taJesús, ta kisa ndivi chiño ña ndáya'ví ní. Ta saá ni, sava ndó'ó kúu nivi na naxi taJesús yó'o nda'a nachiño ñoo Roma ña ka'ni na ra. Ta kivi nixaá ra noo tagobernador Pilato, ta nika'an ndó ña on vá'a xa'a ra. Vará nika'an taPilato ndí

kóni ra saña ra taJesús ko'on ndíka ra, ta ndó'ó ni-xiin ndó ke'é ra saá. ¹⁴ On vása ní-xiin ndó naki'in va'a ndó taJesús, taa ta kúu taNdaa, ta kúu taYii, ta nda víka ndukú ndó noo taPilato ña saña ra inka taa, ta kúu ta xá'ni nivi. ¹⁵ Ta saá xa'ni ndó taa ta kúu ñii laá kuiti ta kúchiño sakutaku ndino'o mii yó ndi'i saá kivi. TaJesús yó'o, vará nixi'i ra, ta Ndios sanatakú ña'á ra, ta mii ndi kúu nivi na xini ña natakú ra, ta ndákuijn ndi xa'a ra ña ndixa natakú ra. ¹⁶ Ta xa'a ña kándixa ndi taJesús ta ndaa ini ndi ndayí kivi ra, ta xa'a ñayó'o nduva'a tayó'o, taa ta xikuu ta on kivi kanda xa'a. Ndixa xa'a ña ndaa ini ndi taJesús, sanda'a ndino'o ra tayó'o, taa ta xito ndó ñíndichi ra noo ndó yó'o.

¹⁷ Natá'an yó, xini i ndi ndó'ó, ta xí'in naná'no noo ndó, on vása ní-kundaa ini ndó yu kúu taJesús, ñakán xa'ni ndó ra. ¹⁸ Ta saá ni, ndi'i ña nixo'vi taJesús kúu ña kundivi to'on Ndios ña nítáa naprofeta xina'á, chi ñii káchí nítáa ndi'i naprofeta na nika'an ndoso to'on Ndios xina'á, nítáa na káchí na ndi xini ñó'ó xo'vi ní Cristo, taa ta ti'ví Ndios sakaku ra mii yó, káchí naprofeta xina'á. ¹⁹ Ta vitin ndó'ó, xini ñó'ó nandikó ini ndó, ta sandakoo ndó kuachi ndó, ta ki'vi ndó yichi Ndios. Ta saá kasa ká'no ini ra xa'a kuachi ndó. Ta saá ndixa kixaa kivi ña Ndios taxi ra ña nakindée ndó. ²⁰ Ta ñii kivi Ndios ti'ví tuku ra taJesús, ndikó ra ñoyívi yó'o. Saá chi nda si'na Ndios chindú'u ra taJesús kuu ra Cristo, taa ta sakaku nivi noo ña on vá'a. ²¹ Ñakán xini ñó'ó kundati ka taJesús, taa ta kúu Cristo, ñoyívi nino nda kixaa kivi ña Ndios ndasa xaá ra ndi'i ña kuva'a yóo ñoyívi. Ndatán nixiyo kivi xina'á tá on ta'an ka ki'vi nivi kuachi saá koo ña. Saá chi xí'in ñayó'o kundivi to'on Ndios ña nika'an ndoso naprofeta kuyá xina'á. ²² Ñii taprofeta ta nítáa to'on Ndios xina'á xikuu taMoisés, ta tayó'o nítáa ra xa'a Cristo, káchí ra saá: “Ñii kivi ña vaxi Ndios ti'ví ra ñii taprofeta ndatán yóo yi'i. Ta tayó'o kixi ra ñoo yó Israel, ta ka'an ndoso ra to'on Ndios noo nivi ñii ki'va

ndaťán yí'í nika'an ndoso i to'on Ndios noo ndó. Ta saá xíní ñó'ó chikaá so'o va'a ndó ndi'i ña ka'an ra xí'in ndó. ²³ Táná koo nivi na on kua'a chikaá so'o to'on ka'an ra, ta tava yó nivi yó'o ña on kuu ka na nivi naño Ndios", saá nitaá taMoisés xina'á.

²⁴ Ta taprofeta Samuel, ta xí'in ndi'i saá naprofeta na kixi sata ra, ndi'i nayó'o nika'an ndoso na to'on Ndios ña káchí xa'a ndasaá koo kivi ña táku yó vitin. ²⁵ Ta ndó'ó kúu sa'ya ñani síkuá naprofeta yó'o, ta saá vitin ndó'ó kúchiño naki'in ndó ñava'a ña kúu ña kindoo Ndios xí'in naxij síkuá yó ña kasa ndivi ra xí'in na. Saá chi kuiya xina'á Ndios nika'an ra xí'in taxij síkuá yó taAbraham, káchí ra saá: "Xa'a ña ke'é ta tasa'ya ñani síkuá ún, yí'í ndixa ke'é i ña ndi'i nivi ñoyívi naki'in na ñava'a", káchí Ndios xí'in ra. Ta vitin mji yó kúu nivi na xa naki'in ñava'a ní nda'a Ndios, ndatán yóo ña kindoo ra xí'in taAbraham. ²⁶ Kivi Ndios tiví ra Sa'ya ra taJesús kixaa ra ñoyívi yó'o, ta saá si'na kixaa ra noo mji yó najudío xa'a ña ke'é ra ñava'a xí'in yó. Saá chi kixaa ra xa'a ña chindeé ra mji yó ña nandikó ini yó ta sandakoo yó ña on vá'a, ta kundikon yó yichi Ndios —káchí taPedro xí'in nivi na nakutá'an yó'o.

4

To'on yó'o ká'an xa'a taPedro xí'in taJuan yíta na noo nachiño najunta Suprema

¹ Tá mií yóo ka taPedro xí'in taJuan, ká'an ndoso na to'on Ndios noo nivi, ta kixaa sava nasutu xí'in taká'no noo napolicia na kúu na ndáa ve'e ño'ó ká'no, ta kixaa inká naná'no na kúu nasaduceo. ² Saa ní ini na kixaa na, chi taPedro xí'in taJuan ndát'o'on na sáná'a na nivi ndí ndixa natakú taJesús, ta káchí na ká'an na ndí ndi'i nivi na kándixa taJesús, nivi yó'o, ndatán xa natakú taJesús saá natakú na kivi ña vaxi. ³ Ta saá napolicia tjin na taPedro

xí'in taJuan, ta taan ña'á na ini ve'e kaa, noo xiño'o na nda inkā kivi, saá chi xa nikuua ní kúu ña, ta on vása ní-kuna'a ká kasa nani na kuachi xa'a nayó'o. ⁴ Ta saá ni, xa ku'a ní nivi kúu na xini so'o to'on ña nika'an taPedro, ta nivi yó'o kixá'á na kándixa na taJesús. Ta saá xa'no ti'vi nivi na kándixa taJesús, ta nitonda o'on mil kúu nataa na xa kándixa.

⁵ Ta nitivi inkā kivi, ta nakutá'an naná'no noo nalsrael xí'in naxiku'a ta xí'in namaestro na sáná'a ndayí Ndios ña nitaa taMoisés, nakutá'an na ña koo junta ñoo Jerusalén. ⁶ Ta taká'no noo ndi'i nasutu, naní ra Anás yóo ra xí'in na. Ta ndóo nave'e ra na kúu taCaifás, taJuan, taAlejandro xí'in sava ká inkā nave'e tasutu ká'no yó'o.

⁷ Ta saá ti'ví na napolicia ko'on na tava na taPedro xí'in taJuan ve'e kaa. Ta nixa'an napolicia ta naki'in na na ñó'o ve'e kaa, ta ndikó napolicia, ta vaxi taPedro xí'in taJuan xí'in na, ta kixaa na noo yóo nachiño. Ta saá nachiño kixá'á na ndaka to'on na taPedro xí'in taJuan, káchí na saá:

—¿Ndasá ke'é ndó sanda'a ndó tayó'o, ta ta on kivi kanda xa'a xikuu ra? ¿Yu kúu na taxi ndee án ndayí nda'a ndó ke'é ndó saá? —káchí nachiño xí'in taPedro ta xí'in taJuan.

⁸ Ta taPedro, chútú ini ra xí'in Níma Ndios, ta ndakuiin ra nika'an ra, káchí ra saá:

—Nachiño xí'in naxiku'a ñoo yó Israel, ká'an i xí'in ndó vitin. ⁹ ¿Án ndixa táxi ndó kuachi xa'a ndi chi ke'é ndi ñava'a xí'in ñii ta ta xikuu ta on kivi kanda xa'a? ¿Án ndixa kóni ndó kunda ini ndó ndasaá nduva'a xa'a ra?

¹⁰ Ta saá vitin ká'an ndi ndáto'on káxín ndi xí'in ndó'ó ña kunda ini mii ndó ta kunda ini ndi'i naño yó nalsrael ndi xí'in ndee taJesús taño Nazaret nduva'a tayó'o. Mii taJesús yó'o kúu ta ta kataka ndaa ndó nda'a tón cruz, ta nixi'i ra, ta Ndios sanatakú ña'á ra. ¹¹ Ta xa'a taJesús yó'o káchí to'on Ndios ña nitaa na xina'á, káchí ña saá: “Yóo

ñii yuu ña ni-xiin niivi na kisa va'a ve'e koni ñó'ó na, ta vitin mii yuu yó'o nduu ña yuu ká'no ní ka, chi nákaa ña xa'a ve'e ta ndíso ña ve'e", káchí to'on Ndios. Ta ndatán yoo yuu yó'o, saá yoo taJesús vitin. ¹² Ta ñii laá taJesús kúchiño sakaku ra mii yó, chi nda'a ñii laá taJesús Ndios taxi ra ndee ña sakaku ra niivi. Ta ndixa on koó ka nda ñii niivi, ni nda ñii inká ña yoo ñoyivi kómí ndee Ndios ña kúchiño sakaku ña mii yó —saá nika'an taPedro xí'in nachiño.

¹³ Ta ndi'i nachiño yó'o, naka'nda ini na ndoo na, xini so'o na to'on ká'an taPedro xí'in to'on ká'an taJuan. Saá chi on vása yí'ví ovi taa yó'o, ta xí'in ña ndino'o ní ini na nika'an ndoso na to'on noo nachiño ná'no yó'o. Ta nachiño yó'o kúndaá ini na ndí taPedro xí'in taJuan lo'o ní ka'vi na escuela, ta saá ni, va'a ní ká'an na. Ta saá nachiño yó'o nakal'an na ndí taPedro xí'in taJuan xikuu nataa na nixika xí'in taJesús. ¹⁴ Ta nachiño yó'o xíto na ña ñíndichi taa ta xikuu ta on kivi kanda xa'a, ta vitin nduva'a ra. Ta saá on vása ní-ni'i na to'on ña ndakuiin na, ta ndá tasiin kuiti ndoo na. ¹⁵ Ta saá xa'nda chiño na noo taPedro xí'in taJuan kee na ko'on na ke'e ña kuchiño ka'an tá'an mii nachiño yó'o na kúu najunta Suprema. ¹⁶ Ta nika'an tá'an na, káchí na saá:

—¿Yukía ke'é yó xí'in ovi taa yó'o vitin? Chi ndi'i niivi na táku ñoo Jerusalén yó'o xini na ña ke'é na ovi taa yó'o ñii ñava'a ká'no ní. Ta mii yó on kivi ka'an yó kachí yó ndí on sivi ñandaá kúu ña ke'é na ñava'a yó'o. ¹⁷ ¿Yukía kúchiño yó ke'é yó ña on kuita ní'no to'on ndi'i saá xiiña xa'a taa ta nduva'a yó'o? Va'a ka ná ka'an yó xí'in na ovi taa yó'o ña sandakoo na ká'an ka na xa'a taJesús xí'in niivi, chi tá on xijn na chikaa so'o na ña xá'nda chiño yó noo na, ta saá saxo'vi yó na —káchí nachiño, ká'an na.

¹⁸ Ta kana na taPedro xí'in taJuan ña ndikó nayó'o. Ta saá kixaa na, ta nachiño xa'nda chiño na noo nayó'o, káchí

na saá:

—Nda ñii ka kivi on ka'an ka ndó nda ñii to'on xa'a taJesús, ta nda ñii ka nivi on saná'a ka ndó na xí'in ndayi kivi taJesús —káchí nachiño ná'no xí'in taPedro ta xí'in taJuan.

¹⁹ Ta saá taPedro xí'in taJuan ndakuiin na, káchí na saá:

—Kani sijní ndó ta ndakuiin ndó, ¿yu kúu ña ndaa ka noo Ndios? ¿Án va'a ka kasa ndivi ndi ña kóni ndó'ó, án va'a ka kasa ndivi ndi ña kóni Ndios? ²⁰ Saá chi ndi'i, on kúchiño sandakoo ndi ká'an ndi xí'in nivi xa'a ña xini ndi, ta xa'a ña xini so'o ndi —káchí na xí'in nachiño ná'no yó'o.

²¹ Ta ndakuiin nachiño nika'an na, káchí na saá:

—Tána ka'an ka ndó xa'a taJesús, ta ndixa saxo'vi ní ndi ndó'ó —káchí na.

Ta saá saña na taPedro xí'in taJuan ku'a'an ndíka nayó'o. Saá chi nachiño ni-ni'i na yichi ndasaá kuchiño saxo'vi ña'á na, chi ndi'i inká nivi kúsií ní ini na ña nduva'a ta ta xikuu ta on kivi kanda xa'a. Ta xa'a ñava'a ká'no yó'o, nivi kisa ká'no ní na Ndios. ²² Saá chi ta ta xikuu ta on kivi kanda xa'a ta nduva'a ra, yá'a ovi siko kuiya kómí ra.

*To'on yó'o ká'an ña ndí nivi na kándixa taJesús
ndúkú na ñava'a noo Ndios*

²³ Tá nachiño saña na taPedro xí'in taJuan, ta kee na ku'a'an na, ta nixaá na ñii ve'e noo nákutá'an natá'an na na kúu nivi na kándixa taJesús. Ta saá taPedro xí'in taJuan ndato'on na xí'in na ndí nachiño ná'no xí'in nasutu ná'no ndeé ní xa'nda chiño na noo na ña on vása ka'an ka na to'on xa'a taJesús. ²⁴ Tá ndi'i xini so'o na to'on yó'o, ta saá ndi'i nivi na nakutá'an yó'o kixá'á na ká'an na xí'in Ndios, káchí na saá:

—Tata Yivá yó Ndios, yó'ó kúu Taa taKá'no noo ndi, ta yó'ó kúu ta ta kisa va'a ñoyívi nino xí'in ñoyívi yó'o, ta kisa va'a ún takuií mini. Ta yó'ó kúu ta ta kisa va'a ndi'i

ña yóo ñoyívi yó'o, xí'in ndi'i ña yóo ñoyívi ñino, xí'in ndi'i ña yóo ini takuí. ²⁵ Ta xii síkuá ndi taDavid xikuu ñii ña ña kisa chiño ñoo yó'ó, ta Níma ún ñika'an ña ini ra, ta ñita ra to'on yó'o:

Ña maní kúu ña sáa ini ñivi na ñoo xíyo xíni na Ndios, ta ña maní kúu ña xáni siní ñivi ndasaá koo ña kündeé na ñoo ra.

²⁶ Narey xí'in inka naná'no na xá'nda chiño ñoo ñivi ñoyívi yó'o ñakutá'an na, ta ñakoo yu'ú na xa'a ña kani tá'an na xí'in Ndios. Ta ñakoo yu'ú na xa'a ña kani tá'an na xí'in ña ña sakuiso chiño Ndios kuu ra Cristo, ña ña sakaku ñivi, kachí taDavid xina'á.

²⁷ Ta xa kundivi ña ñika'an taDavid, chi ñoo Jerusalén yó'o ñakutá'an ñarey Herodes xí'in tagobernador Pilato xí'in inka ñivi na ñoo xíyo, ta xí'in sava ñaño yó naIsrael, ta ndi'i nayó'o ñakoo yu'ú na ña ka'ni na Sa'ya ún tayii taJesús, ña ña ñakaxin ún ta sakuiso chiño ún ra ña sakaku ra ñivi. ²⁸ Ta saá nachiño ná'no xí'in inka naná'no yó'o kisa ndivi na ndatán yóo ña nda xa si'na chitóni ún kundivi, Tata Yivá yó Ndios. Ta xí'in ndayí ún kundivi ndi'i ña ñixo'vi ní taJesús. ²⁹ Ta vitin ndúkú ndi ñoo ún ña koni so'o ún nda to'on kúu ña ká'an nachiño xa'a ndi, chi kachí na ndi saxo'vi ní na ndi'i xa'a ña ndato'on ndi to'on xa'a taJesús. Ta xa'a ñayó'o, vitin ndúkú ndi ñoo ún ña chikaá ún ndee ún ini ndi ña on kuyi'ví ndi ka'an ndoso ndi to'on ún ñoo ñivi. ³⁰ Ta ndúkú ndi ñoo ún ña saná'a ún ndee ún ñoo ñivi xí'in ña sanda'a ún kua'a ní ñivi na ndeé ndó'o. Ta taxi ún nda'a ndi ndee taJesús, ña kúu Sa'ya ún tayii, xa'a ña ke'é ndi milagro xí'in inka ñava'a ná'no ña taxi naka'nda ini ñivi —kachí na, ndúkú na ñoo Ndios.

³¹ Tá ndi'i ñika'an na xí'in Ndios, ta kixá'á táan ní ñoo yóo ve'e ñakutá'an na. Ta Ndios sakutú ra xí'in Níma ra ini ndi'i ñivi na ñakutá'an yó'o. Ta saá chutú Níma Ndios

ini na, ta nda lo'o on vasa yí'ví na, ta kixá'á na ká'an ndoso na to'on Ndios noo nivi.

To'on yó'o ká'an ndí nivi na kándixa taJesús ñii káchí xíní ñó'ó na ndi'i ñava'a kómí na

³² Ndi'i nivi na kándixa taJesús, ñii yu'ú ta ñii níma xikuu na, ta nda ñii nivi yó'o ni-ka'an na káchí na ndí ndi'i ñava'a kómí na ña koni ñó'ó mji na kuiti kúu ña. Nda víka, taxi na ndi'i ñava'a kómí na, ña koni ñó'ó ndi'i natá'an na.

³³ Ta xí'in ndee Ndios, ndi'i naapóstol on vasa sándakoo na ña ndát'o'on na xí'in nivi ña ndixa natakú taJesús. Ta Ndios ke'é ra ku'a ní ñava'a xí'in nivi na kándixa taJesús.

³⁴ Ta saá nda ñii nivi na kándixa taJesús on vasa ní-kisa maní ka ña xíní ñó'ó noo na. Saá chi nivi na xikomí ve'e, án nivi na xikomí ño'o, nayó'o njsikó na ña xikomí na, ta naki'in na ndi'i si'un, ³⁵ ta taxi na ña nda'a naapóstol xa'a ña nata'ví na si'un yó'o. Ta naapóstol yó'o taxi na ña nda'a nivi, ñii ki'va ndatán yóo ña xíní ñó'ó ñii ñii na. ³⁶ Nixiyo ñii taa naní ra José, ta kúu ra sa'ya ñani síkuá taLeví. Kee ra ñoo isla Chipre, ta naapóstol sakunaní na ra Bernabé, chi kivi Bernabé kóni kachí ña: Taa ta sándúva'a ini nivi. ³⁷ Ta taBernabé yó'o njsikó ra ñii ño'o ra, ta taxi ra ndi'i si'un nda'a naapóstol ña nata'ví na ña ta taxi na ña nda'a nivi na xíní ñó'ó si'un yó'o.

5

To'on yó'o ká'an ndí taAnanías xí'in ñáSafira nika'an na to'on vatá

¹ Ta ñii taa naní ra Ananías xí'in ñási'í ra naní ñá Safira njsikó na ñii ño'o na. ² Ta si'un ña naki'in na xa'a ño'o njsikó na, ñii tá'ví si'un yó'o chikaa va'a na. Ta inka tá'ví si'un, taAnanías taxi ra ña nda'a naapóstol xa'a ña koni ñó'ó nivi nandá'ví. Ta saá taAnanías kixaa ra taxi ra si'un yó'o nda'a taPedro, ta nika'an ra xí'in ra, káchí ra saá:

—Ñayó'o kúu ndi'i si'ún naki'in ndi xa'a ño'o nisikó ndi —káchí ra.

Ta ñásí'í ra ñáSafira nixiyo yu'ú ñá xí'in ra ña ke'é ra saá.

³ Ta nika'an taPedro xí'in taAnanías:

—Tata, ¿ndachun taxi ún ña niki'vi níma ndiva'a ká'no Satanás ini ún ña xá'nda chiño ña noo ún ña ka'an ún to'on vatá xí'in Níma Ndios? Chi káchí ún ñayó'o kúu ndi'i si'ún ña naki'in ún xa'a ño'o nisikó ún, ta on sivi ñandaa kúu ña nika'an ún, chi kindoo ñii tá'ví si'ún nda'a ún. ⁴ Tá on ta'an ka sikó ún ño'o ún, ¿án on ndixa xikomí ún ndayí sikó ún ña án on sikó ún ña?, chi ño'o mji ún xikuu ña. Ta vitin xa nisikó ún ña ta naki'in ún si'ún xa'a ña, ta, ¿án on sivi si'ún mji ún kúu ndi'i ña naki'in ún? Ta xikomí ún ndayí ke'é ún xí'in si'ún yó'o ñii ki'va ndatán kóni ún. Ta saá, ¿ndachun nika'an ún to'on vatá xí'in ndi? Ta on sivi ndasaá kuiti ndi'i kúu na nika'an ún to'on vatá xí'in, ta xí'in mji Ndios nika'an ún to'on vatá —káchí taPedro xí'in taAnanías.

⁵ Tá ndi'i xini so'o taAnanías to'on yó'o, ta nixi'i ra, ta nakava yiki koñu ra nda noo ño'o. Ta ndi'i nivi na xini so'o ña ndo'o taAnanías niyi'ví ní na. ⁶ Ta saá nakuita sava ta kuáchí, ta chitívi na yiki koñu taAnanías xí'in tikoto, ta ku'a'an na sandúxun na ña.

⁷ Sakán niya'a uní hora nixi'i taAnanías, ta kixaa ñásí'í ra, ta ñáyó'o, on ta'an koni ñá yukía ndo'o yii ñá. ⁸ Ta taPedro nindaqa to'on ña'á ra, káchí ra saá xí'in ñá:

—¿Án ñandaa si'ún yó'o kúu ndi'i ña naki'in ndo xa'a ño'o nisikó ndó? —káchí taPedro xí'in ñáSafira.

Ta ndakuijn ñá, nika'an ñá:

—Ñandaa va ñayó'o kúu ndi'i si'ún naki'in ndi, tata —káchí ñá.

⁹ Ta nika'an taPedro xí'in ñá:

—¿Ndachun yó'ó xí'in yii ún nixiyo yu'ú ndó ña koto ndoso ndó Níma Ndios? Ta vitin nataa kuáchí na nixa'an sandúxun yikí koñu yii ún xa ndikó na kixaa na ta yíta na yé'é. Ta saá tuku nataa kuáchí yó'o yíta ti'va na naki'in na yikí koñu mii ún ko'on ña xí'in na ña sandúxun na ña —káchí taPedro xí'in ñá.

¹⁰ Ta xandikōn nixi'i ñá, ta nakava yikí koñu ñá nda noo ño'o. Ta tuku niki'vi nataa kuáchí, ta xito na ña ndixa nixi'i ñá, ta saá naki'in na yikí koñu ñá, ta ku'a'an na sandúxun na ña ñii xiiña siin noo ninduxun yikí koñu yii ñá. ¹¹ Ta ndi'i nivi na kándixa taJesús, ta xí'in inkā nivi na xini so'o ndasaá nixiyo ña nixi'i taAnanías xí'in ñásí'í ra, ta niyi'ví ní ndi'i nivi yó'o.

Tō'on yó'o ká'an xa'a ñava'a ná'no ké'é naapóstol

¹² Ta saá xí'in ndee Ndios, naapóstol kixá'á na ké'é na ku'a'a ní milagro xí'in inkā ñava'a ná'no ña náka'nda ini nivi xito na. Ta ñii ñii kivi ndi'i nivi na kándixa taJesús nákutá'an na Corredor taSalomón ña kúu ñii tá'ví corredor ña xino nduu yoso ndíka ke'e ve'e ño'o ká'no ñoo Jerusalén. ¹³ Ta inkā nivi yí'ví na nakutá'an na xí'in nayó'o. Ta saá ni, kánóo síkón ní ñato'ó nivi na kándixa taJesús. ¹⁴ Ta ñii ñii kivi nduu ku'a'a ní ka nataa xí'in náña'a na kúu na kándixa taJesús, ta nitōnda kúu na ñii ti'vi ká'no ní nivi. ¹⁵ Ta saá ku'a'a ní nivi tava na ndi'i nave'e na na kúu na ndeé ndó'o, ta ndiso ña'á na, ta ku'a'an na, ta chindoo na nivi na ndeé ndó'o yó'o noo xito án noo yivi, ña yóo na ndáti na yu'u yichi noo ya'a naapóstol. Chi xáni ini na vará nda kundaṭi taPedro ná ya'a sata nivi na ndeé ndó'o yó'o, ta saá nduva'a na. ¹⁶ Ku'a'a ní nivi na kee ndi'i saá ñoo ña yóo yatin ñoo Jerusalén, vaxi na ndiso na nave'e na, na kúu na ndeé ndó'o, án kúu na na xó'vi xa'a ña ké'é ñaníma ndiva'a xí'in na, ta kixaa na noo yóo naapóstol, ta nduva'a ndi'i nayó'o.

Tò'on yó'o ká'an ndí nachíño saxo'vi ní na naapóstol

¹⁷ Ta taa taká'no noo ndi'i nasutu, ta xí'in nataa nasaduceo,* na kúu naxíka xí'in ra, nakutú ini na xí'in ña kuíni na xíni na naapóstol. ¹⁸ Ta saá nachíño yó'o xa'nda chiño na noo napolícíá, ta nayó'o tjin na naapóstol ta taan ña'á na ini ve'e kaa. ¹⁹ Ta saá tá xa ñoó kúu ña, ta Ndios tì'ví ra ñii ñaángel ña nakoná ña yé'é ve'e kaa, ña kee naapóstol ko'on ndíka na. Ta kee na kuá'an na xí'in ñaángel, ta ñika'an ñaángel xí'in na, káchí ña saá:

²⁰ —Ko'on ndó ve'e ño'o ká'no, ta ka'an ndoso ndó tò'on va'a noo ñivi na nakutá'an noo yóo yoso ndíka ke'e ve'e ño'o yó'o, ta ndato'on ndó xí'in na ndasaá kuchiño kutaku ndino'o na noo Ndios ndi'i saá kivi —káchí ñaángel xí'in naapóstol.

²¹ Tá ñitivi inka kivi, ta kuá'an naapóstol noo yóo yoso ndíka ke'e ve'e ño'o ká'no, ta kixá'á na sán'a na ndi'i ñivi, ñii ki'va ndatán ñika'an ñaángel xí'in na.

Ta saá kixaa taká'no noo nasutu xí'in ndi'i natá'an ra, ñii xiiña noo kindoo na nakutá'an na. Ta kana na inka naxikuá'a na kúu naJunta Suprema ña kixaa na nakutá'an na xí'in na. Tá nakutá'an nayó'o, ta saá tì'ví na napolícíá na ndaa ve'e ño'o ká'no ña ko'on na tava na naapóstol ta kixaa na noo naJunta Suprema yó'o. Saá chi nachíño yó'o xáni siní na ndí naapóstol ñó'o ka na ini ve'e kaa.

²² Tá napolícíá ñixaa na noo yóo ve'e kaa, ta on koó ka naapóstol ní-naní'i na. Ta saá kama ní ndíko na kixaa na noo naJunta Suprema, ta ndato'on na xí'in nayó'o, ²³ káchí na saá:

—Ñixa'an ndi noo yóo ve'e kaa, ta ndási kútu yé'é ve'e kaa yó'o, ta xini ndi natropa yíta na ndaa na yé'é. Ta saá nakoná ndi yé'é, ta on koó ka ñivi ñó'o ini ve'e kaa yó'o —káchí na, ndato'on na xí'in naJunta Suprema.

* 5:17 Sava nasaduceo xí'in sava nafariseo kúu naJunta Suprema noo najudío.

²⁴ Tá taká'no noo nasutu xí'in natá'an ra, ta xí'in taká'no noo napolícíá xini so'lo na ña ndato'on napolícíá yó'o, ta naka'nda ní ini na. Ta xáni siní na yukía koo yó'o vitin, ta ká'an na ndáka to'on tá'an na, káchí na ndasaá keta ñayó'o vitin. ²⁵ Tá mií saá kixaa ñii taa noo yóo naJunta Suprema, ta ndato'on ra xí'in na, káchí ra saá:

—Koto ndó ví, mji nataa na taaan ndó ini ve'e kaa, vitin yíta na noo yóo yoso ndíka ke'e ve'e ño'o ká'no, ta sáná'a na ñivi —káchí ra xí'in na.

²⁶ Ta saá napolícíá na ndaa ve'e ño'o xí'in taká'no noo napolícíá yó'o, kee na kua'an na noo yóo yoso yó'o, noo yíta naapóstol sáná'a na ñivi. Ta saá napolícíá xí'in ñato'ó kisa ndivi na chiño ña tjin na naapóstol, saá chi yí'ví na kotó sasaá na ñivi na xíto ña ké'é na, chi táná saá ñivi yó'o, ta koon na yuu sata napolícíá. ²⁷ Ta saá naapóstol kua'an na xí'in napolícíá yó'o, ta kixaa na noo naJunta Suprema. Ta taká'no noo nasutu nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

²⁸ —Xa xa'nda chiño ndi noo ndó ña on ka'an ka ndó xí'in ndayí kivi tajesús. Ta, ¿ndachun só'ó ní ndó ña on xijin ndó kasa ndivi ndó to'on ña nika'an ndi? Ta vitin ñivi na ndóo ndi'i saá xiiña ñoo Jerusalén xa xini so'lo na to'on ña sáná'a ndó xa'a tajesús. Ta ndó'ó ndúkú ndó sakuiso ndó kuachi sata ndi ña xa'ni ndi tajesús yó'o —káchí taká'no noo nasutu xí'in naapóstol.

²⁹ Ta ndakuijn taPedro xí'in inká naapóstol, ta nika'an na, káchí na saá:

—Ña xini ñó'ó ní ka kía kasa ndivi ndi ña kóni Ndios noo ña kasa ndivi ndi ña kóni ñivi. ³⁰ Mji Ndios, taa ta kisa to'ó naxii síkuá yó kuyá xina'á, kúu taa ta sanataku tajesús, taa ta xikuu ta ñixi'i chi ndó'ó katakaa ndaa ndó ra nda'a tón cruz, ta ñixi'i ra. ³¹ Tá ndi'i nataku tajesús ta ndaa ra ñoyívi ñino, ta Ndios taxi ra xikoo tajesús noo táyi tón to'ó, tón ñíndichi noo yóo nda'a kua'á Ndios ñoyívi ñino, ta taxi ra ndayí nda'a tajesús ña kúu ra Taa taKá'no noo

ndi'i nivi ñoyívi yó'o. Mii Ndios taxi ra ndayí nda'a taJesús kúu ra Taa ta Sákaku nivi noo ña on vá'a. Ta taJesús ke'é ra saá chi kóni ra ndí naño yó naIsrael nandikó ini na ta sandakoo na kuachi na, ta saá kasa ká'no ini ra xa'a kuachi na. ³² Ta mii ndi kúu nivi na ndákuiin ká'an ndi ñandixa xa'a taJesús. Ta Níma Ndios kúu ña ñii káchí ndákuiin xí'in ndi ká'an ña ñanda xa'a taJesús. Ta mii Níma Ndios yó'o kúu ña xa taxi Ndios ña táku ini ndi'i nivi na kisa ndivi ña kóni Ndios —káchí taPedro xí'in nachiño Junta Suprema.

³³ Tá naJunta Suprema yó'o xini so'o na ña nika'an taPedro xí'in na, ta nisaa ní ini na, tанда kóni na ka'ni na ndi'i naapóstol yó'o. ³⁴ Ta saá yóo ñii tafariseo naní ra Gamaliel, taa tatá'an naJunta Suprema kúu ra, ta kúu ra taa ta sáná'a ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés xina'á, ta ndi'i nivi kisa to'ó na ra. TaGamaliel yó'o nakundichi ra, ta xa'nda chiño ra ña kee naapóstol ko'on na ke'e ñii káni lo'o, ³⁵ ta saá nika'an ra xí'in ndi'i nivi na kúu naJunta Suprema, káchí ra saá:

—Natá'an yó, nataa ñoo Israel, va'a vivii ná kani sini ndó yu kúu ña xini ñó'ó ke'é ndó xí'in nataa yó'o. ³⁶ Náká'an ndó sakán lo'o kuiya niya'a nixiyo ñii taa xinaní ra Teudas, ta nika'an ra xikuu ra ñii taa ta ká'no ní, káchí ra xa'a mii ra. Ta sanakutá'an ra kua'a ní nivi, tанда ñitonda na xikuu na komi ciento taa na kúu na xindikón sata ra. Ta kixaa ñii kivi, ta xa'ni na taTeudas yó'o, ta saá ndi'i nataa na xindikón sata ra nixita ní'nó na ta kua'an na inká ñoo. Ta saá nda ñii nivi on vása ní-ka'an ka na xa'a taTeudas, ta ña maní xikuu ndi'i ña ke'é ra. ³⁷ Ta saá niya'a lo'o kuiya, ta saá ñitonda kuiya ña ndan'li na censo, ta nixiyo inká taa xinaní ra Judas. Tayó'o kee ra ñoo estado Galilea, ta xikuu ra ñii taká'no, ta kua'a ní nivi xindikón na sata ra. Ta saá kixaa ñii kivi, ta xa'ni na taJudas yó'o, ta saá tuku ndi'i nataa na xindikón sata ra, nixita ní'nó ndi'i na. ³⁸ Ta xa'a ña kúnda ini yó ña nindo'o nataa

yó'o, ndátò'on ì xí'in ndó vitin ndí va'a kà ná saña ndó nataa yó'o kò'on ndíka na, ta on sandi'i kà ndó na. Saá chi, tá ndasaá kuiti tò'on taa kúu ña sáná'a na ñoo ñivi, ta saá ña ké'é nataa yó'o on kundeé ña, ta kama ní ndí'i xa'a ña. ³⁹ Ta saá ni, tá tò'on Ndios kúu ña sáná'a na, ta ndó'ó on kuchiño kundeé ndó ñoo ña, ta ña manì kúu ña ndukú ndeé ndó kasi ndó ñoo nataa yó'o, chi koto yóo ndó saá káni tá'an ndó xí'in miji Ndios —káchí ta Gamaliel xí'in na Junta Suprema.

⁴⁰ Ta saá na Junta Suprema chíkaa so'o na ña ndátò'on ta Gamaliel xí'in na. Ta xa'nda chíño na ñoo napolícia na ndáa ve'e ñò'o ká'no ña tuku kana na naapóstol ña kixaa na ñoo nachíño yó'o. Ta saá nachíño xa'nda chíño na ñoo napolícia ña kani na naapóstol yó'o xí'in kuártá. Ta saá xa'nda chíño na ñoo naapóstol ña on ka'an kà na nda ñii tò'on xa'a ta Jesús, ta saña ña'á na ña kò'on ndíka na. ⁴¹ Ta saá naapóstol, xí'in ñasii ní ini na, kee na kua'an na. Saá chi xáni sijnì na ndí ká'no ní ñatò'ó taxi Ndios nda'a na, ña taxi ra ña ñixò'vi na xa'a ña ndátò'on na ñoo ñivi tò'on va'a xa'a ta Jesús. ⁴² Ta ndí'i saá kivi xíka naapóstol sáná'a na ñivi na kúu na ñakutá'an ñoo yóo yoso ndíka ke'e ve'e ñò'o ká'no. Ta ndí'i kivi kée na kua'an na kua'a ní ve'e ñoo ñakutá'an ñivi ña konì so'o na tò'on xa'a ta Jesús. Ta nda lo'o on vása sándakoo na ká'an ndoso na tò'on va'a ña káchí ndí ta Jesús kúu ra Cristo, taa ta tì'ví Ndios sakaku ra ñivi.

6

Tò'on yó'o ká'an ndasaá ñakaxin na uxá taa na chindeé ñivi nandá'ví na kúu na kándixa ta Jesús

¹ Ta kivi saá, tá vaxi kua'no kua'a ní kà ñivi na ndíkon yichi ta Jesús, ta saá kixá'á káku ñii kuachi chi sava ñivi najudío na kándixa ta Jesús kúu ñivi na ká'an tò'on hebreo, ta inká sava na ká'an na tò'on griego. Ta ñivi na ká'an

to'on griego ká'an kuáchí na xa'a nivi na ká'an to'on hebreo, ta nika'an na xí'in naapóstol, káchí na saá:

—Ñii ñii kivi ña náta'ví na ñaxíxi nda'a náña'a ndá'ví ná nixi'í yí, ta on sivi ñandaa kúu ña kélé na, chi ku'a ka ñaxíxi táxi na nda'a náña'a ndá'ví ná kúu náta'an mji na, ná ká'an to'on hebreo, ta lo'o ní kuiti ñaxíxi táxi na nda'a náña'a ndá'ví ná kúu náta'an mji ndi ná ká'an to'on griego —saá ká'an na, ndáto'on kuáchí na xí'in naapóstol.

² Ta saá ndi'i na uxu ovi naapóstol nakana na ndi'i nivi na kándixa ta Jesús vaxi na nakutá'an na, ta saá kixaa na. Ta naapóstol nika'an na xí'in na, káchí na saá:

—Chiño ña sakuiso chiño Ndios ndi'í kúu ña ka'an ndoso ndi to'on Ndios noo nivi. Ta saá on vá'a sandakoo ndi chiño yó'o xa'a ña kasa ndivi ndi inka chiño ña kúu ña náta'ví ndi ña xíxi nivi ta táxi ndi ña nda'a nandá'ví. ³ Ta vitin, ñayó'o kúu ña ndáto'on ndi xí'in ndó'ó, nañani yó xí'in náki'va yó na kándixa ta Jesús. Nandukú ndó uxá taa, na kúu nataa na kánóo va'a ñato'ó xa'a, ta kúu nataa na ndíchí sini, ta kúu nataa na chútú ini xí'in Níma Ndios. Tá nakaxin ndó uxá taa yó'o, ta mji ndi naapóstol sakuiso chiño ndi nayó'o ña kasa ndivi na chiño ña kúu ña nata'ví na ñaxíxi, ta taxi na ña nda'a nivi nandá'ví. ⁴ Ta saá mji ndi ndi'i saá kivi nataxi xí'in mji ndi ña ka'an ndi xí'in Ndios, ta ka'an ndoso ndi noo nivi to'on Ndios —káchí naapóstol xí'in nivi na nakutá'an yó'o.

⁵ Ta ndi'i nivi na nakutá'an yó'o kúsij ini na xa'a ña xini so'o na to'on nika'an naapóstol, ta nakoo yu'ú na ke'é na saá. Ta saá nakaxin na uxá taa ña kasa ndivi na chiño ña nata'ví na ñaxíxi ta taxi na ña nda'a nandá'ví. Ta taa tanoo nakaxin na naní ra Esteban, taa ta chútú ní Níma Ndios ini, ta kúu ra taa ta xí'in ndino'o ní ini kándixa Ndios. Inka taa ta nakaxin na naní ra Felipe, inka ra naní Prócoro, inka ra naní Nicanor, inka ra naní Timón, inka ra naní Parmenas, inka ra naní Nicolás. Ta Nicolás yó'o kúu taño

Antioquía, ta ɔn vása kúu ra tajudío, ta xina'á chikaá ini ra xa'a ña ndíkɔn ra yichí najudío, ta saá kandixa ra to'on xa'a taJesús ta vitin ndíkɔn ra yichí ra. ⁶ Tá ndi'i nakaxin na uxá ɔa yó'o, ta saá kee na kua'an na, ta kua'an na uxá ɔa yó'o xí'in na, ta kixaa na noo naapóstol. Ta naapóstol yó'o chiso na nda'a na sini na uxá ɔa yó'o, ta nika'an na ndukú na noo Ndios xa'a na.

⁷ Ta saá nixita ní'nó to'on Ndios, ta kua'a ní ka niivi naño Jerusalén nandikó ini na, ta kandixa na taJesús, ta saá tuku kua'a ní nasutu judío kandixa na taJesús ta niki'vi na yichí ra.

To'on yó'o ká'an xa'a ña tjin na taEsteban kua'an ra xí'in na noo naJunta Suprema

⁸ Ta taEsteban kúu ñii ɔa ɔa kómí ndee Ndios, ta Ndios ɔaxi ra ñava'a nda'a ra ña kúchiño ke'é ra kua'a ní milagro ná'no xí'in inka ñava'a ña ɔaxi naka'nda ní ini niivi. ⁹ Ta saá ni, ñii ti'vi niivi na kúu na ve'e ño'o sinagoga ña naní Ve'e Ño'o Esclavos Libertados, nayó'o ɔn vása yóo yu'ú na xí'in ña ká'an taEsteban, ta kixá'á na náa na xí'in ra. Vará najudío kúu ndi'i nayó'o, ta si'na sava nayó'o xitaku na ñoo Cirene, inka na xitaku ñoo Alejandría, inka na xitaku estado Cilicia, inka na xitaku estado Asia, ta vitin nakutá'an ndi'i na ñoo Jerusalén. ¹⁰ Ta Níma Ndios yóo ña ini taEsteban, ta nina to'on ndichí Ndios ká'an ra xí'in niivi yó'o na náa xí'in ra, ta ni-kuchiño na naní'i na to'on ña ndakuiin na yu'u ra. ¹¹ Ta saá cha'vi se'é na inka niivi ña ka'an na ndakuiin na to'on vatá xa'a taEsteban. Ta nika'an na to'on vatá, káchí na saá:

—Xini so'o ndi taEsteban kándiva'a ra xa'a to'on ña saná'a xii síkuá yó taMoisés, ta kándiva'a ra xa'a mii Ndios —káchí niivi, ká'an na to'on vatá.

¹² Ta xí'in to'on yó'o sasaa na ini namaestro na saná'a ndayí ña nitaa taMoisés, ta sasaa na ini naxikua'a naná'no

noo najudío, ta sasaa na ini kua'a ní inka nivi. Ta saá tjin na taEsteban ta kua'an ra xí'in na noo naJunta Suprema, na kúu nachiño ná'no noo najudío. ¹³ Ta saá tji'ví na nivi na vatá, kua'an na ta kixaa na noo naJunta Suprema, ta ndakuijn na, nika'an na to'on vatá, káchí na saá:

—Ndi'i saá kivi taEsteban yó'o nda lo'o on vása sándakoo ra ká'an ra to'on ndiva'a xa'a ve'e ño'o ká'no yij, ta ñii ki'va saá on vása sándakoo ra ká'an ra to'on ndiva'a xa'a ndayí Ndios ña nita taMoisés xina'á. ¹⁴ Ta xini so'o ndi ña nika'an ra káchí ra ndi taJesús taño Nazaret sandi'i ra xa'a ve'e ño'o ká'no ñoo Jerusalén yó'o, ta nasama ndi'i ra yichi ña ndikon mij yó najudío, ta yichi yó'o kúu ña saná'a taxii síkuá yó taMoisés —káchí nivi na vatá xí'in nachiño Junta Suprema.

¹⁵ Ta ndi'i nachiño yó'o nakoto kaxín na noo taEsteban, ta xini na noo ra ndatán kaa noo ñii ñaángel saá kaa noo ra.

7

To'on yó'o ká'an ndasaá ndakuijn taEsteban noo naJunta Suprema, ta xa'ni na ra

¹ Ta saá taká'no noo nasutu nindaka to'on ra taEsteban, káchí ra saá:

—Tata, ¿án ndixa kía ká'an nayó'o ndakuijn na táxi na kuachi xa'a ún?

² Ta ndakuijn taEsteban, káchí ra saá:

—Ndó'ó, nañani yó ta naxikua'a ná'no yivá ñoo yó, vivíi koni so'o ndó ña ka'an i xí'in ndó vitin. Xíni yó ndi mij Ndios, ta ta kúu taKá'no ndino'o, nitivi ra noo xii síkuá yó taAbraham kivi xitaku tayó'o ñoo estado Mesopotamia, ta on ta'an ka kee ra ko'on ra kutaku ra ñoo Harán, ³ ta nika'an Ndios xí'in ra, káchí ra saá: “Ta vitin kee ún ñoo ún, sandakoo ún natá'an ún, ta ko'on ún kutaku ún inka xiiña ña saná'a i noo ún”, káchí Ndios xí'in

tāAbraham. ⁴ Ta kee tāAbraham ñoo ra ña ñaní Caldea ta kua'an ra ña kutaku ra ñii ñoo ña ñaní Harán. Ta saá ñixi'i yivá ra, ta Ndios ti'ví ra tāAbraham kee ra ñoo Harán yó'o ta kixaa ra ñoo ñoo táku yó vitin. ⁵ Ta Ndios on vása ní-taxi ra nda lo'o ño'o nda'a tāAbraham ña kuu ña ño'o mii ra, ta saá ni, ñika'an ra xí'in ra, kachí ra saá: “Ñii kivi ndi'i saá ño'o ña kúu ño'o Canaán nduu ña ño'o mii nasa'ya ñani síkuá ún”, kachí Ndios xí'in tāAbraham xina'á. Ta kivi ñika'an Ndios saá, ta tāAbraham on koó nda ñii sa'ya ra kómí ra. ⁶ Ta ñika'an Ndios inka yichi xí'in tāAbraham, kachí ra saá: “Nasa'ya ñani síkuá ún kutaku na inka ñoo xíyo, ta komi ciento kuiya xo'vi na ñoo yó'o. Saá chi nduu na esclavo ña kasa chiño na ñoo napatrón na, ta on vása kukomí na ndayí ña sandakoo na chiño yó'o. ⁷ Tá ndi'í ya'a komi ciento kuiya, ta yi'í Ndios saxo'vi i ñivi na ñoo xíyo yó'o, na kúu na saxo'vi nasa'ya ñani síkuá ún. Ta saá taxi i ña kee nasa'ya ñani síkuá ún ña ko'on ndika na, ta kixaa na ñoo i ñoo yó'o xa'a ña kasa ká'no na yi'í”, kachí Ndios xí'in tāAbraham. ⁸ Ta saá Ndios xa'nda chiño ra ñoo tāAbraham ña kasa ndivi ra costumbre ña ñaní circuncisión.* Ta ñacircuncisión yó'o kúu ñii seña ña kóni kachí ndí tāAbraham xí'in nasa'ya ra ta xí'in ndi'í nasa'ya ñani síkuá ra kuu na ñivi naño Ndios. Ta saá tá sa'ya ra tāIsaac ñixino ra ona kivi ra, ta tāAbraham kisa ndivi ra costumbre circuncisión xí'in ra. Ta ñii ki'va saá kisa ndivi tāIsaac costumbre circuncisión xí'in sa'ya ra tāJacob, ta tāJacob kisa ndivi ra costumbre circuncisión xí'in na uxu ovi ta sa'ya ra, ta nayó'o kúu naxii síkuá yó na uxu ovi ti'vi nalsrael.

⁹ Ta ñiya'a lo'o kuiya, ta saá sava nasa'ya tāJacob kisa kuini ini na xini na ñani na tāJosé, tãnda ñitõnda na ñisikó na ra nda'a ñivi naño Egipto ña ko'on ra kuu ra

---

* 7:8 Costumbre najudío ña ñaní “circuncisión” kúu ña xá'nda na lo'o ñii sijní ñateẽ talo'o.

esclavo ta on vása kukomí ra ndayí ña sandakoo ra chiño tapatrón ra taEgipto. Ta saá ni, Ndios nixiyo ra xí'in taJosé, ¹⁰ ta sakaku ra taJosé noo ndi'i ñayo'vi nixo'vi ra. Ta Ndios ke'é ra ñava'a xí'in taJosé, chi taxi ra ñandíchi sini taJosé, ta taxi ra ña tarey Faraón kúsi ini ra xíni ra taJosé yó'o. Ta xa'a ñayó'o tarey yó'o sakuiso chiño ra taJosé ña xa'nda chiño ra noo ndi'i nivi na xitaku ndi'i ñoo ña ndá'vi ndaa Egipto, ta tuku sakuiso chiño ra taJosé ña xikuu ra taká'no noo ndi'i nivi na kisa chiño ve'e tarey Faraón.

¹¹ Ta saá kixaa kivi ña nivi naño Egipto xí'in nivi na táku noo ño'o Canaán, ndeé ní nixo'vi na soko, chi on vása yóo ka ña kuxu na. Ta ñii ki'va saá nixo'vi na soko naxii síkuá yó taJacob xí'in nave'e ra chi kivi saá xitaku na noo ño'o Canaán. ¹² Ta kivi xini so'o taJacob yóo ña xíxi nivi ñoo Egipto, ta ti'ví ra nasa'ya ra ko'on na ñoo Egipto xa'a ña sata na ña kuxu na. Ñayó'o xikuu yichi noo nixa'an na ñoo Egipto. ¹³ Ta yichi ovi nixa'an nañani taJosé, ta nixaa na ñoo Egipto ña sata na ña kuxu na noo taJosé, ta nika'an taJosé xí'in na, kachi ra saá: “Yi'i kúu ñani ndó taJosé”, kachi ra xí'in na. Ta saá inka nivi na xini so'o ñayó'o kua'an na ta nixaa na noo tarey Faraón, ta ndato'on na xí'in ra ndí nataa na kixaa ñoo Egipto yó'o kúu nañani taJosé. ¹⁴ Ta saá taJosé kana ra yivá ra taJacob, ña kixi ra kutaku ra ñoo Egipto xí'in ndi'i nave'e ra. Ta ndi'i nave'e ra xikuu na unj siko xa'on nivi. ¹⁵ Ta saá taJacob xí'in ndi'i nave'e ra sandakoo na ñoo na, ta kixaa na kutaku na ñoo Egipto. Ta sa'ya taJacob xí'in sa'ya ñani síkuá ra xikuu naxii síkuá yó nalsrael. Ta niya'a kua'a ní kuiya, ta nixi'i taJacob, ta saá tuku niya'a kua'a ní kuiya, ta nixi'i nasa'ya ra na kixaa xí'in ra ñoo Egipto. ¹⁶ Ta saá sandúxun na yiki koñu taJacob, ta sandúxun na yiki koñu sa'ya ra noo ño'o ña xa sata taAbraham xí'in si'ún cha'vi ra noo sa'ya

taHamor xina'á. Ta ño'ò ñoo ñinduxun yikí koñu nayó'o yóo ña ñoo Siquem ña ndá'vi ndaa ñoo mji yóo nalsrael vitin.

¹⁷ Tá xa yatin tónḁaa kivi ña Ndios kasa ndivi ra to'on ña kindoo ra xí'in xii síkuá yó taAbraham, ta xa nixina ní ñivi nalsrael na táku ñoo Egipto, ta xa kuá'a ní ñivi kúu na. ¹⁸ Ta saá kixá'á xá'nda chiño ñii tarey ñoo Egipto, ta tarey yó'o on vása ní-xini so'o ra to'on xa'a ñava'a ke'é taJosé kuiya xina'á. ¹⁹ Ta xí'in ñandíchi sini ra, tarey yó'o sandá'ví ra ndi'i ñivi nañoo Israel, naxii síkuá yó, ta kisa nduxa ra xí'in na ña tiin na naválí chíchín sa'ya na, ta ko'on na xí'in na ña sandakoo mji na naválí yó'o nda ñii ñoo xíká xa'a ña kivi na. ²⁰ Ta mji kuiya saá kaku taMoisés, ta Ndios kúsi ini ra xíni ra talo'o yó'o. Ta nave'e talo'o Moisés yó'o xindaa na ra uni yoo kuiti, ²¹ ta saá xa'a ña kasa ndivi na ndayí tarey, tiin na ra ña nixa'an na ñii xiiña ñoo sandakoo na ra. Ta ñii ña'a ñá kúu sa'ya tarey Faraón, naní'i ñá taMoisés lo'o yó'o, ta ñaki'in ñá ra, ta kuano'o ra xí'in ñá ve'e ñá, ta ndatán yóo sa'ya mji ñá saá nduu ra. ²² Ta saá naEgipto saná'a va'a na ra ndi'i ñandíchi mji na, ta taMoisés sakuá'á ra ndi'i ña saná'a na ra. Ta saá taMoisés ñitondaa ra xikuu ra ñii ta taká'no ní, ta ndíchi ní ra ta ti'va ní ra ka'an ra xí'in ñivi, ta ñii ki'va saá ti'va ní ra kasa ndivi ra ndi'i ñoo chiño.

²³ Tá nixino taMoisés ovi siko kuiya, ta chikaa ini ra ko'on ra koto ra nañoo ra nalsrael. ²⁴ Ta saá kee ra ta nixaa ra ñoo kisa chiño nañoo ra ñoo naEgipto. Ta xini ra ñii taEgipto káni ní ra ñii taIsrael. Ta saá taMoisés ñiki'vi ra ña chindeé ra taIsrael, ta xa'ni ra taEgipto yó'o. ²⁵ Ta xani sini taMoisés ndí ñivi nalsrael va'a kuchiño kundaa ini na ndí Ndios ti'ví ña'á ra vaxi ra sakaku ra na ñoo naEgipto. Saá xani sini taMoisés, ta ñivi nalsrael on vása ní-kundaa ini na ñayó'o. ²⁶ Tá ñitivi inka kivi, ta kuá'an taMoisés, koto ra nañoo ra nalsrael, ta nixaa ra,

ta xini ra ovi naIsrael kani tá'an na, ta nika'an ra xí'in na: “Koto ndó ví. Ndó'ó, nataa Israel, ndatán yóo ñani mii ndó saá yóo ndó xí'in tá'an ndó. Ta saá, ¿ndachun kani tá'an ndó? ¿Ndachun kóni ndó satakué'e ndó tá'an ndó?”, kachí taMoisés xí'in na. ²⁷ Ta ndakuiin taa ta kani ní tatá'an ra, nika'an kué'e ra xí'in taMoisés, kachí ra saá: “¿Yu kúu na taxi ndee nda'a ún ña kuu ún taa taká'no ta xá'nda chiño noo ndi? ¿Yu kúu na taxi ndayí nda'a ún ña kuu ún tajuez ña kasa nani ún xa'a kuachi ndi? ²⁸ ¿Án vitin kóni ún ka'ni ún yi'i ndatán xa'ni ún taEgipto kivi koni?”, kachí ra xí'in taMoisés. ²⁹ Tá xini so'o taMoisés ña nika'an tayó'o, ta niyi'ví ra, ta kama kee ra kuá'an xí'ká ra ñii xiiña ña naní Madián, ña nákaa ñoo xíyo. Ta yó'o niixiyo ra, xitaku ra, ta saá tonda'a ra xí'in ñii ña'a, ta kaku ovi sa'ya na.

³⁰ Ta saá niya'a ovi siko kuiya, ta ñii kivi yóo taMoisés noo ño'o yichí ña nákaa yatin noo yóo yuku ña naní Sinaí. Ta noo ño'o yichí yó'o ñíndichi ñii tón ñiño ndíxin ní nó xí'in ña kuá'a yáa ño'o ña xíxi, ta ma'ño ño'o yó'o nitivi ñii ñaángel noo taMoisés. ³¹ Ta naka'nda ní ini ra xito ra ñayó'o. Ta nitondaa yatin ka ra ña koto va'a ra ña xíxi yó'o, ta xini so'o ra to'on Ndios ña kixi mii noo xíxi ño'o. ³² Ta nika'an ña, kachí ña saá: “Yi'i kúu i Ndios, ta naxii síkuá ún taAbraham, taIsaac xí'in taJacob kisa to'ó na yi'i”, kachí Ndios xí'in taMoisés. Ta niyi'ví ní taMoisés, tанда kixá'á ra kisin nino mii ra, ñíndichi ra, ta ni-xiin ra koto ka ra noo yóo ño'o xíxi. ³³ Ta saá nika'an Ndios xí'in ra: “Tava ún nduxan ún ña ñó'o xa'a ún, chi ño'o noo ñíndichi ún ño'o yi kúu ña. ³⁴ Ndixa ñandaá kía xa xító i ña ndasaá ndeé ní xó'vi nivi naIsrael, na kúu nañoo i, na táku ñoo Egipto, ta xa xini so'o i ña ndeé ní tána na ta ndá'yi na xí'in ña yo'vi ní xó'vi na, ñakán kixaa i ña sakaku i na noo nivi na sáxo'vi ña'á. Ta vitin kixi yatin ún noo i, ta ti'vi i yó'ó no'o ún ñoo Egipto”, kachí Ndios xí'in taMoisés.

³⁵ 'Tá ndikó taMoisés naxaa ra ñoo Egipto, ta naxii síkuá yó ni-xiin na naki'in va'a na ra, ta nika'an na xí'in ra, kachí na saá: “¿Yu kúu na taxi ndayí nda'a ún kuu ún taká'no ta ka'nda chiño noo ndi? Ta, ¿yu kúu na taxi ndayí nda'a ún kuu ún tajuez ña kasa nani ún xa'a kuachi ndi?” kachí na xí'in ra. Ta taMoisés yó'o kúu ta ta ti'ví Ndios ña kuu ra ta ka'nda chiño noo naxii síkuá yó naño Israel ta sakaku ra na noo naño Egipto. Ta mii Ndios sakuiso chiño ra taMoisés ke'é ra saá, kivi nitivi ñaángel noo ra noo ñindichi tón ñiño xixi. ³⁶ Ta taMoisés tava ra nivi naño Israel tixin ñoo Egipto, ta kee na kuá'an na xí'in ra. Ta saá tá on ta'an ka kee na, ta Ndios taxi ra ndee nda'a taMoisés ña ke'é ra kuá'a ní milagro ña saná'a ra noo naEgipto ndí tandeé ní kúu Ndios. Ta kivi nixaa naño Israel yatin noo yóo yu'u takuí mini, ña naní Mar Rojo, ta Ndios ke'é ra inká milagro xa'a ña kuchiño ya'a naIsrael, ta xaa na nda inká xiiña yu'u mini. Ta saá kivi xitaku naño Israel ovi siko kuiya noo yóo ño'o yichí, ta Ndios taxi ra ndee nda'a taMoisés ña ke'é ra ví'í ní ka milagro xa'a ña chindeé ra naño Israel. ³⁷ Ta taMoisés yó'o nika'an ra xí'in naxii síkuá yó, kachí ra saá: “Ñii kivi ña vaxi Ndios ke'é ra ña ñii taIsrael, kuu ra ñii taprofeta, ndatán yóo yi'i”, kachí taMoisés xí'in na. ³⁸ Ta mii taMoisés yó'o kúu ta ta xitaku xí'in naxii síkuá yó ovi siko kuiya noo ño'o yichí. Ta ñii ñaángel Ndios nika'an ña xí'in taMoisés noo yuku ña naní Sinaí, ta taxi ña to'on Ndios nda'a ra, ta to'on yó'o nitaa ra, ta taxi ra ña nda'a naxii síkuá yó, ña nayó'o taxi na ña nda'a nasa'ya na, ta saá nda vitin nayivá mii yó taxi na to'on Ndios yó'o nda'a yó. Ta to'on Ndios yó'o kúu ña táxi ndino'o kutaku yó ndatán kóni Ndios.

³⁹ 'Ta naxii síkuá yó on vása ní-xiin na kasa ndivi na to'on ña nika'an taMoisés xí'in na, nda víka kisa toon ní ini na noo ra, tанда kutoo ní na ndikó na ñoo Egipto, chi

níma na xa ndikó ña ñoo kán. ⁴⁰ Ta saá nika'an na xí'in taAarón, ɽa ɽa kúu ñani taMoisés, kachí na saá: “Kasa va'a ún ídolo ña kuu ndios válí xa'a ña ko'on si'na ña noo yó ña kuni'i ña yichi yó noo ko'on yó xí'in ña, saá chi on vása xini ndi yukia ndo'o taMoisés ɽa ɽa tava yó kee yó ñoo Egipto ta kixaa yó yó'o vitin”, kachí na xí'in taAarón.

⁴¹ Ta saá kisa va'a na ñii na'ná sindiki ña xikuu ndios ña kisa to'ó na. Ta saá xa'ni na kití tí kúu tí nisoko na noo na'ná sindiki yó'o. Ta saá sakana na ñii viko ká'no ña kisa to'ó na na'ná sindiki, ta kúsi ní ini na xini na ñandios vatá yó'o ña kúu ña kisa va'a mii na. ⁴² Xa'a ñayó'o Ndios saña ra na ke'é na ña kóni na, ta taxi ra ña kasa ká'no na ndi'i ña kisa va'a Ndios ña chindú'u ra koo ñoyívi ka. Ta saá kisa ká'no na kimi xí'in yoo ta xí'in ño'o ña yé'e ndivi. Kuiya xina'á taprofeta Amós nítáa ra to'on Ndios xa'a ña ke'é na, ta to'on Ndios yó'o káchí ña saá:

Ndios ká'an ra xí'in nivi naño Israel, káchí ra saá:

“Ña ovi siko kuiya xitaku ndó noo ño'o yichí,

¿án ndixa noo yi'i nisoko ndó kití sana ndó xí'in inka ña kómí ndó?

⁴³ On sivi saá, chi ve'e ño'o tia'va ñaidolo Moloc, ña kúu ndios vatá, kúu ña xindiso ndó nixika ndó noo ño'o yichí.

Ta saá tuku xindiso ndó inka ñaidolo naní ña Renfán, ña kúu na'ná kimi.

Ta ñaidolo Moloc xí'in ñaidolo Renfán yó'o kúu ñandios vatá ña kisa va'a mii ndó xa'a ña kasa to'ó ndó ña.

Ñakán kía saxo'vi i ndó'ó, naño Israel, chi taxi i ndayí nda'a na ñoo xíká ña kundeé na noo ndó, ta tiin na ndó'ó,

ta xí'in ñanduxa ko'on ndó xí'in na inka ño'o xíyo, ña nákaa nda xíká ka noo ñoo Babilonia.

Saá ke'é i xí'in ndó ña saxo'vi i ndó'ó”, kachí Ndios xí'in nalsrael,

káchí tɔ'on ña nítáa taprofeta xina'á —káchí taEsteban ká'an ra xí'in na.

⁴⁴ Ta saá nika'an ka taEsteban xí'in na, káchí ra saá:

—Kuiya xítaku naxii síkuá yó noo ño'o yichí, ta nixiyo ve'e ño'o mandiado xí'in na. Ta ve'e ño'o yó'o xikuu seña ña sáná'a ndí Ndios yóo ra xí'in na. Ta mij Ndios xikuu ta saná'a taMoisés ndasaá koo ña kasa va'a ra ve'e ño'o mandiado yó'o, ta nivi naIsrael kisa va'a na ña ñii ki'va ndatán Ndios saná'a ra na. ⁴⁵ Ta saá, tá on koó ka taMoisés táku ra xí'in na, ta taJosué kúu ta nakuiso chiño xí'in na, ta naxii síkuá yó nakuiso na ve'e ño'o mandiado, ta kua'an ña xí'in na, ta saá nixaá na noo ño'o Canaán. Ta nixiyo ve'e ño'o mandiado yó'o xí'in na kivi kani tá'an na xí'in nivi na xítaku noo ño'o Canaán yó'o. Ta Ndios chindeé ra naxii síkuá yó, ta kündeé na noo nivi naCanaán ta nak'i'in na ño'o na ña kutaku na. Ta ve'e ño'o mandiado yó'o kindoo ña xí'in naxii síkuá yó tанда kivi xá'nda chiño tarey David noo naIsrael. ⁴⁶ Ndios kúsi ní ini ra xíni ra taDavid, ta taDavid ndukú ra ñava'a noo Ndios ña taxi ra kasa va'a ra inká ve'e ño'o Ndios ña na'á ní kundichi. Ta ve'e ño'o yó'o kuu noo nivi naIsrael† kasa tó'o na Ndios ndino'o. ⁴⁷ Ta on sivi tarey David xikuu ta ta kisa va'a ve'e ño'o ká'no yó'o xa'a Ndios, chi taSalomón sa'ya tarey David xikuu ta ta kisa va'a ña. ⁴⁸ Ta saá ni, Ndios on vása xíni ñó'o ra ñii ve'e ño'o ña kisa va'a nivi ña kutaku ra ini ña, chi Ndios yóo ra ndi'i saá xiiña ñoyívi. Saá nítáa ñii taprofeta kuiya xina'á tɔ'on ña káchí Ndios saá:

⁴⁹ Ndatán yóo táyi tón tó'o ká'no, saá yóo ñoyívi ñino, chi nda ñoyívi ñino kúu noo xá'nda chiño i noo ndi'i nivi xí'in ndi'i inká ña yóo.

Ta ndatán yóo ñii xiiña noo nákindée xa'a i, saá yóo ñoyívi noo ño'o noo táku nivi.

† 7:46 Inká kivi naní taJacob kúu Israel.

Ta, ¿ndasaá ví kuchiño koo ñii ve'e ño'o ña kisa va'a ñivi ña taxi na kutaku i?

Ta, ¿ndasaá ví kuchiño ñivi kasa va'a na ñii ve'e ñoo koo i nakindée i?

⁵⁰ Saá chi yi'i kúu ta ta kisa va'a ndi'i ña yóo ñoyívi ñino xí'in ndi'i ña yóo ñoyívi ñoo ño'o",
káchí Ndios, ñitaa ñii taprofeta xina'á.

⁵¹ Ta saá ñika'an ka taEsteban xí'in nachiño Junta Suprema, káchí ra saá xí'in na:

—¡Ndachun só'ó ní ndó!, ta xíká ní yóo ini ndó ñoo Ndios, chi on xiin ndó koni so'o ndó to'on ra. Ta ndatán ke'é naxii síkuá yó xina'á, ñii ki'va saá ke'é ndó vitin, chi kisa toon ndó ñoo Ndios. Ndi'i saá yichi on xiin ndó chikaa so'o ndó to'on ña ká'an Níma Ndios xí'in ndó. ⁵² Ta kuiya xina'á naxii síkuá yó saxo'vi na ndi'i naprofeta na ñika'an ndoso to'on Ndios, tанда xa'ni na ndi'i ñivi na ndato'on xí'in na ndí ñii kivi Ndios ti'ví ra ñii ta ta kúu taNdaa ña kixi ra ñoyívi yó'o ña sakaku ra ñivi. Ta kivi kixi ta taNdaa yó'o, ta miji ndó kisa kuíni ini ndó xini ndó ra ta ñataxi ndó ra nda'a nachiño, ta xa'ni na ra. ⁵³ Vará miji naángel na kixi ñoo Ndios xikuu na taxi to'on Ndios nda'a naxii síkuá yó, ta vitin on xiin ndó chikaa so'o ndó to'on yó'o —káchí taEsteban xí'in nachiño Junta Suprema.

⁵⁴ Tá xini so'o nayó'o ña ká'an taEsteban xí'in na, ta kixá'á na sáa ní ka ini na xini na ra, tанда náxaxi na ñoo no'o na xí'in ñasaa na. ⁵⁵ Ta chútú ini taEsteban xí'in Níma Ndios, ta ñakoto ndaa ra ñoyívi ñino, ta xini ra miji ña livi ní ká'no ña yé'e ñoo yóo Ndios, ta xini ra taJesús ñíndichi ra ñoo yóo nda'a kua'á Ndios, ⁵⁶ ta ñika'an taEsteban xí'in nachiño, káchí ra saá:

—¡Koto ndó ví! Nañona ñoyívi ñino, ta xító ndaa i, ta xini i taJesús, ta ta kixi ñoo Ndios, ñíndichi ra ñoo yóo nda'a kua'á Ndios —káchí taEsteban.

⁵⁷ Tá xíni sò'o na to'on ña ká'an taEsteban, ta xí'in nda'a na nakasi na sò'o na chi on xiin na koni sò'o ka na to'on ña ká'an ra xí'in na. Ta xí'in ña sáa ini na, ndeé ní ninda'yi na, ta ñii nakuita ndi'i na, ta tijn na ra. ⁵⁸ Ta ñoo na taEsteban kuá'an ra xí'in na, ta kee na ñoo yó'o, nda nixaá ra xí'in na ñii xiiña noo on koó niivi, ta kixá'á na koon na yuu taEsteban ña ka'ni na ra. Tanda tava na tikoto na, tanda ndasaá kuiti tikoto maá na ndixin na, ña va'a ka kuchiño koon na yuu taEsteban. Ta tikoto ña tava na, chindoo na ña noo yoo xa'a ñii ta na naní Saulo, ta tayó'o ndaa ra tikoto na. ⁵⁹ Tá'an ndeé koon ka na yuu taEsteban, ta nika'an ra, káchí ra saá:

—Tata Jesús, yó'ó kúu Taa taKá'no noo i, ta vitin ndúkú i noo ún ña naki'in ún níma i —káchí taEsteban xí'in taJesús.

⁶⁰ Ta saá xikuxítí ra ta xí'in ndi'i ndeé ra nika'an ra:

—Tata Jesús, vitin ná kasa ká'no ini ún xa'a ña on vá'a yó'o ña ké'é na xí'in i —káchí ra.

Tá ndi'i nika'an ra to'on yó'o, ta saá nixi'i ra.

8

Tò'on yó'o ká'an

ndí taSaulo sáxo'vi ní ra niivi na kándixa taJesús

¹ Tá taSaulo xini ra ña xa'ni na taEsteban, ta yoo yu'ú ra xí'in niivi na xa'ni tayó'o.

Ta mii kivi ña xa'ni na taEsteban, ta ñoo Jerusalén kuá'a ní niivi kixá'á na ndeé ní sáxo'vi na niivi na ndíkon yichi taJesús. Nakán kía nixita ní'no na, ta sava na kuá'an na kutaku na inká ñoo ña ñó'o estado Judea, ta sava na kuá'an na kutaku na inká ñoo ña ñó'o estado Samaria. Ta ndákuiti naapóstol kúu na nindo ñoo Jerusalén. ² Ta sava nataa na kúu na ndino'o ini kisa to'ó Ndios, nixa'an na ta naki'in na yikí koñu taEsteban ta sandúxun na ña, ta saá ndeé ní xáku na xa'a ña nixi'i ra. ³ Ta taSaulo kixá'á ra ndeé ní sáxo'vi ra

n̄ivi na ndíkon yichí t̄aJesús. Kí'vi ra ñii ñii ve'e noo táku n̄ivi yó'o, án t̄aa kúu na, án ña'a kúu ná, ta táva ra na ve'e na, ta yo'vi ñoo ra na, ta táan ra na ini ve'e kaa.

*T̄o'on yó'o ká'an ndí n̄ivi na kándixa t̄aJesús
n̄ika'an ndoso na t̄o'on xa'a ra noo n̄ivi nañoo Samaria*

⁴ Ta n̄ivi na kándixa t̄aJesús na kúu na n̄ixita ní'no, tá kua'an nayó'o ink̄a xiiña, ta kixá'a na ká'an ndoso na t̄o'on va'a xa'a t̄aJesús noo n̄ivi na táku ñoo noo kua'an na. ⁵ Ta saá tuku t̄aFelipe kee ra ñoo Jerusalén ta kua'an ra ta n̄ixaa ra ñoo Samaria. Ta saá kixá'a ra ká'an ndoso ra t̄o'on va'a noo n̄ivi ñoo yó'o, káchí ra ndí t̄aJesús kúu Cristo t̄aa t̄a t̄i'ví Ndios kixaa ra sakaku ra n̄ivi. ⁶ Ta kua'a ní n̄ivi nakutá'an na, ta xí'in ña ndino'o ini na xini so'o na t̄o'on ña ká'an t̄aFelipe xí'in na, saá chi xa xini na kua'a ní milagro ke'é t̄aFelipe noo na xí'in ndee Ndios. ⁷ T̄aFelipe t̄ava ra nima ndiva'a kua'a ní n̄ivi, ta kivi kée ñanima ndiva'a ña xikomí n̄ivi, ta ndá'yi ní ña kée ña. Ta saá tuku t̄aFelipe sanda'a ra kua'a ní n̄ivi, ta sava nayó'o xikuu n̄ivi na on kivi kanda, ta sava na xikuu n̄ivi na on kivi kaka xá'a. ⁸ Ta xa'a ña kua'a ní ñava'a ké'é t̄aFelipe, kusiñ ní ini n̄ivi ñoo yó'o.

⁹ Ta ñoo yó'o táku ñii t̄aa naní ra Simón, t̄aa t̄a kisa chiño xí'in magia kúu ra, ta xa'a ñaná'no ña ke'é ra noo n̄ivi nañoo Samaria, ñaka'nda ini na xini na ña. Ta xí'in ñayó'o sandá'vi ra n̄ivi, chi xani siní n̄ivi yó'o ndí t̄aSimón yó'o kúu ñii t̄aa t̄a ká'no ní. ¹⁰ Ndi'i n̄ivi nañoo yó'o, án naku'ká kúu na, án nandá'vi kúu na, ta xí'in ña ndino'o ini na xini so'o na ña ndato'on t̄aSimón yó'o xí'in na. Ta n̄ivi yó'o nda n̄itonda na n̄ika'an na, káchí na saá:

—T̄aSimón yó'o ndixa kómí ra ndee ká'no Ndios —káchí na.

¹¹ Ta xa kua'a ní kuiya n̄ivi yó'o kándixa na t̄o'on ña ká'an t̄aSimón chi ñaka'nda ini ndi'i na xini na ñaná'no

ke'é ra ña kúu ña sandá'ví ra na. ¹² Ta kivi kixaa taFelipe ñoo yó'o, ta kixá'á ra ká'an ndoso ra to'on va'a xa'a yichi noo xá'nda chiño Ndios, ta ndato'on ra xí'in nivi xa'a Jesucristo. Ta saá kua'a ní nataa, ta kua'a ní náña'a, kãdixa na to'on ña nika'an taFelipe xí'in na, ta saá sakuchu ra ndi'i nivi yó'o. ¹³ Tãda mji taSimón kãdixa ra to'on xa'a Jesucristo, ta taFelipe sakuchu ra tayó'o. Ta saá taSimón nda mí xiiña kua'an taFelipe, ta saá ndikõn ra kua'an ra xí'in ra, ta náka'nda ní ini ra xini ra milagro ná'no ké'é taFelipe xí'in ndee Ndios.

¹⁴ Tá naapóstol na ndóo ñoo Jerusalén xini so'o na ndi xa naki'in va'a nivi naño Samaria to'on Ndios, ta saá ti'ví na taPedro xí'in taJuan, ta kua'an nayó'o ñoo Samaria. ¹⁵ Tá nixaa taPedro xí'in taJuan ñoo yó'o, ta nika'an ovi nataa yó'o xí'in Ndios, ndukú na noo ra ña ti'ví ra Níma ra kixaa ña kutaku ña ini nivi na nákutá'an yó'o. ¹⁶ Saá chi nivi yó'o on ta'an naki'in na Níma Ndios, ta ndasaá kuiti chichi na xí'in ndayí kivi taJesús. ¹⁷ TaPedro xí'in taJuan chiso ra nda'a ra sini ñii ñii nivi yó'o na kãdixa taJesús, ta saá naki'in na Níma Ndios kutaku ña ini ñii ñii na.

¹⁸ Ta taSimón xini ra ña chiso naapóstol nda'a na sini ñii ñii nivi yó'o, ta saá Ndios taxi ra Níma ra kutaku ña ini na. ¹⁹ Ta xa'a ñayó'o, nika'an taSimón xí'in naapóstol, káchí ra saá:

—Vitin ní'i i si'ún ña cha'vi i ndó'ó, tá taxi ndó ndee nda'a i ña ñii ki'va saá chiso i nda'a i sini nivi ta saá nivi yó'o naki'in na Níma Ndios —káchí ra xí'in naapóstol.

²⁰ Ta ndakuiin taPedro nika'an ra xí'in ra:

—Ta, jva'a ka Ndios ná sandi'i ra xa'a si'ún mji ún! Ta, jná sandi'i ra xa'a mji ún xí'in si'ún! Saá chi ñii ña on vá'a ká'no kúu ña xani ini ún ña kúchiño ún sata ún Níma Ndios xí'in si'ún, chi Níma Ndios on sivi ñakía'vi kúu ña, ta ña sání'i Ndios kuiti kúu ña. ²¹ Ta yó'ó, nda lo'o on vása kómí ún ndayí ña kasa chiño ún xí'in ndi noo Ndios, chi on

vá'a yóo níma ún noo Ndios. ²² Ta vitin nandikó ini ún, ta sandakoo ún ña on vá'a ké'é ún, ta xí'in ña ndino'o ini ún kuaku ndá'ví ún noo Ndios, ta saá ndásana kuiti kuchiño Ndios kasa ká'no ini ra xa'a ña on vá'a ní xani ini ún. ²³ Chi xító i noo ún ndí kónó ní nákaa ña sáa ini ún, ta nákaa ña kuíní ini ún, ta ña on vá'a kúu ña xá'nda chiño noo ún, ta nda lo'o on vása yóo ndee mji ún ña sandakoo ún ké'é ún ña on vá'a —káchí taPedro xí'in taSimón yó'o.

²⁴ Ta ndakuijn taSimón, káchí ra saá:

—Vitin ndúkú i noo ndó ña kuaku ndá'ví ndó noo Ndios xa'a i ña kasa ká'no ini ra xa'a i koto kundivi to'on ña níka'an ndó xa'a i —káchí taSimón xí'in naapóstol.

²⁵ Ta saá naapóstol yó'o ndato'on ka na to'on ña ndakuijn ñandaa xa'a taJesús, taa ta kúu Cristo, ta níka'an ndoso na to'on Ndios yó'o noo nivi ñaño Samaria yó'o. Ta kee naapóstol ku'a'an na ku'a'a ní ñoo válí ña ñó'o yatin ñoo Samaria, ta ñii kiva saá kisa ndivi na chiño ña ndáto'on na ñava'a xa'a taJesús noo nivi. Ta ndi'i kisa ndivi na chiño yó'o, ta naapóstol tuku ndikó na ku'a'an no'o na ñoo Jerusalén.

To'on yó'o ká'an xa'a taFelipe ña níxaa ra nakutá'an ra xí'in ñii taa taEtiopía

²⁶ Ñii kivi ñii ñaáangel ña kixi noo Ndios níxaa ña, níka'an ña xí'in taFelipe, káchí ña saá:

—Nakundichi ún, ta ko'on ún chí sur, ta ko'on ún yichi ña yá'a noo ño'o yichí, ña kúu yichí ña kée ñoo Jerusalén ta ku'a'an ña nda ñoo Gaza —káchí ñaáangel xí'in taFelipe.

²⁷ Ta saá nakundichi taFelipe, ta kee ra ku'a'an ra. Ta mji yichi noo ku'a'an ra yó'o, nakutá'an ra xí'in ñii taa ta kixi ñii xiiña ña naní Etiopía. Tayó'o kúu ra ñii taká'no, chi ndíso chiño ra xí'in ndi'i sí'ún ñareina ná naní Candace, ná xá'nda chiño noo ndi'i nivi na táku ndi'i ñoo ña yóo Etiopía yó'o. Ta taa taká'no yó'o xa níxa'an ra

ñoo Jerusalén ña kisa ká'no ra Ndios, ²⁸ ta vitin ndikó ra kua'an no'o ra ñoo ra. Ta yóo ra ini ñii tón carreta, tón síta kuáyí kua'an rí. Ta ta Etiopía yó'o ká'vi ra ñii tutu ña kúu to'on Ndios, ta mii noo ká'vi ra kúu to'on ña ñitaa ta profeta Isaías xina'á. ²⁹ Ta saá nika'an Níma Ndios xí'in ta Felipe, káchí ña saá:

—Vitin kua'an ún, ta ná kutá'an yatin ún xí'in tón carreta kaá —káchí ña.

³⁰ Ta ta Felipe xíno ra kua'an ra, ta ñixaa ra nakutá'an ra xí'in tón carreta, ta xini so'o ra to'on Ndios ña ñitaa ta profeta Isaías ña ká'vi ta Etiopía yó'o. Ta ta Felipe ñindaqa to'on ra ta ká'vi yó'o, káchí ra saá xí'in ra:

—¿Án kundaqa va'a ini ún yu kúu ña kóni kachí to'on ña ká'vi ún, tata? —káchí ra.

³¹ Ta ndakuijn ta Etiopía, nika'an ra:

—¿Ndasaá kuchiño i kundaqa va'a ini i ña ká'vi i?, tata, chi on vása nání'i i nda ñii ñivi na kúchiño nandaxin to'on yó'o noo i —káchí ta Etiopía xí'in ta Felipe.

Ta saá nika'an ra xí'in ta Felipe ña ná ndaa ra tón carreta, ta ko'on ra xí'in ra.

³² Ta mii xiiña noo to'on Ndios ña ká'vi ta Etiopía kúu ña káchí saá:

Ndatán kua'an ñii ndikachi xí'in xito'o rí noo ka'ni na rí, saá kua'an ra.

Ta ndatán tásin yóo ñii ndikachi kivi xatá na yisi rí, saá yóo ra,

chi nda ñii to'on on vása ní-ka'an ra.

³³ Ta sakuka'an na noo ra, ta nda lo'o on vása ní-kisa ndivi na ñandaqa xí'in ra.

On koó sa'ya ra ní-xiyo, saá chi yachi ní xa'ni na ra

ta on vása ní-xitaku ka ra ñoyívi noo ño'o,

káchí to'on Ndios ña ñitaa ta profeta Isaías kuiya xina'á, ña kúu ña ká'vi ta Etiopía yó'o.

³⁴ Ta ñindaqa to'on ra ta Felipe, káchí ra saá:

—Vitin ka'an ún xí'in i, ¿yo xa'a ka'an taprofeta Isaías yó'o?, ¿án ka'an ra xa'a mii ra?, ¿án xa'a inka nivi ka'an ra? —káchí ra, ninda ka to'on ra taFelipe.

³⁵ Ta saá taFelipe kixá'á ra sáná'a ra taEtiopía yó'o, ña nandaxin ra yukía kóni kachí to'on ña nita taprofeta Isaías ña kúu ña ká'vi ra yó'o, ta sáná'a ra ña nandaxin ra yukía kóni kachí kua'a ní inka to'on Ndios ña nita na xina'á, tanda nixaá ra ndátoto'on ra to'on va'a xa'a taJesús.

³⁶ Ta saá kua'an ka na yichi xí'in tón carreta, ta nixaá na ñii xiiña noo ñó'o takuí. Ta nika'an taEtiopía, káchí ra saá:

—Yó'o ñó'o takuí. ¿Án yoo ka inka chiño kumani kasa ndivi i, ta saá va'a kuchiño kuchu i vitin? —káchí ra xí'in taFelipe.

³⁷ Ta nika'an taFelipe:

—Tá ndixa xí'in ña ndino'o ini ún kándixa ún Jesucristo, ta ndátoto'on i xí'in ún xa'a, ta saá va'a kuchu ún vitin —káchí taFelipe xí'in ra.

Ta ndakuijn ra nika'an ra:

—Ndixa xí'in ña ndino'o ini i kándixa i ndí Jesucristo kúu Sa'ya Ndios —káchí taEtiopía.

³⁸ Ta saá nika'an ra xí'in ta xa'nda chiño noo kuáyí ña nakundichi tón carreta. Ta saá xikuijn tón carreta, ta noo taFelipe xí'in taEtiopía, ta niki'vi na ini takuí. Ta saá taFelipe sakuchu ra tayó'o. ³⁹ Tá ndi'i kundivi ñayó'o, ta kee na ini takuí, ta xandikon saá Níma Ndios naki'in ña taFelipe kua'an ra xí'in ña inka xiiña. Ta taEtiopía yó'o ni-xini ka ra taFelipe, ta saá naki'in ra kua'an no'o ra, ta chútú ñasii ini ra. ⁴⁰ Ta saá nitivi taFelipe ñii ñoo naní Azoto. Ta kixá'á ra ndátoto'on ra to'on va'a xa'a taJesús noo ndi'i nivi ñoo yó'o, ta ñii ki'va saá ndátoto'on ra xí'in nivi ndi'i saá ñoo noo yá'a ra, kua'an ra, tanda nixaá ra nda ñoo Cesarea.

9

Tò'on yó'o ká'an ndasaá nasama ini taSaulo ta kixá'á ra kándixa ra taJesús ta ndíkòn ra yichì ra

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ta taSaulo xí'in ña sáa ini ra xíka ra ká'an ra ña yo'vi saxo'vi ra ñivi na ndíkòn yichì taJesús, ta ká'an ra ndí xínì ñó'ó kivi ndi'i na. Ta saá ñixa'an ra ñoo taká'no ñoo nasutu, ² ta ndukú ra tutu ña taxi ndayí nda'a ra ko'on ra ve'e ño'o sinagoga ñoo Damasco, ta tiin ra ndi'i nataa xí'in ndi'i náña'a na kúu na ndíkòn yichì taJesús. Ta saá ndikó na xí'in ra ñoo Jerusalén, ñoo taan ra ndi'i na ini ve'e kaa. ³ Ta saá taSaulo kee ra ku'a'an ra. Tá xa yatin xa'a ra ñoo Damasco, ta ñii kama kee ño'o ñoyivi ñino, ta ndeé ní náye'e ña ra, ta xino nduu ña ñoo ñíndichi ra. ⁴ Ta taSaulo ñakava ra nda ñoo ño'o, ta xini so'o ra to'on ña ñika'an xí'in ra, káchí ña saá:

—Saulo, Saulo, ¿ndachun ndíkòn ún ña saxo'vi ún yi'i?
—káchí to'on xí'in ra.

⁵ Ta ndakuiin taSaulo, ñinda'ka to'on ña'á ra:

—¿Yu kúu yó'ó, Tata? —káchí ra.

Ta ñika'an to'on yó'o:

—Yi'i kúu i Jesús, taa ta ndíkòn ún saxo'vi ún. Ta xí'in ña kisa toon ún ñoo i, kuiti sátakué'e xí'in mji ún —káchí ra.*

⁶ Ta saá taSaulo ñii kisin ñino ra, ta yí'ví ní ra, ta ñinda'ka to'on ra, káchí ra saá:

—Tata, ¿yukia kóni ún ke'é i vitin? —káchí ra.

Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá:

* 9:5 TaJesús kóni kachí ra ndí taSaulo ké'é ra ndatán ké'é ñii tísindiki tí toon ini, ta kaxá'á rí mji ñoo sijn kaa ña nákaa ñoo ya'a kisa chiño rí, ta saá sátakué'e xí'in mji rí.

—Ta vitin nakundichi ún ta ko'on ún ki'vi ún ñoo Damasco, ta saá ti'ví i ñii taa xaá ra ndato'on ra xí'in ún xa'a ña xini ñó'ó ke'é ún —káchí taJesús xí'in taSaulo.

⁷ Ta natá'an taSaulo na kuá'an xí'in ra, ñii naka'nda ini na yóo na, chi xini so'lo na to'on ña ká'an ta on vása ní-kundaá ini na yukía káchí ña, ni on koó nda ñii nivi ní-xini na. ⁸ Ta taSaulo nakundichi ra ta nakuiná ra nduchú noo ra, ta on vása kivi ka koto ra, chi kukuáá nduchú noo ra. Ta saá nataa tá'an ra tiin na nda'a ra ta kuá'an ra xí'in na nda ñoo Damasco. ⁹ Ta uní kivi ni-kivi koto ra ta nda lo'o ni-xixi ra, ni nda lo'o nduta ni-xi' ra.

¹⁰ Ta ñoo Damasco yó'o táku ñii taa, ta ndíkon yichi taJesús kúu ra, ta naní ra Ananías. Ta nitivi taJesús noo ra ta nika'an ra xí'in ra, káchí ra saá:

—¡Tata Ananías!

Ta ndakuin taAnanías, nika'an ra:

—Yó'o yóo i, Tata —káchí ra.

¹¹ Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—Kua'an ún yichi ña naní Yichi Ndakú ta xaá ún ve'e ñii taa ta naní Judas, ta ve'e yó'o ndaka to'on ún nivi án xini na mí yóo ñii taa ta naní Saulo, ta taño Tarso kúu ra. Saá chi taSaulo yó'o yóo ra ve'e taJudas, ta vitin xa ká'an ra xí'in i. ¹² Ta xa taxi i ña nitivi noo ra ñii taa ta naní Ananías ña kixaa ra noo ra, ta chiso ra nda'a ra sini ra ña kivi nakoto nduchú noo ra —káchí taJesús xí'in taAnanías.

¹³ Ta taAnanías nika'an ra xí'in taJesús, káchí ra saá:

—Tata, xa kuá'a ní nivi ndato'on na xí'in i ndí taSaulo yó'o xa ke'é ra kuá'a ní ña on vá'a xí'in nivi naño Jerusalem, na kúu na ndíkon yichi ún. ¹⁴ Ta vitin kixaa ra ñoo yó'o, ta kómí ra ndayí ña taxi naná'no noo nasutu nda'a ra xa'a ña tiin ra ndi'i nivi na ndíkon yichi ún na táku ñoo Damasco yó'o, ta taan ra na ini ve'e kaa —káchí taAnanías xí'in taJesús.

¹⁵ Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—Kua'an ún koto ún taSaulo, chi tayó'o kúu taa ta nakaxin i ña koni ñó'ó i ña ko'on ra ka'an ndoso ra to'on xa'a i noo nivi na on vása kúu najudío, ta ko'on ra noo nivi na kúu narey ñoo xíyo, ta ko'on ra noo najudío† ña ndato'on ra xí'in na xa'a i. ¹⁶ Ta yi'i saná'a ndi'i i ra xa'a ña kua'a ní yo'vi xini ñó'ó xo'vi ra xa'a i —káchí taJesús xí'in taAnanías.

¹⁷ Ta saá kee taAnanías kua'an ra ta nixaa ra ve'e noo yóo taSaulo, ta niki'vi ra ini ve'e yó'o. Tá xini ra taSaulo, ta chiso ra nda'a ra sini ra, ta nika'an ra xí'in ra, káchí ra saá:

—Ñani i Saulo, taJesús, Taa taKá'no noo yó, kúu taa ta nakutá'an xí'in ún yichi, ta mi taJesús yó'o ti'ví ra yi'i vaxi i xa'a ña va'a nakoto tuku nduchu noo ún, ta ti'ví ra yi'i xa'a ña sakutú ra ini ún xí'in Níma Ndios —káchí taAnanías xí'in taSaulo.

¹⁸ Ta xati'va ndátán yóo nduchu sata tiaká saá yóo ña kee nduchu noo taSaulo, ta nikoyo ña nda noo ño'o, ta saá va'a nakoto tuku nduchu noo ra. Ta nakundichi ra, ta taAnanías sakuchu ña'á ra chi xa kandixa ra taJesús. ¹⁹ Ta saá taSaulo xixi ra, ta naki'in ra ndee ra. Ta nixiyo taSaulo xí'in nivi na ndíkon yichi taJesús ñoo Damasco lo'o ka kivi.

To'on yó'o ká'an ndí taSaulo ndáto'on ra to'on va'a xa'a taJesús xí'in nivi naño Damasco

²⁰ Ta saá taSaulo kama ní kixá'á ra kua'an ra ñii ñii ve'e ño'o sinagoga ñoo Damasco yó'o, ta ká'an ndoso ra to'on va'a xa'a taJesús noo nivi. Ndáto'on ra xí'in na ndí ndixa ñandaa taJesús kúu Sa'ya Ndios. ²¹ Ta ndi'i nivi na xini so'o ña ká'an taSaulo, naka'nda ini nayó'o, ta ká'an na xí'in tá'an na, káchí na saá:

—¿An on sivi tayó'o kúu taa ta xíka sáxo'vi ní nivi ñoo Jerusalén na kúu na ndíkon yichi taJesús? ¿An on sivi

† 9:15 To'on “najudío” kóni kachí ña: Sa'ya ñani síkuá taIsrael.

tayó'o kúu t̄a t̄a k̄ixaā ñoo Damasco yó'o chi kóni ra tiin ra n̄ivi na ndík̄on yich̄i t̄aJesús xa'ā ña ko'on na xí'in ra ña taxi ra kuachi xa'ā na ñoo nasutu ná'no ñoo Jerusalén? —saá káchí na, ká'an na xa'ā t̄aSaulo.

²² Vará saá ká'an na xa'ā ra, ta ñii ñii k̄ivi Níma Ndios táxi k̄a ndee, ta táxi k̄a ñandíchí nda'ā t̄aSaulo, xa'ā ña va'a ní ndato'on ra xí'in n̄ivi xa'ā t̄aJesús. Ta najudío na ták̄u ñoo Damasco, na kúu na x̄ini so'o ña ká'an ra, on vása nán'i na to'on ndasaá ndakuiin na yu'u ra. Saá chi to'on ndáto'on ra káxín ní n̄andaxin ña ndí t̄aJesús kúu Cristo, t̄a t̄a ti'ví Ndios sakaku n̄ivi.

T̄o'on yó'o ká'an ña ndasaá ñikaku t̄aSaulo ñoo najudío

²³ Ta niya'a kua'ā ní k̄ivi, ta najudío nakutá'an na ta ch̄ikaā ini na ka'ni na t̄aSaulo. ²⁴ Yóo yé'é ná'no nama yuu ña x̄ino nduu ñoo Damasco, ta ndiví ñoo n̄ivi na kóni ka'ni t̄aSaulo yóo na, ndáa na yé'é ná'no yó'o, chí ndáti na ya'a t̄aSaulo ñii yé'é yó'o ña kee ra ko'on ra, ta saá kuchiño tiin na ra ta ka'ni na ra. Ta saá ni, ink̄a n̄ivi ndato'on na xí'in t̄aSaulo ña ch̄ikaā ini najudío yó'o ke'é na xí'in ra. ²⁵ Ta saá ñii ñoo nataa na sákuá'á ñoo t̄aSaulo, ch̄indeé na ra ña ñik̄i'vi ra ini ñii ch̄ikiva ká'no, ta ch̄iko'ni na ña, ta sanoo na ch̄ikiva yó'o sata nama yuu, ta n̄ixaā ña nda ñoo ño'o, ta ñikaku ra kua'an ra.

T̄o'on yó'o ká'an xa'ā t̄aSaulo ndikó ra k̄ixaā ra ñoo Jerusalén

²⁶ Ta saá nak'iin t̄aSaulo ndikó ra kua'an ra nda ñoo Jerusalén, ta ndukú ra nakutá'an ra xí'in n̄ivi na ndík̄on yich̄i t̄aJesús ñoo kán, ta n̄ivi yó'o yí'ví ní na ñoo ra. Ta ni-taxi na k̄i'vi ra nakutá'an ra xí'in na, chí on vása kándixa na ndí t̄aSaulo xí'in ña ndino'o ini ra ndík̄on ra yich̄i t̄aJesús vitin. ²⁷ Ta saá t̄aBernabé ch̄indeé ra t̄aSaulo ña kuchiño nakutá'an ra xí'in naapóstol. Saá chí t̄aBernabé yó'o kana ra t̄aSaulo ko'on ra xí'in ra ñoo

naapóstol ña koni na ra. Ta saá taBernabé ndato'on ra xí'in naapóstol xa'a ña ndo'o taSaulo yichi kivi kua'an ra ñoo Damasco, ta káchí taBernabé saá:

—Kivi kua'an taSaulo yó'o yichi ña kua'an ñoo Damasco, ta noo ra nitivi taJesús Taa taKá'no noo yó, ta nika'an taJesús xí'in ra. Ta xa'a ñayó'o, taSaulo nasama ini ra ta xandikon nduu ra ñii ta ñii káchí kándixa taJesús xí'in yó. Ta saá kivi nixiyo ka taSaulo ñoo Damasco, ta on vása ní-yí'ví ra ndato'on ra xí'in nivi to'on va'a xa'a taJesús —káchí taBernabé, ndato'on ra xí'in naapóstol.

²⁸ Tá xini so'o naapóstol ña ndato'on taBernabé, ta saá va'a taxí na ña niki'vi taSaulo nakutá'an ra xí'in na ndikon yichi taJesús na táku ñoo Jerusalén yó'o. Ta saá taSaulo kixá'á ra xí'ka ra xí'in naapóstol, ta kua'an ra ndi'i saá xiiña ñoo Jerusalén, ²⁹ ta on vása yí'ví ra ndato'on ra to'on va'a xa'a taJesús noo nivi. Ta ká'an ra xa'a taJesús xí'in najudío na kúu na ká'an to'on griego, ta nayó'o kixá'á na sáa ní ini na xini na ra, tãnda kóni na ka'ni na ra. ³⁰ Ta saá xini so'o naapóstol ndí kóni nivi ka'ni na taSaulo, ta nika'an na xí'in ra ña va'a ka ná kee ra ko'on ra xí'in na nda inkã ñoo ña naní Cesarea. Tá nixaa ra xí'in na ñoo yó'o ta tuku ti'ví na ra ña no'o ra nda ñoo ra ña naní Tarso, noo ka'ka ra.

³¹ Ta saá, niya'a kua'a ní kivi ña va'a xindoo nivi na ndikon yichi taJesús, na kúu na táku ñoo ña ñó'o estado Judea xí'in estado Galilea ta xí'in estado Samaria. Saá chi on koó nivi na saxo'vi ña'á, ta Níma Ndios chindee ña ndi'i nivi na kándixa taJesús ña ñii ñii kivi viví ka ta ndino'o ka ini na kua'an na yichi ra. Ta kua'a ní ka nivi kándixa na taJesús. Ta saá nivi na kándixa taJesús nduu na ñii ti'vi ká'no ní ka.

To'on yó'o ká'an ña xa'a ña ndasaá nduv'a taEneas

³² Ta taapóstol Pedro kee ra kua'an ra ta xáa ra ñii ñii ñoo ña xito ra nivi na kándixa taJesús. Ta saá nixaa ra ñii

ñoo ña naní Lida ña koto ra nivi na ndikōn yichi taJesús.
³³ Ta ñoo yó'o nixaa ra ñoo kándú'u ñii ta ta naní Eneas,
 ta tayó'o kúu ñii ta ta on kivi kanda, ta xa ona kuiya kúu
 ña on kivi kaka xá'a ra, ta kuiti kándú'u ra ñoo xito ra.
³⁴ Ta nika'an taPedro xí'in taEneas yó'o, káchí ra saá:

—Tata Eneas, vitin Jesucristo sánda'a ra yó'ó.
 Nakundichi ún, ta ndasa vii ún xito ún —káchí taPedro
 xí'in ra.

Ta saá xandikōn nakundichi ra. ³⁵ Ta ndi'i nivi na táku
 ñoo Lida xí'in ndi'i nivi na táku ñii xiiña yatin, ña naní
 Sarón, na kúu na xini ndasaá nduva'a taEneas, ndi'i nivi
 yó'o ndikó ini na ta kandixa na taJesús.

Tō'on yó'o ká'an ña nixi'i ñáTabita ta natakū ñá

³⁶ Ta ñoo Jope táku ñii ña'a ñá ndikōn yichi taJesús, ta
 naní ñá Tabita (ta kivi Tabita tō'on griego kúu Dorcas).
 Ndi'i saá kivi ñáyó'o táxi xí'in mii ñá ké'é ñá chiño va'a, ta
 chíndeé ñá nivi na kúu nandá'ví. ³⁷ Ta saá ñii kivi kixá'a
 ndeé ní ndó'o ñá ta nixi'i ñá. Ta nivi na kúu natá'an ñá
 sakuchu na yiki koñu ndíi ñá ta nachinóo na ña ñoo xito
 tón ñíndichi piso ovi ve'e ñá. ³⁸ Yatin ñoo Jope yó'o nákaa
 ñoo Lida, ñoo yóo taPedro. Tá xini so'o nivi na ndikōn
 yichi taJesús ndí yatin yóo taPedro, ta saá ti'ví na ovi ta
 kua'an na ña ka'an na xí'in taPedro. Ta saá nixaa na ñoo
 yóo ra, ta xaku ndá'ví na ñoo ra, káchí na saá xí'in ra:

—Kama ní kixi ún xí'in ndi ñoo Jope —káchí na.

³⁹ Ta saá kee taPedro kua'an ra xí'in na, ta nixaa na ve'e
 ñáTabita, ta nika'an na xí'in taPedro, káchí na saá:

—Ndaa ún xí'in ndi piso ovi —káchí na.

Ta saá nixaa na ñoo kándú'u yiki koñu ñáTabita ñá
 nixi'i. Ta kua'a ní náña'a ndá'ví ná nixi'i yii kixaa ná ñoo
 taPedro, ta xaku ní ná xa'a ñá nixi'i yó'o, ta saná'a ná ñoo
 taPedro kua'a ní tikoto ña kisa va'a ñáTabita kivi xitaku
 ñá, ta saní'i ná ná tikoto yó'o. ⁴⁰ Ta saá taPedro xa'nda

chiño ra noo ndi'i nivi na yíta yó'o ña kee na ko'on na ke'e. Ta kindoo taPedro mató'ón mii ra xí'in yikí koñu ndíí ñá nixi'i yó'o. Ta saá xikuxítí ra ta nika'an ra xí'in Ndios. Ta ndi'i nika'an ra xí'in Ndios, saá ndikó koo ra nakoto ra noo yóo yikí koñu ñá nixi'i yó'o, ta nika'an ra, káchí ra saá:

—Nana Tabita, vitin nakundichi ún —káchí ra.

Ta saá nakoná ñá nduchú noo ñá, ta xini ñá taPedro, ta ndaní'i lo'o xí'in mii ñá, ta xikoo ñá. ⁴¹ Ta tjin taPedro nda'a ñáyó'o ña chindeé ra ñá nakundichi ñá. Ta saá kana ra ndi'i nivi na yíta ke'e, na kúu na ndikon yichi taJesus, ta xí'in náña'a nándá'ví ná nixi'i yii, ta ndukú ra noo na ña ki'vi na ini ve'e, ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Yó'o yóo ñáTabita, táku ñá vitin.

⁴² Ta saá nixita ní'nó to'on ndi'i xiiña ño Jope xa'a ña ndo'o ñáTabita, chi nixi'i ñá ta xí'in ndee taJesus, taPedro sanataku ra ñá. Ta xa'a ña xini so'o na to'on yó'o, kua'a ní nivi kandixa na taJesus. ⁴³ Ta saá kua'a ní ka kivi nixiyo taPedro ve'e taSimón ño Jope. Ta chiño taSimón yó'o kúu ña ndása va'a ra ñii kiti.

10

To'on yó'o ká'an xa'a taPedro xí'in taCornelio

¹ Ta ño Cesarea táku ñii taa naní ra Cornelio, taa ta xá'nda chiño noo ñii ciento natropa kúu ra. Ta ñii ciento natropa yó'o kúu ñii tá'ví ña ñii ti'vi ká'no natropa, ña naní Batallón Italiano. ² Ta taCornelio xí'in ña ndino'o ini ra kándixa ra Ndios ta kísa ká'no ña'á ra. Ta ñii káchí ndi'i nave'e ra kándixa na Ndios ta kísa ká'no ña'á na. TaCornelio on siví taa ta sí'nda kúu ra, ta táxi ní ra si'un nda'a nivi na kúu nándá'ví xa'a ña chindeé ra na ña sata na ña xini ño'ó noo na. Ta ndi'i saá kivi ká'an ní ra xí'in Ndios, saá táku ra. ³ Ta saá ñii kivi xa xikuaa ta kaa uni

kúu ña,* ta ñii ñaángel ña kixi noo Ndios nitivi ña noo ra, ta xini ra ña niki'vi ña ini cuarto noo yoo ra, ta nika'an ña xí'in ra, káchí ña saá:

—¡Tata Cornelio! —káchí ña xí'in ra.

⁴ Ta xí'in ña yí'ví ní ini ra nakoto kaxín ra noo ñaángel, ta nika'an ra xí'in ña, káchí ra saá:

—Tata, yukía kóni ún kasa ndivi i? —káchí ra xí'in ña.

Ta ndakuijn ñaángel, nika'an ña káchí ña saá:

—Ndi'i saá kivi Ndios xa xini so'o ra to'on ña nika'an ún xí'in ra, ta xito ra ndi'i ñava'a ña ke'é ún xí'in nandá'ví.

⁵ Ta vitin ti'ví ún sava nataa ko'on na ñoo Jope ña naní'i na ñii ta ta naní Simón Pedro, ta ná kixi ra xí'in na nda ve'e ún yó'o. ⁶ Ta yoo ra ve'e ñii ta ta ndasa va'a ñii kití, tayó'o naní ra Simón, ta ve'e ra yoo ña yatin yu'u takuii mini —káchí ñaángel xí'in taCornelio.

⁷ Tá ndi'i nika'an ñaángel to'on yó'o, ta ndikó ña kua'an no'o ña ñoyívi ñino. Ta saá taCornelio kama kana ra ovi nataa mozo ra xí'in ñii tatropa ta kúu ta kisa to'ó Ndios, ta kixaa na noo ra. ⁸ Ta ndato'on ndi'i taCornelio xí'in na yukía nika'an ñaángel xí'in ra, kivi nitivi ña noo ra. Ta saá ti'ví ra nataa yó'o kua'an na ñoo Jope noo yoo taPedro.

⁹ Ta inká kivi xa ma'ño ndivi kúu ña,† ta xa yatin xaa nataa yó'o ñoo Jope, ta saá taPedro ndaa ra sini ve'e noo yoo ra, ta kixá'á ra ká'an ra xí'in Ndios. ¹⁰ Ta niya'a ñii káni lo'o, ta kixá'á xí'i ní ra soko, ta yoo ka ra ndati ra ña kasa va'a na ña kuxu ra, ta saá nitivi noo ra ña ti'ví Ndios koni ra. ¹¹ Ta saá taPedro xini ra ndasaá nixoná lo'o ñoyívi ñino, ta xito ra noo ñii ña ndatán kaa manta, saá kaa ña. Yoo komi titon manta yó'o, ta va'a vivii ndika noo ña, chi yoo ña ndatán yoo ña tiin na ñii ñii titon ña, saá kaa ña, vaxi noo ña nda noo ño'o. ¹² Ta kua'a ní noo kití nándoso

* 10:3 Kaa unj xikuaa naní ña kaa jin noo naño Roma. † 10:9 Kaa uxu ovi ndivi naní ña kaa jin noo naño Roma.

rí noo manta yó'o. Tíyó'o kúu kití tí yóo komi xa'a, ta xí'in kití tí ñoo tixin xíka noo ño'o, ta xí'in kití tí ndáchí ñoyívi kaa. ¹³ Ta saá xini so'o taPedro to'on ña nika'an xí'in ra, káchí ña saá:

—Tata Pedro, nakundichi ún, ta koto ún ndi'i kití yó'o, ta tiin ún ñii rí, ka'ni ún rí, ta kasa va'a ún rí, ta kuxu ún rí —káchí to'on ña nika'an xí'in taPedro.

¹⁴ Ta ndakuijn taPedro, nika'an ra:

—Tata, on kivi ke'é i saá ña kuxu i kití yó'o, chi nda kivi vitin nda lo'o on vása ní-xixi i koñu kití tí ká'an ndayí ña nitaa taMoisés ndí kúu rí kití tí kini noo Ndios —káchí taPedro.

¹⁵ Ta ndakuijn to'on, nika'an tuku ña xí'in ra saá:

—Ta vitin Ndios xa ndasa ndii ra ndi'i kití. Ta saá, on vá'a ka ka'an ún ndí yóo kití kini noo Ndios —káchí to'on xí'in taPedro.

¹⁶ Ta ovi ka yichi ñii ki'va saá nitivi ñayó'o noo taPedro, ta nika'an to'on xí'in ra. Ta saá ña nitivi noo taPedro ña kúu ña káa ndatán yóo manta xí'in kití saá káa ña, ta xandikon ndaa ña ñoyívi nino. ¹⁷ Ta saá ñii náka'nda ini taPedro, xáni sini ra:

—¿Yukía kóni kachí ña nitivi noo yó yó'o?

Tá mií saá na uni taa na ti'ví taCornelio nixaa na ñoo Joje, ta nindaqa to'on na míkía yóo ve'e taSimón, taa ta kísa chiño ndása va'a ñii kití. Tá kundaa ini nataa yó'o míchí yóo ve'e ra, ta ku'a'an na, ta nixaa na, ¹⁸ ta xikuíta na yé'é ve'e ra, ta nindaqa to'on na, káchí na saá:

—¿Án ve'e yó'o yóo ñii taa ta naní Simón Pedro? —káchí na.

¹⁹ Ta taPedro yóo ka ra xáni ini ra yukía kóni kachí ña nitivi noo ra. Ta Níma Ndios nika'an ña xí'in ra, káchí ña saá:

—¡Tata, koto ví! Vitin kixaa uni nataa ta nándukú na yó'ó. ²⁰ Nakundichi ún ta noo ún nakutá'an ún xí'in na, ta

nda lo'o on kuyi'ví ún ko'on ún xí'in na, chi yi'i ti'ví i na vaxi na noo ún —káchí Níma Ndios xí'in taPedro.

²¹ Ta saá noo taPedro ta nakutá'an ra xí'in na, ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Yi'i kúu ta nándukú ndó. ¿Ndá chiño kúu ña vaxi ndó noo i, tata? —káchí taPedro xí'in na.

²² Ta nika'an na xí'in ra:

—Taká'no noo ndi ta naní Cornelio, ti'ví ra ndi'i vaxi ndi noo ún. TaCornelio yó'o kúu ta xá'nda chiño noo ñii ciento natropa, ta ta va'a ní ini kúu ra, ta xí'in ndino'o ini ra kándixa ra Ndios, ta kánóo va'a ní ñato'ó ra noo ndi'i ni'vi najudío. Ta ñii ñaángel ña kixi noo Ndios ni'tivi ña noo ra, ta nika'an ña xí'in ra ndí xini ñó'ó kana ra yó'ó ña ko'on ún ve'e ra xa'a ña koni so'o ra to'on ña ndato'on ún xí'in ra —káchí na xí'in taPedro.

²³ Ta saá taPedro nika'an ra xí'in na ña ki'vi na ve'e, ta saá kindoo na ini ve'e yó'o tanda inka kivi kee na kua'an na. Ta taPedro xí'in inka nataa ñoo Jope na kúu na kándixa taJesus, kee na kua'an na xí'in uni nataa yó'o.

²⁴ Ta inka kivi nixaá na ñoo Cesarea noo yóo taCornelio ndáti ra kixaá na. Ta tayó'o xa yóo ti'va ra naki'in ra taPedro, chi xa nakana ra ndi'i nave'e ra xí'in ni'vi na náta'an yatin xí'in ra, ta xa nakutá'an ndi'i nayó'o ve'e ra ña koni so'o na to'on ña ndato'on taPedro xí'in na.

²⁵ Tá kixaá taPedro ve'e taCornelio, ta saá keta taCornelio naki'in ra taPedro, ta xikuxítí ra noo tayó'o ña kisa to'ó ña'á ra. ²⁶ Ta taPedro tiin ra nda'a taCornelio ña nakundichi ra, ta nika'an ra xí'in ra, káchí ra saá:

—Nakundichi ún, tata, on kasa ká'no ún yi'i, chi on sivi ñii ndios kúu i, kuiti ni'vi va kúu i, ndatán yóo mi'ni ún, saá yóo i —káchí taPedro xí'in taCornelio.

²⁷ Tá taPedro xí'in taCornelio ká'an tá'an na saá, ta niki'vi na ini ve'e, noo chutú ní ni'vi na kúu na nakaya taCornelio. ²⁸ Ta nika'an taPedro xí'in na:

—Xíni va'a ndó yóo ndayí ña kása ndivi ndi najudío ña káchí saá: On vá'a nakutá'an nivi najudío xí'in inka nivi na on vása kúu najudío, káchí ndayí yó'o. Ta vitin Ndios saná'a ra noo i, ndí nda ñii nivi on vása kúu na nakini noo ra, ta saá on vá'a kani sini i ndí nivi na on vása kúu najudío kúu nivi na kini. ²⁹ Ñakán kía, tata Cornelio, kivi ti'ví ún nataa ña kana na yi'i vaxi i xí'in na, ta on vása ní-ndaka to'on ní i yu kuu ña ke'é i, ta xandikon vaxi i xí'in na. Ta vitin kóni i kundaa ini i, tata, ¿ndachun kana ún yi'i? —káchí taPedro xí'in taCornelio.

³⁰ Ta ndakuijn taCornelio, nika'an ra:

—Xa yóo komi kivi kúu ña, tá mii hora yó'o kúu ña, ña kúu kaa unj xikuaa, † ta yóo i ini ve'e i ká'an i xí'in Ndios. Ta xati'va nitivi ñii ñaángel noo i ndixin ña tikoto yé'e ní. ³¹ Ta nika'an ña xí'in i, káchí ña saá: “Tata Cornelio, Ndios xini so'o ra to'on ña nika'an ún xí'in ra, ta xito ra ndi'i ñava'a ña ke'é ún xa'a ña chindeé ún ndi'i nivi nandá'ví. ³² Ta vitin ti'ví ún sava nataa ña ko'on na ñoo Jope ña nani'i na ñii taa ta naní Simón Pedro. Tayó'o yóo ra ve'e ñii taa ta ndása va'a ñii kiti, ta tayó'o naní ra Simón, ta ve'e ra yóo ña yatin yu'u takuií mini. Ta nataa na ti'ví ún xini ñó'ó ka'an na xí'in taPedro ta kixi ra xí'in na ve'e ún”, káchí ñaángel xí'in i. ³³ Ñakán yachi ní ti'ví i nataa yó'o ko'on na nandukú na yó'ó. Ta táxa'vi ña'á ún xa'a ña kixaa ún, tata. Ta vitin nakutá'an ndi'i yó yó'o, ta Ndios yóo ra xí'in yó. Xa ndóo ti'va ndi, chi kóni ndi koni so'o ndi ndi'i to'on ña xa'nda chiño Ndios noo ún ña ndato'on ún xí'in ndi —káchí taCornelio xí'in taPedro.

³⁴ Ta saá taPedro kixá'a ra ká'an ra, káchí ra saá xí'in na:

—Vitin kúndaa va'a ini i ndí Ndios on vása náxaxin ra nivi, ta ñii káchí kí'vi ini ra xini ra ndi'i saá nivi. ³⁵ Ta nivi na ndi'i saá ñoo na kúu na kása to'ó Ndios ta táku na

† 10:30 Kaa unj xikuaa naní ña kaa jin noo naño Roma.

kísa ndivi na ñandaa, ta Ndios náki'in va'a ra nivi yó'o. ³⁶ Ndios si'na tì'ví ra nivi ña ka'an ndoso na to'on ra noo nivi na kúu sa'ya ñani síkuá taIsrael. Ta to'on va'a ra yó'o káchí ña ndí xa'a ña kisa ndivi Jesucristo, ta kúu taKá'no noo ndi'i ña yóo, ndi'i nivi kúchiño nakutá'an va'a na xí'in Ndios, saá chi Jesucristo nixi'i ra nda'a tón cruz xa'a kuachi ndi'i nivi. ³⁷ Ta ndó'ó xa xini so'o ndó yu kúu ña kixá'á ñoo estado Galilea sakán lo'o kuiya niya'a, ta saá to'on yó'o nixita ní'no ña ndi'i ñoo válí xí'in ndi'i ñoo ná'no ña ndá'vi ndaa estado Judea. Saá chi si'na tajuan nika'an ndoso ra noo nivi ña xini ñó'ó nandikó ini na xa'a ña on vá'a ké'é na, ta kandixa na Ndios ta saá kuchu na. ³⁸ Ta niya'a lo'o, ta Ndios sakutú ra Níma ra ini taJesús, ta kúu taño Nazaret, ta xí'in ñayó'o, Ndios taxi ra ndee ra nda'a taJesús ta sakuiso chiño ña'a ra ña kasa ndivi ra chiño ra. Ta saá taJesús nixika ra kua'a ní ñoo noo ké'é ra kua'a ní chiño va'a, ta sanda'a ra nivi na nixovi ní xa'a ña on vá'a ké'é ñaníma ndiva'a xí'in na. TaJesús ké'é ra ndi'i ñava'a yó'o saá, chi Ndios yóo ra xí'in ra. ³⁹ Ta mii ndi, xí'in nduchú noo ndi xini ndi taJesús, ta ndákuiin ndi xa'a ndi'i ñava'a ké'é ra ñoo Jerusalén xí'in ndi'i inka ñoo ña ñó'o noo ño'o estado Judea. Ta xini ndi ña xa'ni na taJesús xí'in ña katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz. ⁴⁰ Ta saá nitondaa kivi uní nixi'i taJesús, ta Ndios sanataku ña'a ra, ta Ndios taxi ra ña nitivi ra noo ndi. ⁴¹ On sivi ndi'i saá noo nivi kúu ña nitivi taJesús, ta ndasaá kuiti nivi na nakaxin Ndios ña ndakuiin na xa'a ra kúu nivi na nitivi ra noo. Tá ndi'i nixi'i ra ta nataku ra, ta mii ndi xini ndi ra, ta xixi ndi xí'in ra, ñakán ndákuiin ndi xa'a ra ndí ndixa táku ra. ⁴² Tá nixiyo ka ra lo'o kivi ñoyívi yó'o xí'in ndi, ta taJesús xa'nda chiño ra noo ndi ko'on ndi ndi'i ñoo ña ka'an ndoso ndi to'on va'a xa'a ra noo nivi. Ta xa'nda chiño ra noo ndi ña ndato'on ndi xí'in nivi ndí Ndios sakuiso chiño ra taJesús ña kúu ra tajeuz ña kasa nani ra xa'a kuachi ndi'i nivi na

kúu na táku, án na xa nixi'i kúu na. ⁴³ Ta xa'a taJesús yó'o nĩtaa ndi'i naprofeta na nika'an ndoso to'on Ndios xina'á. Nika'an na kachí na ndí ndi'i nivi na kandixa taJesús, ta ta nixi'i xa'a kuachi na, ta Ndios kasa ká'no ini ra xa'a kuachi nivi yó'o —káchí taPedro xí'in na.

⁴⁴ Tá on ta'an ka ndi'i ka'an taPedro xí'in na, ta kixaa Níma Ndios, ta sakutú ña ini ndi'i nivi na xini so'o to'on ña ká'an taPedro. ⁴⁵ Ta nivi na kee ñoo Jope xí'in taPedro kúu najudío na ndíkon yichi taJesús, ta naka'nda ini na ndóo na yó'o, chi Ndios ke'é ra ñava'a ña saní'i ra Níma ra ña kutaku ña ini nivi na on sivi najudío kúu. ⁴⁶ Saá chi xini so'o na ndí nivi na nakutá'an ve'e taCornelio yó'o, kixá'á na ká'an na inká noo to'on ña on vása ní-sakuá'á na, ta xí'in to'on yó'o kisa ká'no ní na Ndios. ⁴⁷ Ta nika'an taPedro xí'in najudío tá'an ra, na kixaa xí'in ra yó'o:

—Nivi yó'o na on sivi najudío kúu, xa naki'in na Níma Ndios kutaku ña ini na ñii ki'va ndátan mii yó najudío naki'in yó ña. Ta saá vitin, on koó xa'a ña nda ñii nivi kuchiño kasi na noo nayó'o ña kuchu na —káchí taPedro.

⁴⁸ Ta saá xa'nda chiño ra kuchu ndi'i nivi yó'o xí'in ndayí kivi taJesús. Ta ndi'i chichi na saá, ta nivi yó'o xaku ndá'ví na noo taPedro ta xaku ndá'ví na noo nataa tá'an ra ña kundoo ka na xí'in na lo'o ka kivi.

11

TaPedro ndato'on ra xa'a ñava'a ke'é Ndios xí'in nivi na on vása kúu najudío

¹ Ta saá naapóstol xí'in inká na ndíkon yichi taJesús na táku ñoo estado Judea xini so'o na ndí nivi na on sivi najudío kúu, xa va'a naki'in na to'on Ndios. ² Ta saá ndíko taPedro xí'in nataa na nixa'an xí'in ra, ta naxaa na ñoo Jerusalén. Ta najudío na ndíkon yichi taJesús na táku ñoo

yó'o, kixá'á na ká'an kuáchí na xí'in taPedro, ³ ta káchí na saá:

—¿Ndachun ke'é ún ña on vá'a ña nixa'an ún niki'vi ún ve'e nivi na on vása kúu najudío, tãnda xixi ndó xí'in na? Saá chi ña ke'é ún saá kúu ña niya'a ndoso ún ndayí ña xa'nda chiño Ndios noo xii síkuá yó taMoisés —káchí na, ká'an kuáchí na xí'in taPedro.

⁴ Ta saá taPedro kixá'á ra ndát'o'on ndi'i ra ña ke'é Ndios xí'in ra, ta ndát'o'on ra yu kúu ña ke'é Ndios xí'in nivi na on sivi najudío kúu, káchí taPedro saá:

⁵ —Ñii kivi yóo i ñoo Jope ta ká'an i xí'in Ndios, ta saá nitivi noo i ñii ña ndatán káa manta saá káa ña, ta yóo komi titon manta yó'o, ta va'a vivíi ndíka noo ña, chi yóo ña ndatán yóo ña tiin na ñii ñii titon ña, saá káa ña, ta noo ña, nda yatin noo yóo i. ⁶ Ta nakoto va'a i noo ña, ta xini i kua'a ní noo kití nándoso rí noo manta yó'o. Kití yó'o kúu tí yóo komi xa'a, ta xí'in kití tíyukú, ta xí'in kití tí ñoo tixin xíka noo ño'o, ta xí'in kití tí ndáchí ñoyívi kaa. ⁷ Ta saá xini so'o i ñii to'on ña nika'an xí'in i, káchí ña: “Tata Pedro, nakundichi ún ta koto ún ndi'i kití yó'o, ta tiin ún ñii rí, ka'ni ún rí, ta kasa va'a ún rí, ta kuxu ún rí.” ⁸ Ta yi'i ndakuiin i, káchí i saá: “Tata, on kivi ke'é i saá ña kuxu i kití yó'o, chi nda lo'o on vása ní-xixi i koñu kití tí ká'an ndayí ña nitaa taMoisés ña kúu rí kití tí kini noo Ndios”, káchí i nika'an i. ⁹ Ta nika'an tuku to'on ña kixi ñoyívi nino xí'in i, káchí ña saá: “On vá'a ka ka'an ún ndí kití kini kúu rí, chi Ndios xa ndasa ndii ra ndi'i kití”, káchí to'on xí'in i. ¹⁰ Ta ovi ka yichi ñii ki'va saá nitivi ñayó'o noo i. Ta ndi'i xini i ña, ta ndikó ndi'i ña nitivi noo i yó'o kua'an ndaa ña ñoyívi nino. ¹¹ Tá mií saá ta uni nataa na kee ñoo Cesarea vaxi na nándukú na yi'i, ta kixaa na ve'e noo yóo i. ¹² Ta nika'an Níma Ndios xí'in i: “Nda lo'o on kuyi'ví ún ko'on ún xí'in nataa yó'o”, káchí Níma Ndios xí'in i. Ta iño

nataa naño Jope na kúu na ndíkɔn yichí taJesús, nixa'an na xí'in i ñoo Cesarea ve'e ñii ɬaa ɬa naní Cornelio. ¹³ Ta tayó'o ndato'on ra xí'in ndi nɪtɪvi ñii ñaángel noo ra, ta nika'an ña xí'in ra, kachí ña saá: “Ti'ví ún nataa ña ko'on na ñoo Jope ña naní'i na ñii ɬaa ɬa naní Simón, ta inka kivi tayó'o kúu Pedro. ¹⁴ Ta tayó'o ndato'on ra xí'in ún ta xí'in nave'e ún to'on ña ká'an ndasaá kuchiño sakaku Ndios ndi'i ndó”, kachí ñaángel xí'in ra. ¹⁵ Ta saá tá kixaa ndi ve'e tayó'o ñoo Cesarea, ta kixá'á ká'an i xí'in nivi yó'o, ta kixaa Níma Ndios noo ndi'i na. Ñii ki'va ndatán kixaa Níma Ndios noo mii yó ña kutaku ña ini yó, saá kixaa ña noo nakán. ¹⁶ Ta saá naká'an i to'on ña nika'an taJesús kivi kachí ra saá: “Ndixa taJuan sakuchu ra nivi xí'in takuí, ta ñii kivi ña vaxi ndó'ó kuchu ndó xí'in Níma Ndios”, kachí taJesús. ¹⁷ Ta saá kundaá ini i ñii ki'va ndatán saní'i Ndios Níma ra ña kutaku ña ini yó chi kandixa yó Jesucristo, ɬaa taKá'no noo yó, saá saní'i ra Níma ra nivi kán chi kandixa na Jesucristo. Ta on koó ndayí kómí i ña kasi i noo ña kóni Ndios ke'é ra —káchí taPedro xí'in na.

¹⁸ Kivi ndi'i xini so'o na to'on ña ndato'on taPedro xí'in na, ta saá niyaa yu'u na, ta on vása ká'an kuáchí ka na xí'in ra. Nda víka, kixá'á na kisa ká'no na Ndios, káchí na saá:

—Vitin Ndios taxi ra ndayí nda'a nivi na on sivi najudío kúu ña kuchiño ndikó ini na ta ki'vi na yichí ra. Ta saá Ndios sakaku ra na ña kutaku na xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi —káchí nayó'o, na kúu na kándixa taJesús, na táku ñoo Jerusalén.

To'on yó'o ká'an ndi to'on va'a xa'a taJesús nixaa ña nda ñoo Antioquía

¹⁹ Ta ndi'i nixi'i taEsteban, ta najudío naño Jerusalén kixá'á na saxo'vi ní na nivi na ndíkɔn yichí taJesús. Ta saá nivi yó'o na kándixa taJesús, kee na kuá'an na, nixita ní'no na ña táku na inka ñoo. Ta sava na nixaa na táku na kuá'a

ní ñoo ña ñó'o estado Fenicia, sava na nixaa na táku na isla ña ñaní Chipre, ta sava na nixaa na táku na ñoo Antioquía. Ta ñii ñii ñoo ñoo nixaa na, ta ñika'an ndoso na to'on va'a xa'a taJesús, ta ndato'on na to'on yó'o ndasaá kuiti xí'in najudío natá'an na, ta on vása ní-ka'an na ña xí'in inká ñivi na on sivi najudío kúu. ²⁰ Ta saá ni, sava ñivi na kándixa taJesús na táku isla Chipre xí'in inká na táku ñoo Cirene, nayó'o kee na ku'a'an na nda ñoo Antioquía. Tá nixaa na ñoo yó'o, ta kixá'a na ká'an ndoso na to'on va'a xa'a taJesús ñoo ñivi na on vása kúu najudío. ²¹ Ta Ndios taxi ra ndee ra nda'a ñivi yó'o ña va'a ka'an ndoso na to'on ra ñoo ñivi ñoo yó'o, ta saá ku'a'a ní ñivi sandakoo na yichi yatá xíka na, ta ñandikó ini na ta kándixa na taJesús.

²² Ta ñivi na ndikon yichi taJesús na táku ñoo Jerusalén, kivi xini so'o nayó'o ndí xa ku'a'a ní ñivi na on sivi najudío kúu, kándixa na taJesús, ta saá ti'vi na taBernabé ku'a'an ra nda ñoo Antioquía. ²³ Tá kixaa taBernabé ñoo yó'o, ta xini ra ndi'i ñava'a xa ke'é Ndios xí'in ñivi na kándixa taJesús ñoo yó'o, ta kúsiñ ní ini ra xini ra ñayó'o. Ta ñika'an ra xí'in nayó'o, káchí ra saá:

—Ndino'o ini ndó kundikon ndó ko'on ndó yichi taJesús, Ta taKá'no ñoo yó, ta on sandakoo ndó yichi ra, ta ñii ñii kivi viví ka kundikon ndó yichi ra —káchí ra xí'in na.

²⁴ Ta ñii ta va'a ní kúu taBernabé, ndino'o ní ndaa ini ra Ndios, ta chútú ní Níma Ndios ini ra. Ta saá ku'a'a ní ñivi xini so'o na to'on ña ñika'an ra, ta ñandikó ini na, ta kándixa na taJesús.

²⁵ Ta saá kee taBernabé ku'a'an ra nda ñoo Tarso ña nandukú ra taSaulo. Tá nixaa ra ñoo yó'o ta ñaní'i ra taSaulo, ta ndikó ovi na saá, kixaa na ñoo Antioquía. ²⁶ Ta ñii kuiya ñixiyo taBernabé xí'in taSaulo ñoo Antioquía yó'o, ta nákutá'an na xí'in ñivi na kándixa taJesús, ta ovi na saá sáná'a na ku'a'a ní ñivi xa'a yichi taJesús. Ta

ñoo Antioquía yó'o kúu ñoo noo kixá'á nivi sakunaní na cristiano, nivi na ndíkɔn yichí taJesús.

²⁷ Tá taBernabé xí'in taSaulo yoo ka na ñoo Antioquía, ta sava nataa na kúu naprofeta, kee na ñoo Jerusalén ña kua'an na ñoo Antioquía. Ta saá kixaa na ñoo yó'o. ²⁸ Nii taprofeta yó'o naní ra Agabo, ta Níma Ndios nika'an ña xí'in ra, ta saá tayó'o nakundichi ra ta nika'an ndoso ra to'on Ndios ña naki'in ra, ta káchí ra saá xí'in nivi:

—Vaxi kivi ña ndeé ní kunakaa soko ndi'i saá ñoo válí xí'in ndi'i saá ñoo ná'no ña ndá'vi ndaa ñoo Roma —káchí taAgabo xí'in na.

Ta ndixa saá kundivi, chi ndeé ní xinakaa soko kuiya xa'nda chiño tarey César Claudio noo ndi'i ñoo ña ndá'vi ndaa ñoo Roma.

²⁹ Kivi xini so'o na to'on Ndios yó'o ña nika'an taAgabo, ta nivi na ndíkɔn yichí taJesús nakoo yu'ú na ta chikaa ini na ña ti'ví na si'un ko'on nda'a nivi na ndíkɔn yichí taJesús na táku ñoo estado Judea ña chindeé ña'á na. Ta ñii ñii nivi taxi na si'un yó'o ndatán yoo ña kómí na. ³⁰ Ta saá taxi na si'un ña xa nakaya na nda'a taBernabé xí'in taSaulo, ta ti'ví na ovi nataa yó'o kua'an na xí'in si'un nda ñoo Jerusalén, ña taxi na ña nda'a nataa naxikua'a na kúu na ndíso chiño xí'in nivi na ndíkɔn yichí taJesús na táku ñoo yó'o.

12

To'on yó'o ká'an ndí xa'ni na taJacobo ta chikaa na taPedro ini ve'e kaa

¹ Ta mii kuiya saá tarey Herodes Agripa kixá'á ra sáxo'vi ní ra sava nivi na ndíkɔn yichí taJesús. ² Ta xa'nda chiño ra ndí xí'in espada ka'ni na taJacobo, ta ta xikuu ñii ta uxu ovi ta nixika xí'in taJesús, ta xikuu ra ñani taapóstol Juan. ³ Tá tarey Herodes kundaa ini ra ndí najudío na

táku ñoo Jerusalén kúsiŋ ní ini na xa'a ña niŋi'i taJacobo, ta saá xa'nda chiño ra ña tiin na taPedro ta chikaꝯ na ra ini ve'e kaa. Ñayó'o ke'é na tá xa niŋtondaa yatin kivi ña sákana najudío viko Pascua,* ta ñii semana viko yó'o najudío xíxi na siŋta va'a ña on koó levadura kómí. ⁴ Ta saá tarey Herodes xa'nda chiño ra noo komi ti'vi natropa ña kundaa va'a na taPedro ini ve'e kaa. Komí natropa kúu ñii ti'vi, ta ñii ti'vi nayó'o yóo na ndaa na taPedro iño hora, ta saá ndíkon vaxi inká ti'vi, ta ñii ñii ti'vi natropa yó'o ndaa na ra iño hora, ta saá xino ñii kivi. Xani siní tarey Herodes táná ndi'i viko Pascua, ta saá tava ra taPedro ve'e kaa, ta kasa nani ra xa'a kuachi ra noo nivi. ⁵ Ta taPedro yóo ra nákaa ra ini ve'e kaa, ta nivi na ndíkon yichi taJesús xí'in ña ndino'o ní ini na ká'an na, xáku ndá'ví na noo Ndios ña chindeé ra taPedro.

To'on yó'o ká'an ndasaá kee taPedro ini ve'e kaa

⁶ Ta niŋtondaa ñoo, ta tarey Herodes xa chitóni ra inká kivi tava ra taPedro ini ve'e kaa, ña ko'on ra kundichi ra noo nivi, ta kasa nani tarey yó'o xa'a kuachi ra. Ta mii ñoo yó'o yóo taPedro kisin ra ma'ño ovi natropa, chi nó'ni siŋkon nda'a kua'á ra xí'in cadena ña nó'ni siŋkon nda'a ñii tatropa xí'in ra, ta nó'ni siŋkon nda'a yitin ra xí'in inká cadena ña nó'ni siŋkon nda'a inká tatropa xí'in ra, ta inká ovi natropa yóo na ndaa na yé'é ve'e kaa yó'o. ⁷ Ta xati'va niŋtivi ñii ñaángel ña kixi noo Ndios, ta náye'e tívi ini ve'e kaa. Ta ñaángel xí'in nda'a ña sákanda lo'o ña siin taPedro, ta sanakáxin ña ini ra. Ta nika'an ñaángel xí'in ra, káchí ña saá:

—¡Kama ún! ¡Nakundichi ún vitin!

* 12:3 Pascua najudío kána ña uxá kivi xa'a ña náka'an na ndasaá Ndios sakaaku ra naxii sikuá na noo ñaño Egipto kuyya xina'á.

Ta saá xandikōn nakoyo cadena ña xino'ni sikōn nda'a taPedro. ⁸ Ta nika'an ñaángel xí'in ra:

—Nakundixin ún tikoto ún, ta nataan ún nduxan xa'a ún.

Tá ke'é taPedro saá, ta tuku nika'an ñaángel xí'in ra:

—Nakundixin ún capa ún, ta na'a, kixi ún sata i —káchí ñaángel xí'in taPedro.

⁹ Ta saá xindikōn taPedro sata ñaángel, keta ra ve'e kaa. Ta on vása ní-kundaa ini taPedro án ña ndixa kúu ña ndí ñii ñaángel kixaa ña noo ra ta chíndeé ña ra, chi kuiti xáni sini ra ndí ñii ña nitivi noo ra kúu ña. ¹⁰ Ta ñaángel xí'in taPedro kua'an na, ta niya'a na noo yóo tatropa tanoó, ta saá niya'a na noo yóo tatropa taovi, ta saá yá'a na kua'an na noo yóo yé'é ve'e kaa, ta saá naxona mii yé'é kaa ña ká'no yó'o, ta kee na kua'an ndika na yichi ñoo yó'o. Tá kua'an lo'o na, ta ñaángel sandakoo mató'ón ña taPedro. ¹¹ Ta saá nakaxín ini taPedro, ta kundaa va'a ini ra yu kúu ña ndo'o ra. Ta nika'an ra xí'in mii ra, káchí ra saá:

—Vitin kúndaa va'a ini yó ndí Ndios ndixa t'í'ví ra ñii ñaángel ña kixi ña sakaku ña mii yó noo ndee taHerodes, ta noo ña on vá'a ña kóni ke'é najudío xí'in yó —káchí taPedro, ká'an ra xí'in mii ra.

¹² Tá ndi'i kundaa ini ra ñayó'o, ta saá naki'in ra yichi ta nixaa ra ve'e ñaMaría, ña kúu si'í taJuan Marcos. Ve'e ñayó'o nakutá'an kua'a ní nivi na ndikōn yichi taJesús, ta yóo na ká'an na ndúkú na noo Ndios xa'a taPedro. ¹³ Ta kixaa taPedro ve'e yó'o, ta kana ra nivi na ve'e yó'o, ta kixi ñii ña'a ña naní Rode, ña kisa chiño noo nave'e yó'o kúu ña. Kixi ña koto ña yu kúu na kána. ¹⁴ Ta nakoni ña to'on taPedro kúu ña, ta nandoso ña nakuiná ña yé'é, saá chi kúsij ní ini ña xa'a ña kixaa taPedro. Ta kama ndikó ña kua'an ña ndato'on ña xí'in na ndóo ini ve'e ndí ñindichi taPedro yé'é.

¹⁵ Ta n̄ivi na yóo yó'o ɔn vása kándixa na to'on ña ká'an ñá, ta n̄ika'an na xí'in ñá, káchí na saá:

—Ñá sána s̄inj kúu yó'ó —káchí na xí'in ñá.

Ta ndakuijn ñá, n̄ika'an ñá:

—Mij ña ndixa ndaa kúu ña ká'an i xí'in ndó ndí taPedro kúu ta ñíndichi yé'é.

Ta tuku ndakuijn na, ká'an na xí'in ñá:

—On sivi taPedro kúu ra. Ndá kuiti níma taPedro kúu ña —káchí na xí'in ñá.

¹⁶ Tá mií ká'an ka na, ta taPedro ñíndichi yé'é, ta ɔn vása sándakoo ra kána ra n̄ivi ve'e yó'o. Ta saá n̄ixa'an na ñakoná na yé'é. Tá x̄ini na ndí ndixa taPedro kúu ra, ta ñaka'nda ní ini na xíto na ñoo ra. ¹⁷ Ta n̄ixika nda'a taPedro ñoo na ña ɔn ka'an ka na nda ñii to'on. Ta saá ñakuiná na yé'é, ta n̄ik̄i'vi ra ini ve'e, ta k̄ixá'á ra ndát'o'on ra xí'in na ndasaá ke'é Ndios ñava'a xí'in ra ña kuchiño kee ndíka ra ve'e kaa. Tá ndi'i ndato'on taPedro to'on yó'o, ta n̄ika'an ka ra xí'in na, káchí ra saá:

—Ta xí'in taSantiago† ta xí'in ink̄a ñañani yó ta xí'in náki'va yó na kándixa taJesus, ndato'on ndó ndi'i ña ndo'o i —káchí taPedro xí'in na.

Tá ndi'i ñayó'o, ta kee taPedro, ku'a'an ra ink̄a xiiña.

¹⁸ N̄itivi ink̄a kivi, ta ndi'i natropa na ndaa ve'e kaa, ñaka'nda ní ini na chi ɔn koó ka taPedro ini ve'e kaa, ta ñii síso na ndák̄a to'on tá'an na ndasaá kúu keta ra ve'e kaa yó'o. ¹⁹ Ta tarey Herodes xa'nda chiño ra ñoo ink̄a natropa ña ko'on na nandukú na taPedro. Ta n̄ixa'an na, ta n̄i-kuchiño nan'i na ra. Ta saá tarey Herodes kana ra natropa na x̄ikuu na x̄indaa taPedro, vaxi na ñoo ra. Tá k̄ixaa na ñoo ra, ta n̄indak̄a to'on va'a ra na ndasaá kuchiño keta ta ta x̄inakaa ini ve'e kaa. Ta ndi'i n̄ika'an ra xí'in natropa yó'o, ta saá xa'nda chiño ra ña kivi ndi'i

† 12:17 TaSantiago, ink̄a kivi ra kúu Jacobo.

nayó'o na x̄ikuu na x̄indaa t̄aPedro ini ve'e kaa, chi x̄áni s̄ini ra ndí nayó'o kúu na t̄axi k̄eta t̄aPedro. Ta n̄iya'a lo'o k̄ivi, ta saá t̄arey Herodes k̄ee ra ñoo estado Judea ta kua'an ra nda ñoo Cesarea kutaku ra.

T̄o'on yó'o ká'an ndasaá n̄ixi'i t̄arey Herodes

²⁰ Ta t̄arey Herodes s̄aa ní ini ra x̄ini ra n̄ivi naño Tiro x̄i'in naño Sidón. Ta saá naño yó'o n̄akutá'an na, ta n̄ika'an tá'an na ndasaá koo ke'é na ña tuku nakutá'an va'a na x̄i'in t̄arey yó'o. Ta n̄ixiyo ñii taká'no, t̄aa t̄a ndíso chiño x̄i'in kua'a ní chiño t̄arey Herodes kúu ra, ta t̄ayó'o n̄ani ra Blasto. Ta n̄ivi naño Tiro x̄i'in naño Sidón n̄ixaa na ñoo t̄aBlasto, ta n̄ika'an na x̄i'in ra ndúkú na ñoo ra ña chindeé ra na ña kuchiño nakutá'an va'a na x̄i'in t̄arey. Saá chi kua'a ní ña x̄ini ñó'ó n̄ivi naño Tiro x̄i'in naño Sidón kúu ña s̄ata na ñoo n̄ivi na t̄aku ñoo ñoo x̄á'nda chiño t̄arey Herodes. ²¹ Ta saá t̄arey Herodes ñii k̄ivi n̄akoo yu'ú ra ña nakutá'an ra x̄i'in n̄ivi naño Tiro x̄i'in naño Sidón, ta n̄akundixin ra tikot̄o va'a ña livi ndíxin m̄ii narey, ta x̄ikoo ra t̄ayi ká'no tón t̄o'ó ta n̄ika'an ra x̄i'in n̄ivi na nakutá'an yó'o. ²² Tá x̄ini so'o na t̄o'on ká'an ra, ta x̄i'in ndi'i ndee na n̄ika'an na, káchí na saá:

—On s̄ivi t̄aa ñoyívi yó'o kúu t̄aa t̄a ká'an yó'o, chi ñii ndios kúu ña ká'an yó'o —káchí na, ká'an na xa'a t̄arey Herodes.

²³ Tá mií x̄andik̄on saá ñii ñaángel s̄atakué'e ña x̄i'in kue'e tikusú t̄aHerodes yó'o, ta n̄ixi'i ra. Saá n̄indo'o ra chi kóni ra naki'in ra ñato'ó ña kúu ñato'ó Ndios.

²⁴ Ta t̄o'on va'a Ndios ña ká'an xa'a Jesucristo n̄ixita ní'no k̄a ña, ta kua'a ní k̄a n̄ivi k̄andixa na ña.

²⁵ Tá t̄aBernabé x̄i'in t̄aSaulo sandi'i na chiño ke'é na ñoo Jerusalén, ta k̄ee na kuano'o na ñoo Antioquía, ta kua'an t̄aJuan x̄i'in na, ta inka k̄ivi t̄aJuan yó'o kúu Marcos.

13

*Tò'on yó'o ká'an ndí taSaulo xí'in taBernabé
kee na kuá'an na kuá'a ní ñoo
ña ndato'on na xí'in nivi tò'on va'a xa'a taJesús*

¹ Ñoo Antioquía nixiyo kuá'a ní nivi na ndíkon yichí taJesús ta nákutá'an na xa'a ña kisa ká'no na Ndios. Sava nivi yó'o kúu naprofeta, ta kúu na namaestro na sáná'a nivi tò'on Ndios. Ta saá taBernabé, taSaulo, taSimón (inka kivi ká'an na xí'in taSimón kúu taToón), taLucio tañoo Cirene kúu ra, ta taManaén (ta ta ñii káchí xa'no xí'in tarey Herodes Antipas kúu ra),* ndi'i nataa yó'o kúu na naprofeta ta kúu na namaestro na kisa ndivi chiño noo nivi na kándixa taJesús na nákutá'an ñoo Antioquía yó'o.
² Ta nitondaa ñii kivi nivi na kándixa taJesús na táku ñoo Antioquía nákutá'an na xa'a ña kisa ká'no na Ndios, ta yóo so'on na ká'an na xí'in Ndios, ta saá nika'an Níma Ndios xí'in na, káchí ña:

—Xa kana i taBernabé xí'in taSaulo ña kasa ndivi na chiño ña xini ñó'ó ní noo i. Ta vitin ndó'ó, va'a sakuiso chiño ndó na ña ko'on na kasa ndivi na chiño yó'o —káchí Níma Ndios xí'in nivi na ndíkon yichí taJesús na nákutá'an ñoo Antioquía.

³ Ta saá yóo so'on ka na, ta ká'an na ndúkú na noo Ndios xa'a taBernabé xí'in taSaulo. Ta ndi'i ke'é na saá, ta chiso na nda'a na sini taSaulo xí'in sini taBernabé, ta tiví ña'á na ña ko'on na kasa ndivi na chiño ña xa kana Ndios na ke'é na.

*Tò'on yó'o ká'an ndí naapóstol ká'an ndoso na
tò'on Ndios noo nivi isla Chipre*

⁴ Ta Níma Ndios kúu ña ní'i yichí na ña kuá'an na kasa ndivi na chiño Ndios. Ta saá taSaulo xí'in taBernabé kee

* 13:1 Mji taHerodes Antipas yó'o kúu ra ta xa'ni taJuan ta sakuchu nivi xina'á.

na kuá'an na ta nixaa na ñoo Seleucia, ta ndaa na ñii tón barco, ta kuá'an na ta nixaa na ñoo ña naní Salamina. Ñoo yó'o nákaa ña noo ño'o ña kúu isla Chipre. ⁵ Ta nixaa na ñoo yó'o, ta nixa'an na ñii ñii ve'e ño'o sinagoga najudío, ta nika'an ndoso na to'on Ndios noo nivi na nakutá'an yó'o. Ta ndíkon tuku taJuan Marcos kuá'an ra xí'in taSaulo ta xí'in taBernabé ña chindeé ña'á ra. ⁶ Ta saá naki'in na kuá'an na ta niya'a na ñii ñii ñoo nda nixaa na ñoo Pafos, ña nákaa inká tá'ví isla Chipre. Ta ñoo yó'o nakutá'an na xí'in ñii tajudío, ña ta kisa chiño xí'in magia kúu ra, ta kúu ra ñii taprofeta vatá ta sándá'ví nivi, ta naní ra Barjesús. ⁷ Ta tayó'o kúu ra ña ta yoo va'a xí'in tagobernador Sergio Paulo, ta tagobernador yó'o kúu ra ña ta ndíchi ní siní. Ta saá tagobernador yó'o kana ra taBernabé xí'in taSaulo ña kixi na noo ra chi kóni ra koni so'o ra to'on Ndios. Tá kixaa na noo tagobernador yó'o, ⁸ ta yoo tamago Barjesús xí'in ra. (Ta inká kivi Barjesús to'on griego kúu Elimas.) Ta tamago yó'o chíkaa ra ndee ña kasi ra ña on kandixa tagobernador to'on Ndios ña ndato'on naapóstol xí'in ra, chi taElimas yó'o on xijn ra taxi ra ña tagobernador kivi ra yichi taJesús. ⁹ Ta taSaulo (ta inká kivi ra kúu Pablo), chútú ní ini ra xí'in Níma Ndios, ta saá nakoto káxin ra noo taElimas ta nika'an ra xí'in ra, ¹⁰ káchí ra saá:

—¡Yó'ó kúu ña ta ndíkon yichi ñaníma ndiva'a ká'no! Yó'ó kúu ña ta kisa toon noo ndi'i ñandaa. Ña ta sándá'ví nivi kúu ún, ña ta vatá kúu ún. ¿Ndachun on xijn ún sandakoo ún ña sándá'ví ún nivi?, chi ndi'i saá kivi ndúkú ndeé ún ndasaá satí'ví ún yichi Ndios ña kúu ñandaa, ta kóni ún sanduu ún ña yichi on vá'a. ¹¹ Ta xa'a ñayó'o, vitin Ndios saxo'vi ra yó'ó, ta kukuáá nduchú noo ún ña on kivi ka koto ún ndasaá yé'e ño'o ndivi, ta saá koo ún nda kixaa kivi ña chitóni Ndios sandúva'a ra nduchú noo ún —káchí

taPablo xí'in taElimas.

Ta xandikōn saá kixaa ña kunaa noo taElimas, chi kukuáá nduchu noo ra. Saá chi nda lo'o ka on vása tívi xító ra, tãnda xíka kuáá nda'a ra, ndúkú ra ñivi ña tiin na nda'a ra ta kuni'i na yichi ra ko'on ra. ¹² Tá xini tagobernador ña ndo'o taElimas, ta saá nandikó ini ra, ta kandixa ra taJesús ta kixá'á ra ndíkon ra yichi ra. Ta xí'in ñasij ini ra ta xí'in ña naka'nda ini ra, xini so'o ra to'on ña saná'a taPablo xa'a taJesús xí'in ra.

*To'on yó'o ká'an xa'a taPablo ta xí'in taBernabé
ña nixaa na ñoo Antioquía ña nákaa estado Pisidia*

¹³ Ta saá taPablo kee ra ñoo Pafos kua'an ra xí'in natá'an ra, ta ndaa na ñii tón barco, ta kua'an na nda ñoo Perge, ña nákaa estado Panfilia. Ta ñoo yó'o taJuan Marcos sandakoo ra naapóstol, ta nandikó ra kuano'o ra ñoo Jerusalén. ¹⁴ Ta saá naki'in taPablo kua'an ra xí'in natá'an ra nda ñoo Antioquía ña nákaa estado Pisidia. Tá ñitõnda kivi yii ña nákindée najudío, ta saá kua'an naapóstol yó'o ve'e ño'o sinagoga ña nákaa ñoo yó'o, ta nixaa na ta xikundoo na. ¹⁵ Ta saá ñii taa nakundichi ra ta ka'vi ra lo'o to'on Ndios ña ñitaa taMoisés, ta ka'vi ra lo'o to'on Ndios ña ñitaa inkã taprofeta xina'á ña xini so'o ñivi na ndoo yó'o. Ta ndi'i ka'vi tayó'o, ta naná'no ve'e ño'o sinagoga yó'o ñika'an na xí'in naapóstol, káchí na saá xí'in na:

—Tata natá'an yó, tá yóo ka to'on ña ka'an ndó ña chikaa ndó ndee ini ndi, ta saá vitin ndúkú ndi noo ndó ña ka'an ndó ndato'on ndó xí'in ndi —káchí naná'no ve'e ño'o sinagoga xí'in taPablo ta xí'in taBernabé.

¹⁶ Ta saá taPablo nakundichi ra ta nixika nda'a ra noo ñivi na nakutá'an yó'o ña tásin koo yu'u na. Ta saá kixá'á ra ka'an ra, ndato'on ra xí'in na:

—Tata natá'an yó, ndó'ó na kúu ñivi sa'ya ñani síkuá taIsrael, ta xí'in ndó'ó, ñivi na kása to'ó Ndios, vará on vása kúu ndó ñivi ñaño Israel, ndúkú i noo ndi'i ndó ña

koni so'lo ndó to'on ña ka'an i ndato'on i xí'in ndó vitin. ¹⁷ Ndato'on i xí'in ndó ndasaá ke'é Ndios kuiya xina'á xí'in naxii síkuá mii yó nivi nalsrael. Saá chi Ndios nakaxin ra nalsrael ña kuu na nivi na ndíkon ña'á. Ta kivi xitaku na ñoo Egipto, ta Ndios ke'é ra ñava'a xí'in na ña kuina na, ta nduu na kua'a ní nivi. Ta saá xikuu na naesclavo, na on vása xikomí ndayí ña sandakoo na ña yo'vi kisa chiño na noo napatrón na, ta nixo'vi ní na. Ta saá xí'in ndee ra, Ndios tava ra ndi'i nalsrael ña kee na ñoo Egipto, ta kua'an ndíka na. ¹⁸ Ta saá ovi siko kuiya kundedé ini Ndios noo ña on vá'a ke'é na kivi nixika na yuku yichí. Ta saá ni, xindaa ra na ta kisa maní ra na. ¹⁹ Ta saá kixaa na noo ño'o ña naní Canaán, ta Ndios chindeé ra nalsrael ña sandi'i na xa'a nivi na kúu uxá ti'vi ná'no na xitaku noo ño'o Canaán yó'o, ta taxi ra ño'o Canaán yó'o nduu ña ño'o nivi nalsrael na xikuu xii síkuá yó. ²⁰ Ta saá, komi ciento ovi siko uxu kuiya, najuez xikuu nivi naná'no noo nalsrael, ta xa'nda chiño na noo na. Ta saá taprofeta Samuel xikuu ra tachiño ká'no noo nalsrael. ²¹ Ta saá nalsrael nakuita na, ta ñii toon ndukú na noo taSamuel ña taxi ra ñii ta kuu ra tarey noo na. Ñakán Ndios taxi ra ndayí nda'a taSaúl ña xikuu ra tarey ta xa'nda chiño ra noo na. Ta taSaúl yó'o xikuu ra sa'ya taCis, ta kúu ra tatá'an ñii ti'vi nivi nalsrael, ña naní tribu Benjamín. Ta tarey Saúl xa'nda chiño ra noo nalsrael ovi siko kuiya. ²² Ta saá Ndios kindaa ra ndayí nda'a taSaúl, ta taxi ra ndayí yó'o nda'a taDavid, ta xikuu ra tarey ta xa'nda chiño noo nalsrael. Ta nika'an Ndios xa'a taDavid, kachí ra saá: “Ndátán yóo ini i, saá yóo ini taDavid, ta kúu sa'ya taIsaí, ta kúsi ní ini i xíni i ra, ta ndixa kasa ndivi ndi'i ra ña kóni i”, kachí Ndios xa'a tarey David. ²³ Tarey David yó'o xikuu xii síkuá taJesús, ta ta ti'vi Ndios ña sakaku ra nivi nalsrael. Ta xí'in ña ke'é ra saá, Ndios kisa ndivi ra ña kindoo ra xí'in naxii síkuá yó. ²⁴ Tá on ta'an

ka kixaa taJesús ña kasa ndivi ra chiño ña taxi Ndios nda'a ra, ta kixi si'na taJuan, ta nika'an ndoso ra to'on Ndios noo niivi naño Israel. Nika'an ra xí'in na ndí xini ñó'ó nandikó ini na, ta sandakoo na yichi ña on vá'a xíka na, ta saá kixi na kuchu na. ²⁵ Tá xa yatin nitonda kivi ña ndi'i chiño taJuan, ta saá nindaka to'on ra niivi, kachí ra saá xí'in na: “¿Yukía xáni sini ndó xa'a i? ¿Yu kúu i, káchí ndó? Chi on sivi yi'i kúu taa ta ti'ví Ndios vaxi sakaku niivi ñoyívi yó'o. Saá chi taa ta ti'ví Ndios vaxi sakaku mii yó vaxi ra sata i. Taa ta ká'no ní ka noo i kúu ra, ta yi'i kúu taa ta ninó ní ka noo ra. Yi'i kúu taa ta kisa chiño kuiti noo ra”, kachí taJuan xí'in na.

²⁶ 'Ndó'ó, naño i, najudío na kúu sa'ya ñani síkuá taAbraham, ta ndó'ó niivi na kisa to'ó Ndios, ta on sivi najudío kúu ndó, vitin ká'an ndoso i noo ndi'i ndó ndí Ndios xa ti'ví ra to'on ra kixaa ña noo yó, ta to'on yó'o ká'an ña ndasaá taJesús kuchiño sakaku ra ndi'i yó. ²⁷ Ta saá ni, niivi naño Jerusalén ta xí'in nachiño ná'no noo na, ni-kunda ini na yu kúu taJesús, ni on vása ní-kunda ini na yukía kachí to'on Ndios ña nitaa na xina'á xa'a taa ta ti'ví Ndios sakaku ra mii yó. Vará mii to'on Ndios yó'o ká'vi najudío ve'e ño'o sinagoga ñii ñii kivi yii ña nákindée na, ta on vása ní-kunda ini na ndí taJesús kúu taa ta ká'an to'on Ndios xa'a. Ñakán nika'an na ndí xini ñó'ó kivi taJesús. Ta xí'in ña ke'é na saá, kisa ndivi na to'on Ndios ña nitaa naprofeťa xina'á. ²⁸ Vará on vása ní-nani'i na kuachi taJesús ña taxi ka'ni na ra, ta ndukú na noo tagobernador Pilato taxi ra ndayí nda'a na ña ka'ni na taJesús. ²⁹ Ta saá, tá ndi'i kundivi ndi'i to'on Ndios ña ká'an xa'a ña kundo'o taJesús, ta saá nixi'i ra, ta sanoo na yiki koñu ra nda'a tón cruz ta sandúxun na ña tixin kavua. ³⁰ Tá niya'a lo'o kivi, ta Ndios sanataku ra taJesús. ³¹ Tá ndi'i nataku ra, ta kua'a kivi nixiyo ra ñoyívi yó'o, ta kua'a yichi nitivi ra noo niivi na kúu na xa nixika xí'in ra estado Galilea tанда ñoo

Jerusalén kivi tá on ta'an kivi ra nda'a tón cruz. Ta vitin nivi yó'o kúu na ndákuijn ndí ndixa natakú ra, ta ndátó'on na xa'a ra noo ndi'i naño Israel.

³² Ta vitin ndátó'on ndi xí'in ndó to'on va'a ndí Ndios xa kisa ndivi ra ña kindo ra xina'a xí'in naxii síkuá mii yó na kúu naIsrael. ³³ Saá chi sanatakú ra taJesús, ta xí'in ñayó'o sána'a ra ndí taJesús kúu taa ta nakaxin ra sakaku nivi. Nii ki'va saá sána'a ñii xiiña noo to'on Ndios ña kúu Salmo ovi, noo nitaa na to'on ña nika'an Ndios xí'in taa ta nakaxin ra. To'on Ndios yó'o káchí ña saá: “Yó'o kúu Sa'ya i, ta chitóni i ndí kivi vitin xí'in ndi'i kivi ña vaxi kúu i Yivá ún”, káchí Ndios, nitaa na xina'a. ³⁴ Ndios sanatakú ra taJesús, ta nda ñii kivi ña vaxi on kivi ka ra ni on ta'yi yiki koñu ra. Ta xí'in ña sanatakú ra taJesús saá, Ndios kisa ndivi ra to'on ra ña nitaa na xina'a, káchí ra saá: “Ndixa xa'a mii ndó kasa ndivi i ñava'a ña kúu ña kindo i xí'in tarey David”, káchí Ndios. ³⁵ Ta inka xiiña noo to'on Ndios ña naní Salmos, vaxi to'on ña káchí saá: “Tata Ndios, tá kixa kivi ña kivi taa tayii ta kisa chiño noo ún, ta nduxun ra, ta ndixa on taxi ún ña ta'yi yiki koñu ra”, káchí ña. ³⁶ Ta kunda ini yó ndí to'on yó'o on vása ká'an ña xa'a tarey David. Saá chi tá ndi'i kisa ndivi tarey David ña chitóni Ndios, ta saá nixi'i ra, ta sanduxun na yiki koñu ra, ta nita'yi yiki koñu ra. ³⁷ Ta taJesús, vará nixi'i ra, ta on vása ní-ta'yi yiki koñu ra, chi Ndios sanatakú ña'a ra. ³⁸ Natá'an yó, xini ñó'o kunda ini ndó to'on yó'o: Ndixa taJesús nixi'i ra xa'a kuachi yó, ta xa'a ña ke'é ra saá, Ndios kúchiño kasa ká'no ini ra xa'a kuachi yó. ³⁹ Saá chi tá kandixa yó taJesús, Ndios kasa ká'no ini ra xa'a kuachi yó ta sanduu ra yó nivi na ndii noo ra. Ta xa'a ñayó'o kunda ini yó ndí taJesús xa kisa ndivi ra chiño ña on vása kúchiño kasa ndivi ndayí Ndios ña kúu ña nitaa taMoisés xina'a. ⁴⁰ Vitin kuenda ní koo ndó ko on kua'a ndó kandixa ndó to'on yó'o, ta saá kundivi xí'in ndó ña nika'an Ndios xa'a

n̄ivi na toon ní ini, chi naprofeta n̄itaa na to'on Ndios ña káchí saá:

⁴¹ Ndó'ó, tá kúu ndó n̄ivi na xáku ndaa yi'i, taa ta kúu

Ndios,

vitin kuyi'ví ndó ta naka'nda ini ndó.

Ta va'a kono ndó ko'on xíká ndó koṭo yo'vi ní xo'vi ndó ña vaxi.

Saá chi yi'i ke'é ĩ ñii chiño ká'no ní kivi táku ka ndó ñoyívi noo ño'o.

Chiño yó'o ká'no ní ña, ta saá, táná koo n̄ivi na ndato'on xí'in ndó xa'a chiño yó'o,

ta on vása kuchiño ndó kandixa ndó ña ndato'on na, káchí Ndios, n̄itaa ñii taprofeta xina'á —káchí taPablo, ndato'on ra xí'in n̄ivi na nakutá'an ve'e ño'o sinagoga yó'o.

⁴² Ta saá taPablo xí'in taBernabé kixá'á na kée na ve'e ño'o yó'o. Ta n̄ivi na on sivi najudío kúu, xaku ndá'vi na noo na ña kixi tuku na inka yichi ña kúu kivi yij ña nákutá'an nayó'o. Saá chi kóni na ña naapóstol yó'o nandaxin ka na to'on ña kixá'á na sáná'a na noo n̄ivi yó'o.

⁴³ Ta saá tá kee taBernabé xí'in taPablo ve'e ño'o sinagoga yó'o, ta kua'a ní n̄ivi kee na ndíkon na sata naapóstol yó'o noo kua'an nayó'o. Sava n̄ivi na kua'an sata na kúu najudío, ta sava na kúu n̄ivi na ndíkon yichi najudío ta ñii káchí kisa to'ó na Ndios xí'in na, vará on sivi najudío kúu na. TaPablo xí'in taBernabé ndato'on na xí'in n̄ivi na ndíkon sata na yó'o, káchí na saá:

—Nda ñii kivi on sandakoo ndó yichi taJesús noo ndixa Ndios sání'i ra ndó'ó kua'a ní ñava'a —káchí naapóstol xí'in n̄ivi yó'o.

⁴⁴ Ta saá niya'a uxá kivi, ta nitondaa inka kivi yij ña nákindée najudío. Ta saá taPablo xí'in taBernabé kixaa tuku na ve'e ño'o sinagoga noo xa nakutá'an kua'a ní n̄ivi. Saá chi ndi'i n̄ivi ñoo yó'o kixaa na ña koni so'o na

to'on Ndios. ⁴⁵ Ta naná'no noo najudío, kivi xini nayó'o ndí kua'a ní nivi nakutá'an na xa'a ña koni so'o na to'on ña saná'a naapóstol, ta chútú ní ini naná'no yó'o xí'in ñakuíni. Ta saá kixá'á na kándiva'a na xí'in taPablo, ta nika'an na xí'in ra ndí on sivi ñandaa kúu to'on saná'a ra. ⁴⁶ Ta saá ndakuin taPablo xí'in taBernabé, nika'an na, káchí na:

—Ndixa chiño noo ndi kúu ña si'na ndato'on ndi to'on Ndios xí'in ndó'ó na kúu natá'an yó najudío. Ta saá ni, vitin ndó'ó on xin ndó kandixa ndó to'on yó'o. Saá chi ndó'ó xáni siní ndó ndí on vása ndaya'ví ndó naki'in ndó ñava'a saní'i Ndios ndó'ó, ña kúu ña kutaku ndó xí'in ra ndi'i saá kivi. Ñakán kía sandakoo ndi ndó'ó ta ko'on ndi inka xiiña noo táku nivi na on sivi najudío kúu, ta ndato'on ndi to'on Ndios xí'in nayó'o. ⁴⁷ Chi ña ke'é ndi saá kúu ña xa'nda chiño Ndios noo ndi, kivi kachí ra:

Taxi i ña nduu ndó ndatán yóo ño'o ña yé'e,
saá koo ndó noo nivi na on sivi najudío kúu, na táku inka
xiiña.

Ndatán yóo ño'o ña yé'e, ña kuchiño koto na yichi va'a,
saá koo ndó'ó,

chi saná'a ndó nivi na táku inka xiiña ña kuni'i ndó yichi
ña kuchiño kixa na noo i, ta sakaku i na,
kachí Ndios xí'in ndi —kachí taPablo, ndato'on ra xí'in
nayó'o.

⁴⁸ Tá nivi na on vása kúu najudío xini so'o na to'on yó'o, ta kúsi ní ini na, ta kixá'á na ká'an na, káchí na ndí ña va'a ní kúu to'on Ndios. Ta ndi'i nivi na kúu na nakaxin Ndios xa'a ña kutaku na xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi, nivi yó'o kandixa na to'on Ndios ña xini so'o na ndato'on taPablo, ta kixá'á na ndikon na yichi Ndios. ⁴⁹ Ta saá to'on Ndios nixita ní'no ña ndi'i saá ñoo ña ño'o estado Pisidia yó'o. ⁵⁰ Ta ñoo yó'o yóo náña'a ná kúu ná kisa to'ó Ndios, ta kánóo to'on va'a xa'a ná noo nivi. Ta saá tuku yóo nataa

naná'no na kúu nachiño ñoo yó'o. Ta saá sava naná'no noo najudío kixaa na noo náña'a xí'in nataa yó'o, ta xí'in to'on vatá ká'an na xa'a taPablo ta xí'in taBernabé, chu'u ña'á na, ta sasaa na ndi'i nayó'o. Ta saá xí'in ña saa ní ini na, taxin na taPablo xí'in taBernabé ña kee na ñoo yó'o ta ko'on na inká xiiña. ⁵¹ Ta saá taPablo xí'in taBernabé tava na nduxan ñó'o xa'a na, ta sakisin na ña, ña koyo yaa ña kómí ña. Ta ña ke'é na saá kóni kachí ña ndí nivi nañoo yó'o kúu na ndíso kuachi chi ni-xiin na koni so'o na to'on Ndios. Ta saá taPablo xí'in taBernabé kee na ta kua'an na nda ñoo Iconio. ⁵² Ta nivi na kándixa taJesús na táku ñoo Antioquía nindo na ñoo na, ta kúsi ní ini na, chi chútú ini na xí'in Níma Ndios.

14

To'on yó'o ká'an ndí taPablo xí'in taBernabé ndáto'on na to'on Ndios noo nivi ñoo Iconio

¹ Tá nixaa taPablo xí'in taBernabé ñoo Iconio, ta kua'an na ta niki'vi na ini ve'e ño'o sinagoga, ta noo nivi yó'o va'a ní ndáto'on na to'on Ndios xa'a taJesús. Ta saá kua'a ní najudío xí'in inká nivi na on vása kúu najudío kándixa na to'on yó'o, ta niki'vi na yichi taJesús. ² Sava najudío na ni-xiin kandixa to'on xa'a taJesús, nika'an na to'on ña sasaa na sava nivi na on vása kúu najudío, ta nayó'o nisaa ini na xini na nivi na ndíkõn yichi taJesús. ³ Ta saá ni, taPablo xí'in taBernabé kindoo ka na kua'a ní kivi ñoo Iconio yó'o, ta on vása ní-yi'ví na, ta nika'an ndoso na to'on Ndios noo nivi ñoo yó'o, ndáto'on na ndí Ndios kúu ta ta ká'no ini, ta kúu ra ta kí'vi ini xini ra nivi. Ta nda'a taPablo xí'in taBernabé, Ndios taxi ra ndee ra xa'a ña ke'é na kua'a ní ñava'a ná'no ña taxi ña naka'nda ní ini nivi xini na. Xí'in ña ke'é na saá, Ndios saná'a káxin ra noo nivi ndí to'on ña ndáto'on na xa'a ra kúu ñanda. ⁴ Ta saá ni, nivi nañoo yó'o nita'vi tá'an na:

sava na xikundikōn na t̄aPablo xí'in t̄aBernabé, ta sava na xikundikōn na najudío na n̄i-xiin kandixa to'on xa'a t̄aJesús. ⁵ Ta saá sava najudío, xí'in ink̄a sava na on vása kúu najudío, xí'in ink̄a naná'no noo nañoo yó'o, nakoo yu'ú na, ta ndukú na ndasaá koo satakué'e na t̄aPablo xí'in t̄aBernabé ña koon na yuu nayó'o ta ka'ni ña'á na. ⁶ Tá x̄ini so'o t̄aPablo xí'in t̄aBernabé yukía chikaa ini n̄ivi yó'o ke'é na, ta kee na kuá'an na nda ink̄a ñoo ña naní Litra xí'in ñoo ña naní Derbe ña ñó'o estado Licaonia, ta kuá'an na ñii ñii ñoo yatin yó'o. ⁷ Ta ndi'i saá ñoo noo xaa na, ta ká'an ndoso na to'on va'a xa'a t̄aJesús noo n̄ivi na táku ñoo yó'o.

To'on yó'o ká'an xa'a n̄ivi nañoo Litra ndasaá koon na yuu t̄aPablo

⁸ Ta ñoo Litra táku ñii t̄aa, ta on kivi kaka xá'á kúu ra, t̄anda kivi kaku ra t̄anda vitin on kivi kaka xá'á ra. ⁹ Ta t̄aa yó'o yóo ra x̄ini so'o ra to'on ká'an t̄aPablo, ta saá t̄aPablo x̄ito kaxín ra nduchū noo ta on kivi kaka xá'á yó'o, ta kundaa ini ra ndí tayó'o kándixa ra ndí Ndios kúchiño ra sandúva'a ña'á ra. ¹⁰ Ta t̄aPablo, xí'in ndi'i ndee ra, n̄ika'an ra xí'in t̄aa ta on kivi kaka xá'á yó'o, káchí ra saá:

—Nakundichi ún ta kaka xá'á ún —káchí t̄aPablo xí'in ra.

Ta saá ñii ndee kandeta ra nda n̄ino, ta kixá'á ra xíka xá'á ra. ¹¹ Tá x̄ini n̄ivi ña ke'é t̄aPablo xí'in t̄aa ta on kivi kaka xá'á yó'o, ta saá xí'in ndi'i ndee na, kixá'á na ká'an na, káchí na saá:

—¡Koto ndó vitin! Xa kixaa ovi ndios noo yó. Ndatán ná'a n̄ivi saá ná'a na —káchí na, ká'an na xí'in tá'an na xí'in to'on licaonio, ña kúu to'on mii na.

¹² N̄ivi yó'o xáni s̄ini na t̄aBernabé kúu ñii ndios ña naní Júpiter, ta t̄aPablo kúu ink̄a ndios ña naní Mercurio. Saá xáni s̄ini na chi t̄aPablo kúu ta n̄ika'an ndoso to'on noo na.

¹³ Ta yóo ñii ve'e ñó'o Júpiter yatin yé'é noo kí'vi n̄ivi ñoo

yó'o. Ta ve'le ño'o yó'o keta ñii sutu, ɬa ɬa kisa chiño noo Júpiter kúu ra. Vaxi ra, ta ovi sindiki vaxi rí xí'in ra, ta ní'i ra kua'a ní yita livi ña chi'i yíkon na kúu ña. Saá chi ɬasutu xí'in nivi na ndíkon sata ra, vaxi na ña soko na ndi'i ñayó'o noo taPablo xí'in taBernabé. ¹⁴ Ta kundaa ini taPablo xí'in taBernabé yu kúu ña kóni nivi ke'é na, chi xáni sinj nivi ndí ovi ndios kúu naapóstol yó'o, ta saá ña xáni sinj nivi yó'o kisa kini ña ini naapóstol yó'o, ñakán tiin na tikoto ña ndíxin na, ta ndata na ña. Ta taPablo xí'in taBernabé kama níki'vi na ma'ño ndi'i nivi yó'o, ta xí'in ndi'i nde na níka'an na, káchí na saá:

¹⁵ —Ndi'i ndó'o nivi na nákutá'an yó'o, ¿ndachun ké'é ndó saá? Chi miji ndi, on sivi ndios kúu ndi, ndasaá kuiti nivi kúu ndi. Ndatán yóo miji ndó, saá yóo ndi, ta kixaa ndi noo ndó ña ndato'on ndi to'on va'a xa'a Ndios ndino'o xí'in ndó, xa'a ña sandakoo ndó ña kisa to'ó ndó inka ndios, ña on vása ndáya'ví. Ta ndúkú ndi noo ndó ña nandikó ini ndó ta kixá'a ndó kasa to'ó ndó ñii laa Ndios tatáku, ta kúu ta kisa va'a ndi'i ña yóo. Ndios tatáku yó'o kisa va'a ra ñoyívi nino, kisa va'a ra takuí mimi, ta kisa va'a ra ñoyívi yó'o. Saá tuku kisa va'a ra ndi'i ña yóo ñoyívi yó'o, ta kisa va'a ra ndi'i ña yóo ñoyívi nino, ta kisa va'a ra ndi'i ña ñó'o ini takuí mimi. ¹⁶ Kuiya xina'a Ndios taxi ra ndí nivi ko'on na yichi miji na. ¹⁷ Ta vará kua'an yó yichi miji yó, ta Ndios on vása ní-sandakoo ra sáná'a ra yó xa'a yu kúu ra, ta ndixa xini yó kua'a ní ñava'a ké'é Ndios xí'in yó. Saá chi Ndios kúu ɬa ɬa táxi ña va'a koon savi noo ño'o xa'a ña kuina ndi'i noo ña xíxi yó. Ta xí'in ña ke'é ra saá, Ndios táxi ra nda'a yó ña xíxi yó, ta táxi ra ña táku yó xí'in ñasij ini yó —káchí taPablo, ká'an ra xí'in na.

¹⁸ Ta xí'in to'on yó'o taPablo ká'an ra ndúkú ra noo nivi yó'o ná on soko na kití xí'in yita livi vaxi xí'in na. Ta yo'vi ní nixiyo noo nivi yó'o ña on ke'é na saá, ta ni-soko ka na

ñayó'o noo taPablo xí'in taBernabé.

¹⁹ Ta saá kee sava najudío ñoo Antioquía, ta kee inka sava najudío ñoo Iconio, ta kixaa na noo yoo taPablo xí'in taBernabé, ta kixá'á na chú'u na ñivi xí'in to'on vatá ña sasaá na ini ñivi yó'o. Ta xí'in ña sáa ini na xíni na taPablo, ta kixá'á na koon ní na yuu ra, tанда xáni sinj na xa xa'ni na ra. Ta saá tjin na yikí koñu taPablo, ta ñoo na ña kua'an ña xí'in na nda sata nama ña xino nduu ñoo yó'o. Ta saá sandakoo na yikí koñu taPablo chi xáni sinj na ndixa nixi'í ra. ²⁰ Ta saá ñivi na ndikon yichi taJesús kixaa na, ta xino nduu na noo kándú'u yikí koñu taPablo. Ta tá míí yíta na xíto na, ta nakanda taPablo, ta nakundichi ra, ta ndikó ra ñiki'vi tuku ra xí'in na ñoo Listra. Tá ñitivi inka kivi, ta taPablo xí'in taBernabé kee na kua'an na inka ñoo Derbe.

²¹ Tá nixaa na ñoo yó'o, ta ñika'an ndoso na to'on va'a xa'a taJesús noo ñivi, ta kua'a ní ñivi ñandikó ini na ta kándixa na taJesús. Ta saá taPablo xí'in taBernabé kee na kua'an na, ta ndikó na nixaa tuku na ñoo Listra xí'in ñoo Iconio, ta saá nixaa tuku na nda ñoo Antioquía, ña nákaa estado Pisidia. ²² Ta ñii ñii ñoo noo nixa'an taPablo xí'in taBernabé, ñakutá'an na xí'in ñivi na kándixa taJesús, ta ñika'an na to'on ña chikaa na ndee ini ñivi yó'o, ta ndato'on na xí'in na ña on sandakoo na yichi taJesús. Ñika'an ka na, káchí na saá:

—Xíni ñó'ó xo'vi ní yó ta saá xaá yó kutaku yó noo xá'nda chiño Ndios —káchí na.

²³ Ñii ñii ñoo noo nákutá'an ñivi na kándixa taJesús xa'a ña kisa ká'no na Ndios, taPablo xí'in taBernabé ñakaxin na sava nataa naxikua'a xa'a ña kuu na na ndiso chiño xí'in ñivi yó'o. Ta saá naapóstol xí'in ñivi ñii ñii ñoo yó'o na kándixa taJesús, nixiyo so'on na ta ñika'an na xí'in Ndios xa'a nataa xikua'a na ndiso chiño xí'in nayó'o, ta taxi ña'á na nda'a taJesús, ta ndukú na noo ra ña kundaa va'a ra na

ndíso chiño xí'in nivi yó'o, chi vitin kándixa na ra, ta ndáa ini na ra.

*To'on yó'o ká'an ndí taPablo xí'in taBernabé
ndikó tuku na ñoo Antioquía ña nákaa estado Siria*

²⁴ Ta saá kee taBernabé xí'in taPablo ñoo Antioquía ña nákaa estado Pisidia, ta niya'a na ñoo ño'o estado Pisidia, ta nixaá na ñoo Perge, ña nákaa estado Panfilia. ²⁵ Ta saá nika'an ndoso na to'on Ndios ñoo nivi ñaño Perge yó'o. Ta saá naki'in na kua'an na ta nixaá na ñoo Atalia, ña nákaa yatin yu'u takuií mini, ²⁶ ta ndaa na tón barco kua'an no'o na ñoo Antioquía ña nákaa estado Siria. Ñoo Antioquía yó'o kúu ñoo ñoo si'na nivi na kándixa taJesús nika'an na xí'in Ndios xa'a taPablo xí'in taBernabé, ta ndukú na ñoo ra ña kundaa va'a ra naapóstol yó'o ta ke'é ra ñava'a xí'in na kivi ko'on na kua'a ní ñoo ña kasa ndivi na chiño ra. Ta vitin taPablo xí'in taBernabé xa kisa ndivi na chiño yó'o, ñakán ndikó na naxaa tuku na ñoo yó'o. ²⁷ Tá naxaa na ñoo Antioquía yó'o, ta saá kana na nivi na kúu na ndíkon yichi taJesús ña nakutá'an na xí'in na. Ta saá kixá'a taPablo xí'in taBernabé ndato'on na xa'a ndí'i chiño va'a ña ke'é Ndios xí'in na ñii ñii ñoo ñoo nixa'an na. Ta ndato'on na xí'in nivi na nakutá'an yó'o ndí Ndios vitin xa nakoná ra yichi ña nivi na on sivi najudío kúu, kúchiño kandixa na taJesús, ta kivi na yichi ra. ²⁸ Ta saá na'á ní nixiyo taPablo xí'in taBernabé ñoo yó'o, xí'in nivi na ndíkon yichi taJesús.

15

*To'on yó'o ká'an ndí ñoo Jerusalén nakutá'an nivi naná'no
na ndíso chiño ñoo nivi na kándixa taJesús*

¹ Ta saá sava nataa najudío na kándixa taJesús kee na estado Judea, ta kua'an na nda ñoo Antioquía, ta kixá'a

na ndátò'on na xí'in n̄ivi na kándixa taJesús na on s̄iví najudío kúu, ta n̄ika'an na, káchí na saá:

—Tá on kasa ndivi ndó costumbre ña naní circuncisión, ndatán yóo ña xa'nda chiño x̄ii síkuá nd̄i taMoisés x̄ina'á, ta Ndios on sakaku ra ndó'ó kutaku ndó xí'in ra ndi'i saá k̄ivi —káchí na xí'in nayó'o.

² Ta taPablo xí'in taBernabé k̄ixá'á na náa na xí'in nataa yó'o na kee estado Judea, chi xáni s̄inj̄i na ndí on s̄iví ñandaa kúu ña sáná'a nataa na kee estado Judea yó'o. Ta taPablo xí'in taBernabé on vása ní-kivi koo yu'ú na xí'in nataa yó'o. Ta saá n̄ivi na kándixa taJesús na táku ñoo Antioquía yó'o ch̄ikaa ini na ti'ví na taPablo xí'in taBernabé ta xí'in ink̄a nataa ko'on na nd̄a ñoo Jerusalén ña nakutá'an na xí'in ink̄a naapóstol, ta xí'in nax̄ikua'a na ndíso chiño, chi kóni na ndí nayó'o kasa ndaa na xa'a kuachi yó'o.

³ Ta saá n̄ivi na kándixa taJesús ñoo Antioquía ti'ví na nataa yó'o ña ko'on na ñoo Jerusalén. Ta saá kee na kua'an na, ta n̄iya'a na ma'ñó ño'o estado Fenicia, ta n̄iya'a na ma'ñó ño'o estado Samaria. Ta ñii ñii ñoo noo n̄iya'a na, nakutá'an na xí'in n̄ivi na kándixa taJesús. Ta kúsij̄i ní ini n̄ivi yó'o ña x̄inj̄i so'o na ña n̄ika'an naapóstol xí'in na, chi naapóstol yó'o ndátò'on na ndasaá kua'a ní n̄ivi na on vása kúu najudío xa n̄andikó ini na ta vitin kándixa na taJesús ta ndík̄on na yich̄i ra.

⁴ Ta saá taPablo xí'in taBernabé xí'in nataa na kua'an xí'in na n̄ixaa na ñoo Jerusalén, ta ndi'i naapóstol xí'in nax̄ikua'a na ndíso chiño ta xí'in ink̄a n̄ivi na kándixa taJesús ñoo yó'o, n̄aki'in va'a na ndi'i nayó'o, na kúu na k̄ixaa noo na. Ta saá nakutá'an ndi'i na, ta ndátò'on taPablo xí'in na xa'a kua'a ní ñava'a ke'é Ndios k̄ivi n̄ixa'an na ñii ñii ñoo n̄ika'an ndoso na to'on va'a xa'a taJesús noo n̄ivi. ⁵ Ta ndóo sava nafariseo, na kúu na kándixa taJesús, ta nakuita na ta n̄ika'an na, káchí na saá:

—N̄ivi na kándixa t̄aJesús, tá na ɔn s̄iví najudío kúu, ta nayó'o, x̄in̄i ñó'ó kasa ndivi na costumbre ña n̄an̄i circuncisión, ta x̄in̄i ñó'ó kasa ndivi ndi'i na inka ndayí ña xa'nda chiño t̄aMoisés x̄ina'á. Tá ɔn kasa ndivi na ñayó'o, ta Ndios ɔn naki'in va'a ra na —káchí nafariseo n̄ika'an na.

⁶ Ta saá n̄akutá'an naapóstol x̄i'in naxikua'a, na kúu na ndíso chiño x̄i'in n̄ivi na kándixa t̄aJesús ñoo Jerusalén, ña ka'an tá'an na yu kúu ñava'a x̄in̄i ñó'ó ke'é na xa'a kuachi yó'o. ⁷ Ta na'á ní ká'an tá'an na, ta saá n̄akundichi t̄aPedro ta n̄ika'an ra x̄i'in na, káchí ra saá:

—Nañani yó, x̄in̄i ndó ndí xa kua'a kuiya niya'a, Ndios n̄akaxin ra ȳi'i ña ka'an ndoso i to'on ra ɔo n̄ivi na ɔn vása kúu najudío, ña kuchíño na kandixa na to'on ñava'a xa'a t̄aJesús. ⁸ Ta Ndios, t̄a x̄in̄i va'a ini ndi'i n̄ivi, saná'a káxin ra ɔo ndi ña naki'in va'a ra n̄ivi na ɔn vása kúu najudío, na kúu na kándixa t̄aJesús. Saá chi ñii k̄i'va ndatán Ndios taxi ra Níma ra ña kutaku ña ini m̄ij yó, n̄ivi na kúu najudío, saá taxi ra Níma ra ña kutaku ña ini n̄ivi yó'o na ɔn vása kúu najudío. ⁹ Saá chi ndi'i n̄ivi na kándixa t̄aJesús, ta Ndios kisa ká'no ini ra xa'a kuachi na ta ndása ndii ra ini nayó'o. Ta ñii k̄i'va ndatán ke'é ra x̄i'in m̄ij yó najudío, saá ke'é ra x̄i'in n̄ivi na ɔn vása kúu najudío. ¹⁰ Ta vitin, ¿ndachun ke'é ndó ña sasa ini Ndios?, chi ɔn x̄in̄i ndó naki'in va'a ndó ndi'i n̄ivi na kándixa t̄aJesús, ñii k̄i'va ndatán Ndios náki'in va'a ra na. Nda víka, xá'nda chiño ndó ndí ndi'i n̄ivi na kándixa t̄aJesús x̄in̄i ñó'ó kasa ndivi na ndi'i ndayí ña n̄itaa t̄aMoisés x̄ina'á. Ta ña kasa ndivi na saá, yóo ña ndatán yóo ñii ñaveé ní kuiso na. Ta ni m̄ij yó, ta ni nax̄ij síkuá yó, ɔn vása ní-kundeé yó kuiso yó ñaveé yó'o. Ta saá, ¿ndachun kóni ndó sakuiso ndó ñaveé yó'o sata n̄ivi na ɔn vása kúu najudío? ¹¹ Ndi'i m̄ij yó na kándixa t̄aJesús, ndixa kúndaq̄a ini yó ndí Ndios ke'é

ra ñava'a xí'in yó ña sakaku ra mji yó chi ɬa ɬa ká'no ini kúu Ndios, ta on sivi xa'a chiño va'a ke'é yó kúu ña sakaku ra yó. Ta ñii ki'va ndatán sákaku Ndios mji yó najudío, saá sákaku ra nivi na on vása kúu najudío —káchí ɬaPedro xí'in na.

¹² Ta ndá tásín ndóo ndi'i nivi ña xini so'o na. Ta ɬaPablo xí'in ɬaBernabé nakuita na, ta kixá'á na ká'an na, ndato'on na xí'in na xa'a ñava'a ke'é Ndios xí'in nivi na on vása kúu najudío. Saá chi Ndios taxi ra ndee ra nda'a ɬaPablo xí'in ɬaBernabé ña ke'é na kua'a ní milagro xí'in ñava'a ná'no noo nivi yó'o. ¹³ Tá ndi'i nika'an na, ta ɬaSantiago* kixá'á ra ká'an ra xí'in nivi na nákutá'an yó'o, ta káchí ra saá:

—Nañani yó, jkonj so'o va'a ndó ña ka'an i xí'in ndó!

¹⁴ Xa xini ndó to'on nika'an ɬaSimón Pedro xí'in yó ña ndasaá kixá'á Ndios ké'é ra ñava'a xí'in nivi na on vása kúu najudío, chi nakaxin ra kua'a ní nayó'o ña kundikon na ra ta nduu na ñaño ra. ¹⁵ Ta ña ke'é Ndios saá, ñii yóo yu'ú ña xí'in to'on nika'an Ndios ña ñitaa naprofeta kuiya xina'á, káchí Ndios saá:

¹⁶ Ñii kivi vaxi ndikó i ñoo noo xa'nda chiño ɬarey David xina'á,

ta noo ndi'i xa'a ve'e ɬaDavid, kasa va'a i ñaxaá,
ta mji xiiña noo ndi'i xa'a ve'e yatá, ndasa xa'a i ve'e.

¹⁷ Saá ke'é i chi kóni i ndí ña nivi na on vása kúu nalsrael ná nandukú na yi'i ta kixaa na noo i.

Saá chi kua'a ní nivi yó'o kúu na nakaxin i kuu na nave'e i,

¹⁸ káchí Ndios, ɬa kúu ɬa ɬa nda kuiya xina'á taxi ña kundaá ini nivi to'on yó'o

—káchí ɬaSantiago xí'in nivi na nákutá'an yó'o.

¹⁹ Ta ká'an ka ɬaSantiago xí'in na, káchí ra saá:

* 15:13 ɬaSantiago, inka kivi ra kúu Jacobo.

—Ta xa'a ña kúndaꝓ ini i ña kóni kachí to'on Ndios yó'o, xáni siní i ndí ñava'a ke'é yó vitin kúu ñayó'o: On vá'a sandí'i ká yó ini nivi na kándixa taJesús, na on vása kúu najudío, ²⁰ chi on vása xíní ñó'ó kasa ndivi na ndi'i ndayí na nítáa taMoisés xina'á. Ta kuiti xíní ñó'ó kasa ndivi na ña káchí saá: On vá'a kuxu na ña njsoko nivi noo ñáidolo án ñaimagen, chi ndios vatá kúu ndi'i ña. Ta ni on vá'a nda ñii taa kí'vi ra kuachi xí'in ñii ña'a ñá on sív'í ñás'í ra kúu, ta ni on vá'a nda ñii ña'a kí'vi ñá kuachi xí'in ñii taa ta on sív'í yí ñá kúu. Ta on vá'a kuxu na kití tí sakuá'na na xa'ni na, chi nindoo ñii rí koñu rí, ta on vá'a kuxu na ñii. To'on yó'o kúu ña xíní ñó'ó taa yó noo tutu ña ko'on nda'a nivi na kándixa taJesús na on vása kúu najudío. ²¹ Saá ka'an yó xí'in na, chi xa ku'a ní kuiya ñii ñii kívi yí ña nákindée mii yó najudío, ini ve'e ño'o sinagoga xíní so'o nivi ña ká'an ndayí ña nítáa taMoisés xina'á —káchí taSantiago xí'in nivi na nakutá'an yó'o.

²² Ta saá naapóstol xí'in naxiku'a ta xí'in ndi'i nivi na kándixa taJesús na nákutá'an yó'o nixiyo yu'ú na, ta chikaa ini na ña ti'ví na sava natá'an na ko'on na xí'in taPablo ta xí'in taBernabé ña kuni'i na tutu taxi na nda'a nivi na kándixa taJesús na on vása kúu najudío, na kúu na táku ñoo Antioquía ña ndá'vi ndaa estado Siria. Ta saá nakaxin na ovi taa naná'no noo nivi na kándixa taJesús, ta ti'ví na nayó'o ña ko'on na xí'in taPablo ta xí'in taBernabé. Ta ñii taa yó'o naní ra Judas, ta inka kívi ra kúu Barsabás. Ta inka taa ta ti'ví na ko'on naní ra Silas. ²³ Ta tutu ña kuni'i na ko'on nda'a nivi káchí ña saá:

“Nañani yó xí'in náki'va yó, mii ndi kúu naapóstol xí'in naxiku'a na ndiso chiño xí'in nivi na kándixa taJesús ñoo Jerusalén. Ta nítáa ndi tutu yó'o ña ko'on nda'a ndó'ó, na kúu nivi na kándixa taJesús na táku ñoo Antioquía, xí'in na táku ku'a ká ñoo ña ndá'vi ndaa estado Siria, xí'in na táku ku'a ñoo ña ndá'vi ndaa estado Cilicia. ¡Tí'ví ndi

to'on ña chindeé ndi ndó'ó! ²⁴ Xini so'o ndi ndí sava ñivi na kee ñoo Jerusalén yó'o, ta ñixaa na ñoo ndó ta ñika'an na to'on ña sandi'i na ini ndó'ó. Ta mii ndi on vása ní-taxi ndi ndayí nda'a nayó'o ña ka'an na saá, ta to'on ñika'an na kuiti sini mii na kaku ña. ²⁵ Ta xa'a ñayó'o nakutá'an ndi ta ñika'an tá'an ndi ndasaá koo ke'é ndi. Ta saá ñixiyo yu'ú ndi, ta nakaxin ndi sava nataa tá'an ndi ña xa na xí'in nañani yó ta Pablo ta xí'in ta Bernabé koto na ndó'ó. Nañani yó ta Pablo xí'in ta Bernabé kúu na kí'vi ní ini ndi xini ndi, ²⁶ ta ndixa nañani yó yó'o xa taxi xí'in mii na ña kasa chiño na ñoo Jesucristo, Taa ta Ká'no ñoo yó, tанда táxi xí'in mii na ña kivi na xa'a ra. ²⁷ Ta xí'in nañani yó yó'o ti'ví ndi nañani yó ta Judas xí'in ta Silas ña xa na ñoo ndó ta kasa ndaa na ña ká'an tutu ña tí'ví ndi xa nda'a ndó. ²⁸ Mii Níma Ndios taxi ra ña yóo yu'ú ndi xa'a ña ke'é ndi. On vá'a sakuiso ndi ndó'ó kua'a ní ñayo'vi, ta saá on vása xini ñó'ó kasa ndivi ndó inka ndayí, ta vitin ndasaá kuiti xini ñó'ó kasa ndivi ndó to'on ña káchí saá: ²⁹ On vá'a kuxu ndó ña ñisoko ñivi nda'a ñaídolo án ñaimagen, chi ndios vatá kúu ndi'i ñayó'o. On vá'a kuxu ndó ñi kití, ta on vá'a kuxu ndó kití tí sakuá'na na xa'ni na. Ta ñii ñii taa, on vá'a kí'vi ra kuachi xí'in ña'a ñá on sivi ñásí'í ra kúu. Ta ñii ñii ña'a, on vá'a kí'vi ñá kuachi xí'in ta ta on sivi yii ñá kúu. Tá kasa ndivi ndó ndayí yó'o, saá va'a ke'é ndó, ta on koó ka inka to'on ña ka'an ndi xí'in ndó vitin. Ta saá ná koo Ndios xí'in ndó ta taxi ra ña va'a koo ini ndó", káchí tutu ña xa nda'a ñivi na kándixa ta Jesús, na on vása najudío kúu.

³⁰ Ta saá ñivi na kándixa ta Jesús na táku ñoo Jerusalén ti'ví na nataa na xa nakaxin na ko'on xí'in tutu yó'o, ta kee na kua'an na, ña taxi na ña nda'a inka ñivi na on vása kúu najudío. Tá ñixaa nataa yó'o ñoo Antioquía, ta saá kana na ñivi na kúu na kándixa ta Jesús ña nakutá'an na koni so'o na ña ndátoto' on tutu yó'o. ³¹ Tá ndi'i xini so'o na ña

ká'an tutu yó'o, ta kúsij ní ini na chi to'on ña ndato'on tutu yó'o xí'in na, chikaa ka ña ndee ini na. ³² Ta taJudas xí'in taSilas, naprofeta kúu na, ta nataa yó'o nika'an na kua'a ní to'on ña ndasa va'a ini nivi ta chikaa ka ña ndee ini nivi yó'o. ³³ Ta saá kindoo na lo'o ka kivi ñoo Antioquía, ta saá nivi na kándixa taJesús ñoo yó'o ndukú na noo Ndios ña ke'é ra ñava'a xí'in nivi na kixaa noo na xí'in tutu, ta nindayi na nataa yó'o. Ta saá naki'in na kua'an no'o na, ta naxaa na noo nivi na ti'ví ña'á. ³⁴ Ta taSilas kindoo ra ñoo Antioquía chi saá chikaa ini ra. ³⁵ Ta taPablo xí'in taBernabé kindoo ka na ñoo Antioquía. Ta naapóstol yó'o xí'in kua'a ní ka nivi na kándixa taJesús, sáná'a na to'on Ndios, ta ká'an ndoso na to'on va'a xa'a taJesús noo nivi ñoo yó'o.

*To'on yó'o ká'an xa'a
ña nita'vi tá'an taPablo xí'in taBernabé*

³⁶ Ta saá niya'a lo'o kivi, ta nika'an taPablo xí'in taBernabé, káchí ra saá:

—Vitin ná ndikó yó ko'on yó ñii ñii ñoo noo xa niya'a yó nika'an ndoso yó to'on Ndios noo nivi. Ta saá kundaa ini yó án va'a yóo nivi na kándixa taJesús —káchí taPablo xí'in taBernabé.

³⁷ Ta taBernabé kóni ra ña ko'on tuku taJuan Marcos xí'in na. ³⁸ Ta taPablo ni-xiin ra ko'on tuku tayó'o, saá chi yichi noo nixa'an na nika'an ndoso na to'on Ndios noo nivi kua'a ní ñoo, ta kivi nixaa na ñoo estado Panfilia, taJuan Marcos sandakoo ra na ta ndikó ra kuano'o ra. ³⁹ Ta saá taPablo xí'in taBernabé kixá'á na náa na xa'a taJuan Marcos, ta ni-kuchiño koo yu'ú na ña ko'on án on ko'on taJuan Marcos xí'in na. Ta saá chikaa ini taBernabé xí'in taPablo ña ta'vi tá'an na. Ta saá xí'in taBernabé kua'an taJuan Marcos. Ta ndaa na ñii tón barco ta kua'an na nda ñoo isla Chipre. ⁴⁰ Ta taPablo nakaxin ra taSilas ko'on ra

xí'in ra. Tá on ta'án ka kee na ko'on na, ta nivi na kándixa taJesús nakutá'an na, ta nika'an na xí'in Ndios xa'a ña taxi na taPablo xí'in taSilas nda'a Ndios ña chindeé ra nayó'o noo kua'an na. ⁴¹ Ta saá kee na kua'an na, ta kua'an na kua'a ní ñoo ña ndá'vi ndaa estado Siria, ta kua'an na kua'a ní ñoo ña ndá'vi ndaa estado Cilicia. Ta ñii ñii ñoo noo kua'an na, ndato'on na xí'in nivi na kándixa taJesús, ta nika'an na to'on ña chikaá ndee ini nivi yó'o ña ndino'o ka ini na kandixa na taJesús, ta viví ka kundikon na yichi ra.

16

*To'on yó'o ká'an ndí taTimoteo
kua'an ra xí'in taPablo ta xí'in taSilas*

¹ Ta saá nixaá taPablo xí'in taSilas ñoo Derbe, ta kee na kua'an na nda ñoo Listra. Ta ñoo yó'o táku ñii ta nani ra Timoteo, ta kándixa taJesús kúu ra. Ta sí'í taTimoteo yó'o kúu ñii ñajudía, ña kándixa taJesús kúu ñá, ta yivá ra xikuu ñii tagriego. ² Kánóo va'a ní to'on xa'a taTimoteo noo ndi'i nivi na kándixa taJesús na táku ñoo Listra xí'in ñoo Iconio. ³ Ta taPablo kóni ra ndí taTimoteo ko'on ra xí'in na ñoo noo ko'on na. Ta taPablo xini ra ndí kua'a ní najudío táku na noo kóni na ko'on na, ta saá xani sini ra ndí taTimoteo xini ñó'ó kasa ndivi ra costumbre ña nani circuncisión. Saá chi najudío yó'o xini na ndí yivá taTimoteo xikuu ra ñii tagriego. Tá ndi'i kisa ndivi taTimoteo ñayó'o, ta kee ra kua'an ra xí'in na. ⁴ Ta ñii ñii ñoo noo yá'a na kua'an na, ndato'on na xí'in nivi na kándixa taJesús, ká'an na xí'in na ndasaá naapóstol xí'in inká naxikua'a ñoo Jerusalén kindoo yu'ú na xa'a ña xini ñó'ó kasa ndivi nivi na on vása kúu najudío, tá kúu na nivi na kándixa taJesús. ⁵ Ta saá ñii ñii ñoo noo yá'a na kua'an na, taPablo, taSilas ta xí'in taTimoteo, ká'an na to'on ña chikaá na ndee ini nivi ña ndino'o ka ini na kandixa na

taJesús, ña on sandakoo na yichi ra. Ta saá ñii ñii kivi kua'a ka ñivi kixá'á na kándixa na taJesús.

Ñayó'o ndátō'on xā'a ña ñitivi ñoo taPablo

⁶ Ta saá taPablo xí'in na náta'an xí'in ra kee na kua'an na, ta niya'a na ñoo ño'ō estado Frigia, ta niya'a na ñoo ño'ō estado Galacia, saá chi Níma Ndios on vása ní-taxi ña ko'on na ka'an ndoso na to'on Ndios ñoo ñivi na táku estado Asia. ⁷ Ta saá ñixaa na ñii xiiña ñoo nákutá'an ño'ō ña estado Misia xí'in ño'ō ña estado Bitinia, ta saá kóni na kivi na ñoo estado Bitinia. Ta tuku ñi-xiin Níma Ndios taxi ña kivi na estado yó'o. ⁸ Ta saá niya'a na ñoo ño'ō estado Misia ta kua'an na nda ñoo ña ñaní Troas, ña nákaa yatin yu'u takuií ñini. ⁹ Ta saá tá kuñoó kúu ña, ta ñitivi ñoo taPablo ñii taa, ta estado Macedonia kúu ra, ta ñíndichi ra xáku ndá'ví ra ñoo taPablo, káchí ra saá xí'in ra: “Ya'a ún ta kixaa ún ñoo ndi Macedonia, ta kasa ndivi ún chiño ña chindeé ún ndi'í”, káchí ra xí'in taPablo. ¹⁰ Ta saá xandikōn kixá'á ndi kisa ndivi ndi ña kama kee ndi ko'on ndi estado Macedonia, chi kundaa ini ndi ndi ña ñitivi ñoo taPablo kúu ña kóni kachí ndi Ndios tí'ví ra ndi'í ko'on ndi estado Macedonia ña ka'an ndoso ndi to'on va'a xa'a taJesús ñoo ñivi na táku estado yó'o.

To'on yó'o ká'an ndi ñoo Filipos

tāan na taPablo xí'in taSilas ini ve'e kaa

¹¹ Ta saá ndaa ndi tón barco, tón kua'an ñoo Samotracia, ta inka kivi kua'an ndi xí'in nó, ta ñixaa ndi ñoo Neápolis. ¹² Ta saá kee ndi kua'an xá'á ndi nda ñoo Filipos. Ñoo Filipos yó'o kúu ñii ñoo ká'no ní, ta ndáya'ví ní ka ña ñoo inka ñoo ña ñó'o estado Macedonia. Ta ñoo Filipos yó'o ndá'vi ndaa ña ñoo Roma. Ta ñixiyo ndi ñoo yó'o lo'o kuiti kivi. ¹³ Ta saá ñitōndaa kivi yii ña nákindée najudío, ta kee ndi ñoo yó'o ta kua'an lo'o ndi ta ñixaa ndi ñii xiiña ñoo nákaa ñii yuta, chi yu'u yuta yó'o nákutá'an najudío

xa'a ña ka'an na xí'in Ndios. Ta xa nakutá'an sava náña'a, ta nixaa ndi ta xikundoo ndi, ta kixá'á ndi ká'an ndi xí'in náña'a yó'o. ¹⁴ Ta ñii ñáña'a yó'o naní ñá Lidia, ñá kee ñoo Tiatira kúu ñá, ta chiño ké'é ñá kúu ña síkó ñá tikoto va'a, ña color ndí'í kúu ña. ÑáLidia yó'o kúu ña'a ñá kisa ká'no Ndios, ta Ndios chindeé ra ñáyó'o ña va'a kundaꞑ ini ñá ndi'i to'on ña ndato'on taPablo xí'in na xa'a taJesús, ta nakí'in va'a ñá to'on yó'o, ta kandixa ñá taJesús. ¹⁵ Ta saá ñáLidia xí'in ndi'i ñivi na kúu na táku ve'e ñá kixá'á na kí'vi na ini takuí yuta, ña chichi na, chi vitin kúu na ñivi na kándixa taJesús. Ta saá ñáLidia ndukú ñá noꞑ ndi ña ko'on ndi xí'in ñá ve'e ñá, káchí ñá saá:

—Tá xáni sijní ndó ndí ndixa ndino'o ini i kándixa i taJesús vitin, ta saá na'a ndó kí'vi ndó ta kindoo ndó ve'e i —káchí ñá xí'in ndi.

Ta ñii toon xindichi ñá nika'an ñá xí'in ndi ña kindoo ndi ve'e ñá, ta saá chikaa ini ndi, ta ku'a'an ndi xí'in ñá ve'e ñá.

¹⁶ Ta ñii kivi ku'a'an tuku ndi noꞑ nákutá'an ñivi ña ka'an na xí'in Ndios, tá mií ku'a'an ndi yichi saá, nakutá'an ndi xí'in ñii ñálo'o, ñáesclava kúu ñá, ta on kúchiño sandakoo ñá chiño ña kisa ndivi ñá noꞑ napatrón ñá. Ñálo'o yó'o kómí ñá ñii níma ndiva'a ña ndaku, ta níma yó'o táxi ña ndee ña ká'an ñá xí'in ñivi yukia kóni na kundaꞑ ini na, ta ví'í ní s'ún táva napatrón ñá xa'a chiño kisa ndivi ñá xí'in ñivi. ¹⁷ Ta ñálo'o yó'o kixá'á ñá ndikon ñá sata taPablo xí'in ndi'i, na kúu na náta'an xí'in ra, ta tuku tuku ndá'yi ñá ká'an ñá, káchí ñá saá:

—Nataꞑ yó'o kúu na xíka chiño noꞑ Ndios, taꞑ ta kúu taKá'no ka noꞑ ndi'i ña yóo. Nataꞑ yó'o ndato'on na xí'in ndó yu kúu yichi va'a xini ñó'ó kundikon ndó ña sakaku Ndios ndó'ó —káchí ñá, ndá'yi ñá.

¹⁸ Ta ñii ñii kivi ñii ki'va ké'é ñá saá, ta ndikon ñá sata ndi. Ta saá taPablo, on vá'a nakoni ini ra, ta ndikó koo

ra ta nika'an ra xí'in níma ndiva'a ña kómí ñálo'o ndá'yi yó'o, káchí ra saá:

—Xí'in ndayí kivi Jesucristo ká'an i xí'in ún, kee ún ini ñálo'o yó'o —káchí taPablo xí'in ñaníma ndiva'a.

Ta saá xandikōn keta ñaníma ndiva'a ini ñálo'o yó'o.

¹⁹ Ta saá nivi napatrón ñálo'o yó'o kundaa ini na ndí on vása kúchiño tava ka na si'ún xa'a chiño ke'é ñáyó'o, ta nisaá ní ini na. Ta tjin na taPablo xí'in taSilas, ta ñóo ña'á na, ña ku'a'an nayó'o xí'in na noo nachiño na ndóo yoso yé'é ve'e chiño noo nákutá'an ku'a'a ní nivi. ²⁰ Tá nixaa na, ta kixá'á na táxi na kuachi xa'a taPablo xí'in taSilas noo nachiño yó'o, káchí na saá:

—Nataa yó'o kúu najudío, ta sakaku na kuachi ká'no xí'in nivi ñoo yó'o. ²¹ Saá chi sáná'a na nivi ña kundikōn na inká yichi ña on vása yóo yu'ú xí'in yichi mji yó ñaño Roma. Ta on vá'a kasa ndivi yó yichi ña sáná'a nataa yó'o, chi ña yá'a ndoso noo ndayí mji yó ñaño Roma kúu ña —káchí na, ká'an na xí'in nachiño.

²² Ta saá ñii toon yíta nivi táxi na kuachi xa'a taPablo xí'in taSilas. Ta nachiño xa'nda chiño na ña tava na tikoto taSilas xí'in taPablo ta kani ña'á na xí'in nduku. ²³ Ta ndi'i ña kani ní ña'á na, ta tjin ña'á na, ta taan na ovi na saá ini ve'e kaa. Ta nika'an nachiño xí'in ta ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa ña vivii kundaa ra na ña on kuchiño kee na kaku na. ²⁴ Ta saá ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa yó'o taan ra ovi naapóstol yó'o nda maá ini ve'e kaa, ta taan ra ñii ñii xa'a na ini ñii ñii yavi yiton tón veé ña on kivi kanda na.

²⁵ Ta saá tá tonda ma'ño ñoo, taPablo xí'in taSilas yóo na ká'an na xí'in Ndios ta xíta na yaa ña kisa ká'no na ra. Ta inká nivi na ñó'o ini ve'e kaa yó'o, xini so'o na ña xíta taPablo xí'in taSilas. ²⁶ Ta saá ñii kama ndeé ní kixá'á táan, ñii kánda nino xa'a nama ve'e kaa. Ta xí'in ña táan yó'o, nanona mji yé'é ve'e kaa, ta nindaxin ndi'i kaa ña nó'ni ñii

ñii nivi na ñó'o ini ve'e kaa yó'o. ²⁷ Ta saá nakáxín ini ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa, ta nakoto ra ndí nanona ndi'i tón yé'é ve'e kaa, ta xani siní ra ndí kuá'an ndíka ndi'i napreso na ñó'o ini ve'e kaa. Ta kúndaá ini ra ndí taká'no ñoo ra saxo'vi ní ña'á ra xa'a ña nika'aku ndi'i na ñó'o ini ve'e kaa, ta saá kixá'á ra yí'ví ní ra ñoo ña xo'vi ra. Ta saá tava ra espada ra ña ka'ni xí'in mji ra. ²⁸ Ta taPablo xí'in ndi'i ndee ra, nika'an ra xí'in ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa, káchí ra saá:

—On sataku'e xí'in mji ún chi ndi'i ndi ñó'o ka ndi ini ve'e kaa yó'o. Nda ñii ndi on vása ní-kee kuá'an ndíka ndi —káchí taPablo xí'in ra.

²⁹ Ta saá ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa nika'an ra ndukú ra ño'o yé'e ña tóon ña koto ra, ta xí'in ño'o yó'o xino ra niki'vi ra ini ve'e kaa. Ta saá ñii kisin ra, chi yí'ví ní ra, ta xikuxítí ra ta nitondaá ta'ya ra yatin ñoo yóo xa'a taPablo xí'in taSilas. ³⁰ Ta saá nakundichi ra, ta tava ra taPablo xí'in taSilas, ta kuá'an na xí'in ra ke'e, ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Ndó'ó tata, ka'an ndó xí'in i, ¿yu kúu ña xini ñó'ó ke'é i xa'a ña sakaku Ndios yi'i?

³¹ Ta ndakuin taPablo nika'an ra, káchí ra saá:

—Kandixa ún Jesucristo, Taa taKá'no ñoo yó, ta saá sakaku Ndios yó'ó, ta sakaku ra ndi'i nave'e ún —káchí ra xí'in ra.

³² Ta saá taPablo xí'in taSilas nika'an na to'on Ndios xí'in ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa, ta xí'in ndi'i nivi na táku ve'e ra. ³³ Ta mji ñoo saá ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa, ndukú ra nika'an ra xí'in taPablo ta xí'in taSilas, ña ko'on na xí'in ra ñoo yóo takuí ña nakata ra ñoo takué'e na. Ta ndi'i ke'é ra saá, ta taa ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa, ta xí'in ndi'i nivi na táku ve'e ra, chichi na chi vitin kandixa na Ndios. ³⁴ Ta saá ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa ndukú ra ñoo taPablo xí'in taSilas ña ndikó na ko'on na

xí'in ra ve'e ra. Tá kixaa na, ta taxi ra ña kuxu na. Ta kúsij ní ini tayó'o, ta kúsij ní ini ndi'i nivi na táku ve'e ra, chi vitin xa kandixa na Ndios.

³⁵ Ta nitivi inká kivi, ta nachiño tiví na sava napolicia ña ka'an na xí'in taa ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa xa'a ña saña ra taPablo xí'in taSilas ko'on ndíka na. ³⁶ Ta saá ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa yó'o nika'an ra xí'in taPablo, káchí ra saá:

—Nachiño nika'an na xí'in i ndí xini ñó'ó saña i ndó'ó vitin ña ko'on ndíka ndó. Ta vitin va'a kee ndó ko'on ndíka ndó, ta ná taxi Ndios ña koo ñava'a ini ndó —káchí tayó'o xí'in naapóstol.

³⁷ Ta ndakuijn taPablo nika'an ra, káchí ra saá:

—On kivi kee ndi saá kuiti, chi on koó ñandaa ní-ke'é nachiño xí'in ndi, saá chi naño Roma kúu ndi. Ta nachiño ñoo yó'o niya'a ndoso na ndayí ña káchí on kivi saxo'vi na nivi na kúu naño Roma, tá on ta'an ko'on na noo tajuez ña kasa ndaa ra xa'a kuachi na. Ta nachiño yó'o on vása ní-kisa to'ó na ndayí yó'o, chi kama ní si'na kani na ndi'i noo xini kua'a ní nivi, ta taan na ndi'i ini ve'e kaa. Ta vitin kóni na saña se'é na ndi'i, ta on vá'a ke'é na saá, chi ni-kisa ndivi na ñandaa xí'in ndi. Ta vitin kundati ndi nda ná kixaa mji nachiño ña saña na ndi'i ko'on ndíka ndi —káchí taPablo xí'in taa ta ndiso chiño xí'in ve'e kaa.

³⁸ Ta saá napolicia ndikó na kua'an na ndato'on na to'on taPablo xí'in nachiño. Ta kivi kúndaa ini nachiño yó'o ndi taPablo xí'in taSilas kúu na naño Roma, ta niyi'ví ní na.

³⁹ Ta saá nakuita nachiño kua'an na, ta nixaa na noo yóo naapóstol, ta xaku ndá'ví na noo nayó'o, ta ndukú na ña kasa ká'no ini na xa'a ña nixo'vi na. Ta saá nachiño tava na taPablo xí'in taSilas ve'e kaa, ta xaku ndá'ví na noo na ña kee na sandakoo na ñoo yó'o. ⁴⁰ Ta saá kee taPablo xí'in taSilas ve'e kaa, ta kua'an na, ta nixaa na ve'e ñáLidia ña nákaa mji ñoo yó'o. Ta ve'e yó'o nakutá'an na xí'in inká

n̄ivi na kándixa t̄aJesús, ta t̄aPablo xí'in t̄aSilas n̄ika'an na t̄o'on ña chikaa na ndee ini nayó'o. Ta saá kee naapóstol yó'o kuá'an na ink̄a xiiña.

17

Ñayó'o ká'an xa'a yu kúu ña ndo'o t̄aPablo xí'in t̄aSilas ñoo Tesalónica

¹ Ta saá t̄aPablo xí'in t̄aSilas n̄iya'a na ñoo Anfípolis ta n̄iya'a na ñoo Apolonia, ta saá n̄ixaa na ñoo Tesalónica noo yóo ñii ve'e ño'o sinagoga noo nákutá'an najudío ña sakuá'á na t̄o'on Ndios. ² Ta ndatán ké'é t̄aPablo ndi'i saá kivi yii ña nákindée najudío, n̄ixa'an ra n̄iki'vi ra ini ve'e ño'o sinagoga. Ta saá ñii ñii kivi yii ña un̄i semana, t̄aPablo n̄iki'vi ra ndato'on ra xí'in n̄ivi na nakutá'an ve'e ño'o yó'o, saná'a káxín ra na xa'a t̄o'on Ndios ña n̄itaa na xina'á. ³ T̄aPablo n̄andaxin ra t̄o'on Ndios yó'o noo na, káchí ra saá:

—T̄o'on Ndios ña n̄itaa naprofeta xina'á, káchí ña xa'a t̄a t̄a kúu Cristo, t̄a t̄a ti'ví Ndios ña sakaku ra n̄ivi. Ta naprofeta yó'o ká'an káxín na ndí t̄a t̄a kúu Cristo xini ñó'ó kivi ra, ta saá natakū ra. Ta vitin yi'i ká'an ndoso i noo ndó ndí t̄aJesús, t̄a t̄a ndato'on i xí'in ndó xa'a, ndixa kúu ra Cristo, t̄a t̄a xindati yó ña ti'ví Ndios kixaa ra ñoyívi —káchí t̄aPablo xí'in n̄ivi yó'o na kúu na nákutá'an ve'e ño'o sinagoga.

⁴ Ta sava najudío na xini so'o yó'o, kandixa na t̄o'on ña ndato'on t̄aPablo xí'in na xa'a t̄aJesús, ta kixá'á na ndíkon na yichi t̄aJesús ñii káchí xí'in t̄aPablo ta xí'in t̄aSilas. Ta kuá'a ní nagriego na xa kisa to'ó Ndios, kandixa na t̄o'on ña n̄ika'an t̄aPablo xa'a t̄aJesús, ta kixá'á na ndíkon na yichi ra. Ta kuá'a ní náña'a ná kúu ná ndíso chiño xí'in chiño ná'no ñoo yó'o, kandixa ná t̄aJesús ta kixá'á ná ndíkon ná yichi ra. ⁵ Ta sava najudío na ni-xiin kandixa

taJesús, kixá'á na kísa kuíni na xíni na taPablo xí'in taSilas. Najudío yó'o nakaya na sava nataa na kúu navago na on vá'a, ta chu'u na nayó'o ña sasaá na ini ñivi xa'a ña sakaku na kuachi ká'no ñoo yó'o. Ta ñii síso ndá'yi nataa yó'o kixaa na ve'e taJasón nándukú na taPablo xí'in taSilas, chi kóni na tiin ña'á na ta tava ña'á na ña kuño na naapóstol yó'o ñoo ñivi na kúu na sáa ini xíni ña'á. ⁶ Ta ñi-naní'i na taPablo ni taSilas, ta saá tjin na taJasón xí'in inka ñivi na kándixa taJesús, ta tava na nayó'o, ta ñoo ña'á na ñoo nachiño ñoo yó'o. Ta saá nataa on vá'a yó'o ñika'an na xí'in nachiño, káchí na saá:

—Nayó'o kúu na xa sakaku kuachi ndi'i saá ñoo ñoyívi yó'o. Ta vitin kixaa na ñoo yó yó'o. ⁷ Ta taJasón yó'o va'a naki'in ra na, ta taxi ra ña kíndoo na ve'e ra. Ta taJasón xí'in ndi'i na náta'an xí'in ra ndíso na kuachi chi yá'a ndoso na ñoo ndayí tarey César, taká'no ñoo yó, chi nayó'o káchí na ndí yóo inka rey ta kúu taJesús, ta taká'no ñoo na —káchí nataa on vá'a yó'o, táxi na kuachi xa'a taJasón ta xa'a na náta'an xí'in ra.

⁸ Ta saá, xa'a ña xini so'o na to'on yó'o, kixá'á ndí'i ní ini nachiño ta ñii ki'va saá ndí'i ní ini ñivi ñoo yó'o. ⁹ Ta saá nachiño xa'nda chiño na ñoo taJasón ta ñoo na náta'an xí'in ra, ña cha'vi na si'ún xa'a ña ko'on ndíka na. Ta ndí'i cha'vi na si'ún yó'o, ta saá ku'a'an ndíka na.

*To'on yó'o ká'an ña taPablo xí'in taSilas
ñika'an ndoso na to'on Ndios ñoo ñivi ñoo Berea*

¹⁰ Ta saá ta xa ñoo kúu ña, ta ñivi na kándixa taJesús ti'ví na taPablo xí'in taSilas ku'a'an na ñoo Berea. Tá ñixaa na ñoo yó'o, ta ñiki'vi na ini ve'e ño'o sinagoga ñoo nákutá'an najudío. ¹¹ Ta ñivi ñaño Berea yó'o kúu ñivi na to'ó ní ka ini ñoo ñivi ñaño Tesalónica. Saá chi kúsij ní ini na xini so'o na to'on ña ndato'on taPablo xí'in na. Ta ndi'i saá kivi sákuá'á na to'on Ndios ña ñitaa na xina'á, ta viví ká'vi na

to'on Ndios yó'o xa'a ña kundaa ini na án ñandaa kúu ña ndato'on taPablo xí'in na. ¹² Ta saá kua'a ní najudío xí'in nagriego kandixa na taJesús, ta niki'vi na yichi ra. Sava nagriego yó'o kúu náña'a ná kómí chiño ná'no ñoo yó'o, ta saá tuku kua'a ní nataa griego kandixa na taJesús ta niki'vi na yichi ra. ¹³ Ta sava najudío na táku ñoo Tesalónica xini so'o na ndí taPablo yoo ra ñoo Berea sáná'a ra to'on Ndios. Ta saá kee na kua'an na, ta nixaa na ñoo Berea yó'o, ta kixá'a na sása na ini nivi, xa'a ña sakaku na kuachi ká'no. ¹⁴ Ta saá ni, nivi na kándixa taJesús kama ti'ví na taPablo kua'an ra yu'u takuí mīni. Ta nindo taSilas xí'in taTimoteo ñoo Berea. ¹⁵ Ta nivi na kua'an xí'in taPablo, nixaa na xí'in ra ñoo Atenas. Ta saá taPablo nika'an ra xí'in nayó'o, káchí ra saá:

—Yachi ní ti'ví ndó taSilas xí'in taTimoteo kixaa na noo i —káchí ra xí'in na.

Ta saá nivi yó'o sandakoo na taPablo ñoo Atenas, ta ndikó na kuano'o na.

To'on yó'o ká'an xa'a ña ke'é taPablo ñoo Atenas

¹⁶ Tá ndáti ka taPablo ña kixaa taSilas xí'in taTimoteo noo yoo ra ñoo Atenas, ta saá kee ra kua'an xá'a ra, xito nda'yá ra ndasaá yoo ñoo Atenas yó'o, ta kúchuchú ní ini ra, chi xini ra kua'a ní xiiña yíta ñaídolo, ña kúu ndios vatá ña kisa to'ó nivi ñoo yó'o. ¹⁷ Ta saá taPablo kua'an ra, ta niki'vi ra ini ve'e ño'o sinagoga, ta ká'an ra xí'in nivi nakutá'an yó'o, na kúu najudío xí'in inká nivi na kisa to'ó Ndios vará on sivi najudío kúu na. Ta ñii ñii kivi xá'an taPablo ñii yoso ndíka noo yoo ñakía'vi, chi yó'o nákutá'an kua'a ní nivi, ta taPablo ndato'on ra xí'in nivi yó'o, ká'an ra xí'in na xa'a taJesús. ¹⁸ Sava nivi na nakutá'an yó'o ndíkon na yichi ña sáná'a naepicúreos, ta sava nivi na nakutá'an yó'o ndíkon na inká yichi ña sáná'a

naestoicos.* Ta nivi na ndíkɔn ñii ñii yichí yó'o xini so'o na to'on taPablo, ta nika'an na xa'a ra, káchí na saá:

—¿Yu kúu ña kóni kachí tayó'o? Kua'a ní to'on vichí kuiti ká'an ra —káchí na, ká'an na xa'a taPablo.

Ta inká na nika'an na, káchí na saá:

—Tayó'o ká'an ra xa'a inká nandios na ño xíyo —káchí na, ká'an na.

Saá chi xini so'o na taPablo ká'an ra xa'a tajesús, ta ká'an ra xa'a ña natakú nivi na nixi'i.¹⁹ Ta saá nika'an na xí'in taPablo ko'on ra xí'in na ñii xiiña noo naní Areópago noo nákutá'an ndi'i nachiño ño yó'o. Ta saá kua'an ra xí'in na, ta nixaá na. Ta nika'an nachiño xí'in taPablo, káchí na saá:

—Kóni ndi kundaa ini ndi yo xa'a ká'an ña ndát'o on ún sáná'a ún noo ndi.²⁰ Saá chi sava to'on ña ká'an ún ndátán yóo to'on xaá ña yo'vi ní kundaa ini ndi, saá yóo ña noo ndi. Ta vitin ndúkú ndi noo ún, ña kasa ndaa ún xa'a to'on ká'an ún —káchí nachiño xí'in taPablo.

²¹ (Káchí na saá, chi ndi'i nivi na táku ño Atenas yó'o kúsij ní ini na xini so'o na xa'a ndi'i ña xaá, ta ñii ñii kiyi ndát'o on xí'in tá'an na ndasaá kuiti xa'a ña xaá xini so'o na.)

²² Ta saá nakundichi taPablo noo nivi yó'o, ta ká'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Ndó'ó nataa na táku ño Atenas, kundaa ini i ndí nivi na to'ó ini kúu ndó'ó, chi xini i kua'a ní ndios ña kísa to'ó ndó.²³ Saá chi kiyi kee i nixa'an i xito nda'yá i ña yóo ño yó'o, ta saá xini i kua'a ní xiiña noo kísa to'ó ndó kua'a ní ndios mii ndó. Ta xini i ñii nama yii noo nika'yi to'on ña káchí saá: “Ñayó'o yóo ña xa'a ña kísa to'ó yó ñii Ndios ña on vása xini yó'”, káchí to'on ña nika'yi noo nama yii

* 17:18 Ta ovi yichí yó'o sáná'a ña ndí on koó ñii lá Ndios ndino'o, taa ta xá'nda chiño noo ño yívi.

yó'o. Ta vitin ndátò'on i xí'in ndó xá'a mji Ndios yó'o, taa ta kisa to'ó ndó, vará on vása xínj ndó ra.

²⁴ Ndios yó'o kúu taa ta kisa va'a ñoyívi yó'o ta kisa va'a ra ndi'i nivi xí'in ndi'i ña yóo ñoyívi yó'o. Ta mji ra kúu ta xá'nda chiño noo ndi'i ña yóo ñoyívi yó'o xí'in ndi'i ña yóo ñoyívi nino, ta on vása kuiti táku ra ini ve'e ño'o ña kisa va'a nivi. ²⁵ Ta Ndios yó'o nda lo'o on vása xínj ñó'ó ra ña taxi nivi nda'a ra, chi ñii laá mji ra kúu taa ta kisa va'a ndi'i ña yóo. Ta mji ra táxi ndee ña kutaku yó, ta táxi ra tachj ña násita yó táku yó, ta táxi ra ndi'i inká ña xínj ñó'ó yó nda'a yó.

²⁶ Mji Ndios yó'o kisa va'a ra taa ta kúu tanoó ta saá kisa va'a ra ñásí'í tayó'o, ta saá xikoo sa'ya na, ta niya'a kua'a ní kuiya, ta saá nixina ndi'i saá noo nivi ñoyívi yó'o. Ta saá kúndaá ini yó ndí ndi'i nivi kómí na ñii laá yivá silí. Ta Ndios chitónj ra ña kutaku nivi ndi'i saá xiiña ñoyívi yó'o, ta chitónj ra ama kutaku ñii ñii nivi, ta chitónj ra ndá xiiña kutaku na, ta chitónj ra nda mí xaa ñii ñii xá'ño noo ño'ó ñoo na. ²⁷ Saá ke'é Ndios xá'a ña kóni ra ndí nivi nandukú na ra, vará ndatán yo'vi ní ndó'o ñii taa takuáá naní'i ra ña xínj ñó'ó ra, saá yo'vi ní kundeé nivi naní'i na Ndios. Vará yo'vi ní naní'i yó Ndios, ta Ndios yatin ní yóo ra xí'in yó. ²⁸ Saá chi tixin ndee Ndios táku yó, ta tixin ndee Ndios xíka yó, ta tixin ndee Ndios yóo yó. Ta sava natá'an mji ndó, na kúu nivi na ndíchí sijn, nítáa na to'on ña yóo yu'ú xí'in to'on yó'o, saá chi to'on nítáa na káchí ña saá: “Ndi'i nivi kúu sa'ya Ndios”, káchí na. ²⁹ Ta ndixa Ndios kúu Yivá ndi'i nivi. Ta xa'a ñayó'o kúndaá ini yó ndí Ndios on vása yóo ra ndatán yóo ñii ñaimagen án ñaidolo ña kisa va'a nivi xí'in kaá án xí'in yiton án xí'in yuu. ³⁰ Kuiya xina'á Ndios kundeé ini ra noo ñanaa nixiyo ini nivi, chi on vása kúndaá ini na ñandaá xa'a ra. Ta vitin xá'nda chiño ra noo ndi'i nivi na táku ndi'i saá xiiña ñoyívi

yó'o ña ná nandikó ini na ta sandakoo na yichí on vá'a ta ki'vi na ko'on na yichí ña ndaa. ³¹ Saá chi Ndios xa nakaxin ra Sa'ya ra taJesús ña kasa nani ra xa'a kuachi ndi'i nivi xí'in ñandaa. Ta Ndios xa kisa ndaa ra noo yó ndí ndixa kundivi ñayó'o, chi xa sanatakū ra taJesús, taa ta xikuu ta nixi'i —káchí taPablo, ndát'o'on ra xí'in na.

³² Tá xini so'o na to'on nika'an taPablo xa'a ñii taa ta nixi'i ta natakū ra, ta sava na xaku ndaa na taPablo, ta inka na ká'an na, káchí na saá:

—Xa va'a, saá ná koo ña vitin, ta inka kivi kixi ún ndato'on ún xí'in ndi —káchí na xí'in taPablo.

³³ Ta saá kee taPablo noo nachiño yó'o ta kua'an ra. ³⁴ Ta sava nivi na ndoo xí'in nachiño yó'o nakuita na kua'an na sata taPablo, ta nayó'o nduu na nivi na kándixa taJesús. Ñii tayó'o ta kándixa taJesús naní ra Dionisio, ta tayó'o kúu tatá'an nachiño ñoo Atenas yó'o.† Ta saá tuku ñii ña'a naní ña Dámaris, xí'in inka nivi naño yó'o kándixa na taJesús.

18

To'on yó'o ká'an ña yu kúu ña ke'é taPablo ñoo Corinto

¹ Ta ndi'i niya'a ñayó'o, ta saá kee taPablo ñoo Atenas, ta kua'an ra ta nixaa ra ñoo Corinto. ² Ta saá nakutá'an ra xí'in ñii taa ta kándixa Jesucristo, tajudío kúu ra, ta naní ra Aquila. Taa ta kaku ñoo Ponto kúu ra, ta sakán kee ra ñoo Roma xí'in ñásí'í ra ñaPriscila ta kixaa na ñoo Corinto. Saá chi tarey César Claudio xa xa'nda chiño ra ña kee ndi'i najudío na táku ñoo Roma. ³ Ta saá nixa'an taPablo ve'e taAquila xí'in ñásí'í ra ñaPriscila, ta nixiyo yu'ú ra xí'in na ña kindoo ra ve'e na, chi mii chiño kisa ndivi na kúu chiño ña xini taPablo ke'é ra. Ta chiño yó'o

† 17:34 Ta nivi na kúu nachiño ñoo Atenas naní na Areópago, saá chi xiiña noo nakutá'an nachiño yó'o naní ña Areópago.

kúu ña kása va'a na ve'e mandiado. Ta saá ñii káchí kása chiño na, ta xí'in chiño yó'o táva na lo'o si'ún ña xini ñó'ó xixi na. ⁴ Ta saá ndi'i kivi yii ña nákindée najudío, taPablo xá'an ra ve'e ño'o sinagoga, ta ndát'on ra xí'in najudío ta xí'in nagriego, ta kása ndaa ra to'on va'a xa'a taJesús noo na, ta chíkaa ra ndee ña noo ini na, ta kandixa na taJesús.

⁵ Ta saá taSilas xí'in taTimoteo kee na ñoo estado Macedonia ta ku'a'an na ta nixaa na noo taPablo ñoo Corinto. Ta saá taPablo sandakoo ra chiño ña kása va'a ra ve'e mandiado, ta taxi xí'in mii ra ña ká'an ndoso ra to'on Ndios noo niivi. Ta saá ñii ñii kivi ku'a'an ra ká'an ra xí'in najudío, ndát'on ra ndí taJesús kúu Cristo, ta ta xindati na ña ti'ví Ndios kixaa ra sakaku ra na. ⁶ Ta niivi yó'o, tá xini so'o na ña ndát'on taPablo xí'in na, ta kixá'á na sásaa na ini mii na, ta nakuita na ká'an ndiva'a na xí'in ra. Ta saá taPablo tava ra capa ra, ta sakisin ra ña koyo yáka ña, ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Ta vitin, xa'a ña ni-xiin ndó koni so'o ndó to'on ña ndát'on i xí'in ndó, ndó'ó kúu niivi na ndíso kuachi noo Ndios. Ta yi'i on vása ndíso ka i kuachi xa'a ña saxo'vi Ndios ndó'ó kivi vaxi. Ta vitin tãnda ndi'i kivi vaxi, ko'on i ka'an ndoso i to'on Ndios noo niivi na on vása kúu najudío —káchí taPablo xí'in na.

⁷ Ta saá kee taPablo ve'e ño'o sinagoga ta ku'a'an ra ve'e ñii ta nani Justo, ña yóo yatin siin ve'e ño'o sinagoga yó'o. Ta taJusto yó'o kúu ra ñii tagriego, ta ta kása to'ó Ndios kúu ra. ⁸ Yóo inka ta xa'nda chiño noo na ve'e ño'o sinagoga yó'o, ta tayó'o nani ra Crispo. Ta taCrispo yó'o xí'in ndi'i nave'e ra xini so'o na to'on ña nika'an taPablo ta kandixa ndi'i na taJesús. Ta ñii ki'va saá ku'a'a ní ka niivi naño Corinto yó'o xini so'o na ña ndát'on taPablo, ta kandixa na taJesús, ta saá chichi na. ⁹ Ta saá niya'a lo'o, ta ñii ñoo tá kisin taPablo, ta nitivi taJesús noo ra, ta nika'an ra xí'in taPablo, káchí ra saá:

—On kuyi'ví ún, ta on sandakoo ún ká'an ndoso ún to'on i noo nivi. ¹⁰ Saá chi yi'i yóo i xí'in ún. Nda ñii nivi on satakué'e na yó'ó, chi yóo ku'a ní nivi na ndíkon yi'i ñoo yó'o —káchí ta Jesús xí'in ta Pablo kivi nitivi ra noo ra.

¹¹ Ta saá nindoq ta Pablo ñoo Corinto ñii kuiya sava, ta sáná'a ra nivi ñoo yó'o to'on Ndios.

¹² Ta ñoo Corinto yó'o kúu ñoo ká'no ña ndá'vi ndaa estado Acaya. Ta kivi ñii ta ta naní Galión kúu tagob-ernador ta xá'nda chiño ra noo nivi na táku ñoo estado Acaya yó'o, ta ñii kivi nakutá'an sava najudío, ta tiin na ta Pablo, ta ku'a'an ra xí'in na ve'e chiño ká'no noo yóo tagobrador. ¹³ Ta noo tagobrador Galión yó'o, taxi na kuachi xa'a ta Pablo, nika'an na, káchí na saá:

—Tayó'o kúu ta ta chú'u nivi ña ya'a ndoso na ndayí ndi, chi káchí ra ndí on vása va'a kasa to'ó nivi Ndios ñii ki'va ndatán yóo ña xa'nda chiño naxii síkuá ndi xina'á —káchí na xí'in tagobrador.

¹⁴ Ta ta Pablo kóni ra ndakuiin ra ka'an ra, ta ni-kuchiño, chi kama ndakuiin tagobrador Galión, nika'an ra xí'in najudío, káchí ra saá xí'in na:

—Ta ndó'ó, táná taxi ndó ñii kuachi ndeé ní xa'a ra, án kuachi ká'no ní kúu ña, ta saá ndixa koni so'o i ña ka'an ndó, ta kasa nani i xa'a kuachi ra. ¹⁵ Ta ñayó'o on sivi kuachi xa'a gobierno Roma kúu ña, chi kuiti náa ndó xa'a to'on, ta xa'a kivi nivi, ta xa'a ndayí mii ndó najudío. Ta yi'i on kivi kasa nani i xa'a kuachi yó'o, saá chi kuachi mii ndó kúu ña, ta mii ndó xini ñó'ó kasa nani ndó ña —káchí ta Galión xí'in najudío.

¹⁶ Ta saá ta Galión xa'nda chiño ra ña tava na ndi'i nivi yó'o nda ke'e. ¹⁷ Ta saá kee na ku'a'an na ke'e ve'e chiño ká'no, ta xandikon tiin na ñii tajudío naní ra Sóstenes, ta xa'nda chiño noo na ve'e ño'o sinagoga kúu ra, ta kixá'a

na káni ní na ra. Ta taḡobernador x̄ini ra ndi'i ña kélé nayó'o, ta nda lo'o ni-ndi'i ini ra xa'a ña kélé na.

¹⁸ Ta saá taPablo kindoo ra, ni xiyo ra kua'a ní ka kivi ñoo Corinto yó'o xí'in ni vi na kándixa taJesús. Ta saá kixaa ñii kivi, ta ninda yi ra nayó'o, chi kóni ra ko'on ra estado Siria. Ta ña Priscila xí'in ta Aquila, nayó'o ko'on na xí'in ra nda ñoo estado Siria. Ta si'na ka, tá on ta'an ko'on na, ta ni xiyo taPablo ñoo Cencrea, ta ñoo yó'o taPablo ni xatá ra yi si ni ra, chi saá kélé najudío kivi sandi'i na kisa ndivi na ñii chiño ña kindoo na xí'in Ndios. ¹⁹ Ta saá ndaa na tón barco, ta kua'an na ta ni xaa na ñoo Éfeso, ta ñoo yó'o ni ta'vi tá'an na, chi ñoo yó'o ninda oo ña Priscila xí'in ta Aquila. Ta saá taPablo na ki'in ra kua'an ra ta ni ki'vi ra ini ve'e ño'o sinagoga ñoo Éfeso yó'o, ta ká'an tá'an ra xí'in najudío. Ta taPablo ndato'on káxin ra xí'in na xa'a taJesús. ²⁰ Ta nayó'o ndukú na noo ra ña kindoo na'á ka ra xí'in na, ta ni-xiin ra kindoo ka ra, ²¹ ta ninda yi ra na, káchí ra saá xí'in na:

—Xíni ñó'ó ko'on i ñoo Jerusalén ña koo i viko ká'no ña vaxi. Ta saá ni, tá kóni Ndios, ta inka kivi ndikó i koto i ndó'ó —káchí ra xí'in na.

Ta saá ndaa ra tón barco ñoo Éfeso, ta kee ra kua'an ra xí'in barco nda ñoo Cesarea.

To'on yó'o ká'an ndí taPablo kixaa ra ñoo Antioquía

²² Tá ni xaa ra, ta kee ra ni xa'an ra nda ñoo Jerusalén xa'a ña chindeé ra ni vi na kándixa taJesús na táku ñoo yó'o. Ta saá kee ra kua'an ra nda ñoo Antioquía, ña ndá'vi ndaa estado Siria, ta ni xiyo ra ñoo yó'o lo'o kuiti kivi. ²³ Ta saá kee ra kua'an ra, ta ni xaa ra kua'a ní ñoo ña ndá'vi ndaa estado Galacia ta kua'a ní ñoo ña ndá'vi ndaa estado Frigia. Ta ñii ñii ñoo noo xaa ra, ta ká'an ra to'on ña chikaa ndee ini ni vi na kándixa taJesús, ña viví ka kundikon na yichi taJesús.

*To'on yó'o ká'an xa'a ñii taa ta naní Apolos
ká'an ndoso ra to'on va'a xa'a tajesús noo ñivi nañoo Éfeso*

²⁴ Tá xíka taPablo ñoo ña ñó'o inka xiiña, ta ñoo Éfeso yó'o kixaa ñii taa ta naní Apolos, ta tajudío kúu ra, ta kaku ra ñii ñoo ña naní Alejandría. Ta ñii taa ta ti'va ní ndátoto'on xí'in ñivi kúu ra, ta xa ká'vi ní ra to'on Ndios ña ñitaa na xina'á. ²⁵ Ta taApolos yó'o xa sakuá'á va'a ra ña saná'a ñivi noo ra xa'a yichi tajesús, ta xí'in ña ndino'o ní ini ra ndátoto'on ra xí'in ñivi. Vará ndasaá kuiti xini ra to'on Ndios ña saná'a taJuan ta xikuu taa ta sakuchu ñivi, ta taApolos yó'o saná'a kaxín ra ñivi to'on ña ndaa xa'a tajesús. ²⁶ Ta nda lo'o on vása yí'ví taApolos ká'an ndoso ra to'on Ndios noo ñivi na nákutá'an ve'e ño'o sinagoga. Ta ñaPriscila xí'in taAquila xini so'o na to'on ña ká'an taApolos sáná'a ra ñivi, ta saá kana na taApolos, ta nixa'an ra xí'in na noo on koó ñivi, ta ndátoto'on kaxín na xí'in ra ña kundaa va'a ka ini ra xa'a yichi Ndios. ²⁷ Ta saá taApolos chikaa ini ra ko'on ra ña kasa ndivi ra chiño Ndios ñoo estado Acaya, ta ñivi na kándixa tajesús na táku ñoo Éfeso chikaa na ndee ini ra ko'on ra kasa ndivi ra chiño yó'o. Ta saá ñitaa na ñii tutu ña kuni'i ra ko'on ra. Ta xí'in tutu yó'o ká'an na xáku ndá'ví na noo ñivi na kándixa tajesús na táku ñoo estado Acaya ña vivii naki'in na taApolos yó'o. Ta saá kee taApolos, kua'an ra ta nixaa ra ñoo estado Acaya, ta kisa ndivi ra chiño ña va'a ní chindee ñivi na xa kandixa tajesús. Ta ñivi yó'o xa kandixa na tajesús, chi Ndios xí'in ñava'a ini ra taxi ra ña kandixa na to'on ñava'a xa'a tajesús. ²⁸ Ta ndátoto'on taApolos, nika'an kaxín ra xí'in najudío ndí to'on Ndios ña ñitaa na xina'á kisa ndaa ña ndí tajesús kúu Cristo, taa ta ti'ví Ndios sakaku ra ñivi. Vará sava najudío on vása yóo yu'ú na xí'in ra, ta kaxín ní ndátoto'on taApolos to'on ndaa xa'a tajesús xí'in na, ta najudío yó'o on vása ní-naní'i na to'on ña ndakuiin

na yu'u ra.

19

Tɔ'on yó'o ká'an xa'a ña ke'é taPablo ñoo Éfeso

¹ Kivi yóo ka taApolos ñoo Corinto, ta saá taPablo xíka ra kua'an ra yichi ña yá'a noo yóo kua'a ní yuku, ta saá nixaá ra ñoo Éfeso, noo nakutá'an ra xí'in sava nivi na ndíkɔn yichi taJesús. ² Ta saá taPablo nindaká tɔ'on ra na, káchí ra saá:

—¿An naki'in ndó Níma Ndios kivi kandixa ndó taJesús?

Ta ndakuiin na, káchí na saá:

—Ni on ta'an koni so'o ndi tá yóo Níma Ndios —káchí na.

³ Ta taPablo nika'an ra xí'in na:

—Ta saá, ¿yo ndayí kúu ña chichi ndó? —káchí ra.

Ta ndakuiin na, káchí na saá:

—Ndatán yóo ña saná'a taJuan, saá chichi ndi —káchí na xí'in taPablo.

⁴ Ta nika'an taPablo xí'in na, káchí ra saá:

—Ndixa taJuan sakuchu ra nivi xa'a ña nandikó ini na ta sandakoo na ña on vá'a ké'é na. Ta saá ni, taJuan ndatɔ'on ra ndí ndi'i nivi xini ñó'ó kandixa na ñii taá ta vaxi sata ra. Ta taá ká'an taJuan xa'a kúu taJesús, chi tayó'o kúu Cristo, taá ta tí'ví Ndios sakaku nivi.

⁵ Tá nivi yó'o xini so'o na tɔ'on ña nika'an taPablo, ta saá tuku chichi na xí'in ndayí kivi taJesús. ⁶ Ta saá chiso taPablo nda'a ra sini ñii ñii nivi yó'o na kandixa taJesús, ta Níma Ndios kixaá ña kutaku ña ini ñii ñii nivi yó'o. Ta saá xí'in ndee Níma Ndios, kixá'á na ká'an na inká noo tɔ'on ña on vása ní-sakuá'á na, ta ká'an ndoso na tɔ'on Ndios.

⁷ Ta va yóo yatin uxu ovi kúu nataa na naki'in Níma Ndios kivi yó'o.

⁸ Ta saá uni yoo nixiyo taPablo ñoo yó'o, ta xixa'an ra ve'e ño'o sinagoga, ta xika'an ndoso ra to'on Ndios noo nivi na nakutá'an yó'o. Ta on vása ní-yi'ví ini ra ndát'o'on ra xí'in nivi to'on nda xa'a yichi noo xá'nda chiño Ndios. Ta xí'in ña kísa nda ra to'on yó'o noo nivi, ta saá ku'a ni nivi noo ini na, ta kandixa na to'on yó'o. ⁹ Ta sava nivi na ñó'o ini ve'e ño'o sinagoga yó'o on vása ní-xiin na kandixa na ña ndát'o'on taPablo xí'in na. Ta nda víka, nivi yó'o kísa só'ó xí'in mii na, ta noo nakutá'an ku'a ni nivi xíni so'o na, nivi yó'o kixá'á na kándiva'a na xa'a yichi taJesús. Ta saá taPablo kee ra ve'e ño'o sinagoga yó'o, ta kana ra nivi na kándixa taJesús, ta kee na ku'a'an na xí'in ra, ta nixaa ndi'i na ñii ve'e noo sákuá'á nivi. Ta taa ta ndíso chiño xí'in ve'e yó'o kúu ñii taa ta naní Tiranno. Ta saá ñii ñii kivi taPablo ta xí'in nivi na kándixa taJesús nakutá'an na ini ve'e yó'o, ta taPablo sáná'a ka ra na to'on Ndios. ¹⁰ Ta saá ovi kuiya ka nixiyo taPablo ñoo yó'o sáná'a ra nivi. Ta xí'in ña ke'é ra saá, ndi'i najudío xí'in ndi'i nagriego na kúu na táku ñoo estado Asia xini so'o na to'on va'a xa'a Jesucristo. ¹¹ Ndios taxi ra nde ra nda'a taPablo ña ke'é ra ku'a ni milagro va'a xí'in nivi. ¹² Saá chi sava nivi xaa na noo taPablo, ta náki'in na ñii tikoto lo'o ña kúu ña xino'ni sini taPablo, án náki'in na ñii tikoto lo'o ña kúu ña xino'ni toko ra kivi kísa chiño ra, ta ní'i na tikoto yó'o, ta kuano'o na, ta xaa na chínóo nda na ñii tikoto taPablo yó'o noo yiki koñu nivi na ndeé ndó'o, ta nivi yó'o nduva'a ndi'i na. Ta ñii kí'va saá, tá chínóo nda na ñii tikoto yó'o noo yiki koñu nivi na kómí níma ndiva'a, ta xandikon kee níma ndiva'a ini nivi yó'o, ta nduva'a na.

¹³ Ta nixiyo sava nivi najudío na kúu na nakuati xa'a ña táva na níma ndiva'a. Vará na nakuati yó'o on vása kándixa na taJesús, ta ká'an na tava na níma ndiva'a xí'in kivi taJesús. Ká'an na xí'in níma ndiva'a, káchí na saá:

—Xí'in ndee kivi taJesús, taa ta ká'an taPablo xa'a, xá'nda chiño ndi noo ndó ña kee ndó ini nivi yó'o —káchí na xí'in níma ndiva'a.

¹⁴ Ta sava nataa na nákuati yó'o kúu uxá sa'ya ñii taa ta naní Esceva, taa tajudío kúu ra, ta kúu ra ñii tasutu ká'no.

¹⁵ Ta ñii kivi nataa sa'ya taEsceva yó'o nixaá na noo yóo ñii taa ta kómí níma ndiva'a, ta xa'nda chiño na noo níma ndiva'a yó'o xí'in kivi taJesús, ta ndakuiin níma ndiva'a, káchí ña xí'in nayó'o saá:

—Xíni ndi taJesús, ta xíni ndi yu kúu taPablo, ta ndó'ó, ¿yu kúu ndó'ó? —káchí níma ndiva'a xí'in nayó'o.

¹⁶ Ta saá taa ta kómí níma ndiva'a kani ní ra ndi'i nasá'ya taEsceva yó'o, ta kündeé ra noo na, ta sataku'é ní ra na. Ta saá ndi'i na uxá taa yó'o xino na kee na yalá ndi'i na, kuá'an na, ta taku'é ní yikí koñu na. ¹⁷ Ta saá ndi'i nivi na táku ñoo Éfeso, na kúu najudío xí'in nagriego, tá xini so'o na ña ndo'o uxá nataa yó'o, ta nijí'ví ní na, ta kisa to'ó ní na ndayí kivi taJesús.

¹⁸ Ta saá kuá'a ní nivi na kándixa taJesús kixaá na noo yóo taPablo xí'in natá'an ra, ta nivi na kixaá yó'o na'ma na xa'a kuachi na, ndato'on na xa'a ndi'i ña on vá'a ke'é na xina'á. ¹⁹ Saá chi tá on ta'án ka kándixa na taJesús, ta kuá'a ní nivi ñaño Éfeso yó'o xikuu nivi na nákuati tásín, ta xikomí na kuá'a ní tutu ña sáná'a xa'a ndee ñatásín, án xa'a ndi'i noo ña nákuati. Ta saá nakaya na ndi'i tutu yó'o ta ní'i na ña kixaá na, ta saá xa'mi na ndi'i tutu yó'o noo nakutá'an kuá'a ní nivi, chi xí'in ña ke'é na saá, saná'a na ndí sandakoo na yichí yatá ta vitin ndíkõn na yichí taJesús. Ndi'i tutu yó'o ña xa'mi na, yá'ví ní ña, ndatán yóo s'lún ña koo ya'vi ovi siko uxu taa, na kisa chiño ñii mil kivi, saá kúu ya'vi ndi'i tutu yó'o. ²⁰ Ta saá xíta ní'nó ní ka to'on Ndios ñii ñii ñoo, ta kuá'a ní nivi kándixa na to'on yó'o, ta kundaa ini na ndí ká'no ní ndee kómí to'on Ndios.

²¹ Tá ndi'i niya'a ñayó'o, ta saá t̄aPablo chikāa ini ra ko'õn tuku ra koto ra ñivi na kándixa t̄aJesús na táku ñoo estado Macedonia xí'in ñoo estado Acaya, ta saá ko'õn ra ta xāa ra nd̄a ñoo Jerusalén. Ta xáni kā s̄ini ra, káchí ra saá:

—Tá ndi'i nixiyo yó ñoo Jerusalén, ta saá kee yó ko'õn yó ñoo Roma —xáni s̄ini ra.

²² Ta saá t̄aPablo ti'ví ra t̄aTimoteo xí'in inkā t̄aa t̄a kándixa t̄aJesús naní ra Erasto ña ko'õn si'na nayó'o ñoo estado Macedonia. Ovi nat̄aa yó'o kúu na chindeé t̄aPablo xí'in chiño ra. Tá kee nayó'o kūa'an na, ta t̄aPablo kindoo ra lo'o kā kivi ñoo estado Asia.

*T̄o'on yó'o ká'an ña xa'q̄
ña nis̄iso ninda'yi kūa'a ní ñivi ñoo Éfeso*

²³ Ñii kivi ña kindoo kā t̄aPablo ñoo Éfeso, ta kaku ñii kūachi ká'no, ña kúu ña ñii nis̄iso, ninda'yi kūa'a ní ñivi chi nis̄aa ní ini na xini na yichi t̄aJesús. ²⁴ Saá chi ñoo Éfeso nixiyo ñii ve'e ño'o ká'no, noo ñíndichi ñii na'ná naní ña Diana, ña kúu ndios ña kisa to'ó kūa'a ní ñivi ñoo yó'o. Ta ñoo Éfeso yó'o táku ñii t̄aa naní ra Demetrio, ta ti'va ní ra kasa va'a ra na'ná ñaplata, ta kisa va'a ra kūa'a ní na'ná válí mji ve'e ño'o noo ñíndichi ñaDiana. Ta kūa'a ní ñivi sáta na na'ná yó'o, ta ví'í ní s̄i'ún táva t̄aDemetrio xí'in chiño yó'o, ta ví'í ní s̄i'ún táva natá'an ra na kisa chiño xí'in ra. ²⁵ Ta saá t̄aDemetrio kana ra ndi'i na kisa chiño xí'in ra ta xí'in inkā ñivi na ké'é chiño ndatán yóo ña ké'é ra. Tá ñakutá'an ndi'i nayó'o, ta t̄aDemetrio n̄ika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Natá'an yó, kúndāa ini ndó ndí chiño yó kúu ña táxi kūa'a ní ñakuíká kómí yó. ²⁶ Ta ndó'ó, xa x̄ini so'o ndó xa'a t̄aPablo t̄a kúu t̄aa t̄a xa sanoo ini kūa'a ní ñivi na táku ñoo Éfeso yó'o, xí'in ñivi na táku ndi'i saá ñoo ña ndá'vi ndaa estado Asia. Sandá'ví ra na, ndát̄o'on ra xí'in

na ndí ndi'i ndios ña kisa va'a nivi on sivi ndios ndino'o kúu ñayó'o, káchí ra xí'in na, ta sanoo ra ini kua'a ní nivi xí'in to'on yó'o. ²⁷ Ta saá yiyo ní on kasa to'ó ka nivi chiño ña ké'é yó, ta yiyo ní chikaa niño na ñato'ó ve'e ño'o noo ñíndichi ñandios ká'no Diana, chi kani siji na ndí ña on vása ndáya'ví ka kúu ña. Ta saá chikaa niño na ñato'ó ká'no ñaDiana, vará kúu ñandios ña kisa ká'no nivi na táku ndi'i ñoo estado Asia yó'o, tãnda nivi na táku ndi'i ñoo ñoyívi yó'o kisa ká'no na ñaDiana yó'o —káchí taDemetrio xí'in nataa na ñakutá'an xí'in ra.

²⁸ Tá xiji so'o na to'on yó'o, ta kixá'á na nisaá ní ini na, ta xí'in ndi'i ndee na, nisiso na, ndá'yi na, káchí na saá:

—¡Ñaká'no ní kúu ñaDiana, ña kúu ndios mii yó ñañoo Éfeso! —káchí na, nisiso na, ninda'yi na.

²⁹ Ta xandikon ndi'i nivi ñañoo yó'o ñakundikon na xí'in nayó'o, ta ñii siso na ká'an na, ndá'yi na. Ta sava nivi yó'o kama nixaá na, ta xí'in ña sáa ini na, tjin na ovi tatá'an taPablo, ta ñoo ña'á na ña kua'an nayó'o xí'in na ñii xiiña ña ñaní teatro, ña kúu noo ndíka ká'no noo ñakutá'an nivi. Ta ovi tatá'an taPablo yó'o, ñii ra ñaní Gayo, ta inka ra ñaní Aristarco, ta nayó'o kúu na ñañoo estado Macedonia. ³⁰ Ta taPablo kóni ra ki'vi ra noo chútú nivi na ñakutá'an yó'o, chi kóni ra ka'an ra xí'in na, ta nivi na ndíkon yichi taJesús ni-taxi na ki'vi taPablo noo nivi na sáa ní ini ñakutá'an yó'o. ³¹ Ta saá tuku sava nachíño ná'no noo ñañoo estado Asia, kúu na nivi na va'a náta'an xí'in taPablo. Ta nachíño yó'o ti'ví na ñii ta ko'on ra noo taPablo ña kuaku ndá'ví ra noo ra ña on ki'vi ra noo chútú ní nivi na ñakutá'an yó'o. ³² Ta ndi'i nivi yó'o ñii siso na ndá'yi na, ká'an na. Xa sín ká'an sava na, ta xa sín ka ká'an inka na. Ta ñii násaka na ña ká'an na ta ndá'yi na, ta kua'a ní nivi yó'o on vása kúndaá ini na ndachun ñakutá'an na yó'o. ³³ Ta sava nivi najudío yó'o kisa nduxa na xí'in ñii ta ñañoo na, ta

naní Alejandro, xa'a ña kundichi ra ka'an ra noo chútú ní nivi na nakutá'an yó'o. Ta saá ta Alejandro ndani'i ra nda'a ra ta sakanda ra ña ña ndúkú ra noo nivi ña sayaa na, on nda'yi ka na, chi kóni ra ka'an ra to'on ña ndakuijn ra xa'a najudío ndí on sivi najudío kúu na ndíso kuachi xa'a ña ndá'yi ní nivi yó'o. ³⁴ Ta saá kixá'á ká'an ta Alejandro yó'o, ta kúndaä ini nivi yó'o ndí ñii tajudío kúu ra, ta ni-xiin na koni so'lo na to'on ká'an ra, ta ndeé ka siso ndá'yi na ká'an na, káchí na saá:

—¡Naká'no kúu ña Diana ndios mii yó nañoo Éfeso!
—káchí na, ndá'yi na, ta ovi hora ví ninda'yi na nika'an na saá.

³⁵ Ta saá ñii tachiño ta kúu secretario ñoo yó'o, kúndeé ra noo ña on ndá'yi ka nivi yó'o, ta saá sayaa na. Ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Natá'an yó nañoo Éfeso, ndi'i saá nivi ñoyívi kúndaä ini na ndí ndi'i mii yó va'a ní ndíso chiño yó xí'in ve'e ño'lo ña Diana ñaká'no, ña kúu ndios mii yó, ta va'a ní ndíso chiño yó xí'in mii na'ná ña Diana ña kúu ña tiví ndios Júpiter, ta kee ña ñoyívi ñino ta kixaa ña nda noo ño'lo yó'o. ³⁶ Ta kúndaä ini yó ndí on ko'o nivi na kúchiño ka'an, kachí na ndí on sivi ñandaä kúu to'on yó'o. Ta saá va'a sayaa ndó, on nda'yi ka ndó. Ta xa'a ña on ke'é ndó ña on vá'a, si'na xini ñó'ó kani sivi ndó xa'a ndá yu kúu ña kóni ndó ke'é ndó. ³⁷ Saá chi ndó'ó, xa tijn ndó nataa yó'o kixaa na xí'in ndó, vará nataa yó'o on vása ní-kisa kuí'ná na nda ñii ña yóo ini ve'e ño'lo yó, ni on vása ní-ka'an na to'on ndiva'a xa'a ndios mii yó ña Diana. ³⁸ Ta saá tá ta Demetrio xí'in na náta'an xí'in ra kóni na taxi na kuachi xa'a nataa yó'o, ta va'a ná ko'on na ve'e chiño ñoo yó, chi yó'o yóo nachiño na kúchiño kasa nani xa'a kuachi nivi. Saá chi noo nachiño yó'o ñii ñii nivi kómí na ndayí ña ndakuijn na xa'a mii na. ³⁹ Tá yóo inka kuachi ña kóni

ndó ka'an ndó xa'a, ta xini ñó'ó ko'on ndó noo nachiño ñoo yó, ta ndukú ndó noo na ña kasa nani na xa'a kuachi yó'o. ⁴⁰ Saá chi vitin yiyo ní koto nachiño ná'no ñoo Roma chikaa na kuachi sata yó, chi kani sini na ndí mji yó sasaa yó nivi ña nakuita na nda'yi na tãnda xaa na kani tá'an na xí'in nagobierno. Táná taxi nachiño kuachi xa'a yó, ta on kuchiño ndi ndakuijn ndi, chi on koó xa'a ña nakuita ndó ta síso ndó ndá'yi ndó kivi vitin —káchí tasecretario xí'in nivi na nákut'an yó'o.

⁴¹ Tá ndi'i nika'an tasecretario to'on yó'o, ta saá nika'an ra nĩndayi ra na, káchí ra saá xí'in na:

—Vitin va'a ku'aan no'o ndó ve'e ndó —káchí ra xí'in na.

20

To'on yó'o ká'an ndí tãPablo ku'aan ra

ñoo estado Macedonia xí'in ñoo estado Grecia

¹ Ta ndi'i niya'a ñayó'o ñoo Éfeso, ta tãPablo nakana ra ndi'i nivi na kándixa ta Jesús, ta nika'an ra xí'in na to'on ña chikaa ndee ini na. Ta saá nĩndayi ra nayó'o, ta kee ra ku'aan ra, ta nixaa ra estado Macedonia. ² Ta saá ku'aan ra ta nixaa ra ku'a ní ñoo ña ndá'vi ndaa estado Macedonia yó'o, ta ñii ñii ñoo noo nixaa ra nika'an ra xí'in nivi na kándixa ta Jesús to'on ña chikaa ndee ini nayó'o. Ta saá tãPablo kee ra ku'aan ra, ta nixaa ra ñii ñoo ña nákaa estado Grecia. ³ Ta nixiyo ra Grecia yó'o unj yoo. Ta xa kuyatin kivi kee ra ña ndaa ra tón barco tón ku'aan ñoo estado Siria, ta xini so'o ra ndí sava najudío xikoo yu'ú na ña ka'ni na ra. Ta saá tãPablo nasama ra yichi ra, ta ndikó ra ku'aan ra yá'a ra estado Macedonia. ⁴ Nataa na ku'aan xí'in tãPablo kúu nayó'o: ñii ra naní Sópater, tãño Berea kúu ra, ta tãAristarco xí'in tãSegundo, nataa naño Tesalónica kúu nayó'o; ta tãGayo, tãño Derbe kúu ra; ta tãTíquico xí'in tãTrófimo, nataa na estado Asia kúu

nayó'o, ta saá tuku taTimoteo kua'an ra xí'in taPablo ta xí'in ndi'i nataa yó'o. ⁵ Ndi'i nayó'o kua'an na xí'in taPablo nda nixaá na ñoo Filipos. Ta saá natá'an taPablo kua'an si'na na ta nixaá na ñoo Troas, ñoo ndáti na xaá taPablo xí'in mji ndi ña nakutá'an ndi xí'in na. ⁶ Ta taPablo xí'in ndi'i xindoo ndi ñoo Filipos anda ndi'i viko najudío ña naní viko sita va'a ña on koó levadura kómí.* Ta saá ndaa ndi tón barco ta kua'an ndi ta kivi o'on nixaá ndi ñoo Troas, ta nakutá'an ndi xí'in natá'an ndi, ta xindoo ndi uxa kivi ñoo yó'o.

To'on yó'o ká'an taPablo nindayi ra nivi na kándixa taJesús na táku ñoo Troas

⁷ Ta kivi domingo nakutá'an ndi'i ndi, na kúu nivi na kándixa taJesús, ñii ve'e ñoo Troas yó'o. Ta nakutá'an ndi xa'a ña ta'ví ndi sita va'a ta xíxi ndi ña xa'a ña náká'an ndi ndasaá nixi'i Jesucristo xa'a kuachi ndi. TaPablo nika'an ndoso ra to'on Ndios ñoo ndi'i ndi na ndóo yó'o, ta na'á va'a ní nixiyo ra nika'an ra. Saá chi xitaan ní inka kivi xini ñó'ó kee ra ko'on ra. Ta xa nitondaa hora ma'ño ñoo kúu ña, ta ká'an ka ra xí'in ndi. ⁸ Ta piso uni ñoo nakutá'an ndi ndóo ndi tákaa kua'a ní ño'o tóon. ⁹ Ta ñii taa, talo'o kúu ra, naní ra Eutico yóo ra ñoo namá ventana piso uni ñoo nákutá'an ndi yó'o. Ta saá kani ma'ná taEutico yó'o, ta nixisin ra kánóo ra ventana, ta xa'a ñayó'o nakava ra nda ñoo ño'o. Ta saá kama ñoo nivi, tá míí kóni na ndan'í na ra, ta xini na xa ta nixi'i va'a kúu ra. ¹⁰ Ta taPablo ñoo ra, xíno ra nixaá ra, ta xikundee ra ñoo kándú'u taEutico, ta nómi ra yikí koñu ra, ta nika'an ra xí'in nivi na yíta yó'o, káchí ra saá:

—On kundi'i ini ndó, chi táku ra —káchí taPablo xí'in na.

* 20:6 Viko yó'o kána ña uxa kivi xa'a ña náká'an na ndasaá Ndios sakaku ra naxií síkuá na ñoo ñaño Egipto kuyá xina'á.

¹¹ Ta taPablo ndikó ra ndaa ra noo yóo ra sáná'a ra. Ta saá ta'ví ra sita va'a xixi ra xí'in na, chi saá ké'é na xa'a ña náká'an na taJesús, òa ta nixi'i xa'a kuachi na. Ta ndi'i ñayó'o, ta taPablo tuku kixá'a ra ká'an ka ra, ndato'on ra xí'in ñivi nda ñitivi inka kivi. Ta saá kee taPablo kua'an ra. ¹² Ta saá sava ñivi yó'o chindeé na taEutico yó'o kuano'o ra ve'e ra, ta kúsiij ní ini ndi'i na chi táku ra.

*Tò'on yó'o ká'an ndí taPablo kee ra ñoo Troas
ta kua'an ra ñoo Mileto*

¹³ Ta mii ndi, kua'an si'na ndi xí'in tón barco, kee ndi ñoo Troas, ta nixaa ndi ñoo Asón, chi saá kindoo taPablo xí'in ndi. Ta taPablo kua'an xá'a ra ta nixaa ra nakutá'an ra xí'in ndi ñoo Asón yó'o. ¹⁴ Ta saá ndaa ra tón barco noo ñó'o ndi, ta kua'an ndi xí'in tón barco ta nixaa ndi ñoo Mitilene. ¹⁵ Ta ñitivi inka kivi, ta kee tuku ndi xí'in tón barco ta kua'an ndi, ta niya'a yatin ndi ñii isla ña naní Quío, ta kua'an ka ndi, ta saá nda inka kivi nixaa ndi nda ñoo Samos, ña nákaa ñii xiiña noo inka isla. Ta saá kee tuku ndi xí'in tón barco ta nixaa ndi nda ñoo Trogilio, ta inka kivi kee ndi ta kua'an ndi xí'in tón barco ta nixaa ndi ñoo Mileto. ¹⁶ Xa chikaa ini ndi ko'on ndakú ndi nda ñoo Mileto, chi taPablo ni-xiin ra ya'a ra chí ñoo Éfeso, saá chi nómi ní xini ñó'o xaa ra ñoo Jerusalén xa'a ña koo ra ñoo yó'o yachi ka kivi ña kana viko Pentecostés.

*Tò'on yó'o ká'an ndí taPablo ñindayi ra
na ndíso chiño xí'in ñivi na kándixa taJesús ñoo Éfeso*

¹⁷ Kivi kixaa taPablo ñoo Mileto, ta ti'ví ra chiño ña kana ra naxikuá'a na ndíso chiño xí'in ñivi na kándixa taJesús na táku ñoo Éfeso ña kixaa na noo ra. ¹⁸ Ta saá kixaa nayó'o, ta ñika'an taPablo xí'in na, káchí ra saá:

—Nañani yó, mii ndó xini va'a ndó ndasaá xitaku i xí'in ndó nda kivi ñanoó kixaa i ñoo ndó estado Asia yó'o tанда vitin. ¹⁹ Ndi'i saá kivi nixiyo i xí'in ndó, ta nda lo'o on vása

ní-ndukú i ña kasa ká'no nivi yi'i, ta kisa nino xí'in mii i xa'a ña vivii kisa ndivi i chiño Ndios noo ndó, ta xí'in ña ndino'o ní ini i ke'é i saá anda xaku i xa'a ndó. Ta kua'a ní yichi kündeé i noo ña yo'vi xito ndoso yi'i, chi sava nañoo i najudío kóni na ka'ni na yi'i. ²⁰ Ta mii ndó xini va'a ndó ndí nda lo'o on vása ní-sandakoo i ña nika'an i xí'in ndó to'on va'a ña xini ñó'ó chindeé ndó'ó, ta nda ñii to'on va'a ni-chise'é i noo ndó. Saá chi kua'a ní yichi nixa'an i noo nakutá'an kua'a ní nivi ñoo ndó, ta saá tuku nixa'an i kua'a ní ve'e noo nakutá'an lo'o nivi, ta noo ndi'i nivi nika'an ndoso i to'on va'a yó'o. ²¹ Ta ñii káchí ká'an to'on ña ndát'o'on i xí'in najudío ta xí'in nivi na on vása kúu najudío: nika'an i xí'in na ndí xini ñó'ó nandikó ini na xa'a kuachi na, ta ndukú na noo Ndios ña kasa ká'no ini ra xa'a kuachi na, ta xini ñó'ó kandixa na Jesucristo, Taa taKá'no noo yó. ²² Ta vitin ko'on i ñoo Jerusalén, chi saá xa'nda chiño Níma Ndios noo i, vará on vása xini i yukía kundo'o i ñoo kán. ²³ Ta ñii ñii ñoo noo nixa'an i, Níma Ndios nika'an ña xí'in i ndí xo'vi ní i ta chikaa na yi'i ini ve'e kaa. ²⁴ Ta yi'i, táná kivi i xa'a yichi taJesús, ta nda lo'o on vása ndí'i ini i, chi ñii laá ña ndáya'ví ní noo i kúu ña vivii kasa ndivi i ndí'i chiño ña sakuiso chiño taJesús yi'i. Ta chiño yó'o kúu ña ká'an ndoso i to'on ñava'a xa'a Jesucristo noo nivi, ta ká'an i xí'in na ndí Ndios kúu taa ta ká'no ini, ta kí'vi ní ini ra xini ra nivi.

²⁵ Ta vitin kúndaá ini i ña on nda ñii ka kivi on ndikó i noo ndó ña koto ka ndó yi'i. Na'á nixiyo i xí'in ndó ta saná'a ndi'i i ndó'ó xa'a yichi noo xa'nda chiño Ndios. ²⁶ Ta xa'a ña ke'é i saá, on vása ndíso ka i kuachi xa'a ndó. ²⁷ Saá chi on vása ní-yi'ví i ña ká'an ndoso i noo ndó ndasaá yóo ña chikaa ini Ndios kasa ndivi ra xí'in nivi ta xí'in ñoyívi yó'o, ta on vása ní-chise'é i noo ndó nda ñii ña kóni Ndios kasa ndivi ra xí'in nivi. ²⁸ Níma Ndios nakaxin ña ndó'ó ña kuiso chiño ndó xí'in nivi na kándixa

taJesús na táku ñoo ndó. Ta ndatán yóo nataa na vivíi ndáa t́ndikachi sana na, saá ndó'ó x́ini ñó'ó vivíi kundaa ndó ta chindeé ndó natá'an ndó na kándixa taJesús. Saá kasa ndivi ndó chi na ndáya'ví ní noo Ndios kúu ñii ñii ñivi yó'o, chi Ndios sata ra na x́i'in ñii taJesús ña ñixita nda'a tón cruz. ²⁹ Koto va'a ndó, chi x́ini va'a i ndí kivi ña vaxi kixaa ñivi na on vá'a ini ña sandá'ví na natá'an ndó na kándixa taJesús. Ta na on vá'a ini yó'o ke'é na ndatán ké'é ndiva'yí x́i'in t́ndikachi. ³⁰ Kivi ña vaxi sava natá'an ndó na vitin ndíkõn yichi taJesús x́i'in ndó, nayó'o nakuita na ta ka'an na sativi na ñandaa, ta chu'u na ñivi na kándixa taJesús xa'a ña kundikõn na yichi vatá saná'a na. ³¹ Ñakán x́ini ñó'ó koto va'a ndó ña on taxi ndó ña ñivi yó'o sandá'ví na ndó'ó, ni inka natá'an ndó na kándixa taJesús. Naká'an ndó ndí uni kuiya ñixiyo i x́i'in ndó, ta ndiví ñoo nda x́i'in ña xáku i, ñika'an i ndato'on i x́i'in ñii ñii ndó'ó ndasaá kundikõn va'a ndó yichi taJesús.

³² Ta vitin, nañani yó, nátaxi i ndó'ó nda'a Ndios ña vivíi kundaa ra ndó'ó. Ta nátaxi i ndó'ó ña chikaa so'o ndó to'on Ndios ña ká'an xa'a ñava'a ní ké'é ra x́i'in ndi'i ñivi. Saá chi to'on Ndios yó'o kómí ña ndee ña chindeé ña ndó'ó kua'no ka ña kándixa ndó Ndios. Ta ndixa ñivi na kúu na nakaxin Ndios ña kundikõn na ra, nayó'o ndixa naki'in na ndi'i ñava'a ña kindoo Ndios x́i'in na. ³³ Ta kivi ñixiyo i x́i'in ndó on vása ní-ndukú i si'ún noo ndó, ni on vása ní-ndukú i tikoto noo ndó, ni on vása ní-kutoo i kukomí i ñava'a kómí nda ñii ndó'ó. ³⁴ Nda víka, x́ini ndó ndasaá chikaa i ndee x́i'in mji i kisa chiño i xa'a ña kukomí i si'ún ña sata i ña x́ini ñó'ó noo mji i, tãnda ña x́ini ñó'ó noo natá'an i. ³⁵ X́i'in ña xítaku i saá, saná'a i ndó'ó ndasaá x́ini ñó'ó chikaa ndó ndee kasa chiño ndó ña kukomí ndó si'ún ña chindeé ndó natá'an ndó, na kúu nandá'ví. Naká'an ndó to'on ña ñika'an taJesús, kachí ra saá: “Ñivi na táxi ñava'a nda'a inka ñivi, nákaa ñasij ní ka ini nayó'o noo

n̄ivi na n̄aki'in ñava'a", kachí taJesús —káchí taPablo xí'in naxikua'a na ndíso chiño xí'in na kándixa taJesús na táku ñoo Éfeso.

³⁶ Ta ndi'i nika'an taPablo to'on yó'o, ta saá xikuxítí ra, ta nika'an ra xí'in Ndios. Ta ñii ki'va saá naxikua'a yó'o nika'an na xí'in Ndios. ³⁷ Ta saá ndi'i naxikua'a xáku ní na xí'in taPablo, ta nómi na ra, ta chíto na ñoo ra ndáyi na ra. ³⁸ Kúchuchú ní ini ndi'i nayó'o chi káchí taPablo on ndikó ka ra ñoo na. Ta saá kee na kua'an na xí'in taPablo, ta nixaa ra ta ndaa ra tón barco, ta kua'an ra.

21

To'on yó'o ká'an ña taPablo kee ra kua'an ra nda ñoo Jerusalén

¹ Ta ndi'i ninda'yi ndi naxikua'a na kúu na ndíso chiño xí'in n̄ivi na kándixa taJesús ñoo Éfeso, ta saá ndaa ndi tón barco ta kua'an ndi, ta nixaa ndi isla ña naní Cos. Ta saá inká kivi kee ndi kua'an ndi xí'in tón barco ta nixaa ndi inká isla ña naní Rodas. Ta saá kee tuku ndi kua'an ndi xí'in tón barco ta nixaa ndi ñoo ña naní Pátara. ² Ta ñoo yó'o naní'i ndi ñii tón barco, tón kua'an nda ñoo estado Fenicia, ta saá ndaa ndi tón barco yó'o, ta kua'an ndi. ³ Ta saá niya'a yatin ndi isla naní Chipre, ña kíndoó chí siin yitin tón barco ñoo ñó'o ndi kua'an ndi. Ta saá kua'an ndi, ta nixaa ndi ñoo Tiro ña ndá'vi ndaa estado Siria. Ta ñoo ndi tón barco, ta xini ñó'ó kundati ndi ñoo yó'o xa'a ña sanoo na ñakía'vi ndíso tón barco. ⁴ Tá mií sánoo na ña ndíso tón barco, ta kua'an ndi niki'vi ndi ñoo Tiro, ta nakutá'an ndi xí'in n̄ivi na kándixa taJesús na táku ñoo yó'o. Ta nika'an na xí'in ndi ña kundoó ndi xí'in na, ta saá kíndoó ndi xí'in nayó'o uxá kivi. Ta Níma Ndios nika'an ña xí'in n̄ivi na kándixa taJesús ñoo yó'o ña ndato'on na xí'in taPablo ndi on ko'on ra ñoo Jerusalén. ⁵ Ta saá ni, taPablo on vása ní-ndikó ini ra. Ta saá tá nixino uxá kivi, ta ndi'i

n̄ivi na kándixa taJesús na táku ñoo Tiro yó'lo, na kúu nataa xí'in náña'a, ta xí'in nakuálí, ndi'i nayó'lo nixa'an na xí'in ndi nda yu'u takuií mini. Ta saá xikuxítí na xí'in ndi noo yotí yu'u takuií yó'lo, ta nika'an ndi'i ndi xí'in Ndios. ⁶ Ta saá nindayi ndi ndi'i n̄ivi na kándixa taJesús yó'lo, ta ndikó na kuano'o na ve'e na. Ta m̄i ndi ndaa tuku ndi tón barco ta kua'an ndi.

⁷ Ta saá kua'an ndi xí'in tón barco ta nixaa ndi ñoo Tolemaida. Ta noo ndi tón barco yó'lo, ta nixa'an ndi nakutá'an ndi xí'in n̄ivi na kándixa taJesús ñoo yó'lo, ta kindoo ndi nixiyo ndi xí'in na ñii kivi. ⁸ Ta nitivi inka kivi, ta kee tuku ndi kua'an ndi xí'in tón barco, ta nixaa ndi ñoo Cesarea. Ta saá nixa'an ndi ve'e taFelipe, ta kúu ta ta ká'an ndoso to'on va'a xa'a taJesús noo kua'a ní n̄ivi, ta kindoo ndi ve'e ra xí'in ra. TaFelipe yó'lo kúu ñii tatá'an na uxá ta na kisa ndivi chiño xa'a ña chindeé na naapóstol, chi sakán lo'o kuiya niya'a, n̄ivi na kándixa taJesús na táku ñoo Jerusalén sakuiso chiño ña'á na ña ke'é na saá. ⁹ Ta yóo komi náña'a sa'ya taFelipe yó'lo, ta nda ñii náña'a yó'o on ta'án tonda'a ná, ta ndi'i náyó'lo kúu ná náprofeta. ¹⁰ Ta xa ovi án uni kivi ndoo ndi ve'e taFelipe, ta saá kixaa ñii ta naní ra Agabo, ta kee ñoo estado Judea kúu ra, ta profeta kúu ra. Tá kixaa ra noo ndi, ¹¹ ta tiin ra tikoto káni lo'o ña xino'ni toko taPablo, ta katón ra nda'a m̄i ra xí'in ña, ta katón ra sikon xa'a m̄i ra xí'in ña. Ta saá nika'an ra xí'in ndi, káchí ra:

—Ñii ki'va ndatán katón i nda'a i ta katón i xa'a i xí'in tikoto yó'lo, saá Níma Ndios nika'an ña xí'in i ndi najudío naná'no noo nañoo Jerusalén katón na ta ta xí'in tikoto káni yó'lo, ta taxi na ra nda'a n̄ivi na on sivi najudío kúu. Saá ke'é na xí'in ra kivi xa'a ra ñoo Jerusalén, káchí Níma Ndios xí'in i —káchí taAgabo, ndato'on ra xí'in ndi.

¹² Tá xini so'lo ndi ña ndato'on taAgabo yó'lo, ta saá m̄i ndi na kúu na kua'an xí'in taPablo ta xí'in ndi'i inka n̄ivi

na kándixa taJesús ñoo yó'o, xaku ndá'ví ndi noo taPablo ña ndukú ndi noo ra ña on ko'on ra ñoo Jerusalén. ¹³ Ta ndakuiin taPablo, káchí ra saá:

—¿Ndachun xáku ní ndó?, chi ña xító i xáku ndó saá, kúchuchú ní ini i. Ta yi'i, xa yóo ti'va i ña chiko'ni na yi'i, tãnda ka'ni na yi'i ñoo Jerusalén, saá chi ndixa xa yóo ti'va i kivi i xa'a taJesús, Taa taKá'no noo yó —káchí taPablo xí'in ndi.

¹⁴ Tá kúndaã ini ndi ndí ni-kuchiño ndi sanoo ndi ini ra ña on ko'on ra, ta saá on vása ní-ka'an ka ndi xí'in ra xa'a ña. Ta ndá nika'an ndi, káchí ndi:

—Va'a ná kundivi ndatán kóni Ndios —saá káchí ndi.

¹⁵ Ta niya'a lo'o kivi, tá xa kisa ndivi ndi ña xini ñó'ó ndi ko'on ndi, ta saá kee ndi kua'an ndi, ta nixaã ndi ñoo Jerusalén. ¹⁶ Ta sava niyi na kándixa taJesús na táku ñoo Cesarea xa kee na kua'an na xí'in ndi nda ñoo Jerusalén. Ta niyi yó'o nika'an na kana na ndi'i ña ko'on ndi xí'in na ña kindoo ndi ve'e ñii taa ta nani Mnasón. Ta taMnasón yó'o kaku ra ñoo isla Chipre, ta kúu ra taa ta xa kua'a ní kuiya kándixa taJesús.

Tõ'on yó'o ká'an ña ndí tiin na taPablo ve'e ñõ'o ká'no ñoo Jerusalén

¹⁷ Tá nixaã ndi ñoo Jerusalén, ta niyi na kándixa taJesús na táku ñoo yó'o naki'in va'a ní na ndi'i xí'in ñasii ní ini na. ¹⁸ Ta saá inka kivi nixa'an taPablo xí'in ndi ña koto ndi taSantiago,* taa ta kúu taká'no noo niyi na kándixa taJesús na táku ñoo Jerusalén yó'o. Ta nixaã ndi ta xini ndi taSantiago xí'in ndi'i naxikua'a na kúu niyi na ndíso chiño xí'in na kándixa taJesús ñoo yó'o. ¹⁹ Ta saá ndi'i mji ndi chindeé ndi naná'no yó'o, ta taPablo kixá'á ra ndátõ'on ra xí'in na xa'a ndi'i ñava'a ke'é Ndios xí'in niyi na on vása kúu najudío, saá chi Ndios taxi ra ndee ra nda'a taPablo

* 21:18 TaSantiago, inka kivi ra kúu Jacobo.

ña kisa ndivi ra chiño va'a yó'o. ²⁰ Tá ndi'i na ndóo yó'o xini so'o na to'on ña nika'an taPablo xí'in na, ta kúsij ní ini na, ta kisa ká'no ní na Ndios. Ta saá nika'an naxikua'a yó'o xí'in taPablo, káchí na saá:

—Ñani yó, xa xini ún ndí ku'a ní mil najudío xa kandixa na taJesús vitin. Vará ndíkon na yichí taJesús, ta chíkaa ní na ndee ña kisa ndivi na ndayí Ndios ña nítāa taMoisés kuiya xina'á, chi ña ndáya'ví ní noo na kúu ndayí yó'o. ²¹ Ta najudío yó'o xa xini so'o na to'on xa'a ún, chi sava nivi káchí na ndí yó'ó sáná'a ún ndato'on ún xí'in najudío na táku ñoo xíyo ña on kasa ndivi ka na ndayí ña nítāa taMoisés xina'á, ta sáná'a ún na ña on kasa ndivi ka na costumbre ña naní circuncisión xí'in nataa sa'ya na, ta sáná'a ún na ña sandakoo va'a na ndi'i costumbre ña kisa ndivi mij yó najudío, saá ndato'on ún, káchí nivi yó'o xa'a ún. ²² Ta vitin, ¿yukía koo ke'é yó?, chi nivi koni so'o na ndí xa kixaa ún ñoo Jerusalén yó'o. ²³ Ta saá va'a ke'é ún ña ká'an ndi xí'in ún vitin, chi yóo ña xini ñó'ó ke'é ún xa'a ña kundaa ini nivi ndí on sivi taa ta on vása kisa to'ó ndayí Ndios ña nítāa taMoisés kúu ún. Yó'o yóo komi taa natá'an ndi, ta nayó'o xa kindoo na xí'in Ndios ña kasa ndivi na ñii chiño va'a. ²⁴ Ta saá va'a ná ko'on na komi taa yó'o xí'in ún, ta ndi'i ndó ná kasa ndivi ndó ña xá'nda chiño Ndios noo ndayí ña nítāa taMoisés xa'a ña nduu ndó nandii noo Ndios. Ta saá cha'vi ún xa'a ña xatá na yisi sini nataa yó'o. Tá ndi'i kisa ndivi ún chiño yó'o, ta saá ndi'i nivi kundaa ini na ndí ñavatá kúu to'on ña xini so'o na ká'an nivi xa'a ún, chi ndixa yó'ó kúu taa ta kisa to'ó ndayí Ndios ña nítāa taMoisés. ²⁵ Ta nivi na on vása kúu najudío, na kúu na kándixa taJesús, xa kúndaa ini na yu kúu ña xini ñó'ó ke'é na, saá chi xa nítāa ndi ñii tutu ña ti'ví ndi nixaa nda'a na. Ta noo tutu yó'o ndato'on ndi xí'in na ndí ndasaá kuiti ndayí yó'o xini ñó'ó kasa ndivi na: “On vá'a

kuxu na ña'a ña ñisokō ñivi ñoo ndios vatá ña kúu ñaídolo án ñaimagen, ni on vá'a kuxu na ñi kitī, ni on vá'a kuxu na kitī tí sakuá'na na xa'ni na, ni on vá'a kusun ña xí'in ña'a ñá on sivi ñásí'í ra kúu, ni on vá'a kusun ña'a xí'in ña'a on sivi yī ñá kúu", saá ñika'an ndi, xa'nda chiño ndi ñoo ñivi na on vása kúu najudío, na kándixa taJesús —káchí naxikuá'a xí'in taPablo.

²⁶ Ta saá taPablo chikaá ini ra ña kasa ndivi ra ña kóni naxikuá'a yó'o. Tá kixaa inka kivi, ta na komi ña najudío yó'o kuá'an na xí'in ra, ta ñixaa na ñoo kisa ndivi na ndayí ña ñitaa taMoisés xina'á xa'a ña nduu na nandii ñoo Ndios. Ta ndi'i ke'é na saá, ta taPablo ñiki'vi ra ini ve'e ño'o ká'no ña ndato'on ra xí'in ñasutu ndá kivi kuu ña tondaa kivi ona ña taxi na ña xini ñó'ó sokō na ñoo Ndios, chi xí'in ña ke'é na saá saxino na ña kindoo na xí'in Ndios.

²⁷ Tá xa ñitondaa kivi uxá ña xa yatin kasa ndivi na chiño ña saxino na ña kindoo na xí'in Ndios, ta saá kixaa sava najudío na kee ñoo estado Asia, ta xini na taPablo ve'e ño'o ká'no yó'o. Ta kixá'á na sasaá na ini ñivi na nákutá'an yó'o, xa'a ña síso na, ndá'yi na. Ta najudío na kixaa yó'o kuá'an na sata taPablo ña kani na ra. ²⁸ Ta ñii ndeé síso na ndá'yi na, káchí na saá:

—Na'a ndó, natá'an yó naño Israel, chindeé ndó ndi'i ña ná tiin yó ña yó'o, chi ña ña on vása va'a kúu ra. Saá chi kúu ra ña ña xika ndi'i xiiña ta kándiva'a ra xa'a naño yó, ta sáná'a ra ndi'i ñivi ndi ña on vá'a kúu ña kisa to'ó ka na ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés. Kándiva'a ra xa'a ve'e ño'o ká'no yó'o, ta vitin kixaa ra kisa kini ra ini ve'e ño'o yó'o, chi taxi ra ñiki'vi ñivi na on vása kúu najudío ini ve'e ño'o yī yó'o —káchí nayó'o, sasaá na ini ñivi.

²⁹ Saá ká'an na chikaá na kuachi sata taPablo, chi sakán xini na ra kuá'an ra yichi ñoo Jerusalén xí'in ñii tagriego ta naní Trófimo, ña ña kee ñoo Éfeso kúu ra. Ta xani sini na ndi taTrófimo yó'o ñiki'vi ra ini ve'e ño'o xí'in taPablo.

³⁰ Ta ndi'i nivi ñoo yó'o ñii síso na ndá'yi na xí'in ña sáa ní ini na. Ta xíno na nixa'an na tiin na taPablo, ta ñoo na ra noo ño'o, tava na ra nda sata nama ña xino nduu ve'e ño'o yó'o, ta kama ní nakasi na yé'é nama yó'o. ³¹ Ta kua'a ní nivi yó'o káni ní na taPablo xa'a ña ka'ni na ra. Ta saá taa taká'no noo ndi'i natropa na ndaa ñoo yó'o xini so'o ra ndi'ndi'i nivi nañoo Jerusalén yó'o ñii síso na ndá'yi na káni tá'an na. ³² Ta saá xandikon kana ra natropa xí'in na ndíso chiño xí'in na, ña ko'on na xí'in ra noo nákutá'an nivi na síso káni tá'an. Ta nivi yó'o xini na vaxi natropa, ta saá sandakoo na, on vása káni ka na taPablo. ³³ Ta taa taká'no noo ndi'i natropa nixa'a ra noo nakutá'an nivi yó'o, ta xa'nda chiño ra noo natropa ña tiin na taPablo ta katón na nda'a ra xí'in ovi cadena. Ta saá nindaka to'on ra nivi na nakutá'an yó'o, káchí ra saá xí'in na:

—¿Yu kúu tayó'o?, ta, ¿yu kúu ña on vá'a ke'é ra?
—káchí taká'no xí'in nivi.

³⁴ Ta saá ñii síso ndakuijn na ndá'yi na, xa síin síin noo kuachi ká'an nivi yó'o ña sákuiso na sata taPablo. Ta taa taká'no noo natropa ni-kuchiño kunda'a ini ra yo xa'a kúu ña sáa ini nivi yó'o ña síso na ndá'yi na. Ta saá taká'no yó'o xa'nda chiño ra ña ko'on taPablo xí'in natropa nda cuartel noo kundasi ndaa ra. ³⁵ Ta taPablo kua'an ra xí'in natropa ta nixa'a ra xí'in na noo yóo escalera ña kua'an ndaa noo ki'vi na yé'é cuartel. Ta natropa xini ñó'ó na kuiso na taPablo ña kuchiño ndaa ra xí'in na, saá chi kua'a ní nivi na sáa ini, ndikon na sata taPablo xa'a ña ka'ni na ra. ³⁶ Ta nivi yó'o xí'in ndi'i ndee na síso na, ndá'yi na, káchí na saá:

—¡Ñii yichi ná kivi ra! ¡Ná kivi ra! —káchí na, ndá'yi na.

*TaPablo ndakuijn ra to'on xa'a mi ra
noo nivi nañoo Jerusalén*

³⁷ Ta natropa ku_a'an ndaa na escalera, ndíso na taPablo, ta xa yatin xa_a na ña chika_a na ra ini cuartel, ta saá taPablo nika'an ra to'on griego xí'in miji ta_a taká'no noo natropa, káchí ra saá xí'in ra:

—¿Án taxi ún ña ka'an lo'o i xí'in ún? —káchí ra xí'in tayó'o.

Ta ndakuiin taká'no yó'o, káchí ra saá:

—¿Án ká'an ún to'on griego va? ³⁸ ¿Án on sivi yó'ó kúu ñii tañoo Egipto, ta_a ta sakán lo'o kuiya niya'a sakaku kuachi xí'in ña kisa toon ra noo nagobierno? Chi tayó'o kana ra ta sanakutá'an ra komi mil ta_a na xikoo yu'ú xí'in ra, ta nixa'an na xí'in ra nda yuku yichí, noo kee na ña kani tá'an na xí'in nagobierno —káchí ra xí'in taPablo.

³⁹ Ta ndakuiin taPablo nika'an ra:

—On sivi yi'i kúu ta ká'an ún xa'a. Yi'i kúu i ñii tajudío, ta kaku i ñoo Tarso ña ndá'vi ndaa estado Cilicia, ta ñoo Tarso yó'ó kúu ñoo ká'no ña ndáya'ví ní. Ta vitin ndúkú i noo ún ña taxi ún ndayí ka'an i xí'in nivi na nákutá'an yó'o —káchí taPablo xí'in taká'no noo natropa.

⁴⁰ Ta taká'no yó'o taxi ra ndayí ña ka'an taPablo xí'in nivi.

Ta saá taPablo xikundichi ra noo escalera yó'o, ta sakanda ra nda'a ra noo nivi ña sayaa na, on nda'yi ka na. Ta saá sayaa ndi'i na, ta taPablo kixá'á ra ká'an ra xí'in na to'on hebreo ña kúu to'on miji na, ta káchí ra saá xí'in na:

22

¹ —Natá'an yó, nataa xiku_a'a xí'in ndi'i nataa ñoo yó, ndúkú i noo ndó ña koni so'o ndó to'on ña ka'an i ndakuiin i xa'a i vitin —káchí taPablo xí'in na.

² Tá xini so'o nayó'o ndí taPablo ká'an ra to'on miji na ña kúu to'on hebreo, ta saá ñii yaa yaa kúu na. ³ Ta nika'an taPablo xí'in na, káchí ra saá:

—Yi'i kúu i ñii tajudío, ta kaku i ñoo Tarso, ña ndá'vi ndaa estado Cilicia, ta xa'no i ñoo Jerusalén yó'o. Ta mii taGamaliel, tamaestro ká'no, kúu ta ndino'o saná'a ra yi'i. Ta saá ndeé ní sakuá'á i ndasaá xini ñó'ó kundikon i yichi naxii síkuá yó, ta va'a ní kisa ndivi i ndi'i ndayí yó'o. Ndi'i saá kivi taxi xí'in mii i ña vivii kisa ndivi i ndi'i chiño ña xani sini i sakusii i ini Ndios, ñii ki'va ndatán vitin táxi xí'in mii ndó kisa ndivi ndó chiño ña xani sini ndó sakusii ndó ini Ndios. ⁴ Ta kivi saá xani sini i ndí yichi taJesús kúu ña on vása va'a, ta nixika i ñii ñii ñoo xa'a ña nandukú i nivi na kúu na ndíkon yichi yó'o ña saxo'vi i nayó'o nda tondaa ña kivi ndi'i na, saá kusii ini i kundo'o na. Ta xa'a ñayó'o, ndi'i kivi tá naní'i i nataa án náña'a na ndíkon yichi taJesús, ta tiin i nayó'o ta taan i na ini ve'e kaa. ⁵ Ta ta tasutu ká'no noo mii yó najudío xí'in naxikua'a na ndíso chiño xí'in yó, nayó'o xini va'a na ndí to'on ña ká'an i xí'in ndó vitin kúu ñandaa, chi naná'no yó'o kúu na nitaa tutu ña taxi na ndayí nda'a i xa'a ña tiin i ndi'i nivi na ndíkon yichi taJesús na kúu na táku ñoo Damasco, ta tutu yó'o nika'an ña kómí i ndayí ña tiin i na, ta katón i na ña kixi na xí'in i ñoo Jerusalén yó'o xa'a ña xo'vi na.

*To'on yó'o ká'an ña xa'a taPablo ndato'on ra ndasaá nakutá'an ra xí'in taJesús
(Hch. 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ Ta saá tá kuá'an i ñoo Damasco ta xa yatin nitondaa ma'ño ndiví kúu ña, ta ñii kama kee ño'o ñoyivi nino, ta ndeé ní naye'e ña yi'i, ta xino nduu ña noo ñíndichi i. ⁷ Ta saá nakava i nda noo ño'o. Ta xandíkon xini so'o i to'on, ta nika'an ña xí'in i, kachí ña saá: “Saulo, Saulo, ¿ndachun ndíkon ún saxo'vi ún yi'i?” ⁸ Ta ndakuijn i, nika'an i: “¿Yu kúu yó'ó, Tata?”, kachí i. Ta nika'an ra xí'in i: “Yi'i kúu i Jesús, taño Nazaret, ta ndíkon ún saxo'vi ún”, kachí ra xí'in i. ⁹ Ta nataa tá'an i na kuá'an xí'in i xini na ña nitivi

yé'e ño'o yó'o, ta niyi'ví ní na, ta on vása ní-xini so'o na to'on ña xini so'o i. ¹⁰ Ta nindaqa to'on i taa ta ká'an xí'in i, kachí i xí'in ra saá: “¿Vitin yukía kóni ún ke'é i, Tata?”, kachí i xí'in ra. Ta taa yó'o ndakuiin ra, kachí ra saá: “Nakundichi ún, ta naki'in ún yichi, ta ko'on ún ki'vi ún ñoo Damasco, chi ñoo yó'o xa xa'nda chiño i noo ñii taa ña ka'an ra xí'in ún ña chitóni i kasa ndivi ún xa'a i”, kachí ra xí'in i. ¹¹ Ta saá naki'in ndi yichi ta ku'a'an ndi, ta nataa tá'an i na ku'a'an xí'in i, tjin na nda'a i, ta ní'i na yichi i ku'a'an ndi, chi ño'o yé'e ña nitivi noo i sandakoo kuáá ña nduchu noo i. Ta saá nixaa ndi ñoo Damasco, ¹² noo táku ñii taa ta naní Ananías. Ta taAnanías yó'o kúu ñii taa ta viví kisa ndivi ndayí Ndios ña nitaa taxii síkuá yó ta Moisés xina'á, ta va'a ní kánóo ñato'ó ra noo ndi'i najudío na táku ñoo Damasco. ¹³ Ta taAnanías yó'o kixaa ra noo i, ta xindichi yatin ra noo yoo i, ta nika'an ra xí'in i, kachí ra saá: “Ñani i Saulo, vitin va'a nakoto nduchu noo ún”, kachí ra. Ta saá xandikon va'a nativi nakoto i xí'in nduchu noo i, ta va'a xito i noo taAnanías yó'o. ¹⁴ Ta saá nika'an ra xí'in i, kachí ra: “Mii Ndios, ta síkón ní ñato'ó chinóo naxii síkuá yó xina'á, nakaxin ra yó'ó ña kundaa ini ún yu kúu ña kóni ra kasa ndivi ún. Ta nakaxin ra yó'ó xa'a ña nakutá'an ún xí'in ta Jesús taa ta kúu ta Ndaa. Ta nakaxin ra yó'ó xa'a ña xini so'o ún to'on ña kee mii yu'u tayó'o. ¹⁵ Ndios ke'é ra saá xí'in ún chi yó'ó kuu ún taa ta ndakuiin xa'a ta Jesús, ta ndato'on ún xí'in ndi'i nivi yu kúu ña xini ún, ta yu kúu ña xini so'o ún. ¹⁶ Ta vitin on kundati ka ún, ta kama nakundichi ún ta kuchu ún xí'in ndayí kivi ta Jesús, ta ndukú ún noo ra ña kasa ká'no ini ra xa'a ndi'i kuachi ún”, kachí taAnanías xí'in i.

Ndios ti'vi ra ta Pablo ña ka'an ra to'on ñava'a xa'a ta Jesús xí'in nivi na on vása kúu najudío

¹⁷ Ta ta Pablo ndato'on ka ra xí'in na, kachí ra saá:

—Tá ndikó i ñoo Jerusalén, ta ñii kivi tá ká'an i xí'in Ndios, ta yóo i ke'e ye'é ve'e ño'o ká'no, ta saá kixaa ñii ña nitivi noo i. ¹⁸ Ta ñayó'o kúu ña xini i taJesús, ta nika'an ra xí'in i, kachí ra saá: “Kama ní kee ún ñoo Jerusalén yó'o, chi nivi ñoo yó'o on kandixa na to'on ña ndato'on ún xí'in na xa'a i”, kachí taJesús xí'in i, ña nitivi ra noo i. ¹⁹ Ta saá ndakuiin i nika'an i xí'in ra, kachí i: “Tata, nivi ñoo yó'o ndixa xini na ndí yi'i kúu ta ta xindikon saxo'vi ní i ndi'i nivi na kándixa yó'ó. Saá chi yi'i nixa'an i ñii ñii ve'e ño'o sinagoga, ta tiin i nayó'o ta taan i na ini ve'e kaa. ²⁰ Ta kivi xa'ni na taEsteban, ta ta ndakuiin to'on va'a xa'a ún noo nivi, ta yi'i, nixiyo yu'ú i xí'in nivi na ké'é saá, tанда xindaa i tikoto nivi ña koon na yuu taEsteban ta xa'ni na ra”, kachí i xí'in taJesús. ²¹ Ta ndakuiin ra, kachí ra saá xí'in i: “Vitin ko'on ún, chi yi'i ti'vi i yó'ó ko'on ún ku'a ní ñoo xí'ká ña ndato'on ún to'on i xí'in nivi na on vása kúu najudío”, kachí ra xí'in i —kachí taPablo xí'in najudío na nákutá'an yó'o.

*To'on yó'o ká'an xa'a yu kúu ña ke'é
ta taká'no noo natropa xí'in taPablo*

²² Tá nivi na nákutá'an yó'o xini so'o na to'on yó'o ña nika'an taPablo xa'a nivi na on vása kúu najudío, ta on vása ní-xiin ka na koni so'o na to'on ká'an ra, ta kixá'á na sáa ní ini na. Ta ñii síso na ndá'yi na, kachí na saá:

—¡Ná kivi tayó'o! ¡On vása va'a ña kutaku ka ra ñoyívi yó'o! —kachí na, ndá'yi na.

²³ Ta on vása sándakoo na ndá'yi na ta ká'an na ña on vá'a xa'a taPablo. Ta tava na tikoto ña kánóo sata tikoto ndíxin na, ta kisin na tikoto yó'o, ta tiin na ño'o ta sakana na ña chí nino, chi ña ke'é na saá kóni kachí ña ndí nda lo'o on xini na naki'in na to'on ña ká'an taPablo. ²⁴ Ta saá ta taká'no xa'nda chiño ra noo natropa ña tiin na taPablo ta chikaa na ra ini cuartel. Ta xa'nda chiño ra noo natropa

ña kani na t̄aPablo xí'in kuártá x̄a'a ña na'ma ra ndachun sáa ní ini n̄ivi x̄ini na ra. ²⁵ Tá on ta'án ka kani na ra, ta si'na katón na ra. Ta saá n̄ika'an t̄aPablo xí'in ñii t̄aa t̄a ndíso chiño xí'in sava natropa yó'o, káchí ra saá:

—¿Án ndixa káchí ndayí ndí va'a kani ndó ñii t̄aa t̄a kúu t̄año Roma tá si'na on ta'án ko'on ra noo t̄ajuez ña kasa nani ra x̄a'a kuachi tayó'o? —káchí t̄aPablo xí'in ñii t̄aa t̄a ndíso chiño xí'in sava natropa.

²⁶ Tá tayó'o x̄ini so'o ra ña n̄ika'an t̄aPablo, ta kama n̄ixa'an ra ndato'on ra xí'in m̄ii t̄aa taká'no noo ra, ta káchí ra saá:

—Ta vitin, ¿yu kúu ña ke'é ún?, chi t̄aa t̄a x̄a'nda chiño ún kani ndi xí'in kuártá, tayó'o kúu ra ñii t̄año Roma —káchí ra xí'in t̄aa taká'no noo natropa.

²⁷ Ta saá t̄aa taká'no yó'o kua'an ra, ta n̄ixaa ra noo t̄aPablo, ta n̄indaqa to'on ña'a ra, káchí ra saá xí'in ra:

—¿Án ndixa yó'ó kúu ñii t̄aa t̄año Roma? —káchí ra.

Ta ndakuijn t̄aPablo:

—Ndixa yi'i kúu i t̄año Roma —káchí ra.

²⁸ Ta saá n̄ika'an t̄aa taká'no yó'o xí'in ra, káchí ra:

—Yi'i cha'vi i kua'a ní si'ún, ta saá n̄aki'in i tutu ña káchí kúu i t̄aa t̄año Roma —káchí ra xí'in t̄aPablo.

Ta ndakuijn t̄aPablo, káchí ra saá:

—Yi'i on vása ní-ke'é i saá, chi nda kivi kaku i kúu i t̄año Roma —káchí ra xí'in t̄aa taká'no noo natropa yó'o.

²⁹ Ta natropa na xa yóo ti'va ña kani na t̄aPablo, x̄ini so'o na to'on yó'o, ta kama ní kee na ta kua'an na. Ta taká'no noo natropa niyi'ví ní ini ra chi xa x̄a'nda chiño ra ña katón na t̄aPablo, t̄aa t̄a kúu t̄año Roma, ta xí'in ñayó'o niya'a ndoso ra ndayí ñaño Roma.

*T̄o'on yó'o ká'an x̄a'a t̄aPablo
ñíndichi ra noo naJunta Suprema najudío*

³⁰ Ta taa taká'no noo natropa kóni ra kundaa va'a ka ini ra xa'a kuachi táxi najudío xa'a taPablo. Ta saá tá nitivi inka kivi, ta xa'nda chiño ra noo naJunta Suprema najudío, na kúu nasutu ná'no xí'in nataa naxikua'a ña nakutá'an nayó'o noo ra. Ta saá tuku xa'nda chiño ra noo natropa ña nadaxin na taPablo, ña kee ra cuartel, ta kixaa ra kundichi ra noo ndi'i nayó'o.

23

¹ Tá kixaa taPablo, ta ñíndichi ra noo naJunta Suprema, ta saá xíto ra noo na ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Ndó'ó, tata natá'an yó, kóni i ña kundaa ini ndó ndi ndi'i saá kivi ña táku i ndino'o ní ini i kisa ndivi i ñava'a noo Ndios, ta ñakán on koó na lo'o ña sándi'i ini i yóo noo i —káchí taPablo xí'in na.

² Tá xini so'o tasutu ká'no ta naní Ananías to'on yó'o ña nika'an taPablo, ta xa'nda chiño ra noo nivi na yíta yatin siin taPablo ña xí'in nada'a na kani na yu'u ra. ³ Ta naðakuiin taPablo, káchí ra saá xí'in tasutu ká'no yó'o:

—Ñii kivi vaxi Ndios kani ra yó'ó chi yó'ó kúu taa ta ovi yu'u. Yó'ó ndíso chiño ún ña kasa nani ún xa'a i xí'in ñandaa ñii ki'va naðátan káchí naðayí Ndios ña nitaa taMoisés. Ta on vása ké'é ún saá, chi mii ún yá'a ndoso ún naðayí Ndios, xí'in ña xa'nda chiño ún noo nivi ña kani na yí'i —káchí taPablo xí'in tasutu ká'no yó'o.

⁴ Ta nivi na yíta yatin xí'in taPablo, nika'an na xí'in ra, káchí na saá:

—¿Án taa ta on koó ñato'ó kómí kúu ún?, chi kándi-va'a ún xí'in tasutu ká'no, taa ta kísa chiño noo Ndios.

⁵ Ta naðakuiin taPablo, káchí ra saá:

—Natá'an yó, kasa ká'no ini ndó xa'a i chi on vása ní-xini i tá tayó'o kúu tasutu ká'no, saá chi xini ñó'ó kasa ndivi yó to'on Ndios ña nitaa taMoisés xina'á, káchí ña

saá: “On vá'a kandiva'a yó xí'in t̄a taká'no noo ñoo yó”, —káchí t̄aPablo xí'in na.

⁶ Ta t̄aPablo kundāa ini ra ndí sava naJunta Suprema yó'o kúu na nafariseo, ta sava na kúu na nasaduceo, ta saá n̄ika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

—Natá'an yó, yí'i kúu i t̄afariseo, ñii k̄i'va ndatán yivá i x̄ikuu ra t̄afariseo. Ta kuachi ña sákuiso na yí'i kúu xa'a ña ndáa ini i ndí ndixa natakū n̄ivi na n̄ixi'i —káchí t̄aPablo xí'in na.

⁷ Tá ndi'i na ndóo yó'o x̄ini so'o na to'on yó'o, ta nafariseo xí'in nasaduceo k̄ixá'á na náa na xí'in tá'an na, ta n̄ita'vi tá'an nafariseo xí'in nasaduceo. ⁸ On vása yóo ñii yu'ú ka na, chi nasaduceo kándixa na ndí n̄ivi na n̄ixi'i on natakū ka nayó'o, ta kándixa na ndí on koó n̄ima kómí n̄ivi, ni on koó naángel, ni on koó ink̄a noo n̄ima. Ta nafariseo kándixa na ndí yóo n̄ima n̄ivi, ta yóo naángel, ta yóo ink̄a noo n̄ima, ta kándixa na ndí n̄ivi na n̄ixi'i natakū nayó'o. ⁹ Ta xa'a to'on ña n̄ika'an t̄aPablo xí'in na, nafariseo xí'in nasaduceo, k̄ixá'á na náa ní na, ta ñii síso na ñó'o na. Ta sava nafariseo na kúu namaestro na sáná'a ndayí Ndios ña n̄itaa t̄aMoisés x̄ina'á, ñakuita na ta n̄ika'an na, káchí na saá:

—Ndixa on koó nda ñii kuachi ndíso tayó'o, chi on vása nání'i ndi nda ñii ña on vá'a ke'é ra. Ndá sana ñii n̄ima án ñii ñaángel n̄ika'an ña xí'in ra —káchí nafariseo.

¹⁰ Ta saá k̄ixá'á n̄ivi ndeé ní ndá'yi na, ta ndeé ní síso na. Ta yí'ví ní taká'no noo natropa koṭo yiyo ní xí'in ñasáa na, sakuáchi na yík̄i koñu t̄aPablo. Ta saá taká'no yó'o xa'nda chiño ra noo natropa ña naki'in na t̄aPablo ña ko'on ra xí'in na kundasi tuku ra ini cuartel.

¹¹ Ta saá tá k̄ixaa kuñoó, ta n̄it̄ivi t̄aJesús noo t̄aPablo, ta n̄ika'an ra xí'in ra, káchí ra saá:

—On kuyi'ví ún, chi yóo i xí'in ún. Ta ñii k̄i'va ndatán n̄ika'an ún to'on ña ndakuiin ún xa'a i ñoo Jerusalén yó'o,

saá xíní ñó'ó ndakuijn ún xa'a i ñoo Roma —káchí taJesús xí'in taPablo, ña nitivi ra noo ra.

To'on yó'o ká'an ndí xikoo yu'ú nivi ña ka'ni na taPablo

¹² Ta saá nitivi inka kivi, ta nakutá'an sava najudío, ta xikoo yu'ú na ña ka'ni na taPablo, ta káchí na saá:

—Nda lo'o on kuxu ka yó ni on ko'o ka yó nda ná ka'ni yó ra. Ta ná kuu yó nivi na natavi chi'ña tá ni-xa'ni yó ra —káchí na, kindoo yu'ú na.

¹³ Ta yá'a ovi siko kúu nataa yó'o na xikoo yu'ú xa'a ña ka'ni na taPablo. ¹⁴ Ta saá nataa yó'o nixa'an na noo nákutá'an nasutu ná'no yóo na xí'in naxikua'a noo ñaño judío, ta nika'an na xí'in na, káchí na saá:

—Mii ndi xa kindoo ndi xí'in natá'an ndi ña on kuxu ka ndi, ni on ko'o ka ndi nda ná ka'ni ndi taPablo. ¹⁵ Ta saá ndó'ó xí'in natá'an ndó na kúu naJunta Suprema, xíní ñó'ó ndukú ndó noo taká'no noo natropa ña ti'ví ra taPablo kixaa ra noo ndó. Ka'an ndó xí'in taká'no noo natropa yó'o ndí yóo ka ña xíní ñó'ó ndaka to'on ndó taPablo ña kunda ini ndó xa'a kuachi ra. Ta mii ndi, xa koo se'é ndi yu'u yichi, ña xa yóo ti'va ndi ka'ni ndi ra ña on kixaa ra noo ndó —káchí na xí'in nasutu ta xí'in naxikua'a noo najudío na nákutá'an yó'o.

¹⁶ Ta ñii talo'o xaxin taPablo ta kúu sa'ya kiva ra, xini so'o ra xa'a ña xikoo yu'ú nataa yó'o ke'é na, ta saá talo'o yó'o kee ra kua'an ra, ta nixaa ra nda cuartel noo yóo sito ra taPablo, ta ndato'on ra xí'in ra xa'a ña xini so'o ra. ¹⁷ Kivi ndi'i xini so'o taPablo ña ndato'on talo'o xaxin ra xí'in ra, ta kana ra ñii ta ndiso chiño noo ñii ciento natropa, ta nika'an ra xí'in ra, káchí ra saá:

—Ná ko'on talo'o yó'o xí'in ún noo taká'no noo ndi'i natropa, chi yóo to'on ña xíní ñó'ó ní ndato'on talo'o yó'o xí'in ra —káchí taPablo xí'in ta ndiso chiño.

¹⁸ Ta saá kee ta ndíso chiño yó'o kuá'an ra, ta kuá'an talo'o yó'o xí'in ra, ta nixaa na noo taa taká'no ta xá'nda chiño noo ndi'i natropa. Ta saá ta ndíso chiño noo ñii ciento natropa nika'an ra xí'in taa taká'no noo ra, káchí ra saá:

—TaPablo ta nákaa ndási ní'nó, ti'ví ra yi'í vaxi i xí'in talo'o yó'o noo ún, chi yóo ñii ña kóni ra ndato'on ra xí'in ún —káchí ra xí'in taká'no noo ndi'i natropa.

¹⁹ Ta saá taká'no yó'o tiin ra nda'a talo'o yó'o ña ko'on ra xí'in ra ñii xiiña noo on koó nivi na kuchiño koni so'o to'on ña ká'an na. Ta saá kixá'a ra ndáka to'on ra talo'o yó'o, káchí ra xí'in ra:

—¿Ndá to'on kúu ña kóni ún ndato'on ún xí'in i?
—káchí ra xí'in talo'o.

²⁰ Ta ndakuijn talo'o, nika'an ra, káchí ra saá:

—Sava najudío xikoo yu'ú na ña ndasaá ndukú na noo ún ña taxi ún ko'on taPablo ña xaá ra noo najunta Suprema kivi taan. Saá chi kachí na xí'in ún ndí kóni na ndaka to'on ka na ra ña va'a ka kundaá ini na xa'a kuachi ra, saá kachí na xí'in ún. ²¹ Ta on kandixa ún to'on ña ka'an nayó'o xí'in ún, chi ñavatá kuu ña. Saá chi yu'u yichi koo se'é kuá'a ní nataa xa'a ña ka'ni na taPablo. Yá'a ovi siko kúu nataa na koo se'é kundati ña'a, ta ndi'i nataa yó'o kindoo yu'ú na on kuxu ka na ni on ko'o ka na nda ná ka'ni na taPablo. Ta káchí na saá xí'in miji na: “Ná kuu yó nivi na nitavi chi'ña tá ni-xa'ni yó ra”, káchí na. Ta vitin xa yóo ti'va na ka'ni na ra, ta ndakuiti ndáti na ña taxi ún kee taPablo ña ko'on ra noo najunta Suprema —káchí talo'o ndato'on ra xí'in taká'no noo ndi'i natropa yó'o.

²² Ta saá taká'no noo ndi'i natropa nika'an ra xí'in talo'o, káchí ra saá:

—Nda ñii nivi on ka'an ún xí'in ña kixi ún noo i nda-to'on ún xí'in i —káchí ra xí'in talo'o yó'o, ta ti'ví ña'a ra kuano'o ra.

To'on yó'o ká'an ndí ti'ví na taPablo ko'on ra noo tagobernador Félix

²³ Ta saá taká'no noo ndi'i natropa kana ra ovi natropa, ta ñii ñii nayó'o kúu na xá'nda chiño noo ñii ciento natropa, ta taká'no noo na ovi yó'o nika'an ra xí'in na, káchí ra:

—Ná kasa ndivi ndó xí'in ovi ciento natropa xa'a ña kee na kaa iin ñoo kivi vitin,* ta ko'on xá'á na nda ñoo Cesarea. Saá tuku ka'nda chiño ndó noo uní siko uxu natropa na kúu na yóso kuáyí xí'in ovi ciento natropa na ní'i kaa nani ta sijn noo ña, ta ndi'i natropa yó'o xini ñó'ó koo ti'va na ña kee na kaa iin ñoo kivi vitin, ta ko'on na ñoo Cesarea. ²⁴ Ta taxi ndó sava tíkuáyí ña koso taPablo xí'in natá'an ra, ta koto va'a ndó ña on koo ña on vá'a kundo'o taPablo yichi ña va'a xa'a ra noo tagobernador Félix ñoo Cesarea.

²⁵ Ta saá taká'no noo ndi'i natropa nitaa ra ñii tutu ña ní'i natropa kua'an na ña taxi na ña nda'a tagobernador Félix. Ta ña nitaa ra noo tutu yó'o káchí ña saá:

²⁶ “Yi'i kúu i taClaudio Lisias, ta tí'ví i to'on chindeé i yó'ó, tata gobernador, ta kúu ta kánóo síkón ní ñato'ó noo ndi. ²⁷ Kóni i ndato'on i xí'in ún ndachun tí'ví i tayó'o xa'a ra noo ún. Sava najudío tijn na ra, ta xa yatin ní ka'ni na ra, ní kúu. Ta xini so'o i ndí tayó'o kúu ra ñii ta ñoo Roma, ta saá kama ní kee i nixa'an i xí'in natropa, ta sakaku ndi ra noo najudío yó'o. ²⁸ Ta yi'i ndukú i ña kundaa ini i ndá kuachi kúu ña táxi na xa'a ra, ta saá xa'nda chiño i noo ra ña ko'on ra xí'in i noo naJunta Suprema najudío ña ná ndaka to'on na ra. ²⁹ Ta saá kundaa ini i ndí táxi na kuachi xa'a ra chi káchí na ndí on vása va'a kisa ndivi ra ndayí mii najudío yó'o, ta ñayó'o on sivi kuachi ndeé kúu ña noo mii yó ñaño Roma. Ta saá nda lo'o on ko'o xa'a ña chikaa ndi ra ini ve'e kaa ni ña ka'ni ndi ra. ³⁰ Ta saá ni,

* 23:23 Kaa iin ñoo nani ña kaa uní ñoo noo ñaño Roma.

xini so'o i ndí sava najudío xikoo yu'ú na ña ka'ni na ra, ta xa'a ñayó'o kama ní tí'ví i ra xaá ra noo ún vitin. Ta nika'an i xí'in najudío na táxi kuachi xa'a ra ndí xini ñó'ó xaá na noo ún ña kasa nani ún xa'a kuachi yó'o. Ta to'on yó'o kúu ndí'i ña ndát'o'on i xí'in ún vitin, tata. Ta va'a ná koo ún", káchí to'on ña nítáa ta Claudio Lisias noo tutu ña ku'a'an nda'a tagobernador.

³¹ Ta saá natropa yó'o kisa ndivi na ña xa'nda chiño taká'no noo na, ta naki'in na ta Pablo xí'in natá'an ra. Ta tá kixaa kuñoó yó'o, ta kee na ku'a'an na, ta nixaa ndí'i na ñii ñoo ña naní Antípatris. ³² Ta saá nitivi inka kivi, ta ndikó natropa na xíka xá'á, kuano'o na. Ta ta Pablo xí'in natá'an ra ku'a'an na xí'in natropa na yóso kuáyí nda ñoo Cesarea. ³³ Tá nixaa na ñoo Cesarea, ta natropa natáxi na ta Pablo nda'a tagobernador, ta taxi na nda'a ra tutu ña nítáa ta Claudio Lisias xa'a ta Pablo. ³⁴ Ta ndí'i ka'vi tagobernador tutu yó'o, ta ninda'ka to'on ra ta Pablo ndá ñoo kixi ra. Ta ndakuiin ta Pablo, káchí ra saá:

—Kixi i ñoo ña nákaa estado Cilicia —káchí ra.

³⁵ Ta saá nika'an tagobernador xí'in ta Pablo, káchí ra saá:

—Kundati i nda ná kixaa nivi na táxi kuachi xa'a ún, ta saá kasa nani i xa'a kuachi ún —káchí ra.

Ta saá xa'nda chiño ra noo natropa ña kundaa na ta Pablo ini ve'e kaa ña nákaa ñii xiiña ini ve'e ká'no ña kisa va'a tarey Herodes ñoo Cesarea yó'o.

24

Ta Pablo ndakuiin ra xa'a mji ra noo tagobernador Félix

¹ Tá niya'a o'on kivi, ta kixaa tasutu ká'no ta Ananías xí'in sava naxiku'a'a ná'no noo najudío, ta xí'in tabogado mji najudío yó'o, ta tayó'o naní ra Tértulo. Najudío yó'o kixaa na ña taxi na kuachi xa'a ta Pablo noo tagobernador

Félix. ² Ta saá ta**g**obernador yó'o xa'nda chiño ra **noo** na kisa chiño **noo** ra ña ko'on na ki'in na ta**P**ablo kixaa ra **noo** ra. Ta saá kixaa ta**P**ablo, ta ta**T**értulo kixá'á ra ká'an ra táxi ra kuachi xa'a ta**P**ablo yó'o, ta káchí ra saá:

—Tata gobernador, **taa** ta kánóo síkón ní ñato'ó **noo** ndi, táxa'vi ña'á ní ún chi xí'in ña ndíchí ní sijní ún, ta xí'in ñava'a ní ini ún, va'a ní xá'nda chiño ún **noo** miji ndi ñañoo Israel, ta xa ku'a ní kujya va'a ní táku ndi, chi nda ñii ñoo on vása káni tá'an xí'in ndi. Ta yóo ku'a ní chiño ná'no xa kisa ndivi ún xa'a ña chindeé ún ndi'i. ³ Xa'a ñayó'o ndi'i saá kivi, ta ndi'i saá xiiña kúsij ní ini ndi naki'in ndi ñava'a taxi ún nda'a ndi, ta vitin kóni ndi ka'an ndi xí'in ún saá: “Táxa'vi ní ún, tata, xa'a ndi'i ñava'a yó'o.”

⁴ Ta vitin on vása kóni ndi sandi'i ka ndi yó'ó ña na'á ní ka'an ndi xí'in ún. Ta ndasaá kuiti xáku ndá'ví ndi **noo** ún ña koni so'o lo'o ún ña ndato'on ndi xí'in ún xa'a ta**P**ablo ta ñíndichi yó'o. ⁵ Saá chi xíni káxín ndi tayó'o kúu ra ñii **taa** ta on vá'a, ta ndatán yóo ñii kue'e xíkón saá yóo ra, chi ñii ñii ñoo **noo** táku najudío, tayó'o xaa ra ta ndato'on ra xí'in nivi ña sasa ra ini na xa'a ña nakuita na kani tá'an na xí'in nagobierno. Ta tayó'o kúu ra ñii **taa** taká'no **noo** nivi na kúu na ndíkon yichi vatá ña naní yichi nanazareno.

⁶ Ta ñii kivi ñoo Jerusalén xini ndi tayó'o, yóo ra ini ve'e ño'o ká'no, ta ké'é ra ña on vá'a ña kúu ña kisa kini ñayji ve'e ño'o. Ta xa'a ñayó'o, tjin ndi ra xa'a ña kasa nani ndi kuachi xa'a ra, ⁷ ta ni-kuchiño ndi, chi nixaa ta**L**isias **taa** taká'no **noo** ku'a ní natropa, ta xí'in ndee ndi'i natropa, kíndaa ra ta**P**ablo yó'o nda'a ndi. ⁸ Ta saá ta**L**isias xa'nda chiño ra **noo** ndi ña taxi ndi kuachi xa'a ta**P**ablo **noo** yó'ó, tata gobernador. Ta vitin táná ndaka to'on miji ún tayó'o, ta saá kundaa ini ún ndí ñandaa kúu to'on ká'an ndi xa'a ra xí'in ún —káchí ta**T**értulo xí'in ta**g**obernador Félix.

⁹ Ta ndi'i najudío na ndóo yó'o ñii yóo yu'ú na xí'in to'on ña ká'an ta**T**értulo, ta ndakuiin na, nika'an na, káchí

na saá:

—Ndixa ñandaa kúu ndi'i to'on nika'an taTértulo yó'o —káchí na.

¹⁰ Ta saá tagobernador ndan'li ra nda'a ra ñoo taPablo ña ndakuijn ra ka'an ra. Ta saá ndakuijn taPablo, nika'an ra to'on yó'o:

—Tata gobernador, xa kua'a ní kuiya yó'ó kúu tajuez, ta kisa nani ún xa'a kuachi nivi ñoo ndi najudío. Ta saá kúsii ní ini i ña ndakuijn lo'o i ka'an i xa'a i ñoo ún. ¹¹ Sakán uxu ovi kivi kúu ña kixaa i ñoo Jerusalén xa'a ña kasa ká'no i Ndios ve'e ño'o ká'no. Táná ndaka to'on ún xa'a ñayó'o, ta on vása yo'vi kundaa ini ún ndí ñandixa kúu ña ká'an i. ¹² Ta on sivi ñandaa kúu to'on ña ká'an nayó'o, táxi na kuachi xa'a i. Saá chi kivi xini na yi'i yóo i yoso ke'e ye'é ve'e ño'o ká'no ñoo Jerusalén, on vása yóo i náa i xí'in nda ñii nivi, ni on vása yóo i sásaa i ini nivi. Nda lo'o on vása ní-ke'é i saá ve'e ño'o ká'no, ni ni-ke'é i saá ve'e ño'o sinagoga, ni nda ñii xiiña ñoo Jerusalén ni-ke'é i saá. ¹³ Ta nataa na táxi kuachi xa'a i nda lo'o on kúchiño na kasa ndaa na xa'a kuachi ña káchí na sákuiso na yi'i. ¹⁴ Ta to'on ña ndaa kúu ñayó'o: yi'i kúu ñii ta ndíkõn yichi taJesús, ta nataa yó'o xáni siní na ndí yichi vatá kúu ña. Ta yi'i kisa ká'no i Ndios ndatán kisa ká'no naxii síkuá ndi ra xina'á. Ta ñii ki'va ndatán kandixa na, saá kándixa i to'on Ndios ña ñitaa taMoisés xí'in ndi'i to'on Ndios ña ñitaa inka naprofeta xina'á. ¹⁵ Ta yi'i ta xí'in nataa yó'o na táxi kuachi xa'a i, ñii ki'va kándixa ndi ndí ñii kivi Ndios sanataku ra nivi na nixi'i, án nivi na va'a xikuu na, án nivi na on vá'a xikuu na, ta kuita na ñoo Ndios ña kasa nani ra xa'a kuachi na. ¹⁶ Ta xa'a ña kándixa i ñayó'o, ta ndi'i saá kivi chíkaa i ndee ke'é i ñava'a ña kóni Ndios xa'a ña on kóo nda lo'o ña sandi'i ini i ñoo Ndios ta ñoo nivi.

¹⁷ 'Xa yóo ovi án uní kuiya on vása xa'an i ñoo Jerusalén, ta saá nixa'an i ñoo yó'o, chi ní'i i si'ún ña xa nakaya i

xa'a nivi nandá'ví na táku ñoo Jerusalén, ta kóni i taxi i ña nda'a na. Ta saá tuku mii i kóni i soko i lo'o ñava'a noo Ndíos ve'e ño'o ká'no. ¹⁸ Ta xa'a ña kuchiño ki'vi i ini ve'e ño'o yó'o, xini ñó'ó kasa ndivi i ndayí ña ká'an xa'a ndasaá nduu i taa ta ndii. Tá ndi'i kisa ndivi i ndi'i ñayó'o, ta nixiyo i yoso ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no yó'o, ta sava najudío na kee ñoo estado Asia nakutá'an na xí'in i. Ta on vása ní-xiyo ku'a ní nivi xí'in i, ni on vása ní-sasaá i ini nivi ña siso na nda'yi na kani tá'an na. ¹⁹ Tá najudío na kee ñoo estado Asia káchí na xini na yi'i ké'é i ña on vá'a, ta mii nayó'o xini ñó'ó kixaá na noo ún ña chikaá na kuachi sata i. ²⁰ Táná ka'an najudío estado Asia on xiin na kixi na, ta va'a nivi na yóo yó'o vitin ná ka'an na ndato'on na xí'in ún ndá kuachi kúu ña niki'vi i. Saá chi naJunta Suprema najudío xa xito ndoso na yi'i, ta nivi na yóo yó'o xa kúndaá ini na ña nika'an naJunta Suprema xa'a i. Ta vitin ná ndato'on na xí'in ún ndá kuachi kúu ña naní'i na ndíso i. ²¹ Chi yi'i kúndaá ini i ndí ñii laá kuachi kuchiño sakuiso na sata i kúu ña nika'an i noo nachiño, kachí i saá: “Yi'i kúu taa ta kándixa ndí ndixa natakú nivi na nixi'i. Ta xa'a ña kándixa i saá, táxi na kuachi xa'a i”, saá nika'an i xí'in nafariseo ta xí'in nasaduceo na kúu naJunta Suprema najudío —káchí taPablo xí'in tagobernador.

²² Ta tagobernador Félix, taa ta xini va'a xa'a yichi taJesús, nika'an ra, káchí ra saá:

—Va'a on kunani kuachi yó'o vitin, ta ná kundati yó nda kixaá taLisias taa taká'no noo ndi'i natropa, ta saá kasa nani i xa'a kuachi yó'o —káchí ra xí'in na.

²³ Ta saá taFélix xa'nda chiño ra noo mii ta ndíso chiño xí'in ñii ciento natropa ña chikaá tuku na taPablo ini ve'e kaa, ta taxi ra ndayí ña kaka ndíka taPablo ini ve'e kaa, ta taxi ra ndayí ña ki'vi natá'an taPablo ini ve'e kaa xa'a ña koto na ra ta xa'a ña taxi na ña xini ñó'ó nda'a ra.

²⁴ Ta saá niya'a lo'o kivi, ta taFélix xí'in ñásí'í ra, ñá naní Drusila, ñájudía kúu ñá, kixaa na ve'e chiño. Ta saá taFélix xa'nda chiño ra noo natropa ndí tava na taPablo ini ve'e kaa ña kixaa ra xí'in na noo taFélix ta noo ñásí'í ra. Ta saá kixaa taPablo noo na, ta tagobernador Félix yó'o xini so'o va'a ra to'on nika'an taPablo, ña ndato'on ra xí'in tagobernador ndasaá kuchiño kandixa ra Jesucristo ta kundikon ra yichi ra. ²⁵ Ta taPablo, nika'an ka ra nándaxin ra to'on, káchí ra saá xí'in na:

—Nivi na kándixa Jesucristo xini ñó'ó kutaku na xí'in ñandaa, ta xini ñó'ó nasita xí'in mi na noo ña on va'a. Saá chi vaxi kivi Ndios kasa nani ra xa'a kuachi ndi'i nivi —káchí taPablo xí'in na.

Tá xini so'o taFélix to'on yó'o, ta niyi'ví ní ra, ta nika'an ra xí'in taPablo, káchí ra saá:

—Xa va'a vitin, on ndato'on ka ún xí'in i. Ta saá ñii kivi táná nona lo'o noo i, ta saá kana i yó'ó kixaa ún noo i ña ndato'on ka ún xí'in i —káchí ra xí'in taPablo.

²⁶ Tagobernador Félix yó'o ndáti ra ña taPablo taxi se'é ra lo'o si'ún nda'a ra xa'a ña saña ña'á ra ko'on ndíka ra. Ta xa'a ña ndáti ra naki'in ra si'ún, ku'a ní yichi kana ra taPablo kixi ra noo ra ña ndato'on ra xí'in ra. ²⁷ Ta saá niya'a ovi kuiya, ta taFélix on vása kúu ka ra gobernador, ta niki'vi inká tagobernador ta naní Porcio Festo. Ta xa'a ña kóni taFélix kindoo va'a ra noo najudío, ni-xiin ra saña ra taPablo ko'on ndíka ra. Ta saá nákaa ka taPablo ini ve'e kaa kivi niki'vi taPorcio Festo kuu ra tagobernador ñoo yó'o.

25

*To'on yó'o ká'an ña taPablo ndúkú ra
ndí tarey César kasa nani xa'a kuachi ra*

¹ Ta saá kixaa taFesto ñoo Cesarea ña nakuiso chiño ra kuu ra tagobernador. Tá kundivi ñayó'o, ta niya'a uni kivi,

ta kee ra kuꜥ'an ra nda ñoo Jerusalén. ² Ta saá nasutu ná'no xí'in inka naná'no ñoo najudío kixaa na ñoo ra, ta kixá'á na ká'an na sákuiso na kuꜥchi sata taPablo. ³ Ta ndukú na ñava'a ñoo tagobrador Festo ña ka'nda chiño ra ndí ná ndikó taPablo ñoo Jerusalén ña kasa nani na xa'a kuꜥchi ra. Saá chi xa yóo yu'ú na ka'ni na taPablo tá kuꜥ'an ra yichi ña kuꜥ'an ñoo Jerusalén. ⁴ Ta ndakuijn taFesto káchí ra saá xí'in na:

—Vitin nákaa taPablo ini ve'e kaa ñoo Cesarea. Ta yi'i yachi ní ndikó i no'o i ñoo yó'o. ⁵ Ta va'a sava ndó'ó naná'no ñoo najudío ko'on ndó xí'in i ñoo Cesarea. Ta saá tá ndixa yóo kuꜥchi ndíso taPablo, ta taxi ndó kuꜥchi xa'a ra ñoo i ñoo kán —káchí taFesto xí'in najudío yó'o.

⁶ Ta taFesto kindoo ka ra ona án uxu kivi ñoo Jerusalén, ta saá ndikó ra kuano'o ra ñoo Cesarea, ta tuku kuꜥ'an sava naná'no ñoo najudío xí'in ra, ta nixaa na. Tanda inka kivi, ta yóo taFesto ñoo táyi to'ó ve'e chiño ñoo kisa nani ra xa'a kuꜥchi nivi. Tá kixaa naná'no ñoo najudío ñoo ra, ta saá xa'nda chiño ra ñoo natropa ña tava na taPablo ini ve'e kaa ña kixaa ra xí'in na ñoo ra. ⁷ Tá kixaa taPablo ñoo tagobrador yó'o, ta saá naná'no ñoo najudío na kee ñoo Jerusalén kixá'á na táxi na kuꜥchi xa'a taPablo ñoo tagobrador. Ká'an na sákuiso na kuꜥ'a ní kuꜥchi ndeé sata ra, ta on vása kúchiño na kasa ndaa na xa'a kuꜥchi ña sákuiso na ra. ⁸ Ta saá kixá'á taPablo ká'an ra ndakuijn ra xa'a mii ra, ta káchí ra saá:

—On koó kuꜥchi ndeé ndíso i, ta on sivi ñandaa kúu ña ká'an nayó'o, sákuiso na kuꜥchi sata i. Nda lo'o on vása ní-ya'a ndoso i ñoo ndayí najudío, ni on vása ní-ke'é i ña on vá'a ña chíkaa nino ñayii ve'e ño'o ká'no ñoo Jerusalén, ni on vása ní-ya'a ndoso i ñoo ña xa'nda chiño tarey César —káchí taPablo, ndakuijn ra xa'a mii ra ñoo tagobrador Festo.

⁹ Ta taFesto, xa'a ña kóni ra kindoo va'a ra noo najudío, nindaka to'on ra taPablo, káchí ra saá:

—¿Yukía káchí ini mii ún? ¿Án kóni ún ko'on ún ñoo Jerusalén ña kasa nani i xa'a kuachi ún ñoo kán? —káchí taFesto xí'in taPablo.

¹⁰ Ta ndakuiin taPablo káchí ra saá:

—On vá'a saá, chi ve'e chiño yó'o kómí ña ndayí tarey César, ta saá xini ñó'ó kasa nani ún kuachi xa'a i ve'e chiño yó'o. Saá chi xini va'a ún ndí on vása ní-ke'é i nda ñii ña on vá'a xí'in najudío. ¹¹ Tá ndixa ndíso i kuachi ndeé ña táxi nda kivi i, níkuu, ta saá on ndukú i noo ún ña on taxi ún kivi i. Ta saá ni, tá on koó kuachi ndeé ndíso i, ta nda ñii nivi on vása kómí na ndayí nataxi na yi'i nda'a naná'no noo najudío yó'o. Ta vitin ndúkú i noo ún, tata gobernador, ña ti'ví ún yi'i ko'on i noo mii tarey César ña kasa nani ra kuachi i —káchí taPablo xí'in tagobernador Festo yó'o.

¹² Ta saá taFesto nika'an tá'an ra xí'in nachiño na kúu na kisa chiño yatin xí'in ra, ta saá nika'an ra xí'in taPablo, káchí ra:

—Va'a, xa ndukú ún ña ko'on ún noo tarey César ñoo Roma ña kasa nani ra xa'a kuachi ún, ta vitin va'a ko'on ún noo ra —káchí taFesto xí'in taPablo.

To'on yó'o ká'an ndí taPablo kixaa ra noo tarey Agripa ta noo ki'va tayó'o ñáBerenice

¹³ Ta niya'a lo'o kivi, ta tarey ta naní Agripa xí'in ki'va ra ñáBerenice kixaa na ñoo Cesarea xa'a ña koto na tagobernador Festo. ¹⁴ Ta ku'a ní kivi kindoo na ve'e taFesto, ta saá ndato'on ra xí'in tarey Agripa xa'a kuachi ña táxi najudío xa'a taPablo, ta káchí taFesto saá xí'in ra:

—Yóo ñii taa naní ra Pablo, nákaa ra ini ve'e kaa ñoo yó'o, chi taFélix sandakoo ña'á ra xa'a ña kasa nani yi'i xa'a kuachi ra. ¹⁵ Ta kivi nixa'an i ñoo Jerusalén, ta

naná'no noo najudío, na kúu nasutu ná'no xí'in naxikuá'a, nayó'o taxí na kuachi noo i xa'a tayó'o. Nika'an na xí'in i ndí ndiso ra kuachi ndeé, ta ndukú na noo i ña ka'nda chiño i ña kivi ra. ¹⁶ Ta ndakuiin i kachí i saá xí'in na: “Ndayí mji ndi ñaño Roma on vása táxi ña ndí ñii nivi kivi na tá si'na on ta'an ko'on na noo tajuez ña kasa nani ra xa'a kuachi na. Saá chi nayó'o kómí na ndayí ndakuiin na ka'an na to'on xa'a mji na noo nivi na táxi kuachi xa'a na”, saá kachí i xí'in na. ¹⁷ Ta saá inká kivi, ta kixaa naná'no noo najudío noo i, ta xa'nda chiño i noo natropa ña ko'on na ki'in na taPablo noo nákaa ra ini ve'e kaa ña kixaa ra noo i. ¹⁸ Tá kixaa ra noo i, ta najudío yó'o kixá'á na táxi na kuachi xa'a ra. Ta kuachi ña táxi na on sivi kuachi ndati i koni so'o i ka'an na xa'a kúu ña, ¹⁹ chi kuachi ña chikaa na sata taPablo kúu kuachi xa'a yichi mji najudío ña ndasaá ndikon na Ndios ta kisa to'ó na, chi ká'an najudío yó'o ndí taPablo sáná'a ra inká yichi ña on vása yoo yu'ú xí'in yichi ña ndikon najudío. Saá chi taPablo sáná'a ra kachí ra xa'a ñii ta ta naní Jesús, ta tayó'o nixi'i ra ta natakú ra ta tákú ra vitin, saá ká'an taPablo, sáná'a ra, kachí na. ²⁰ Ta yi'i on vása xini va'a i ndasaá kasa nani i kuachi xa'a yichi ña ndikon najudío, ta saá nindaká to'on i taPablo an va'a ko'on ra ñoo Jerusalén xa'a ña kunani kuachi ra. ²¹ Ta ni-xiin ra ko'on ra ñoo Jerusalén, ta kachí ra ndí va'a ka ko'on ra ñoo Roma xa'a ña kasa nani tarey César kuachi ra. Ta saá xa'nda chiño i noo natropa ña tuku chikaa na ra ini ve'e kaa tanda xino kasa ndivi i ndi'i chiño xa'a ña kuchiño ti'ví ra ko'on ra noo tarey César ñoo Roma —kachí taFesto, ndato'on ra xí'in tarey Agripa.

²² Ta saá ndakuiin taAgripa, kachí ra saá:

—Yi'i, kóni ní i koni so'o i to'on ña ka'an taPablo yó'o —kachí ra.

Ta ndakuiin taFesto, kachí ra saá:

—Va'a, mji kivi taan koni so'o ún to'on ña ka'an taPablo yó'o —káchí ra xí'in taAgripa.

²³ Ta kixaa inka kivi, ta tarey Agripa xí'in ki'va ra ñaBerenice kixaa na ve'e chiño ká'no, ta ku'a'an na niki'vi na xí'in ndi'i ñato'ó na, ta nayó'o ndíxin na tikoto va'a ña livi ní. Saá tuku nataa na ndíso chiño xí'in natropa, ta xí'in nataa na ndíso chiño xí'in chiño ná'no ñoo yó'o ndikon na ku'a'an na sata nayó'o xí'in ñato'ó ní, ta saá kixaa na noo taFesto ve'e chiño ká'no. Ta saá xa'nda chiño taFesto noo natropa ña tava na taPablo ña kixaa ra noo ndi'i nivi na nákutá'an yó'o. ²⁴ Tá kixaa taPablo noo na, ta taFesto nika'an ndoso ra noo ndi'i nivi yó'o, káchí ra saá:

—Tata, tarey Agripa, ta ndó'ó natá'an yó, vitin kúchiño koto ndó taa yó'o ta ñíndichi noo ndó. Ta sata tayó'o ndi'i najudío sákuiso kuachi na ra nda vitin. Tá kivi nixa'an i ñoo Jerusalén ta saá tuku kivi ndikó i ndixaa i ñoo Cesarea yó'o, ta najudío ñii káchí ká'an na ndúkú na noo i ña ka'nda chiño i ña kivi taPablo yó'o xa'a kuachi ndíso ra. ²⁵ Ta yi'i, nindaka to'on va'a i ra, ta on vása ní-naní'i kuachi xa'a ña kivi ra. Ta mji ra ká'an ra ndúkú ra ko'on ra noo tarey César xa'a ña kasa nani ra xa'a kuachi ra. Ta saá chikaa ini i ti'ví i ra ko'on ra ñoo Roma. ²⁶ Ta vitin on vása kúndaa va'a ini i nda kuachi kúu ña ndato'on i xa'a ña taa i noo tutu ña ti'ví i ko'on nda'a tarey César. Ta xa'a ñayó'o kana i ndi'i ndó ña nakutá'an yó koni so'o yó to'on ña ka'an taPablo yó'o. Ta vitin noo mji yó'ó tarey Agripa, ndúkú i ña chindeé ún yi'i. Ta vitin ndaka to'on ún taPablo, ta koni so'o ún ña ndakuijn ra xa'a ra, ta saá kuchiño ún ndato'on ún xí'in i nda to'on kúu ña va'a taa i xa'a ra. ²⁷ Chi xáni sini i ndí ñii chiño kí'ví ní kúu ña ti'ví i ñii tapreso ko'on ra ñoo Roma tá on ko'ó tutu ña ká'an yu kúu kuachi táxi nivi xa'a ra —káchí taFesto xí'in nivi na nákutá'an yó'o.

26

Tɔ'on yó'o ká'an

taPablo ndákuijn ra xa'a mji ra noo taAgripa

¹ Ta saá nika'an tarey Agripa xí'in taPablo, káchí ra saá:

—Vitin va'a ka'an ún ndakuijn ún xa'a mji ún noo kuachi ña sákuiso na sata ún —káchí ra xí'in taPablo.

Ta saá taPablo ndaní'i ra nda'a ra noo na, ta kixá'á ra ká'an ra, káchí ra saá:

² —Kúsií ní ini i ndí noo yó'ó, tata rey Agripa, kúchiño i ka'an i to'on ña ndakuijn i xa'a i noo kuachi ña naná'no noo najudío sákuiso sata i. ³ Saá chi yó'ó kúu ta ta xíni va'a xa'a yichi ña ndíkon mji ndi najudío, ta kúnda va'a ini ún yu kúu ña náa ndi xa'a. Ta xa'a ñayó'o xáku ndá'ví i noo ún ña xí'in ña ká'no ini ún koni so'o ún to'on ña ndato'on i xí'in ún vitin.

TaPablo ndátɔ'on ra xa'a ña ndasaá xitaku ra kivi sí'na on ta'an nakutá'an ra xí'in Jesucristo

⁴ Ta nika'an taPablo, káchí ra saá:

—Ndi'i najudío ná'no kúnda va'a ini na ndasaá xitaku i kivi xikuu i talo'o, chi nda kivi kaku i xitaku i xí'in najudío naño i, ta nixa'an i nixiyo i xa'no i ñoo Jerusalén. ⁵ Ta najudío yó'o kúnda káxín ini na ndí yí' i xikuu i ñii tafariseo, ta xikuu i ta ta xindikon ndino'o ní yichi nafariseo, vará yichi yó'o kúu ña yo'vi ní ka noo ndi'i yichi najudío. Ta tá kóni ví najudío yó'o, ta kivi ndakuijn na kasa ndaa na ndí ndixa xitaku i saá. ⁶ Ta vitin nayó'o chíkaa na kuachi sata i chi ndáti i ta ndaa ini i ndí Ndios ndixa kasa ndivi ra ñava'a ña kindoo ra xí'in naxii síkuá ndi xina'á. ⁷ Tanda kuiya xina'á tanda vitin na uxu ovi ti'vi nivi na kúu sa'ya ñani síkuá taxii síkuá ndi taIsrael, ndivi ñoo kisa chiño na noo Ndios, ta ndáti na ta ndaa ini na ndí kasa ndivi Ndios ñava'a yó'o ña kindoo ra xí'in naxii síkuá na. Tata tarey Agripa, vitin najudío yó'o chíkaa na kuachi sata i chi ñii

káchí xí'in nayó'o, yí'i ndáti i ta ndáa ini i ndí Ndios ndixa kasa ndivi ra ña kindoo ra xí'in nivi. ⁸ Ta ndó'ó, ndi'i nivi na nákutá'an yó'o, ¿ndachun xáni siní ndó ndí Ndios on vása kómí ra ndee ña sanataku ra nivi na nixi'i? —káchí taPablo xí'in tarey Agripa ta xí'in na náta'an xí'in tarey yó'o.

*TaPablo ndátó'on ra ndí kuiya niya'a xikuu ra
ta xindikon saxo'vi ní nivi na kándixa taJesús*

⁹ Ta saá ká'an ka taPablo xa'a mij ra, káchí ra saá:

—Kuiya niya'a, xani siní i ndí yichi taJesús taño Nazaret kúu ña yichi vatá, ñakán chikaa ní i ndee ña sandi'i i xa'a nivi na ndíkon yichi yó'o. ¹⁰ Ta saá xí'in ndayí ña taxi nasutu ná'no nda'a i, nitiin i kua'a ní nivi na ndíkon yichi taJesús na táku ñoo Jerusalén ta taan i nayó'o ini ve'e kaa. Ta nixiyo yu'ú i xí'in nivi na xa'ni sava nivi yó'o. ¹¹ Ta niki'vi i ini kua'a ní ve'e ño'o sinagoga ña nandukú i nivi na ndíkon yichi taJesús, ta saxo'vi ní i na, ña kóni i ndí ka'an na to'on ndiva'a xa'a taJesús ta sandakoo na ña kándixa na ra. Ta nisaá ní ini i xini i ndi'i nivi na ndíkon yichi taJesús, ñakán xixa'an i kua'a ñoo xíyo nándukú i na xa'a ña saxo'vi i na.

*TaPablo ndátó'on ra ndasaá nakutá'an ra xí'in taJesús
ta kándixa ña'a ra*

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Ta saá ñii kivi kua'an i nda ñoo Damasco, ta ní'i i tutu ña taxi nasutu ná'no nda'a i, ña taxi na ndayí nda'a i tiin i ndi'i nivi na ndíkon yichi taJesús na kúu na táku ñoo Damasco. ¹³ Ta saá tá xa tónɗaa ma'ño ndiví kúu ña, ta xini i ñii ño'o yé'e ña kixi nda ñoyívi nino, ta yé'e tá'yá ní ña, ta ndee ka yé'e ña noo ño'o ká'no ña yé'e ndiví, nyeye ña noo i ta noo nataa na kua'an xí'in i. ¹⁴ Ta saá ndiva ndi'i ndi, ta nakoyo ndi nda noo ño'o. Ta xini so'o i ñii to'on ña kúu to'on hebreo, ta kachí ña saá xí'in i:

“Saulo, Saulo, ¿ndachun ndíkõn ún sáxo'vi ún yi'i? Chi xí'in ña kisa toon ún nõõ i, kuiti sátakué'e xí'in mji ún”, kachí tõ'on xí'in i.”* ¹⁵ Ta saá ndakuiin i, ñika'an i: “¿Yu kúu yó'ó, Tata?”, kachí i xí'in ra. Ta ndakuiin ra, kachí ra saá: “Yi'i kúu i Jesús, ãa ãa ndíkõn ún sáxo'vi ún. ¹⁶ Ta vitin nakundichi ún, saá chi xa'a ña sakuiso i chiño ká'no sata ún kúu ña nitivi i nõõ ún. Yi'i nakaxin i yó'ó kuu ún ñii ãa ãa kasa chiño nõõ i, ta kuu ún ãa ãa ndakuiin xa'a i. Xíni ñó'ó ndato'on ún xí'in ñivi xa'a ña xini ún kivi vitin, ta xini ñó'ó ndato'on ún xí'in na xa'a ña saná'a i yó'ó kivi ña vaxi. ¹⁷ Ta yi'i ndixa sakaku i yó'ó nõõ najudío ñañoõ mji ún, ta ndixa sakaku i yó'ó nõõ ñivi na õn vása kúu najudío, chi vitin tí'ví i yó'ó ko'on ún ndato'on ún xí'in ñivi na õn vása kúu najudío. ¹⁸ Saá chi kóni i ña chindeé ún ñivi yó'o ña kundaa káxín ini na yu kúu ñandaa, xa'a ña sandakoo na yichi õn vá'a ña naa ní ndíkõn na, ta kundikõn na yichi va'a nõõ yóo ño'o yé'e ndino'o. Ta saá õn taxi ka na ndayí nda'a ñanímã ndiva'a ká'no Satanás ka'nda chiño ña nõõ na, ta taxi xí'in mji na nda'a Ndios ña ka'nda chiño ra nõõ na. Ta xa'a ña kandixa na yi'i, Ndios kasa ká'no ini ra xa'a kuachi na, ta saá ndixa naki'in na ndi'i ñava'a ña taxi Ndios nda'a ñivi na kúu sa'ya ra”, kachí ta Jesús xí'in i.

*Tõ'on yó'o ká'an ña ndí taPablo kisa ndivi ra
ña xa'nda chiño taJesús kivi nitivi ra nõõ ra*

¹⁹ Ta taPablo ndato'on ka ra, kachí ra saá xí'in tarey Agripa:

—Ta saá yi'i, tata rey Agripa, nda lo'o õn vása ní-kisa só'ó i nõõ ña xa'nda chiño taJesús kivi nitivi ra nõõ i.

²⁰ Nda víka, si'na kixá'á i ñika'an ndoso i nõõ ñivi ñañoõ

* ^{26:14} TaJesús kóni kachí ra ndí taSaulo ké'é ra ndatán ké'é ñii tísindiki tí toon ini, ta kaxá'á rí mji nõõ sijn kaa ña nákaa nõõ yata kisa chiño rí, ta saá sátakué'e xí'in mji rí.

Damasco to'on xa'a taJesús. Ta saá nixa'an i ñoo Jerusalén xí'in kua'a ní ka ñoo ña ndá'vi ndaa estado Judea ña ndato'on i xa'a taJesús. Ta saá nixa'an i kua'a ní ñoo ñoo táku ñivi na on vása kúu najudío ña ndato'on i xí'in na. Ta ñii ñii ñoo ñoo nixa'an i, ndato'on i xí'in ñivi xa'a ña xíní ñó'ó nandikó ini na, ta sandakoo na yichi on vá'a, ta kivi na yichi Ndios. Ta saá xíní ñó'ó ke'é na ñava'a ña saná'a ndí ndixa xa nandikó ini na ta ndíkon na yichi Ndios. ²¹ To'on yó'o kúu ña nika'an ndoso i ñoo ndi'i ñivi, ta xa'a ñayó'o sava najudío tjin na yi'i kivi nixiyo i ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no ñoo Jerusalén, ta ndukú na ka'ni na yi'i. ²² Ta Ndios ndixa chindee ra yi'i, ta saá nda kivi vitin táku ka i, ta ká'an ndoso i to'on va'a xa'a taJesús ñoo ndi'i ñivi. An nakuiká kúu na, an nandá'ví kúu na, ta kuiti ká'an i xí'in na to'on va'a ña ñii yóo yu'ú xí'in to'on Ndios ña ñitaa taMoisés xí'in inka naprofeta kuiya xina'á. ²³ To'on ña ñitaa nayó'o káchí ña ndí Cristo ta kúu ña ta ti'ví Ndios sakaku ra ñivi, tayó'o xíní ñó'ó xo'vi ra, ta kivi ra. Ta saá kuu ra tanoo natakú ñoo ndi'i ñivi na nixi'i. Ndatán yóo ño'o yé'e ñoo ñivi na kúu najudío ta ñoo ñivi na on vása kúu najudío, saá koo Cristo, káchí to'on Ndios ña ñitaa na xina'á —káchí taPablo xí'in tarey Agripa ta xí'in ñivi na náta'an xí'in ra na nákutá'an yó'o.

To'on yó'o ká'an ndasaá ndakuijn taAgripa ñoo to'on ña ndato'on taPablo xí'in ra

²⁴ Ta saá ndakuijn taFesto, xí'in ndi'i ndee ra nika'an ra xí'in taPablo, káchí ra saá:

—Tata Pablo, ñaa ña sána kúu yó'ó! Ndixa xa'a ña kua'a ní ka'vi ún, ñayó'o sásána ña sivi ún vitin —káchí taFesto xí'in taPablo.

²⁵ Ta ndakuijn taPablo, káchí ra saá:

—Tata Festo, ña ña kánóo síkón ní ñato'ó ñoo yó kúu ún, ta ndakuijn i xa'a i ndí on sivi ña ña sána kúu i.

Ñandaa va kúu to'on ña ká'an i xí'in ndó. ²⁶ Ta tarey Agripa xíni va'a ra xa'a ndi'i ña ndato'on i xí'in ndó. Saá chi on sivi ña yoo se'é kúu ndi'i ña nindo'o taJesus. Ta xa'a ña kúnda va'a ini ra xa'a taJesus, ká'an i noo tarey Agripa yó'o xí'in ña ndino'o ní ini i —káchí taPablo xí'in taFesto.

²⁷ Ta saá nindaqa to'on taPablo tarey Agripa, káchí ra xí'in ra:

—Tata rey Agripa, ¿án kándixa ún to'on ña nita napro-feta kuiya xina'á? Ndixa xíni i ndí kándixa ún to'on ña nita na —káchí taPablo xí'in tarey Agripa.

²⁸ Ta ndakuiin taAgripa, káchí ra saá xí'in taPablo:

—¿Án xáni sini ún ndí xí'in lo'o to'on ña ndato'on ún xí'in i kúchiño ún sanoo ún ini i ña ki'vi i yichi taJesus? —káchí ra xí'in taPablo.

²⁹ Ta ndakuiin taPablo, káchí ra saá:

—Án xí'in lo'o to'on án xí'in kua'a ní to'on ña ndato'on i xí'in ún, ndúkú i noo Ndios ndí yó'ó, tata, xí'in ndi'i nivi na nakutá'an yó'o, nduu ndó nivi na kándixa taJesus ñii ki'va ndatán yi'i kúu i ta kándixa taJesus. Ta ndixa on xiin i ña kuu ndó nivi na nó'ni xí'in cadena, ndatán nó'ni yi'i —káchí taPablo xí'in na.

³⁰ Ta saá tarey Agripa, xí'in ñáki'va ra ñáBerenice, xí'in tagobernador Festo, ta xí'in inká nivi na nakutá'an yó'o, nakuita ndi'i na, ta kee na noo xindo na, ³¹ ta kua'an na noo kúchiño na ka'an na xí'in tá'an na. Ta noo kua'an na yó'o, nika'an tá'an na, káchí na saá:

—TaPablo yó'o on vása ní-ki'vi ra kuachi ndeé xa'a ña taxi kivi ra, ni xa'a ña xo'vi ra ini ve'e kaa —káchí na, ká'an na xí'in tá'an na.

³² Ta saá nika'an tarey Agripa xí'in tagobernador Festo, káchí ra:

—Tá on vása ní-ndukú tayó'o ko'on ra noo tarey César ña kasa nani ra xa'a kuachi ra, níkuu, ta kuchiño saña yó ra ko'on ndíka ra vitin —káchí tarey Agripa xí'in taFesto.

27

*Tə'on yó'o ká'an ña taqobrador Festo tı'ví ra taPablo
kua'an ra ñoo Roma*

¹ Ta saá kixaa kivi ña chikaa ini taqobrador Festo ña kee ndi ko'on ndi xí'in tón barco nda estado Italia noo nákaa ñoo Roma. Ta natropa na ndaa ve'e kaa nataxi na taPablo ta xí'in inka nataa na xiño'o ini ve'e kaa yó'o, nataxi na nayó'o nda'a ñii ta ta naní Julio. Ta Julio yó'o kúu ta ndiso chiño xí'in ñii ciento natropa, ta kúu ra ñii tatá'an ñii ti'vi natropa na naní Compañía Augusta, ta natropa yó'o kúu na kisa chiño noo tarey César. ² Ta ndaa ndi ñii tón barco tón kixi ñoo Adramitio. Ta tón barco yó'o xa yóo ti'va nó kee nó ko'on nó ñii yichi noo ya'a nó kua'a ní ñoo estado Asia, ta kukuiin nó lo'o kuiti ñii ñii ñoo yó'o. Ta saá kee ndi kua'an ndi xí'in tón barco yó'o. Ta ñii tatá'an ndi ta naní Aristarco kua'an ra xí'in ndi. Ta taAristarco yó'o kúu ra ta taño Tesalónica ña ndá'vi ndaa estado Macedonia. ³ Ta nitivi inka kivi ta nixaa ndi ñoo Sidón. Ta ta Julio, ta ta ndiso chiño xí'in natropa, ke'é ra ñava'a xí'in taPablo taxi ra ña noo ra tón barco ña ko'on ra nakutá'an ra xí'in namigo ra na táku ñoo yó'o. Ta nayó'o chindee na ra, taxi na ña xini ñó'ó nda'a taPablo. ⁴ Ta saá ndaa tuku ndi tón barco ta kee ndi kua'an ndi. Ta miji chí xiiña noo kua'an ndi, ndee ní vaxi tachi ña káni tón barco, ta xa'a ña káni ní tachi yó'o ña chinda'a ña tón barco nandikó nó chí sata, yo'vi ní táxi ña ko'on ndi chí noo. Ta xa'a ñayó'o chikaa ini ndi nasama ndi yichi noo ko'on ndi. Ta saá naki'in ndi kua'an ndi ta niya'a ndi ñii tá'vi ñoo isla Chipre noo on vása ndee ní káni tachi. ⁵ Ta saá kee ndi kua'an ndi, ta niya'a ndi yatin ñoo estado Cilicia xí'in ñoo estado Panfilia, ña ñó'o yu'u takuií, ta saá nixaa ndi ñoo Mira ña ndá'vi ndaa estado Licia.

⁶ Ta ñoo Mira yó'o taJulio, ɬa ɬa ndíso chiño, naní'i ra ñii barco tón kixi ñoo Alejandría ta kuá'an nó nda ñoo estado Italia. Ta taJulio xa'nda chiño ra ñoo ndi ña ndaa ndi tón barco yó'o. Tá ndi'i ndaa ndi nó, ta kee ndi kuá'an ndi. ⁷ Ta xa kuá'a ní kivi kúu ña ñó'o ndi kuá'an ndi, chi kuee ní kuá'an tón barco, saá chi yo'vi ní kuá'an tón yó'o xa'a ña ndeé ní káni ɬachi ña vaxi chí ñoo kuá'an ndi. Ta niya'a ndi yatin ñoo Gnido, ta on vása ní-kivi xa ndi ñoo yó'o, chi ndeé ní káni ɬachi. Ta saá tuku nasama ndi yichi ta kuá'an ndi chí sur, ta kuá'an ndi yá'a ndi yatin ñoo isla Creta, ñii tá'ví ñoo on vása ndeé ní káni ɬachi, ta niya'a ndi ñii xiiña isla yó'o, ña naní Salmón. ⁸ Ta kuee ní kuá'an tón barco xí'in ndi ñoo takuií, ta kánóo nó kuá'an nó yatin ñoo yóo ño'o yichi. Ta saá yo'vi ní nixa ndi ñii xiiña ña naní Buenos Puertos, ña yóo yatin xí'in ñii ñoo ña naní Lasea ña nákaa isla Creta.

⁹ Xa kuá'a ní kivi kúu ña kee ndi ñoo Cesarea, chi tón barco kuee ní kuá'an nó, ta vitin xa yatin ní tondaa ña kixaa uní yo ña vixin, saá chi xa ndi'i vikō najudío ña kúu ña yóo so'on na. Ta uní yo vixin yó'o kúu ña yiyo ní kaka tón barco ñoo takuií mīni. ¹⁰ Ta xa'a ña yiyo ní yó'o, ndato'on taPablo xí'in nataa na ndíso chiño xí'in tón barco, káchí ra saá xí'in na:

—Nataa tá'an yó, táná kee yó vitin ña ko'on yó xí'in tón barco ñoo takuií, ta xini i ndí kundo'o yó ña on vá'a. Saá chi yiyo ní ndi'i xa'a ñakía'vi ña ñó'o ini tón barco ndíso nó, ta saá tuku yiyo ní ndi'i xa'a mii yó xí'in tón barco ñoo takuií —káchí taPablo xí'in na.

¹¹ Ta taJulio ni-xiin ra chikaa so'o ra to'on yó'o ña ndato'on taPablo xí'in na, ta va'a ka chikaa so'o ra to'on ña nika'an ɬa ɬa káva tón barco, ta chikaa so'o ra to'on ña nika'an ɬa ɬa xí'in yiton tón barco. ¹² Ta na ovi ɬa yó'o xí'in kuá'a ní nataa na kisa chiño ñoo na, yóo yu'ú na

ndí ɔn vá'a Buenos Puertos yó'o xa'a ña kindoo na uní yoo vixin. Ta nika'an na ndí va'a chikaa na ndee xí'in mii na ña ko'on na xí'in tón barco nda ñoo Fenice, ña nákaa inka tá'ví isla Creta, ta va'a ka ná kindoo tón barco kundichi nó ñoo yó'o ndi'i yoo vixin ní, chí ñoo Fenice yó'o tívi xíto ndaa ña chí noreste ta tívi xíto ndaa ña chí sureste.

To'on yó'o ká'an xa'a ña ndee ní káni tachí tón barco kivi ku'an nó noo takuií miji

¹³ Ta ñii kivi va'a ní livi xíka tachí ña kixi chí sur, ta saá nivi na kisa chiño ini tón barco, nika'an na, káchí na saá:

—Va'a vitin, chi tachí ña xíka yó'o kivi chindeé ña tón barco xaá nó nda ñoo Fenice —káchí na.

Ta saá ndaa ndi'i ndi tón barco, ta na kisa chiño ini tón barco nasita na ndi'i yo'o ña nó'ni kaa ná'no ña veé ní, ña ñó'o ini takuií, ña kúu ña ɔn vása táxi ko'on tón barco nda ñii xiiña. Tá ndi'i ña tava na ñaveé yó'o, ta nisaña tón barco, ta kee nó ku'an nó xí'in ndi, ta kánóo nó, ku'an nó yu'u takuií miji, yatin noo yoo ño'o yichí isla Creta. ¹⁴ Ta saá ñii kama kixá'á ndee ní káni tachí na'á ña naní Euroclidón. Ta tachí yó'o vaxi ña chí ma'ño noo keta ño'o xí'in chí norte, ta ndee ní káni tachí yó'o tón barco.

¹⁵ Ta saá ni-kuchiño ko'on ka ndi chí noo kóni ndi ko'on ndi. Ñakán saña ndi ña káva ndi tón barco noo kóni ndi ko'on nó xí'in ndi, ta va'a ka sandakoo ndi ndi ña tachí ná ka'nda chiño ña míchí ko'on nó. ¹⁶ Ta saá nixaa ndi yatin noo nákaa isla lo'o ña naní Clauda, ta ku'an ndi ñii tá'ví noo ɔn vása ndee ní xíka tachí. Ta tón barco ká'no noo ñó'o ndi ku'an ndi, ñoo nó ñii tón barco lo'o, ku'an nó, ta saá xí'in ñayo'vi ní nasita ndi tón lo'o yó'o, xa'a ña koto chinda'á tachí nó, ta kani nó tón barco ká'no. Ta saá chikaa va'a ndi tón lo'o yó'o ini tón barco ká'no. ¹⁷ Ta saá xí'in ku'a ní yo'o, nataa na kisa chiño xí'in tón barco ká'no, chisúku ndaa na ku'a xiiña nó ña katón kútu na nó, xa'a ña chindeé ña nó ña ɔn ndata nó. Saá chi yí'vi

ní na koto tachi ña ndeé ní káni, chinda'á ña tón barco ña ko'on nó nda Sirte, ña kúu ñii xiiña noo on vása kónó takuí mini, ta yí'ví na koto kani ndaa tón barco noo yotí ña yóo ini takuí, ta tani nó. Ta xa'a ña yiyo yó'o, sanoo na tikoto ndíka ña nó'ni noo yiton tón ñíndichi sata tón barco, ta sandakoo na tón barco ko'on nó chí noo chinda'á tachi nó. ¹⁸ Ta nitivi inká kivi, ta nda lo'o on xiin tachi yaa ña, ta ndeé ní káni ka ña tón barco noo ñó'o ndi. Ta saá nivi na kisa chiño ini tón barco tava na ñaveé ndiso nó ña kúu ñakía'vi ñó'o ini nó, ta sakana na ndi'i ñakía'vi yó'o ini takuí mini xa'a ña ndukama tón barco yó'o. ¹⁹ Saá kúu, ta kixaa kivi uni, ta nda lo'o on vása yaa tachi, ni on vása ní-xikuiin koon savi, ta ndi'i ndi ñó'o ini tón barco, tava ndi ndi'i nda'a chiño válí, ta sakana ndi ña ini takuí xa'a ña ndukama ka nó. ²⁰ Ta ndiví ñoo ndeé ní káni tachi, ta ndeé ní koon savi. Ta saá niya'a kua'a ní kivi, ta on vása ní-xini ndi kimi, ni on vása ní-xini ndi ño'o ña ye'e ndivi. Ta on vása ní-ka'an ka ndi ña kuchiño kutaku ndi, saá xani sinj ndi.

²¹ Ta saá niya'a kua'a ní kivi, ta ndi'i ndi na ñó'o ini tón barco nda lo'o ni-xixi ndi. Ta saá taPablo nakundichi ra ma'ño noo nakutá'an ndi'i nataa na kisa chiño ini tón barco, ta nika'an ra xí'in na, kachí ra saá:

—Ndó'ó tata, xa nika'an i xí'in ndó ndí on vása va'a sandakoo yó isla Creta. Tá ní chikaa so'o ndó to'on ña nika'an i xí'in ndó, níkúu, ta saá on koo ña yo'vi xó'vi yó vitin, ni on vása ní-ndaño'ó kua'a ní ñakuíka xí'in ñakía'vi ña xiño'o ini tón barco yó'o, níkúu. ²² Ta saá ni, on kundí'i ini ndó, ta va'a ka chikaa ndó ndeé ini mii ndó, chi nda ñii yó ñó'o yó'o on kivi yó, ndasaá kuiti tón barco yó'o ndi'i xa'a. ²³ Saá chi ñoo ndive'e nitivi noo i ñii ñaángel ña kee noo Ndios, Taa taKá'no noo i, ta kúu ra taa ta kisa chiño i noo. ²⁴ Ta nika'an ñaángel yó'o xí'in i, kachí ña saá: “On kuyi'ví ún, Pablo, chi ndixa xaa ún noo tarey

César ña kasa nani ra kuachi xa'a ún. Ta inkā ñava'a ke'é Ndios xí'in ún kuu ña sakaku ra ndi'i nivi na ñó'o ini tón barco xí'in ún, ta nda ñii ndó'ó on kivi ndó", kachi ñaángel xí'in i. ²⁵ Ta saá va'a chikaa ndó ndee ini ndó, chi kúndaa ini i ndí Ndios kúu taa tandaa, ta ndixa kasa ndivi ra ndi'i to'on ña nika'an ra xí'in i. ²⁶ Ta vará on takué'e nda ñii mii yó, ta tón barco yó'o ndi'i xa'a nó tá xaa nó yatin ñó'o yichí ñii isla —káchí taPablo xí'in nataa na kisa chiño xí'in tón barco yó'o.

²⁷ Ta saá nixino uxu komi kivi, ta kánóo tón barco noo takuií ñii xiiña ña naní Mar Adriático. Ta xa nitondaa ma'ño ñóo kúu ña, ta nataa na kisa chiño xí'in tón barco xáni siní na ndí xa nixaa ndi yatin noo yóo ñó'o yichí. ²⁸ Ta saá sanoo na ñii yo'o ña nó'ni noo xí'in ñaveé lo'o, ña kúu ña xini ñó'ó na cho'on ki'va na ñakónó takuií. Ta saá tá sanoo na ñayó'o ini takuií, ta kundaa ini na ndí oko xa'on ñii metro kúu ñakónó ini takuií yó'o. Ta saá inkā xiká ka lo'o ku'a'an tón barco, ta tuku sanoo na yo'o ini takuií ña cho'on ki'va na ndasaá kónó takuií. Ta saá kundaa ini na ndí oko uxá metro kúu ñakónó takuií vitin. ²⁹ Ta saá kixá'á yí'ví na kotó kani tixin tón barco yuu ná'no ña ñó'o ini takuií noo xa yatin yóo ñó'o yichí. Ta tuku tjin na komi ñaveé ná'no ña nó'ni ndaa tón barco ta sanoo na ña ini takuií xa'a ña chindeé ña kundichi tón barco noo takuií, ña on ko'on nó noo yóo yuu. Ta saá ndukú na noo Ndios ña yachi ní kixaa ña tivi inkā kivi. ³⁰ Ta sava nataa na kisa chiño xí'in tón barco xáni siní na ndí va'a ka ná sakaku xí'in mii na. Ta saá kixá'á na sánoo se'é na tón barco lo'o xa'a ña kanóo nó noo takuií. Ta ndákuiti ña sakuu na kúu ña sánoo na ñaveé ná'no, chi nataa yó'o chikaa ini na ko'on se'é na xí'in tón barco lo'o yó'o nda noo yóo ñó'o yichí ña kaku na. ³¹ Ta taPablo kundaa ini ra yu kúu ña kóni nataa yó'o ke'é na, ta saá kee ra ku'a'an ra noo yóo taa ta ndíso chiño ta noo yóo natropa ra xí'in ra. Ta nixaa

ra, ta *nika'an* ra, *káchí* ra *saá xí'in* na:

—Ndi'i *mij* yó *xíní ñó'ó* *kindoo* *ka* yó *ini tón barco* *ká'no* *yó'o*, ta *saá va'a* *kaku* *ndi'i* yó. *Tána sava* yó *kee* yó *ko'on* yó ta *sandakoo* yó *tón barco* *yó'o*, ta *saá on* *kuchiño* *kaku* *ndi'i* yó —*káchí taPablo* *xí'in* na.

³² Ta *natropa* *chikaa* *so'o* na *to'on* *yó'o*, ta *xa'nda* na *yo'o* *ña nó'ni tón barco* *lo'o*, ta *nisaña* *nó*, *ku'a'an* *mij* *nó noo* *takuí* *míni*.

³³ Ta *xa yatin* *ní ña tiví* *inka* *kiví* *kúu* *ña*, ta *taPablo* *nika'an* ra *ndukú* ra *noo* *ndi'i* *nivi* na *ño'o* *ini tón barco* *xí'in* ra, *káchí* ra *saá*:

—Ta *vitin* *xa niya'a* *uxu* *komí* *kiví* ta *nda* *lo'o on* *vása* *xíxi* *ndó*. ³⁴ Ta *vitin* *xáku* *ndá'ví* *i noo* *ndó* *ña kuxu* *ndó* *lo'o xa'a* *ña kukomí* *ndó ndee*, *saá* *chi kúnda* *ini i* *ndí* *nda* *lo'o on* *takue'e* *nda* *ñii* *mij* yó —*káchí taPablo* *xí'in* na.

³⁵ Ta *saá ki'in* *taPablo* *sita* *va'a* ta *nika'an* ra *xí'in* *Ndios*, *káchí* ra *saá*:

—*Táxa'vi* *ña'á ún*, *Tata Yivá* yó *Ndios*, *chi táxi* *ún* *ña xíní* *ño'ó* *kuxu* *ndi* —*káchí taPablo* *xí'in* *Ndios*.

Ta *saá sakuáchi* ra *sita* *va'a* *yó'o*, ta *kixá'á* ra *xíxi* ra *lo'o* *ña*. ³⁶ Ta *xí'in* *ña ké'é* *taPablo* *saá*, *chikaa* ra *ndee* *ini nataa* *yó'o*, ta *kixá'á* na *xíxi* na. ³⁷ Ta *ndi'i* *mij* *ndi* na *ño'o* *ini tón barco* *yó'o* *kúu* *ndi* *ovi* *ciento* *uni* *siko* *xa'on* *ñii* *nivi*.

³⁸ *Tá* *ndi'i* *xixi* *ndi'i* *nataa* na *kísa* *chiño* *xí'in* *tón barco*, ta *sakana* na *ndi'i* *ñaveé* *ña kúu* *ndikin* *trigo* *xí'in* *ndikin* *cebada* ta *xí'in* *inka* *ña ndíso* *tón barco*, *sakana* na *ndi'i* *ñayó'o* *ini takuí* *xa'a* *ña ndukama* *ka* *tón barco*.

To'on yó'o ká'an ndasaá ndi'i xa'a tón barco

³⁹ Ta *nitivi* *inka* *kiví*, ta *on* *vása* *ní-kuchiño* *kúnda* *ini* na *mij* *ndá'vi* *ndaa* *ño'o* *yichí* *ña xíto* na *nakaa* *yatin*. Ta *saá xíto* na *ñii* *xiiña* *ña kúu* *nina* *yo'tí* *yu'u* *míni*, ta *xáni* *sini* na *saá*: *Va'a* *ná* *chikaa* yó *ndee* *ña ko'on* yó *xí'in* *tón* *barco*, ta *xaa* yó *nda* *xiiña* *kaa* *noo* *yóo* *yo'tí*, *saá* *chikaa* *ini*

na. ⁴⁰ Ñakán xa'nda na yo'o ña nó'ni kaa ná'no ña veé ní, ña ñó'o ini takuií, ta ndaxin na yo'o ña nó'ni tón yiton tón xini ñó'ó na káva na tón barco. Ta saá nakani ndichi na sata tón barco ñii yiton kani, ta chiko'ni na ñii tikoto lo'o noo nó, xa'a ña chinda'á tachi tón barco ko'on nó noo yoo yotí. ⁴¹ Ta saá kua'an tón barco, ta on ta'an ka xaa nó yu'u takuií, ta kani ndaa tixin nó noo yotí, noo on vása kóno ka takuií mini. Ta saá ni-kuchiño nó ko'on ka nó, chi tixin nó kani ndaa ña noo yotí. Ta xí'in ña ndeé ní kani ndaa takuií tón barco yó'o tанда kixá'á nó chachi nó. ⁴² Ta xani sinj natropa ña ka'ni na ndi'i napreso, chi yí'vi na koto ndava ni'ni nayó'o noo takuií ta kaku na ko'on ndika na, saá xani sinj natropa yó'o. ⁴³ Ta ta ndiso chiño xí'in natropa ni-xiin ra ña ka'ni na taPablo, ta saá xa'nda chiño ra noo natropa ndi on ka'ni na nda ñii napreso. Ta xa'nda chiño ra noo ndi'i ni'vi na ñó'o ini tón barco, káchí ra saá xí'in na:

—Si'na ndi'i ndó na va'a kuchiño kunoo ko'on mató'on noo takuií, vitin kee ndó ko'on ndó, ta xaa ndó nda noo yoo ño'o yichí kaa. ⁴⁴ Ta ndó'ó na on vása kuchiño kunoo ko'on mató'on noo takuií, ñii ñii ndó xini ñó'ó tiin ndó yiton tón barco yó'o, tón kuu tón chachi, ña kuchiño kundoso ndó sata nó, ta xaa ndó nda noo yoo ño'o yichí kaa —káchí ta ndiso chiño yó'o.

Ta saá kisa ndivi ndi to'on ña nika'an ra xí'in ndi, ta va'a nijxaa ndi'i ndi noo yoo ño'o yichí yu'u takuií mini, ta nda lo'o on vása ní-takué'e nda ñii ndi.

28

*To'on yó'o ká'an xa'a
ña nindo'o taPablo ñoo isla ña naní Malta*

¹ Tá nijxaa ndi'i ndi noo ño'o yichí ña nákaa yu'u takuií mini yó'o, ta saá xini so'o ndi ndí ño'o yó'o naní ña isla Malta. ² Ta ni'vi na táku yó'o, va'a ní naki'in na ndi'i. Ta

kama xa'mi na ñii ño'o xa'a ña nasaa lo'o ndi, chi koon ní savi, ta vixin ní. ³ Ta taPablo nixa'an ra kaya ra ñii nomi titon, ta taan ra titon yó'o noo ño'o xixi. Ta xa'a ña ñi'ni ní ño'o xixi yó'o, ta ñii tíkoó tixati keta rí tixin titon yó'o, ta tjin rí nda'a taPablo, ta tákaa ndaa rí nda'a ra. ⁴ Tá xini nivi ña tjin tíkoó xati yó'o nda'a taPablo, ta nika'an xí'in tá'an na, káchí na saá:

—Ndixa tayó'o kúu ra ñii ta ta on vá'a ta xa'ni nivi, ta xa'a ñayó'o ndios ña kisa to'ó yó ña naní “ñandaa” on taxi ka ña kutaku tayó'o. Vará kuchiño ra nikaaku ra noo takuii mini, ta vitin ndios mij yó yó'o chitóni ña kivi ra —káchí na, ká'an na xí'in tá'an na.

⁵ Ta taPablo sakisin ra nda'a ra noo tákaa ndaa tíkoó xati noo ño'o xixi, ta tíkoó yó'o nakava rí noo ño'o, ta nda lo'o on koó ña ní-ndo'o taPablo. ⁶ Ta saá nivi nakutá'an yó'o xito na yu kúu ña kundo'o taPablo, chi ndati na ama kixá'á kaa kuiño ndi'i yiki koñu ra, án ñii kama nakava ra kivi ra. Ta saá na'á ní xindati na, ta nda lo'o on koó ña on vá'a ní-ndo'o taPablo. Ta saá nasama na ña xani sini na, ta nika'an xí'in tá'an na, káchí na saá:

—Ñii ndios kúu tayó'o, ñakán on koó ña ní-ndo'o ra —káchí na, ká'an na.

⁷ Ta yatin noo nixa'a ndi noo ño'o yichí yó'o, yoo ve'e ñii ta taká'no noo ndi'i nivi na taku ñoo yó'o, ta naní ra Publio. Ta tayó'o va'a ní naki'in ra ndi'i, ta kana ra ndi'i ko'on ndi xí'in ra ve'e ra. Ta nixa'a ndi ta kindoo ndi xí'in ra ve'e ra uní kivi. ⁸ Ta yivá taPublio yó'o ndeé ní ndó'o ra, kómí ra kue'e ka'ni, ta koon ní ini ra nij. Ta saá nixa'an taPablo noo kándú'u ta ndeé ndó'o yó'o, ta chiso ra nda'a ra sini tayó'o, ta ndukú ra noo Ndios xa'a ra, ta saá nduva'a ra. ⁹ Ta saá ndi'i nivi na ndeé ndó'o, na taku ñoo isla Malta yó'o, kixaa na noo taPablo, ta xí'in ndee Ndios sandúva'a ndi'i ra na. ¹⁰ Ta xa'a ñayó'o, nivi naño yó'o kisa to'ó ní na ndi'i, ta taxi na ña xini ñó'ó nda'a ndi. Tá xa yatin kixaa

kiví ña kee ndi ñoo yó'o, ta saní'li na ndi'i kua'a ní ña xíní ñó'ó noo ndi ko'on xí'in ndi ñoo Roma.

Tò'on yó'o ká'an xa'a taPablo nixaa ra ñoo Roma

¹¹ Xindoo ndi ñoo isla Malta uní yoo, ta saá ndaa ndi inká tón barco, tón xindichi ñoo isla Malta ndi'i yoo vixin. Tón barco yó'o kee nó ñoo Alejandría, ta noo nó, yíta ovi na'ná nandios vatá na kisa to'ó nivi na kúu nagriego, ta nandios yó'o naní Cástor xí'in Pólux. ¹² Ta ndaa ndi tón barco yó'o, ta kua'an ndi ñoo Siracusa xí'in nó. Tá nixaa ndi ñoo yó'o, ta kindoo ndi uní kiví. ¹³ Ta saá kee tuku ndi ta kua'an ndi xí'in tón barco, ta nixaa ndi nda ñoo Regio. Tá nitivi inká kiví, kixá'á xíka lo'o tachi ña kixi chí sur, tachi va'a xikuu ña, chi chindeé ña ndi'i ña kama ka kua'an tón barco xí'in ndi. Ta saá inká kiví nixaa ndi ñoo Puteoli. ¹⁴ Ta ñoo yó'o nakutá'an ndi xí'in sava nivi na kándixa taJesús, na táku ñoo yó'o. Ta nayó'o ndukú na noo ndi ña kindoo ndi xí'in na uxá kiví. Ta kindoo ndi xí'in na, ta saá niya'a uxá kiví, ta kee ndi, ta kua'an xá'á ndi ta nixaa ndi nda ñoo Roma. ¹⁵ Ta sava nivi na kándixa taJesús na táku ñoo Roma, xa xini so'o nayó'o ña vaxi ndi yichi. Ta saá kee na ñoo Roma, ta kua'an na ña nakutá'an na xí'in ndi yichi. Ta sava nivi na kándixa taJesús yó'o nakutá'an na xí'in ndi ñoo ña naní Foro de Apio, ta inká sava nayó'o nakutá'an na xí'in ndi ñii xiiña ña naní Tres Tabernas. Tá nakutá'an taPablo xí'in ndi'i nayó'o, ta nika'an ra xí'in Ndios, taxi ra ña táxa'vi ña'á, ta naki'in ini ra ndee. ¹⁶ Tá nixaa ndi ñoo Roma, ta saá taá ta ndíso chiño xí'in natropa nataxi ra ndi'i napreso nda'a ñii taká'no noo natropa ñoo Roma. Ta nachiño ñoo Roma taxi na ndayí nda'a taPablo ña kutaku ra ñii ve'e, vará ndiví ñoo xíní ñó'ó koo ñii tatropa xí'in ra xa'a ña kundaa ña'á ra.

TaPablo nika'an ndoso ra to'on va'a xa'a taJesús noo najudío na táku ñoo Roma

17 Ta saá niya'a uní kivi, ta taPablo kana ra nataa na kúu naná'no noo najudío na táku ñoo Roma xa'a ña kixaa na noo ra. Tá kixaa na nakutá'an na ve'e noo yoo taPablo, ta saá kixá'á ra ndát'on ra xí'in na, káchí ra saá:

—Natá'an yó, kóni i ña kundaa ini ndó ndí yi'i on vása ní-ke'é i nda ñii ña on vá'a xí'in nañoo yó najudío, ni nda lo'o on vása ní-chikaa i nino yichi ña xindikon naxii síkuá yó xina'á. Ta vará on koó ña on vá'a ní-ke'é i xí'in nañoo yó, ta sava naná'no noo najudío na táku ñoo Jerusalén tjin na yi'i, ta taxi na yi'i nda'a nachiño ñoo Roma. 18 Ta nachiño yó'o, ku'a ní ña nindaka to'on na yi'i, ta ni-nan'i na nda ñii kuachi ndíso i xa'a ña xini ñó'ó kivi i. Ta nachiño yó'o kachí ini na saña na yi'i ña ko'on ndíka i. 19 Ta saá ni, naná'no noo najudío on vása ní-xiin na ña saña i ko'on ndíka i. Ta saá on vása ní-xiyo inká ña kuchiño ke'é i, ta va'a ka ndukú i ko'on i noo tarey César xa'a ña kasa nani ra kuachi i. Saá ke'é i, vará yi'i on koó kuachi chíkaa i sata nañoo yó najudío. 20 Ta saá kana i ndó'ó vitin nakutá'an ndó yó'o xa'a ña ka'an tá'an yó, chi kóni i ña kundaa ini ndó ndachun nó'ni i xí'in cadena yó'o vitin. Saá chi yi'i kúu i ñii tapreso xa'a ña kándixa i ndí xa kixaa ta ta xindati naxii síkuá yó. Ta ta yó'o kúu ta ta kinqoo Ndios ti'vi ra ña sakaku ra mii yó —káchí taPablo xí'in najudío na nakutá'an yó'o.

21 Ta ndakuijn na, káchí na saá xí'in ra:

—On ta'an naki'in ndi nda ñii tutu ña kee ñoo estado Judea ña ká'an xa'a ún, ta natá'an yó najudío na kúu na kee ñoo Jerusalén ta kixaa na noo ndi, nda ñii nayó'o on vása ní-ka'an na ña on vá'a xa'a ún xí'in ndi. 22 Ta vitin mii ndi kóni ndi koni so'o ndi ña ndato'on ún xí'in ndi xa'a ña kándixa ún. Saá chi xini so'o ndi ku'a ní nivi ndi'i saá xiiña kándiva'a na xa'a yichi ña ndíkon ún, chi ká'an na

káchí na ndí yichi vatá kúu ña —káchí najudío nakutá'an yó'o xí'in taPablo.

²³ Ta saá kindoo na ndá kivi kuu ña nakutá'an na xa'a ña koni so'o na to'on ña ndato'on taPablo xí'in na. Tá kixaa kivi yó'o, ta ku'a ní nivi nakutá'an na ve'e taPablo. Tanda xitaan tanda ñoó, ndato'on taPablo xí'in nivi yó'o. TaPablo nika'an ra saná'a kaxín ra na xa'a yichi noo xá'nda chiño Ndios, ta ndato'on ra xí'in na, chi kóni ra kundaā ini na ndí to'on Ndios ña nītaa taMoisés xí'in inka naprofeta kuiya xina'á, ñii yu'ú ká'an ña ndí taJesús kúu Cristo, ta ta kindoo Ndios ti'ví ra xa'a ña sakaku ra nivi. ²⁴ Ta sava nivi na nakutá'an yó'o kandixa na to'on ña ndato'on taPablo xí'in na, ta sava na on vása ní-xiin na kandixa na to'on yó'o. ²⁵ Ta xa'a ña on vása ní-kuchiño koo yu'ú na, kixá'á na náa na xí'in tá'an na xa'a to'on ña ndato'on taPablo xí'in na. Ta saá tá on tá'an ka kee na no'o na ve'e na, ta nika'an taPablo xí'in na, káchí ra saá:

—To'on ña ndaa kúu ña nika'an Níma Ndios xí'in taprofeta Isaías kuiya xina'á, ta nītaa ra to'on yó'o xa'a ña ndasaá ke'é naxii síkuá yó. Ta vitin ndó'ó ñii ki'va saá kísa ndivi ndó to'on yó'o. Ta to'on Ndios yó'o ña nītaa taIsaías kuiya xina'á, káchí ña saá:

²⁶ Káchí Ndios xí'in yi'i, taIsaías, ña ko'on i noo nañoo i naIsrael, ta ndato'on i xí'in na, kachí i saá:

“Vará xini so'o ní ndó, ta nda ñii kivi on vása kundaā ini ndó ña xini so'o ndó.

Vará xito ní ndó, ta nda ñii kivi on vása kundaā ini ndó yu kúu ña xito ndó.

²⁷ Saá chi níma ndó xa kutá'yá yuu ña.

Ta so'o ndó, nakasi kútu ndó ña,
ta nduchū noo ndó, nakasi ndó ña,
chi on xiin ndó koto ndó,
ni on xiin ndó koni so'o ndó.

Ña ké'é ndó saá kúu ña on xiin ndó kundaā ini ndó ñandaā,

ni on x̄in ndó ndikó ndó kixi ndó noo i ña sanda'a i ndó'ó", káchí Ndios x̄í'in naxii síkuá yó naIsrael, saá n̄itaa taprofeta Isaías kuiya x̄ina'á. ²⁸ Ta saá, ndó'ó nata'an yó najudío, kóni i ña kundaā va'a ini ndó ndí vitin Ndios táxi ra ña n̄ivi na on vása kúu najudío kúchiño kuu na n̄ivi na sakaku Ndios noo ña on vá'a. Ta kuā'a ní n̄ivi na on vása kúu najudío naki'in na ñava'a yó'o, chi ndixa chikaā so'o na to'on Ndios —káchí taPablo x̄í'in na.

²⁹ Ta saá kee najudío yó'o ve'e taPablo, ta kuā'an na, ta náa ní na x̄í'in tá'an na noo kuā'an na yichi.

³⁰ Ta taPablo n̄ixiyo ra ovi ka kuiya ve'e noo chá'vi ra kutaku ra ñoo Roma. Ta ini ve'e yó'o va'a naki'in ra ndi'i n̄ivi na kixaa noo ra, ³¹ ta nda lo'o on vása ní-yi'ví ini ra, ta n̄ika'an ndoso ra noo ndi'i n̄ivi xa'a yichi noo xá'nda chiño Ndios, ta saná'a ra n̄ivi xa'a Jesucristo, Taa taKá'no noo yó. Ta nda ñii n̄ivi ni-sasi na noo ra ña n̄ika'an ra ndato'on ra to'on yó'o.

Alacatlalzala Mixtec New Testament
Mixtec, Alacatlalzala: Alacatlalzala Mixtec New Testament (New
Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Alacatlalzala

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 Jun 2022 from source files dated 13 Jun
2022

a74bfb3f-bd55-5ab9-983e-8d19de48c198